BÖLGE AĞIZLARINDA

ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

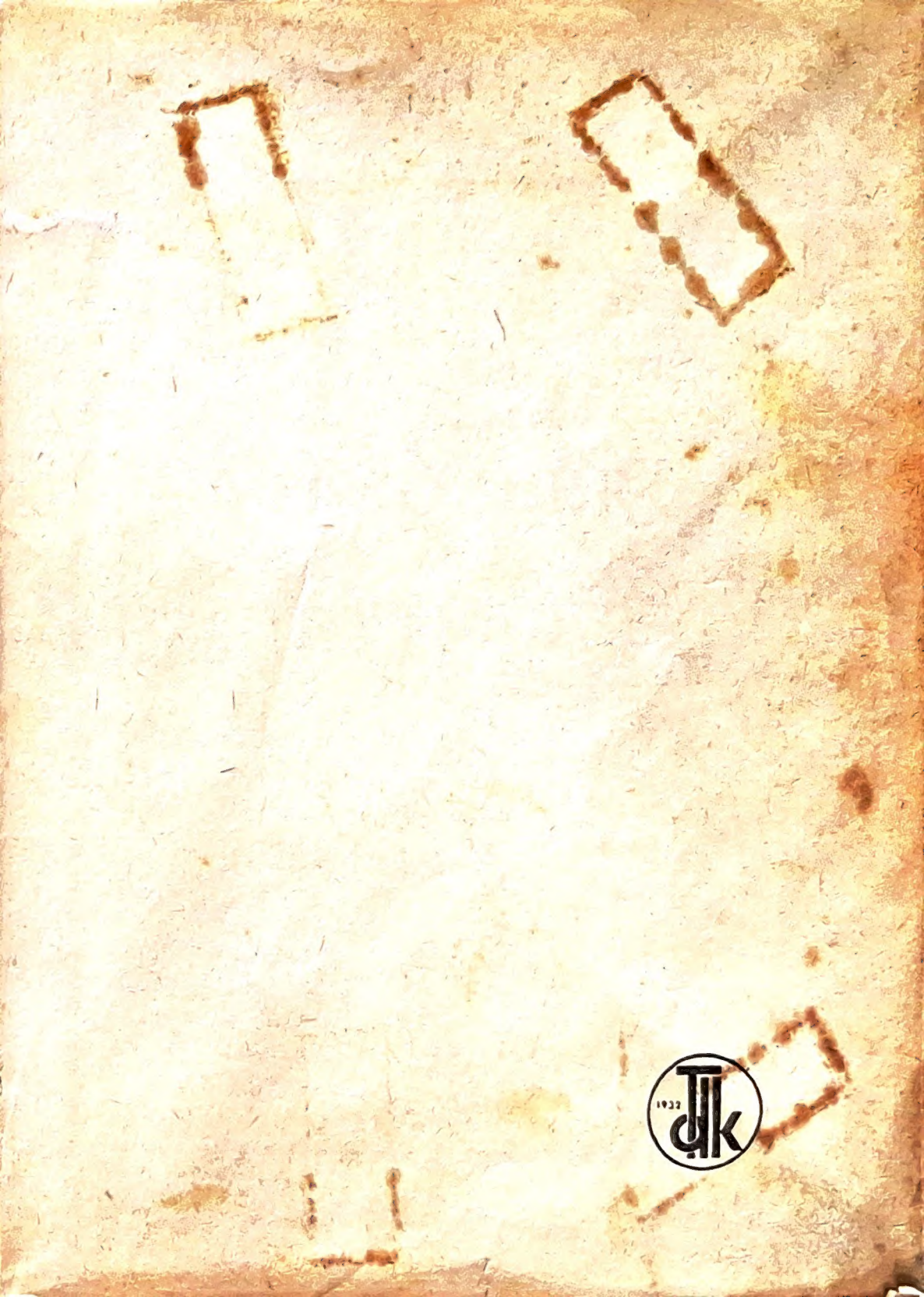

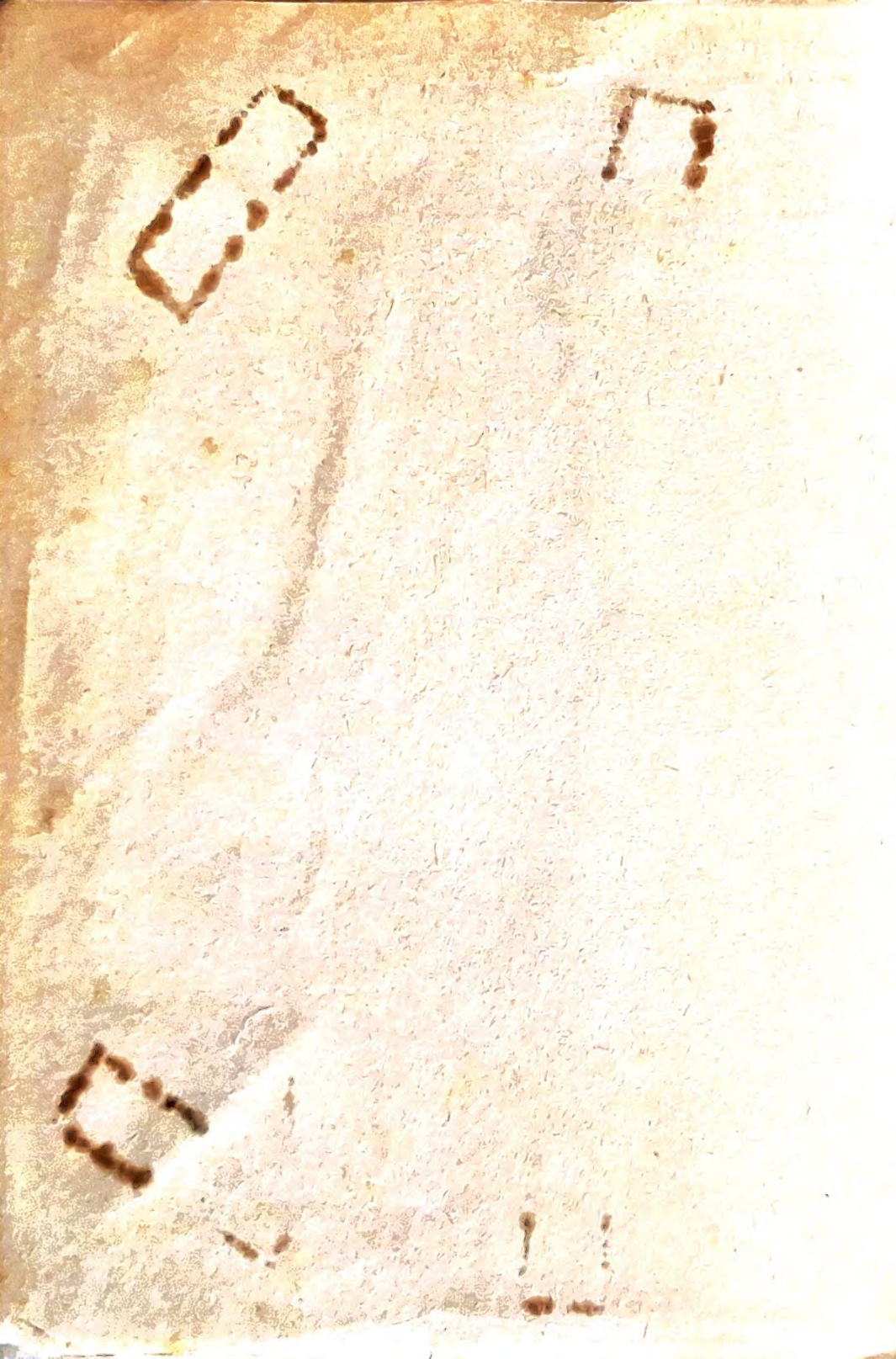

BÖLGE AĞIZLARINDA

ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ: 1969

Bu kitap, Türk Dil Kurumunun Derleme-Tarama Kolu Başkanı Ömer Asım Aksoy'un yönetimi altında, derleme fişleri üzerinde çalışılarak, Kurum görevlilerince hazırlanmıştır. En çok emeği geçen Cem Dilçin'dir. Öteki arkadaşlar şunlardır: Kevser Acarlar, Meral Tolluoğlu, Perihan Kutlar, Yurdanur Püsküllüoğlu, Nebahat Şener.

Türk Dil Kurumu Yayınları : 279

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	7
İL ADLARININ KISALTMALARI	9
DERLEYİCİ ADLARI	11
ATASÖZLERİ	23
DEYİMLER	211

ÖNSÖZ

1965 yılında yayımlanan Atasözleri ve Deyimler adlı kitabımın önsözünde şu satırlar vardır:

Atasözlerimizi ve deyimlerimizi, kullanıldıkları çevre ve zaman bakımından dört kümeye ayırıyorum:

1. *Bugün yurdumuzun her yerinde kullanılanlar;*
2. *Kullanılışları, yurdumuzun kimi bölgelerine özgü olanlar;*
3. *Türkiye dışındaki Türk lehçelerinde yaşayanlar;*
4. *Eski zamanlarda kullanılmış, bugün unutulmuş olanlar.*

Bu esere (Yani Atasözleri ve Deyimler kitabına) sadece 1 numaralı sözleri aldım. Ötekiler de ayrı ayrı ciltlerde toplanabilir. Nitekim Türk Dil Kurumunca yurdumuzun çeşitli bölgelerinde kullanılan atasözleri ve deyimler derletilmektedir. İşin sonu alınınca her sözün nerede kullanıldığı gösterilmek suretiyle onlar da yayımlanacaktır.

İşte, nitelikleri yukarıda, 2 numaralı fıkrada belirtilen ve Türk Dil Kurumunun –başkanı bulunduğum– Derleme-Tarama Kolunca yurdumuzun çeşitli bölgelerinden derletilmiş olan atasözleri ve deyimlerle bu kitap meydana gelmiştir.* Gaziantep Ağzı adlı yapıtımın ikinci cildindeki 2400 atasözü ve deyim de buraya aktarılmıştır.

* * *

---

* 3 numaralı fıkrada belirtilen sözlerden bir kitap, "Kazan Lehçesinde Atasözleri ve Deyimler", 1968'de basılmıştır. 4 numaralı fıkrada belirtilen sözlerin kitabı da hazırlanmaktadır.

Her sözün sonunda ve ( ) içinde derlendiği yer gösterilmiştir. Derleme yeri köy ise başına hiç bir işaret konulmamış, ilçe merkezi ise* ve il merkezi ise – işareti konulmuştur. Örneğin:

Çalışan at püsküllü gezer. (*Mansurlu* * *Feke –Ada.*; **Mudurnu –Bo.*)

biçiminde yazılı olan söz, Adana iline bağlı Feke ilçesinin Mansurlu köyünden ve Bolu iline bağlı Mudurnu ilçe merkezinden derlenmiş demektir.

Kitaptaki sözleri yurdumuzun çeşitli bölgelerinden derleyenlerin adları, nerelerden kaç söz derledikleri s. 11'de görülecektir.

Derlemelerle Dil Kurumuna gönderilen sözler 26.538'i bulmuştur. Ancak, bunlardan atasözü ve deyim niteliğinde olmayanlar, Kurum merkezindeki çalışmalarla ayıklandığından, kitaba geçirilenlerin sayısı 8872'ye düşmüş; bunlar da 4248'i atalarsözü, 4624'ü deyimler olarak iki kümede toplanmıştır.

Şu açıklamalardan anlaşılacağı üzere elinizdeki kitap, adları s. 11' de verilen derleyicilerle Dil Kurumu görevlilerinin çalışmalarından meydana gelmiş ortaklaşa bir yapıttır. İçinde emeği bulunanlara en temiz duygularımızı ve en iyi dileklerimizi sunarız.

Türk Dil Kurumu Genel Yazmanı
ve Derleme-Tarama Kolu Başkanı

Ömer Asım AKSOY

İL ADLARININ KISALTMALARI

Adana	Ada.	Gaziantep	Gaz.
Adıyaman	Adı.	Giresun	Gr.
Afyonkarahisar	Af.	Gümüşane	Gm.
Ağrı	Ağ.	Hakkâri	Hak.
Amasya	Ama.	Hatay	Hat.
Ankara	Ank.	Isparta	Isp.
Antalya	Ant.	Istanbul	Ist.
Artvin	Ar.	İçel	İç.
Aydın	Ay.	İzmir	İz.
Balıkesir	Ba.	Kars	Kr.
Bilecik	Bil.	Kastamonu	Ks.
Bingöl	Bn.	Kayseri	Ky.
Bitlis	Bt.	Kırklareli	Krk.
Bolu	Bo.	Kırşehir	Krş.
Burdur	Brd.	Kocaeli	Kc.
Bursa	Brs.	Konya	Kn.
Çanakkale	Çkl.	Kütahya	Kü.
Çankırı	Çkr.	Malatya	Ml.
Çorum	Çr.	Manisa	Mn.
Denizli	Dz.	Maraş	Mr.
Diyarbakır	Dy.	Mardin	Md.
Edirne	Ed.	Muğla	Mğ.
Elâzığ	El.	Muş	Mş.
Erzincan	Ezc.	Nevşehir	Nş.
Erzurum	Ezm.	Niğde	Nğ.
Eskişehir	Es.	Ordu	Or.

Rize	Rz.	Trabzon	Tr.
Sakarya	Sk.	Tunceli	Tn.
Samsun	Sm.	Urfa	Ur.
Sıvas	Sv.	Uşak	Uş.
Siirt	Sr.	Van	Vn.
Sinop	Sn.	Yozgat	Yz.
Tekirdağ	Tk.	Zonguldak	Zn.
Tokat	To.		

DERLEYİCİLERİN ADLARI, NERELERDEN DERLEME YAPTIKLARI VE GÖNDERDİKLERİ SÖZ SAYISI

1. Derleme yerlerinden yalnız il ve ilçe merkezleri gösterilmiştir. Listenin çok uzun olmaması için köyler ayrıca gösterilmemiştir.

2. Derleme yerleri il adlarına göre bölümlere ayrılmış, her il içindeki derleme yerleri; önce il merkezi, sonra alfabe sırasıyle ilçe adları olarak verilmiştir.

3. Derleyicilerin adları sırasında yazılı olan "gönderdiği söz sayısı", derleme yaptıkları yerlerin hepsinden ne kadar söz derlemiş olduklarını gösterir.

4. Kimi derleyicilerin adları karşısındaki "gönderdiği söz" sayısının yanında, ( ) içine alınmış bir de dipnot numarası vardır. Bu numaralara göre sayfa altlarına yazılan notlarda derleme yapılan başka yerler verilmiştir.

5. Gönderilen söz sayısı yazılmayıp sadece dipnot numarası bulunan satırlara ilişkin söz sayısı dipnotta geçen başka derleme yerlerinden birinin listedeki sırasında yazılı bulunmaktadır.

6. Nereden derleme yaptıkları saptanamamış olan derleyicilerin adları sırasındaki "derleme yeri" yerine x işareti konulmuştur.

Derleme yeri	Derleyicinin adı, soyadı	Gönderdiği söz	
	A D A N A		
Adana	Samet Eğit	140	
Bahçe	Ahmet Köklügiller	111	(1)
Feke	Mustafa Koç	140	(2)
Kadirli	Ömer Örtlek	220	

1 Balıkesir

2 Mudurnu (Bo.), Sivrihisar (Es.).

Derleme yeri	Derleyicinin adı, soyadı	Gönderdiği söz	
	AFYONKARAHİSAR		
Afyonkarahisar	Arslan Ergüç	78	(3)
"	İhsan Erdem	80	
"	Ömer Günduru	37	
Bolvadin	H. Hüseyin Dolamaç	16	
Dazkırı	H. İbrahim Coşkun	360	
Dinar	M. Kemal Güngör	30	
Emirdağ	Mehmet Aydın	160	
Sandıklı	Ahmet Tanık	320	(4)
"	Ali Baştan	8	
	AMASYA		
Amasya	İsmail Baylakoğlu	20	
Merzifon	Ali Onur	661	
"	Hamdi Urgancıoğlu	139	
Taşova	Güngör Çayır	26	
"	Kemal Eren	20	
"	Sabri Kırlı	40	
	ANKARA		
Ankara	Ahmet Tulu	57	(5)
Ayaş	Erdoğan Öztürk	344	
Balâ	Mahmut Güç	420	
Çamlıdere	Cemil Sönmez	60	
Delice	Gülali Zülal Aydınoğlu	95	
Elmadağ	Hüseyin Kırıcı	220	(6)
Güdül, Nallıhan	İsmail C. Gençtürk	180	(7)
	ANTALYA		
Akseki	Kenan Duru	45	
Alanya	Muhsin Sönmez	65	
"	Nazmi Talan	157	
	ARTVİN		
Artvin	Cemal Dinler	40	
Şavşat	Alaattin Şalikoğlu	100	

3 Yıldızeli (Sv.).
4 İzmir.
5 Çorum, Kastamonu, Kerkük (Irak), Karabük (Zn.).
6 Çorum, İskenderun (Hat.), Hekimhan (Ml.), Kangal (Sv.).
7 Alaca (Çr), Kaman (Krş.).

Derleme yeri	Derleyicinin adı, soyadı	Gönderdiği söz	
Şavşat	Hayrettin Bilgin	80	
"	Mikail Bahçeci	80	
"	Nazım Dursun	20	
"	Nusret Yılmaz	14	
"	Seyfettin Ermişoğlu	111	
Yusufeli	Hasan Gedikli	20	
	A Y D I N		
Germencik	Osman İlkurşunlu	44	
Kuyucak	Kasım Avcı	160	
	B A L I K E S İ R		
Balıkesir	Ahmet Köklügiller	1	
Manyas	O. N. Aydın	81	
	B İ L E C İ K		
Söğüt	Mehmet Bahçeci	67	(8)
	B İ T L İ S		
Bitlis	Alperdem Şavlı	190	
"	Alpergin Şavlı	160	
"	Nazmi Barutçu	180	
"	Vecihi Timuroğlu	80	
	B O L U		
Mudurnu	Hüsamettin Karakılıç	599	
"	Mustafa Koç		(2)
	B U R D U R		
Burdur	Gültekin Aksu	61	(9)
"	Hulusi Uğuroğlu	120	
Bucak	Mehmet Gök	125	(10)
Gölhisar	Ahmet Tuncel	160	
Yeşilova	Baki Alpoğan	55	(11)
"	Bekir Özer	23	

8 Gediz (Kü.), Isparta, Konya, Ladik (Sm.), Zonguldak.
9 Gediz (Kü.).
10 Akşehir (Kn.).
11 Acıpayam (Dz.).

Derleme yeri	Derleyicinin adı, soyadı	Gönderdiği söz	
	BURSA		
Bursa	Fidan Yılmaz	178	
Yenişehir	Ali Bilgiç	55	
	ÇANAKKALE		
Biga	Rıdvan Erdoğan	93	
Lapseki	Ahmet Köksal	30	
	ÇANKIRI		
Yapraklı	Cafer Öztürk	30	
	ÇORUM		
Çorum	Ahmet Tulu		(5)
"	Hüseyin Kırıcı		(6)
	DENİZLİ		
Denizli	Asım Durmuş	40	
Acıpayam	Baki Alpoğan		(11)
"	Mustafa Asım Hışıl	61	
"	Muzaffer Eraydın	37	
Çal	Mehmet Yiğit	20	
"	Salahattin Demirci	21	
Çameli	Zakir Mayadağ	57	
Tavas	Muktedir Kahıgan	57	
	DİYARBAKIR		
Diyarbakır	Cuma Ali Kılıç	50	(12)
"	Nadir Hazar	20	
"	Necdet Eroğlu	160	
	ELAZIĞ		
Elâzığ	Turgut Şengezer	88	
Ağın	Mustafa Arslan	50	
Baskil, Keban	Mehmet Pekmezci	243	(13)
Karakoçan	Cahit Pilten	60	(14)

12 Hekimhan (Ml.).
13 Kilis (Gaz.), Akçadağ, Arapkir, Yeşilyurt (Ml.), Pertek (Tn.).
14 Mazgirt (Tn.).

Derleme yeri	Derleyicinin adı, soyadı	Gönderdiği söz	
Karakoçan	Hasan Öztürk	382	(15)
Maden	Şükran Arıgümüş	20	
	E R Z İ N C A N		
Erzincan, Refahiye	Celâl Özcan	40	
Kemah	Ercan Aydoğan	4	
"	Osman Yücel Gürkök	60	
	E R Z U R U M		
Erzurum	Banu Çiçek Kırzıoğlu	20	
İspir	Sait Durmuş	59	
	E S K İ Ş E H İ R		
Mihalıççık	Nazire Morgül	91	
Sivrihisar	Ahmet Ay	79	(16)
"	Mustafa Koç		(2)
	G A Z İ A N T E P		
Gaziantep	Ömer Asım Aksoy	2400	
Kilis	Mehmet Pekmezci		(13)
"	M. İlhami Başeğmez	24	
	G İ R E S U N		
Giresun	Ali Ziya Erzincanlı	160	(17)
Alaca	İsmail C. Gençtürk		(7)
Bulancak	İsmail Gürsoy	160	
Eynesil	Ali Kırbıyık	59	
Görele	Ali Göreci	441	(18)
Şebinkarahisar	Necati Güvener	200	(19)
"	Yaşar Göker	159	
Tirebolu	Durmuş Güvendi	129	
	H A K K Â R İ		
Hakkâri	Aysel Aytaç	40	
"	Hasan Seven	69	
"	Kemal Yüce	100	

15 Mazgirt (Tn.).
16 Bünyan (Ky.).
17 Ladik (Sm.).
18 Erfelek (Sn.), Sürmene (Tr.).
19 Suşehri (Sv.).

Derleme yeri	Derleyicinin adı, soyadı	Gönderdiği söz	
	HATAY		
Antakya	Bercis Ezer	80	
İskenderun	Hüseyin Kırıcı		(6)
	ISPARTA		
Isparta	Hikmet Turhan Dağlıoğlu	203	
"	Mehmet Bahçeci		(8)
"	Mürüvvet Özer Aker	40	
"	Zafer Kızıldağ	119	
Eğridir	Cemal Tosun	1118	
Senirkent	Ali Uysal	11	
Sütçüler	Niyazi Altınyay	60	
Şarkîkaraağaç	Eyüp Bozkurt	4	
	İÇEL		
Gülnar, Tarsus	Abdullah Toroslu	209	
Gülnar	M. Vehbi Erdem	18	
	İZMİR		
İzmir	Ahmet Tanık		(4)
"	Ayhan Can	56	
"	Metin Davaslıgil	260	
	KARS		
Kars, Arpaçay, Iğdır, Selim	İsmail Talınlı	104	
"	Mahir Baranseli	33	
Çıldır	İsmet Şimşek	160	(20)
"	Nurettin Kanbir	30	
Iğdır	Nizamettin Ok	99	
Kağızman	Ali Karaca	20	
Susuz	Umut Şamcı	80	
	KASTAMONU		
Kastamonu	Ahmet Tulu		(5)
"	Cevdet Bezirci	200	
Küre	Osman Güçer	240	

20 Gevcüş (Md.), Malazgirt (Mş.).

Derleme yeri	Derleyicinin adı, soyadı	Gönderdiği söz	
	KAYSERİ		
Bünyan	Ahmet Ay		(16)
"	Mustafa Abacıoğlu	112	
Pınarbaşı	Sıtkı Altıner	737	
	KIRKLARELİ		
Pınarhisar	Mustafa Sevgi	60	
	KIRŞEHİR		
Kırşehir	Celil Işık	100	
Kaman	İsmail C. Gençtürk		(7)
	KONYA		
Konya	Mehmet Bahçeci		(8)
"	Memiş Akdoğan	120	
Akşehir	Mehmet Gök		(10)
"	Şahin Topbaş	19	
Beyşehir	Enver Şevki Botsalı	152	
" Seydişehir	Mehmet Sevinç	60	
"	Necati Büyükkalkan	20	
"	Ramazan Şirin	50	
Ereğli	Asil Ergezen	197	
"	Eğre Taşöz	33	
Ermenek	Mustafa Yeşilyurt	60	
"	Şinasi Alper	27	
Ilgın	Hüseyin Elmasyazar	100	
"	İrfan Kemal Özel	80	
"	İsmet Kutluk	80	
Karaman	Vedat Dirin	400	
Karapınar	Mevlüt Büyükkara	200	
Seydişehir	Ahmet Karavelioğlu	114	
"	Celâl Akın	37	
	KÜTAHYA		
Gediz	Gültekin Aksu		(9)
"	Mehmet Bahçeci		(8)
	MALATYA		
Akçadağ	Halil Durak	30	
" Arapkir, Yeşilyurt	Mehmet Pekmezci		(13)

Derleme yeri	Derleyicinin adı, soyadı	Gönderdiği söz	
Arapkir	Osman Menteş	20	
Hekimhan	Ali Karakuş	20	
"	Cuma Ali Kılıç		(12)
"	Hüseyin Kırıcı		(6)
"	İbrahim Yıldırım	283	(21)
"	Mustafa Tulum	99	
"	Vahap Güneş	60	
Yeşilyurt	O. Yaşar Kütük	1120	
	MANİSA		
Saruhanlı	Nevzat Çorum	83	(22)
	MARDİN		
Gevcüş	İsmet Şimşek		(20)
	MUĞLA		
Muğla	Ergun İnce	37	
Fethiye	Ünal Şöhret Dirlik	80	
	MUŞ		
Malazgirt	İsmet Şimşek		(20)
	NEVŞEHİR		
Ürgüp	Mehmet Türkkan	72	
	NİĞDE		
Niğde	Hasan Yeğin	240	
Aksaray	Sait Sevindi	2	
"	Lütfi Yeprem	28	
"	M. Ali Tuğrul	27	
Bor	Ali Erkol	8	
"	Burhan Yetkil	10	
"	Talat Gün	145	
	ORDU		
Ordu	Halit Ertuğrul	135	(23)
"	İbrahim Yıldırım		(21)

21 Ordu.
22 Yerköy (Yz.).
23 Rize, Sinop, Trabzon.

Derleme yeri	Derleyicinin adı, soyadı	Gönderdiği söz
Ordu	Muzaffer Şenyurt	55
Akkuş	Bilal Efil	79
"	Harun Kıyaklı	91
"	Hasan Ertekin	100
"	Kaya Demiral	180
"	Murat Kement	132
"	Sabahattin Sakallı	120
"	Süleyman Can	20
Fatsa	Ahmet Kabar	115
"	Galip Şahin	40
"	Zeki Sarıhan	314
Mesudiye	Hüseyin Gürsoy	160
"	Mahmut Kılıç	40
"	Osman Demircan	20
	R İ Z E	
Rize	Halit Ertuğrul	(23)
"	Osman Küçükmustafa	11
Ardeşen	O. Ali Okutan	77
İkizdere	Ercan Eyüboğlu	601
	S A K A R Y A	
Sakarya	Abdurrahman Akdeniz	52
"	Cengiz Terzioğlu	20
	S A M S U N	
Samsun	İncilay Durmuşoğlu	200
"	İsmail Keskin	76
"	Melahat Kahveci	60
"	Mustafa Özbakı	16
"	Yılmaz Elmas	220
Erfelek	Ali Göreci	(18)
Havza	Mehmet Aytan	146
Ladik	Ali Ziya Erzincanlı	(17)
"	Mehmet Bahçeci	(8)
Terme	Mürsel Beşerli	60
"	Yaşar Aydın	60

Derleme yeri	Derleyicinin adı, soyadı	Gönderdiği söz	
	SIVAS		
Sıvas	Abdurrahman Demiralp	20	
"	Azmi Alkan	13	
"	Rıza Özeren	80	
Divriği, Gemerek	Mehmet Albayrak	104	(24)
Gemerek	Demir Ali Temel	58	
"	Mustafa Uludağ	16	
"	Yılmaz Cön	20	
Gürün	Adil Bozkurt	173	
"	Hayriye Gülsoy	219	
"	Zeki Büyüktanır	242	
Kangal	Hüseyin Kırıcı		(6)
Suşehri	Ahmet Ergün	60	
"	Fikret Kıran	40	
"	Necati Güvener		(19)
Şarkışla	Galip Tuncalı	13	
Yıldızeli	Arslan Ergüç		(3)
Zara	Vural Gültekin	13	
	SİNOP		
Sinop	Halit Ertuğrul		(23)
Ayancık	Ferhat Can	40	
"	Hikmet Genç	18	
	TEKİRDAĞ		
Tekirdağ	Aydın Oy	25	
	TOKAT		
Tokat	Bekir Ata Yılmaz	40	
Almus	Mehmet Albayrak		(24)
Niksar	Ahmet Emin Alpaslan	80	
"	A. Tekin Aybek	40	
"	Salih Saban	279	
	TRABZON		
Trabzon	Halit Ertuğrul		(23)
Akçaabat	Aydın Seyhan	100	
Sürmene	Ali Göreci		(18)

24 Almus (To.).

Derleme yeri	Derleyicinin adı, soyadı	Gönderdiği söz
	TUNCELİ	
Mazgirt	Cahit Pilten	(14)
"	Hasan Öztürk	(15)
Pertek	Mehmet Pekmezci	(13)
	UŞAK	
Uşak	M. Nedim Orta	20
Karahallı	Halil Kacar	10
	VAN	
Van	Mevlüt Okayer	15
	YOZGAT	
Boğazlıyan	Ömer Öcal	40
Yerköy	Nevzat Çorum	(22)
	ZONGULDAK	
Zonguldak	Mehmet Bahçeci	(8)
Karabük	Ahmet Tulu	(5)
	KERKÜK	
Kerkük	Ahmet Tulu	(5)
	KIBRIS	
Baf	Tayyar Kerman	42
	YUNANİSTAN	
İskeçe	Fevzi Çakmak	200
	***	
•	Bahri Fahrettin Fidan	120
•	Cafer Güneş	40
•	Musa Çotur	9
•	Veli Özel	10

ATASÖZLERİ

A

Abalı da kese yatar, çuhalı da tasa yatar. *(–Af.)*

Abanın kadri (değeri) yağmurda (soğukta) belli olur. *(*Mudurnu –Bo.; Salavat *Erfelek –Sn.)*

Abdal abdala çatmayınca boynuna halka (kasnak boyna) geçmez. *(–Çkr.; –Vn.)*

Abdal abdalın ne umduğunu ister, ne bunduğunu. *(*Lâdik –Sm.)*

Abdal alacayı, isli karacayı sever. *(*Şebinkarahisar –Gr.)*

Abdaldan paşa olmaz. *(*Kilis –Gaz.)*

Abdal göçünce bayır. *(–Ada.)*

Abdalın korkağı taşın büyüğüne sarılır. *(–Bt.; Mansurlu *Feke –Ada.; *Gülnar –İç.)*

Abdal yediğini öğünür. *(–Ada.)*

Abdestsiz dedene namaz mı dayanır? *(Çanıllı *Ayaş –Ank.; –Çkr.)*

Abrulun onunda ya on horum[1] ot, ya öküzün gönünü kurut. *(Yastura *Mesudiye –Or.)*

Acele eden kancık kör doğurur. *(*Çırakman –Sm.)*

Acele etme dilini ısırırsın (dişlersin). *(–İz.; *Alanya –Ant.; *Mudurnu –Bo.; Derekuşçulu *Görele –Gr.; –Vn.)*

Acele etme, eteğin dolaşır. *(*Mudurnu –Bo.)*

Acem belayem, tohem kadayem. *(–Bt.)*

Acemi adamın elinde am ağaca çıkar. *(Derekuşçulu *Görele –Gr.)*

Acemi ağa, acemi çoban tutar. *(*Yerköy –Yz.)*

1 Horum: Ot destesi.

Acemi çebiş ya kendini ya da yavrusunu yer. *(Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)*

Acemi erkekten kadın bile korkar. *(Anamas *Eğridir –Isp.)*

Acemi öküzü yedeğe alırlar. *(Böğürtlen *Sivrihisar –Es.)*

Acıbayamı soğuk vurmaz. *(Çanıllı *Ayaş –Ank.)*

Acı çalıştırma (işletme), toku tepreştirme (tepretme). *(*Darende –Ml. ; –Vn.)*

Acı ığratma, toku söyletme. *(Çepni *Gemerek –Sv.)*

Acıkan ite at yetişmez. *(*Gürün –Sv.)*

Acıkan yanağından, susayan dudağından belli olur. *(–Ank.)*

Acıkan yer ayrı (başka), acıyan yer ayrı (başka). *(Mansurlu, *Feke –Ada.; Çepni, *Gemerek –Sv.; Yaka *Dazkırı –Af.; *Manyas –Bo.; Anamas *Eğridir –Isp.)*

Acımıktan acımık, çöğürcükten çöğürcük. *(Bekilli *Çal –Dz.)*

Acımış eşek attan yüğrük olur. *(Türkgözü *Posof –Kr.)*

Acın amanı, tokun imanı olmaz. *(Mahmutören –Or.; Yavuz *Şavşat –Ar.)*

Acından kimse ölmemiş. *(–Gaz.; –Af.)*

Acından öldü demesinler de yemiş çatlamış desinler. *(Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)*

Acın gözü ekmektedir. *(Karadere *Hekimhan –Ml.)*

Acınmaktansa haset edilmek evlâdır. *(Dereçinek *Sultandağ –Af.)*

Acın teknesinde döngel göğrümez. *(Çayköyü *Niksar –To.)*

Acın toktan ne haberi. *(Yolboyu, *Susuz –Kr.)*

Acı patlıcana mihlican değmez (çalmaz). *(*Kilis, –Gaz.)*

Acı sirke kabına, tatlı söz sahibine. *(Yukarıgerfi *Terme –Sm.)*

Acı sirke, kabını ekşitir. *(–Sm.)*

Acı sirkenin zararı kendine dokunur. *(Zevker *Refahiye –Ecz.; *Merzifon –Ama.)*

Acı soğan kabuğunu acıtır. *(Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.)*

Acı söz baş belâsı, tatlı söz gönül yarasıdır. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Acı su sabun köpürtmez. (*Soğu *Erfelek –Sn.*)

Açа, arpa ekmeği etten lezzetli gelir. (*–Brs.*)

Aç ayu ünemez.[2] (*–Bt.*)

Aç boğazını bıçağa çekir. (*Alican *Iğdır –Kr.*)

Aç doymam, çıplak donanmam der. (**Kilis, –Gaz.*)

Aç doymaz, susuz kanmaz. (*–Kn.*)

Aç doyuran, aç kalmaz. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Aç geğirir, hızan[3] öğünür (örünür). (*–Vn.*)

Aç gez, tok görün. (*Davulkuyu *Hekimhan –Ml.*)

Aç gözünü, uyar canını, verme malını. (**Kilis, –Gaz.*)

Açı doyurmak zordur. (*Dişkaya –Brs.*)

Açık göte kim olsa tükürür. (*Dirmil *Gölhisar –Brd.*)

Açıkgöz, adama, abanın kolundan yıldızı gösterir. (**Merzifon –Ama.*)

Açık havada gün çıkar. (**Biga –Çkl.*)

Açık kapı melâmet, kapalı kapı selâmet. (*–Bt.*)

Açık sofra teklif istemez. (*–Gaz.*)

Açık yaradan adam ölmez. (**Merzifon, Ziyere –Ama.*)

Açın gözü teknede kalır. (*Çitme *Divriği –Sv.*)

Aç ile çıplak kudurgan olur. (*Tatalit *Çıldır –Kr.*)

Aç ile eceli gelmiş birdir. (*–Vn.*)

Aç ileri varır, açık ileri varmaz. (**Suşehri –Sv.*)

Aç it fırına bakmakla doymaz. (*–Vn.*)

Aç itin menzili olmaz. (*Yavuzköy *Şavşat –Ar.*)

2 Ünemek: Oynamak.

3 Hızan: Görmemiş.

Aç itin yalağında yal bulunmaz. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Aç it koyun gütmez. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Aç kal, açık kalma. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Aç karın, boş beyin. (*–Af.*)

Aç katık istemez, uyku yastık. (*Yavuzköyü *Şavşat –Ar.*)

Aç kedi dolap deler. (**Kuyucak –Ay.*)

Aç köpek kurttan korkar. (*–Gaz.*)

Aç kulağım, dinç kulağım. (*–Gaz.; –Vn.*)

Aç kurdun evinde ciğer, kele ne arasın? (**Karakoçan –El.*)

Aç kurt dağa varmış, çıkamamış, demişler: "Ne kadar toktur." (*–Bt.*)

Aç kurt komşu kuzuyu yemez. (*–Brs.*)

Açla çıplağın gönlü şen olur. (*Kızılcaağaç *Bucak –Brd.*)

Açla çıplak şen olur, dört yakaya şan olur. (*–Af.*)

Açlığını, bilen yere bildir. (*Zefre, Espiye –Gr.*)

Aç malım, var malım; tok malım, yok malım. (*Mahmutören –Or.*)

Aç mezarı yokmuş. (**Kilis –Gaz.; Yaka *Dazkırı –Af.*)

Aç ne bilir tokun halini, (tok ne bilir açın halini). (**Çameli –Dz.*)

Aç olan neyler katığı, uykusu olan neyler yatağı. (*Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Aç olan taşı kemirir. (**Darende –Ml.*)

Aç olan taşın berkini yer. (*–Gaz.*)

Aç ol, topal ol, kör ol, fakat topraksız olma. (*Şekere –Hat.*)

Aç ölme, tok gezme. (*İlyas –Brd.*)

Aç tavuk düşünde darı (buğday, harmanı) görür. (*–Gaz.; *Gürün –Sv.; Hüseynik –El.; *İspir –Ezm.; –Krş.; *Çameli –Dz.; –Çkr.; –Bt.; –Kn.*)

Aç tavuk uykusunda darı görür. (*Alican *Iğdır –Kr.*)

Aç tavuk yığın dağıtır. (*Çitme *Divriği –Sv.*)

Aç, toku aç; tok, açı tok sanırmış. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Aç yaşarım (yat), kuyruğu dik yaşarım (yat). (*Canik *Mazgirt –Tn.; –Vn*)

Aç yat, dinç yat. (*İlyas –Brd.*)

Aç yatmak borç ile karın doyurmaktan yeğdir (iyidir). (**Küre –Ks.*; **Dinar –Af.*)

Adam adama gerek olmasa, her biri bir dağ başında olur. (*–Gaz.*)

Adam adamı bilsin, bir çürük elma olsun. (*Musaderiçköyü –Tn.*)

Adam, adam iturur; adam, adam, bitutur. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Adam adam, (amma) pehlivan başka adam. (*–Gaz.*; **Gürün –Sv.*)

Adama lisanıdır, insan dedirten de, hayvan dedirten de. (**Beyşehir –Kn.*)

Adamda terbiye olmalı, yoksa sözünen pirpiye gelmez. (*Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*)

Adam düşmanını tanır. (**Bulancak –Gr.*)

Adam eşeğinden, karı döşeğinden belli olur. (*–Dz.*)

Adamı ar, avradı er zabteder. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Adamın ağzına bakarlar, atına ona göre nal çakarlar. (*–Vn.*)

Adamın ahmağı avcı, itin ahmağı bocu olur. (*–Gaz.*)

Adamın ahmağı malını över. (*–Gaz.*)

Adamın ahmağı pehlivan, hayvanın ahmağı rahvan olur. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Adamın ayaklarına vurmuşlar, "vay arkam vay" demiş. (**Ilgın –Kn.*)

Adamın başı büyük olana kadar yaşı büyük olsun. (*–Vn.*)

Adamın çok olduğu yerde okla bunluk olmaz. (*–Ada.*)

Adamın eli bok olmazsa karnı tok olmaz. (*–Vn.*)

Adamın hödüğü pınarın gözünden içermiş. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Adamın kötüsü avcı, kadının kötüsü kovcu olur. (*Mudurnu –Bo.)

Adamın öz evi, öz gâri[4]. (–Vn.)

Adamı, tanıyan kurtlar yesin. (–Vn.)

Adam kızmayınca belli olmaz. (Karadere *Hekimhan –Ml.)

Adam olacak kimse domaldan belli olur. (Zefre, Espiye –Gr.)

Adam olacak (kimse) küçük yaşta belli olur. (*Biga –Çkl.)

Adam olmayacak köpek sabaha karşı ürer. (*Akşehir –Kn.)

Adamsız adamı köpekler de yemedi. (Güney *İkizdere –Rz.)

Adam sözünde durmamış da, söz adamda durmuş. (Çayköy *Niksar –To.)

Adam vuracak oğul babasına danışmaz. (Beyceli *Fatsa –Or.)

Adana'dan gelen eşek kırk gün anırır. (*Hekimhan –Ml.)

Ad, bir gök boncuktur. (Anamas *Eğridir –Isp.)

Âdemi âdem eder merkep, âdem âdem olmaz ise yine merkep yine merkep. (*Hekimhan –Ml.)

Adın Kadir olacağına, kaderin kader olsun. (Anamas *Eğridir –Isp.)

Afiyet ola demekle deniz içilmez. (*Mudurnu –Bo.)

Afkurmasını bilmeyen köpek kurdu kapıya getirir. (Seslikaya, *Ardeşen –Rz.)

Ağa başına karar olmaz. (–İz.)

Ağaca dayanma bükülür, suya güvenme dökülür. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Ağacı besleyen toprak, toprağı besleyen yaprak. (*Ünye –Or.)

Ağacı çok olan yerde kıtlık olmaz. (Yenice *Tarsus –İç.)

Ağacın çürüğü özünden olur. (Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.)

Ağacin gölgesi dibine düşmez. (–Gaz.)

Ağacın kurdu bedeninde (içinde). (–Gaz.)

4 Gâr: Mezar.

Ağacın kurdu içinden olmayınca ağaç kurumaz (çürümez). (*–Bt.*; *–Dy.*; *–Hak.*; **Karakoçan –El.*)

Ağacın kurdu içinden olmazsa ağaca zevk yoktur. (*–Vn.*)

Ağacı toprağa, sevgisini toprağa gömmeli. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Ağaç ağaç içinde yetişir. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Ağaç çiçeklenmeden meyve vermez. (**Biga –Çkl.*)

Ağaç dalıyla gürler. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*; *Canik *Mazgirt –Tn.*; *Avdan *Çamlıdere –Ank.*)

Ağaç devrileceği zaman (bütün) maymunlar kaçışır. (**Mudurnu –Bo.*; **Erfelek –Sn.*)

Ağaç dumanlı havada kesilmez. (**Biga –Çkl.*)

Ağaç gençliğinde eğilir. (**Kuyucak –Ay.*)

Ağaç gider, çalı kalır; çalı gider, çakıl kalır. (*Avdan *Çamlıdere –Ank.*)

Ağaç kapı kapanırsa altın kapı açılır. (*Ersizler *Küre –Ks.*)

Ağaç, kurdu içinde besler. (**Havza –Sm.*)

Ağaç kuruyken meyva vermez. (**Biga –Çkl.*)

Ağaç meyvesiyle süslenir. (**Karakoçan –El.*)

Ağaç ne kadar uzasa göğe yetmez. (*–Gaz.*)

Ağaç sevgisi, evlât sevgisidir. (**Biga –Çkl.*)

Ağaç sevgisi olmayanda evlât sevgisi olmaz. (**Biga –Çkl.*)

Ağaçsız memleket duvaksız geline benzer. (*Canik *Mazgirt –Tn.*)

Ağaçtan o yana köy vardır. (*–Vn.*)

Ağaç uzaya uzaya göğe yetmez (değmez). (*Karadere *Hekimhan–Ml.*)

Ağaç yaprağıyle gürler. (*–Gaz.*)

Ağaç yurdun gelinidir. (*Canik *Mazgirt –Tn.*)

Ağadan kız ale, fekirin kurtanını tağıde. (*–Bt.*)

Ağam ol, sözümde ol. (*–Vn.*)

Ağanın eli tutulmaz. (*Yerköy –Yz.)

Ağanın keyfi gelince, fıkaranın canı çıkar. (İskeçe –Yunanistan)

Ağanın malı çıkar (gider), nökerin (çobanın) canı. (Alican *Iğdır, Baltalı *Çıldır –Kr.; Canik *Mazgirt –Tn.)

Ağanın malı çıkar, uşağın canı. (*Akşehir –Kn.)

Ağanın malı gider, hizmetkârın canı. (*Şavşat –Ar.; Türkgözü *Posof –Kr.; –Vn.)

Ağaran varken, kararana kim bakar. (–Isp.)

Ağarmış arpanın ömrü olmaz (az olur). (Çanıllı *Ayaş –Ank.)

Ağası kuvvetli olanın iti (baltası) keskin olur. (–Vn.)

Ağası yavuz olanın etbasi sarhoş gezer. (–Gaz.; Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.)

Ağı kürekle atarlar, karayı dirhemle satarlar. (–Gaz.)

Ağır basar, yenli (yeyni) kalkar. (–Af.; –Çkr.)

Ağır basınca yüngüli kalkar. (Yavuz *Şavşat –Ar.)

Ağır baş altın, yeğni baş kahır getirir. (Anamas *Eğridir –Isp.)

Ağır baş iyidir, yenlik olsa uçar. (*Balâ –Ank.)

Ağır çalıyı ne, el kaldırır ne yel. (Tarasçı *Seydişehir –Kn.)

Ağırlık altın kala, hafiflik başa belâ. (*Kilis –Gaz.)

Ağır ol, batman döv. (Ağır ol batman döv, hafif taşa göt silerler.) (–Gaz.)

Ağır ol, gavur ol. (Ulaş –Sv.)

Ağır otur batman götür, yenlik otur suç götür. (*Hekimhan –Ml.)

Ağır taş, ağır baş. (Çayköy *Niksar –To.)

Ağır taşı, el; yeğni taşı, yel kaldırır. (–Af.)

Ağır taşı kimse (yerinden) kaldırmaz (oynatamaz, ırgayamaz, ünedemes). (Çayköy *Niksar –To.; Derekuşçulu *Görele, *Şebinkarahisar –Gr.; *Balâ –Ank.; Zuday *Taşova –Ama.; –Bt.)

Ağır taşı köşeye koyarlar. (Paçacıoğlu –Uş.)

Ağır taşı ne sel alır, ne yel alır. (Yeşilova *Aksaray –Nğ.)

Ağır taş yerinde gerek. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Ağır yiğidi mecliste sayarlar. (*Paçacıoğlu –Uş.*)

Ağır yük, çevik ata engel olur. (**Mudurnu –Bo.*)

Ağır yükün altına girme, belin incinir. (**Mudurnu –Bo.*)

Ağız tetik, dil tüfek. (**Akseki –Ant.*)

Ağız yerse yüz güler. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Ağ ipin pamuğa ziyanı var. (*–Vn.*)

Ağlama, ağlama getirir. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Ağlamak akçe etmez. (**Ünye –Or.*)

Ağlarsan gözüne, yemezsen özüne. (*–Ant.*)

Ağlatanın yanına git, güldürenin yanına gitme (*–Bt.*)

Ağlatan yanında otur, güldüren yanında oturma. (*–Vn.*)

Ağlaya ağlaya (ağlayarak) eken, güle güle (gülerek) biçer. (**Seydişehir –Kn.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Ağlayan çocuktan iş memul[5] edilmez. (**İspir –Ezm.*)

Ağlayan göze kimse gülmez. (*Ünye –Or.*)

Ağlayanın malı gülene hayır etmez. (*Ulaş –Sv.; –Vn.; Çanıllı *Ayaş –Ank.; *Hekimhan, *Maden, –El.; Akçaçam *Erfelek –Sn.*)

Ağlayanın malı gülene kalmaz. (*Kayadibi, *Şavşat –Ar.*)

Ağlını başına çağır. (*Taşdeğirmen, *Çıldır –Kr.*)

Ağ mal, kara gün içindir. (*Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Ağmansız kul olmaz (**Ilgın –Kn.*)

Ağ ottan[6] balta sapı olmazsa birini yine yap. (*Taşdeğirmen *Çıldır –Kr.*)

Ağrımadık başa çabut sarma. (**Bünyan –Ky.*)

Ağrımadık başa mendil bağlanmaz. (**Niksar –To*)

Ağrımayan başına çelgi çelme. (*Dirmil *Gölhisar –Brd.*)

5 Memul: Ümit.

6 Ağ ot: Kalın, sert ot.

Ağrısız başım, kaygusuz aşım. (*Beyşehir –Kn.)

Ağrısız baş, mezardaki taş. (*Ereğli –Kn.)

Ağustosta beyni kaynamayanın, zemheride k[illegible] kaynamaz. (Gündüzbey *Yeşilyurt–Ml.)

Ağustosta beynin kaynasın, kışın da tencere kaynasın. (Avdan *Çamlıdere –Ank.)

Ağustosta ya bal, ya balık. (*Güdül –Ank.)

Ağustosta yatanı zemheride bünelek tutmuş. (Çayköy *Niksar –To.)

Ağzı açığın malını gözü açık yer. (*Gevcüş –Md.; Baltalı *Çıldır –Kr.)

Ağzı kana değen kurt daha (da) çok azar. (Canik *Mazgirt –Tn.)

Ağzında bal olan arının, kuyruğunda iğnesi vardır. (–Kn.)

Ağzının höreğine[7] göre danış. (Alican *Iğdır –Kr.)

Ağzı yımbıldıyanın sırtı gümbürder. (–Sm.; *Ünye –Or.)

Ahali ayaklanırsa padişahı tahttan indirir. (–Gaz.)

Ahırda atı olan yaya da gezer. (*Ünye –Or.)

Ahmağın karnı doyunca çarığına bakar. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Ahmet ölür, Mehmet gömülür. (*Bulancak –Gr.)

Ahrazın dilinden sahibi anlar. (–Gaz.)

Aka aka su deresini bulur. (Anamas *Eğridir –Isp.)

Ak akçe ile ak baldıra güvenç olmaz. (–Gaz.)

Akan çay her zaman kütük getirmez. (*Germencik –Ay.)

Akan sudan korkma, durgun sudan kork. (Şamani *Karakoçan –El.; *Mazgirt –Tn.)

Akan su haram kaldırmaz. (–Bt.)

Akar akar da durulur. (Çanıllı *Ayaş –Ank.)

7 Hörek: Yiyecek.

Akara kokara bakma, çuvala girene bak. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Ak curun ak[illegible]a kara curun kol gibi... (*–Gaz.*)

Akça dil öğre[illegible], don dokuz gösterir. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Akçalı a[illegible]mdan dağlar korkar. (*Ulaş –Sv.*)

Ak giyen ağa gerek. (*–Gaz.*)

Akı köpeğe atarlar, karayı yemeğe katarlar. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Akıl başta sermaye, bol kazanda helva ye, (acı soğan ye de ye). (*Seslikaya *Ardeşen –Rz.*)

Akıllı her şeyi, kurnaz herkesi bilir. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Akıllı hırsız, mal sahibini haksız çıkarır. (**Mudurnu –Bo.*)

Akıllı insan garip olmaz. (*–Isp.*)

Akıllı oğlun varmış malı neylersin, akılsız oğlun varmış malı neylersin. (*–İz.*)

Akıllı olsa her sakallı kişi, sakallılara danışırlardı her işi. (Akıllı olursa sakallı kişi, keçiye danışır her işi.) (**Mudurnu –Bo.*)

Akıllı olsun, düşman olsun. (**Karapınar –Kn.*)

Akıllı sözünü delillerle, deli yeminlerle. (*–Ank.*)

Akıllı, sözünü deliye söyletir. (*Çitne *Divriği –Sv.; Yaka *Dazkırı –Af.*)

Akıllıyı arkada tutma, ahmağı kılavuz etme. (**Mudurnu –Bo.; *Kuyucuk –Ay.; –Isp.; Çelenköy *Erfelek –Sn.*)

Akıllı yolunu şaşırınca deli sevinir. (**Mudurnu –Bo.*)

Akıl malı yer, mal aklı yemez. (**Karakoçan –El.*)

Akılsız baş, neyler tıraş. (*–Isp.*)

Akılsız dişiler, bülbülü daldan kışılar. (*–Ba.*)

Akılsızın malını akıllı yer. (*Seslikaya *Ardeşen –Rz.*)

Akıl toprak değil, herkes başına savura. (*–Vn.*)

Ak itin, ayrancıya zararı var. (*Gürun –Sv.)

Ak ıt, kara it, hepsi bir it. (*Mudurnu –Bo.; –Gaz.)

Ak kopeğe koyun diye sarılma. (Çanıllı *Ayaş –Ank.)

Aklı başında olan, eşeğini dağdan taştan indirir. (*Emirdağ –Af.)

Aklı kısayla, boyu koseyle arkadaş olma. (*Gudül –Ank.)

Aklınla gör, elinle yap. (*Mudurnu –Bo.; Ağlı *Küre –Ks.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; Kocaözü *Hekimhan –Ml.)

Aklınla gör, kalbinle işle. (*Karapınar –Kn.)

Aklın var parayı neynen, aklın yok gene parayı neynen. (*Gürün –Sv.)

Aklı uyanık kişi, elıyle işler işi. (*Karapınar –Kn.)

Aklı yetmeyenin devesini gütme. (Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.)

Akmayan sudan kork. (Şekere –Hat.)

Akranı ıle uçmayan kuş semada hu çeker. (*Suşehri –Sv.)

Ak sakallıya da korku gerek. (–Ada.)

Akşama kalma, çiftlığe varma. (Anamas *Eğridir –Isp.)

Akşam bulutu kızarırsa eynine abayı al, sabah bulutu kızarırsa eline yabayı al. (*Taşova –Ama.)

Akşamdan gelen sabah er gider. (Karahüseyınlı *Alaçam –Sm.)

Akşamdan kalan aş (çorba), ağız (kişinin ağzını) yakmaz. (Fandas –Isp.; Keşköyü *Ayancık –Sn.)

Akşamdan sonra gelene (gelenin aşı) ya bir soğan, ya bır söğen. (Anamas *Eğridir –Isp.)

Akşam guneşi hoşluk, sabah guneşı kışlık. (*Bor –Nğ.)

Akşamı ye, sabahı duşunme. (Mahmutören –Or.; Davulkuyu *Hekimhan –Ml.)

Akşam kapısı örtuk, sabah kapısı açık gerek. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Akşamki aşını sabaha koy aş olur, akşamki ışını sabaha koyma ış olur. (*Ereğli –Kn.)

Ak tumana (dona) gok mavı yamalık vurulmaz. (*Gundüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Ak yaşmak leke göturmez. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Alaca bulutun sıcağı, topal kızın kucağı. (**Bor –Nğ.*)

Alaca gomleğin ya yenı, ya yakası meydana çıkar. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

Alacak kız ay görünür, evleri saray. (*–Gaz.*)

Alacaklı camuştan kuvvetlidir. (*–Vn.*)

Ala kargada alacağın olsun. (*Anamas *Eğridır –Isp.*)

Ala kargada hakkım olsun, alamazsam gözümü oysun. (*–Gaz.*)

Al alan iki bakar. (*Botsa –Kn.*)

Alanla satan bilir, kadınla (gelinle) yatan bilır. (*Çepnı *Gemerek –Sv.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Alan olmayınca satan neylesın. (*Kuzköy *Akkuş –Or.*)

Alan satandan umar. (*Anamas *Eğridır –Isp.; Çay *Nıksar –To.*)

Al at, hem kapar hem teper. (*–Vn.*)

Alay ağız bır olunca bir ağız göt olurmuş. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

Alay hesap, bir hesap. (*–Gaz.*)

Alçacık eşek bınmeğe kolaydır, yunlüce koyun yolmaya kolaydır. (**Emirdağ –Af.*)

Alçak deveye yan basma. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Alçak duvar olma, her gelen üstunden geçer. (**Mudurnu –Bo.*)

Alçak eşek her gun sıpa. (*İslâmbey *Pınarhısar –Krk.*)

Alçak gönül, yüce dövlettir. (**Nıksar –To.*)

Alçaklara ev yapma sel için, yukseklere harman yapma yel için, ihtiyarlıkta genç kadın alma el için. (*Ulaş –Sv.*)

Alçak tavuk kendini ferik gösterir. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Aldanan kazanır, aldatan aldanır. (Aldatayım diyen aldanır.) (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Aldatan aldanır. (*Anamas *Eğrıdır –Isp.; –Sm.; *Akçaabat –Sn.*)

Aldığını vermeyen, aradığını bulamaz. (*Balâ –Ank.; *Ereğli –Kn.)

Alece kerğenin sözi oledi, dabah ayında kar yağerdi. (–Bt.)

Âlem kazanır, molla bezenir. (–Vn.)

Âlet, sahibinin elinde işler. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Al giyen aldanmamış (aldanmaz). (–Gaz.; –Ada.)

Al, gördüğün kızını, tuttur dolam dolam; al, görmediğin kızını, tuttur dolanı dolanı. (–Ada.)

Al, görmüşün kızını tutsun dolana dolana; al, görmemişin kızını tutsun ilene ilene . (Şıhlar *Alanya –Ant.)

Alıcı, kesiciyi dinleme. (*Bor –Nğ.)

Alıcı kuş dindiğinden[8] bellidir. (–Vn.)

Alıcı kuş gözünden belli olur. (–Gaz.)

Alıcı kuşun ömrü az olur. (*Gürün –Sv.)

Alıncaya kadar sen kendilerine yalvar, aldıktan sonra kendileri sana yalvarsın. (–Gaz.)

Alın terlemeyince mal kazanılmaz. (–Vn.)

Alışık (alışan) göt, töğbe tutmaz. (*Bulancak –Gr.; Mahmutören –Or.)

Alışmadık (alışkın olmayan) götte don (tuman) durmaz. (Kösten –Dz.; –Af.; Borcak *Söğüt –Bil.; Serkeşgüvezi *Fatsa, Salman *Akkuş –Or.)

Alışmak, kudurmaktan beterdir. (*Merzıfon –Ama.)

Alışmış göt taharet tutmaz. (–Çkr.)

Alışverişte dostluk olmaz. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Alız at da torbasından yer, yeğin at da. (Taraşçı, *Seydişehir –Kn.)

Alızın çüku yengesine kalkarmış. (Anamas *Eğridır –Isp.)

Ali deyince derede sular kurur. (*Karakoçan –El.)

8 Dindi: Gaga.

Âlım olmak istersen al kalemı durma yaz, cahıl olmak istersen al kalemi durma kaz. (*–Vn.*)

Âlım olmak istersen durma yaz, rençber olmak istersen durma kaz. (*Günduzbey *Yeşılyurt –Ml.*; *–Dy.*)

Al kahpenin kızını, alma (kahpenin) kızının kızını. (**Ermenek –Kn.*; *Anamas *Eğridir –Isp.*)

Allah adamı it etsin rut[9] etmesin. (*–Vn.*)

Allah adamı yolun alt yanına düşürmesin. (*–Vn.*)

Allah ağız verene aş vermez, aş verene kaşık (ağız) vermez. (*–Vn.*)

Allah bilır kulunu, ona gore (dalına) verir (sırtına gıydırır) çulunu. (*Çitme *Divriği –Sv.*; **Beyşehir –Kn.*; *–Vn.*)

Allah bir adama verırse, yel getirir, sel getirir, el getirir. (*–El.*)

Allah bir adamdan alırsa yel goturür, sel götürür, el goturur. (*–Bt.*)

Allah bir, işi bin. (*–Gaz.*)

Allah dağı bulur, kar yağdırır. (**Karakoçan –El.*)

Allah deldiği boğazı aç komaz. (*–Gaz.*)

Allah diyen aldanmaz. (*Yukarı Bozkuyu *Kadırlı –Ada.*)

Allah diyen mahrum kalmaz. (*Anamas *Eğrıdır –Isp.*)

Allah hazinesinden versin. (*–Vn.*)

Allah herkesin falına bakar, boynuna takar. (*Atıkar *Baskil –El.*)

Allah'ın emri olmasın daldan yaprak kopmaz (*Canik *Mazgırt –Tn.*)

Allah'ın günü ufak darıdan çok. (**Kilis –Gaz.*)

Allah'ın işıyle eşeğin yaşı bılınmez. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

Allah'ın verdıği taşar dokülur, kulun verdiği başa kakılır. (**Bor –Nğ.*)

Allah itoğlitini tanır. (*–Vn.*)

Allah kemal, güzellik cemal. (**Havza –Sm.*)

9 Rut: Aç ve çıplak.

Allah kimine bal verir parmak vermez, kimine parmak verir bal vermez. (*Hacı Ahmetler *Sütçüler –Isp.*)

Allah köseğini[10] köküne kadar yakmaz. (**Kilis –Gaz.*)

Allah kulunu kesmeyince rızkını kesmez. (**Ardanuç –Ar.*)

Allah kusurlarını başına yazar. (*Doğanbey *Beyşehir –Kn.*)

Allah saklayanı kurt yırtmaz. (*–Vn.*)

Allah'sız çöp başı teprenmez. (*–Vn.*)

Allah süsücü hayvana boynuz vermez. (*Kubadın *Eskicuma –Sm.*)

Allah'tan korkmayanın belâsından, Allah'tan korkanın beddua-sından kork. (*–Hat.*)

Allahümme pirden, kendini sakın kelinen körden, topal da geliyor çekil yoldan. (**Güdül –Ank.*)

Allah verende Tıngo Bağı'nda[11] da verir. (*–Bt.*)

Allah yaparsa işini, mermerden geçirir dişini; Allah yapmazsa işini, muhallebide kırar dişini. (*Derekuşulu *Görele –Gr.*)

Allah yâr olduktan sonra, kılıcın ağaç olsa yine keser. (*–Hak.*)

Allah yazın ayransız, kışın yorgansız etmesin. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Allı allıya, morlu morluya. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Allı gelin olmuş, pullu evlenmiş. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Alma ahı, indirir şahı. (*–Gaz.*)

Alma ahı, kulun asılı kalmaz vahı. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Alma alı, satma kırı, yağızın binde biri, ille doru, ille doru. (*–Ada.*; *–Gaz.*; **Balâ –Ank.*; *–Af.*)

Alma çengenden hamuru, laf eder samuru samuru. (*Kızılağaç *Bucak –Brd.*)

Alma garibin ahını, çekersin günahını. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

10 Kösek: Yarı yanmış odun.

11 Tıngo Bağı: Bitlis'in Hersan yöresinde yoksul bir adamın bir küp altın bulduğu rivayet edilen bağ.

Alma kimi malım olsun, satılmazsa çir[12] ederim. (*–Bt.*)

Al malın iyisini, çekme kaygısını. (**Kilis, –Gaz.; *Suşehri –Sv.*)

Alma mazlumun (saçı kesiğin) ahını, gökten indirir şahini. (*–Vn.; *Merzifon –Ama.; Çepni *Gemerek –Sv.*)

Almanın biri bin kuruşa ise gene soy, hıyarın bini bir paraya ise gene soyma. (*–Gaz.*)

Alma orospunun kızını, o da sürer anasının izini. (*Mansurlu *Feke –Ada.*)

Almayı göğe (havaya) at, düşünceye kadar (yere düşünce) Allah kerim. (*–Gaz.*)

Alnı sakar kısrağın, ayağı sekili tayı olur. (**Mudurnu –Bo.*)

Al orospunun kızını, alma kızının kızını, sürer gider nenesinin izini. (*–Hat.; –Nğ.*)

Altı ay tavşan derisi dayanır. (*Tatalit *Çıldır –Kr.; Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Altına at düşenin, gönlüne murat düşer. (**Tirebolu –Gr.*)

Altına pul, esbaba çul derler. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Altın evi yıkılır, oğlan (erkek) evi yıkılmaz. (*–Bt.*)

Altını zaptetmeye gümüşten el ister. (**Aksekı –Ant.*)

Altın kapılının ağaç kapılıya işi düşer. (*İsa Hacı *Alaca –Çr.*)

Altın kapının demir kapıya işi düşer. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Altın kılıç demir kapıyı açar. (*–Ank.*)

Altın küçük ama değeri fazla. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Altın parayı gümüş parmak tutar. (**Lâdik –Sm.*)

Altın pula karıştırılmaz. (*–Vn.*)

Altın toprağın yüzündedir. (**Akşehir –Kn.*)

Altın yitiren altın bulmaz. (*–Gaz.*)

Alttaki durur (sabreder), üstteki durmaz (sabretmez). (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; *Karakoçan –El.*)

12 Çir: Elma kurusu.

Amanatın canı kayim olur. (*–Gaz.*)

"Aman beyler", demeden, "aman dağlar" demeli. (*–Gaz.*)

Amanet eşeğinin haltonu gevşek olur. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Amarat işler, el öğünür. (*Zile *Mesuduye –Or.*)

Ammim, dayım, hepsinden aldım payım. (*–Gaz.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Ammi oğlu attan indirir. (*–Gaz.*)

Ana analık olursa, baba da babalık olur. (**Gürün –Sv.*)

Ana aşı, tandır başı. (**Ünye –Or.*)

Ana baba evlât için, evlât kendi başı için. (*Seslikaya *Ardeşen –Rz.*)

Ana bahtı kızına, baba ocağı oğula kalır. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Ana bucağı, karı kucağı. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Ana çeker zahmeti, baba alır rahmeti. (*Çepni *Gemerek –Sv.*)

Anadan gören sergen düzer, babadan gören saban düzer. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Anadan kara yuma neylesin, eskiden arığa yeme neylesin. (*Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*)

Anadan olur bızak, şamdan[13] olur kozak. (*Kızılhisar *Acıpayam –Dz.*)

Anadan olur uşak, deveden olur köşek. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Ana ılan, sözü yalan; karı çiçek, sözü gerçek. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Ana ile kız döğüşmüş, konşu da sahi sanmış. (*–Gaz.*)

Analar bakar bahta, kızlar çıkar tahta. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Analık, pekmez getir banalık; babalık, dibi getir kapalık[14]. (*–Nğ.*)

Analı oğlak (kuzu) yarda (gökte) oynar (gezer), anasız oğlak (kuzu) yerde oynar (gezer). (*–Ada.; Yenice *Tarsus –İç.; *Taşova –Ama.; Anamas *Eğridir –Isp.; *Gürün –Sv.*)

13 Şam: Çam.

14 Analığın üvey çocuklarına iyi bakmadığını, babalığın iyi baktığını anlatır.

Anamın aşı, tandırımın başı. (*–Gaz.; –Bt.; –Vn.*)

Anana sövenin yanına var, yonga yoranın yanına varma. (*–Ba.*)

Anandan evvel ahıra girme (dalma, koşma, seyirtme). (**Bahçe –Ada.; *Hekimhan –Ml.; Yenice *Tarsus –İç.; İlyas –Brd.; *Kilis –Gaz.; Anamas *Eğridir –Isp.; Botsa –Kn.; Derekuşçulu *Görele –Gr.; Çay *Niksar –To.; Salman *Akkuş –Or.*)

Ananın bahtı, kızının tahtı; anası çıkardı, kızı tahtı. (*–Bt.*)

Ananın çıktığı dala kız sallangaç kurar. (*–Gaz.*)

Ananın dostu damat, babanın dostu evlât. (*Doğanbey *Beyşehir –Kn.*)

Anası besler hurmayla, eloğlu karşılar yarmayla. (*–Brd.*)

Anası çıkarsa daşa, oğlağı çıkar öte başa. (*Anamas *Eğrıdır –Isp.*)

Anasına göre danası olur. (*Şadı *Tirebolu –Gr.; Ahlat *Yusufeli –Ar.; *Merzifon –Ama.; İslâmbeyli *Pınarhisar –Krk.*)

Anası olmayanın babası olmaz. (*Yenice *Tarsus –İç ; *Şebinkarahisar –Gr.; –Nğ.*)

Anasız çocuk kanatsız kuş gibidir. (**Karapınar –Kn.*)

Anasız kuzu melemez. (**Ereğli –Kn.*)

Ana tavuğa kiş deme, civcivlerinden olursun. (**Taşova –Ama.*)

Anat evlâdından kötülük gelmez. (**Emirdağ –Af.*)

Ana üvey olunca baba gâvur olurmuş. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

Anaya asu gelen onmaz. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Anaya babaya hizmet, Tanrı'ya ibadet. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Anayı kızdan ayıran para. (*–Gaz.*)

Ana yüreği güveç gibi, baba yüreği bakır tencere gibi kaynarmış. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

An beni, anayım seni. (**Ağın –El.*)

An da başında bulunsun. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Anesi çıhen ağace, kızi tal tal gezer. (*–Bt.*)

Anıza gelmedik donuz olmaz. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Ank ayıklanır, ad ayıklanmaz. (*–Ank.*)

Anlamaz dosttan, anlar düşman (daha) iyidir. (*Şadı *Tirebolu –Gr.*)

Anlar anlamazdan korkulur. (*–El.*)

Anlayana uşak ol, anlamayana efendi olma. (**Merzifon –Ama.*)

Ansız avlan. (*Kızılcaağaç *Bucak –Brd.*)

Antepli'nin ikisi bir yere çok, birisi az. (*–Gaz.*)

Apalamadan yürünmez. (*Yaka *Dazkırı –Af.*; *Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Aptalda gümüş masat ne gezer. (*–Gaz.*)

Aptal eşeğe kim olsa biner. (*–Isp.*; **Kuyucak –Ay.*; **Karapınar –Kn.*)

Arabanın yürük tarafına binme. (*Zile *Mesudiye –Or.*)

Ara ki bulasın. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Aramakla bulunmaz, meğer ki rastgele. (*–Gaz.*; *–Vn.*; *Ahlat *Yusufeli –Ar.*; *Canik *Mazgirt –Tn.*)

Aranan yere erinme, aranmıyan yere görünme. (*Tatalit *Çıldır –Kr.*)

Arap, ağasını bilir. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Arap Arap'tan kırk yıl sonra hayfini almış, "tez (ne çabuk) aldım" demiş. (*–Gaz.*)

Arap (aptal) biner bey oldum sanır, lağlaz (çelem) aşa girer yağ oldum sanır. (**Kilis –Gaz.*;*–Isp.*)

Arap at, kıl çulun içinde de belli olur. (**Bahçe –Ada.*)

Arap eli öpmekle dudak kararmaz (kara olmaz). (*–Bt.*; *Anamas *Eğridir –Isp.*; *Yukarı Çiğil, *Ilgın –Kn.*; **Ünye –Or.*)

Arasa baştan başa dükkân, herkes rızkını yer. (*–Gaz.*)

Arayan bulur, isteyen alır. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Arazi eve, at yere, avrat ere yakın olmalı. (*Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Arda kalan, derde kalır. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Ardında yüz köpek harlamayan (havlamayan) kurt, kurt değildir (sayılmaz). (**Mudurnu –Bo.*; *–Çkr.*)

Ar eden, kâr etmez. (*Fandas –Isp.*; **Gürün –Sv.*; *Gülbayır *Niksar –To.*)

Ar, gözden; kör, yüzden anlaşılır. (*Mudurnu –Bo.)

Arı balı etrafında dolaşır. (*Ardanuç –Ar.)

Arığın siki zabuna kalkar. (*Bor –Nğ.)

Arı ile karının sırrına erilmez. (Taraşçı *Seydışehır –Kn.)

Arı iyi olursa, balı Bağdat'tan getirir. (Taşdeğirmen *Çıldır –Kr.)

Arı kahrı çekmeyen balın kahrın ne bilsin. (Kocaözü *Hekimhan –Ml.)

Arık arınır, ad arınmaz. (–Gaz.)

Arık etten, yağlı tirit olmaz. (*Mudurnu –Bo.)

Arık teke anasını aşar. (Kırkyaren *Karahallı –Uş.)

Arı petekten, karı kepekten anlar. (–Krş.)

Arif olan anlar, horoz olan banlar. (–Vn.)

Arkadaş bin ise az, düşman bır ise çok. (Kerkük –Irak)

Arkadaş gerek, düz gerek. (–Vn.)

Arkadaşı dıştan değil içten seç. (*Havza –Sm.)

Arkadaşını köyden, ekmeğini evden al. (Zile *Medudiye –Or.)

Arkadaşlık unutulmaz, insan derisi giyilmez. (*Karakoçan –El.)

Arkanı dönersen taş (yumruk) vuran çok olur. (–Gaz.)

Arkanı ya bir dağa ver, ya bir beğe. (Çayköy *Nıksar –To.)

Arkası yara olan hayvan, karganın nerden geldiğini bılır. (Canik *Mazgirt –Tn.)

Arkaya kalan erteye kalır. (–Ba.)

Armut, ağacından uzak düşmez. (Ballıhan, Gümülcüne–Yunanistan)

Armut armuda bakarak değer. (Muradiye –Rz.)

Armut dibine düşer. (*Gürsu –Brs.; –Çkr.; –Sk.)

Armut olmadan yere düşmez. (Güzelyurt *Hekimhan –Ml.)

Arpadan da un olur ama yufkası açılmaz. (*Germencik –Ay.)

Arpa eken arpa biçer. (Anamas *Eğridir –Isp.)

Arpayı taşlı yerden, kızı kardaşlı yerden. (*–Gaz.*; *–Af.*)

Arsıza ar neylesin, gömleği yok don neylesin. (*Mansurlu *Feke –Ada.*; **Gülnar –İç.*)

Arsız adama söz neylesin, kokmuş ete buz neylesin. (*–Gaz.*)

Arsıza: "Kazık çakarlar" diyor, "Taka tuku nerden gelir?" (*–Bt.*)

Arsız allanmaz, çayır çillenmez. (**Gemerek –Sv.*)

Arsız arımaz çayır çimen kurumaz. (*Güzelyurt *Hekimhan –Ml.*)

Arsıza öğüt neylesin, karaya sabun. (**Gürün –Sv.*)

Arsıza söz, kokmuşa tuz. (**Suşehri –Sv.*)

Arsıza söz, kokmuşa tuz kâr (para) etmez. (*Anamas *Eğridir –Isp.*; *Kızılcaağaç *Bucak –Brd.*)

Arsızın ar nesine, göyneği uzun don nesine. (*Yeniyörük, Toskovan, Zeyne *Gülnar –İç.*)

Arsızla hırsızdan yüzün suyun satın al. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Arsız neden arlanır, çingir[15] giyer sallanır. (*–Bt.*)

Arslandan (doğan) arslan olur. (*–Hak.*; *Dirmil *Gölhisar –Brd.*; *Yenice *Tarsus –İç.*)

Arşınına göre bez yırtılmaz. (*İğdir –Brs.*)

Arşınla mal alan, halebiyle satar. (**Hanak köyleri –Kr.*)

Artık aş, göz çıkarmaz. (*–Nğ.*)

Artık aş karın ağrıtmaz. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Ar, yiğidi meydanda kor. (*Şıhlar *Alanya –Ant.*)

Ar yüzden, kâr gözden bellidir. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Ar yüzden, kör gözden bellidir. (*–Bt.*)

Asıl asıl, asilin dilinden asıl. (*–Vn.*)

Asıl azmaz, atlas bezmez. (**Ereğli –Kn.*)

Asıl azmaz, bal kokmaz; kokarsa yağ (kaymak) kokar, aslında ayran var (aslı katıktır). (*–Gaz.*; *–Ama.*; *Dağcı *Mihallıççık –Es.*)

15 Çingir: Yırtık.

Asıl azmaz kemal bozmaz. (*Merzifon –Ama.)

Asıl, görgüden yüksektir. (Davulkuyu *Hekimhan –Ml.)

Asi için hası da yanar. (Seslikaya *Ardeşen –Rz.)

Asili alması zor, saklaması kolaydır; bedasili alması kolay, saklaması zordur. (–Vn.)

Askerden gelen, kırk gün havaya, kırk gün tavaya çatar. (Salman *Akkuş –Or.)

Askerliğin işine, dağların kışına, fakirin sikişine akıl ermezmiş. (–To.)

Aslan ayağı yerinden belli olur. (*Gürün –Sv.)

Aslan kadına dokunmaz. (*Mudurnu –Bo.)

Aslanlar kazanır, tilkiler yer. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Aslan ol da tilkiler peşinde dolaş. (Anamas, *Eğridir –Isp.)

Aslan varken kediye ciğer düşmez. (Yukarıgerfi *Terme –Sm.)

Aslan yatağı boş kalmaz. (Karasakal *Mazgirt –Tn.)

Aslan yatağında basılır. (Çayköy *Niksar –To.)

Aslı güzel olanın sırtı kumaş istemez. (Polat *Doğanşehir –Ml.)

Aslına çekmeyen haramzade. (–Hat.)

Aslında olan tırnağında gösterir (getirir). (–Vn.; *Gemerek –Sv.)

Aslı olmasa Kerem yanmaz. (Zahmettın *Hekımhan –Ml.)

Aslı pakten kemlik gelmez. (–Gaz.)

Astar bez olmaz, üvey öz olmaz. (–Gaz.)

Aşa dökülen yağ araya gitmez. (–Ada.)

Aşa gelmez, kaşa gelir. (–Isp.)

Aşağıda ne yaparsan yap, yeterki yukarıya çıkma. (–Vn.)

Aş aşıyanın, aş da kararıyanın. (*Ünye –Or.)

Aş, haranıyle, tuz kararıyle. (Zile *Mesudiye –Or.)

Aşığın bini bir paraya, utunması çetin. (–Gaz.)

Âşık, kendi kendine köle; dört yanını duvar zanneder. (*Kilis –Gaz.)

"Âşık ne için ağlarsın?" demişler, "Gülmemek için" demiş. (*Mudurnu –Bo.)

Âşık sazından utanmaz. (–Gaz.)

Âşık sazla, maşuk nazla avunur. (*Mudurnu –Bo.)

Aşını arayan eşini bulur. (–Vn.)

Aşını pişir söyle, sözünü döşür söyle. (–Gaz.)

Aşını yiyen, kaşığını taşır. (–İz.)

Aşkla akçe bir tutulmaz. (*Akçadağ –Ml.)

Aş pişe pişe koyulaşır. (*Suşehri –Sv.)

Aş pişirenin, iş kuşananın. (*Gürün –Sv.)

Aş sabahtan, iş sabahtan. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Aş soğudu, taş soğumadı. (–Vn.)

Ata bin ad ara. (Ata binip ad aramalı.) (–Gaz.)

Ata binen "âyan" olmaz, malın güden "çoban" olmaz. (–Isp.)

Ata binen kılıcını kuşanır. (–Dy.)

Ata binmek (binmesi) bir ayıp, inmek (inmesi) iki ayıp. (Çay *Niksar –To.; *Bahçe –Ada.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; *Karakoçan –El.)

Ata et ile ot yakışmaz. (–Krş.)

At ağasına göre şahlanır. (Çınaralan –Sm.)

At aksamakla ayağı kesilmez. (Pazarören *Pınarbaşı –Ky.)

At alırsan taydan, kız alırsan soydan al. (Anamas *Eğridir –Isp.)

At alırsan yazın, deve alırsan güzün, avrat alırsan gezin ha gezin. (*Yerköy –Yz.)

Ata malı olan yerde, özün kazandığın haramdır. (*Sivrihisar –Es.)

Atan eşek ise de palanını üstüne atma. (–Sm.)

Atanın önünden geçeni Allah sevmez. (Karahüseyinli *Alaçam –Sm.)

Atası ne ise ötesi de odur. (Zefre, *Esbiye –Gr.)

Atasına düşman olan, evlâdına dost olmaz. (*Karakoçan –El.)

Atası olmayanın sahibi zor çıkar. (*Karapınar –Kn.)

Atasız uşak (evlât), yularsız eşek (gibidir). (–Isp.; *Beyşehir –Kn.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

At atı basar, yiğit yiğidi. (Anamas *Eğridir –Isp.; Çamova *Divriği –Sv.)

At atı kazıkta (tavlada) geçer. (–Gaz.)

At atı tarlada geçer. (–Bt.)

At atlısını (binicisini) tanır. (–Gaz.)

At aylansa kazıkla. (*Polatlı –Ank.)

Ata yolu doğru yoldur. (*Küre –Ks.)

At bacağı, avrat kucağı (doldurmalıdır). (*Gürün –Sv.)

At binene, kürk giyene. (–Bt.)

At ele geçer de meydan ele geçmez. (*Hekimhan –Ml.)

Ateş hem nardır, hem nurdur. (–Isp.)

Ateşin dostluğu olmaz. (Kızılcaot *Erfelek –Sn.; *Akçadağ –Ml.)

Ateşin üzerine ateşle gidilmez. (Yukarı Gerfı *Terme –Sm.)

Ateşle su hatıra bakmaz. (*Mudurnu –Bo.)

Ateş olmayınca kazan kaynamaz. (Avdan *Çamlıdere –Ank.)

Ateş, yanmış oduna konar. (Ahlat *Yusufeli –Ar.)

Ateş yerinde ot çabuk biter. (*Mudurnu –Bo.)

Atı ata, eşeği eşeğe koşmalı. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Atı, avradı yiğit olanla, yolculuk edemezsin. (*Merzifon –Ama.)

Atı çulundan bilmezler. (*Akseki –Ant.)

Atım at olanaça istim fet olur. (Pazarören *Pınarbaşı –Ky.)

Atımına gelmez domuz olmaz. (Mansuroğlu *Feke –Ada.)

Atım yelin çayırında otlasın, yelin atı çayırımda otlamasın. (*Karakoçan –El.)

Atın ahmağı rahvan, itin ahmağı tazı. (*Gürün –Sv.)

Atın aksağı eşekten yiğrik olur. (Yavuz *Şavşat –Ar.)

Atınan arpa bir yerde olmaz. (*Hanak köyleri –Kr.)

Atınan avrada itibar olmaz. (Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.)

Atın ardında, kadının önünde, arabanın yanında gitme. (–Bt.)

Atın asısa ayağı kesilmez. (Kızılhisar *Acıpayam –Dz.)

Atın ayağı aksımakla kesilmez. (Anamas *Eğridir –Isp.)

Atının nalını, mıhını hesap eden at alamamış. (*Tirebolu –Gr.)

Atını veren yaya gidermiş. (*Hekimhan –Ml.)

Atın iyisi alayda, kabın iyisi kalayda belli olur. (Mansurlu *Feke –Ada.)

Atın iyisine doru derler, yiğidin iyisine deli derler. (–Gaz.; –Bt.)

Atın iyisi rahvan, insanın iyisi pehlivan olur. (–Isp.)

Atın kazancı eşek için. (Çanıllı *Ayaş –Ank.)

Atın kırı, erkeğin burnu. (İlyasköy –Brd.)

Atın önüne it geçer. (Çökek *Ürgüp –Nş.)

Atın rahvanı, insanın avanağı. (–Isp.)

Atın yere yakını, karının ere yakını. (Paçacıoğlu –Uş.)

Atın yerine eşek bağlanmaz. (Çayköy *Niksar –To.)

Atın yorgunluğunu yem, yiğidin yorgunluğunu dem alır. (Anamas *Eğridir –Isp.)

Atın zayıfını alma, uslusunu al. (*Ünye –Or.)

At ile avradın yediği sayılmaz. (Botsa –Kn.)

At ile eşek tepişince arada sahibi ezilir. (Akbulut *İspir –Ezm.)

At ile eşek yarışamaz. (Çelenköy *Erfelek –Sn.)

At kaçmaz, et kaçar. (–Gaz.)

At kaderi, ıt kaderi, ille de avrat kaderi. (*Bünyan –Ky.)

At kalkışlı olma, ıt kalkışlı ol. (*Doğanbey –Kn.)

At kazığı koparır, kendi götüne batırır. (Kocabey *Şavşat –Ar.)

At kazığı koparsa, iki yere, dört götüne vurur. (Baltalı *Çıldır –Kr.)

At kısraktan kopar. (*Kelekçi* **Acıpayam* –*Dz.*)

At kişnemeyince tay gelmez. (*Karahüseyinli* **Alaçam* –*Sm.*)

At kişneyişinden belli olur. (*Anamas* **Eğridir* –*Isp.*)

At kocamayınca kadri bilinmez. (**Ünye* –*Sm.*)

At korktuğu yerden harın getirir. (*Anamas* **Eğridir* –*Isp.*)

At kudumu, yurt kudumu, avrat kudumu. (–*Gaz.*)

Atla arpa bir yerde kalmaz. (*Alican* **Iğdır* –*Kr.*)

Atla eşeği ayıran semerdir. (**Şavşat* –*Ar.*)

Atla konuşan at, itle konuşan it olur. (*Arabören* **Seyitgazi* –*Es.*)

Atlı atının eğerin olana dek, yayan varır. (*Zıyere* –*Ama.*)

Atlı konak sığmış, itli konak sığmamış. (–*Gaz.*; *Pazarören* **Pınarbaşı* –*Ky.*)

Atlılar atını bağlayana kadar yayalar yetişir. (*Beyceli* **Fatsa* –*Or.*)

Atlı sığmış da, itli sığmamış. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt* –*Ml.*)

Atmacanın alayı olmaz. (*Anamas* **Eğridır* –*Isp.*)

Atma taş ile gönül kırılmaz. (*Çayköy* **Niksar* –*To.*)

At meydanında eşek zırlamaz. (–*Bt.*)

At murat, katır devlet. (–*Vn.*)

At murat, katır devlet, eşek kısmet, deve gurbettir. (**Şebinkarahisar* –*Gr.*)

At pazarında eşek anırmaz. (–*Vn.*)

At sineğinin yeri, atın götüdür. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt* –*Ml.*)

Atta, avratta, yurtta uğur var. (–*Vn.*; **Merzifon* –*Ama.*; *Yavuz* **Şavşat* –*Ar.*)

Attan at olur, itten it. (**Emirdağ* –*Af.*)

Attan düşen ölmemiş, eşekten düşen ölmuş. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt* –*Ml.*; *Serkeşgüvezi* **Fatsa* –*Or.*; *Çay* **Niksar* –*To.*)

Attan inen eşeğe biner. (*Büyük Zaım* **Susuz* –*Kr.*)

Attan iner eşeğe binersin, onu da bulamaz yayan gidersin. (*Yenice* **Tarsus* –*İç.*)

At tovlamıhı[16] yerden çıkartıp, on yere vursa biri özüne değer. (*Alican *Iğdır –Kr.*)

At üstünden yol göstermesi kolaydır. (*Keşköyü *Ayancık –Sn.*)

At üstünde odun kırılmaz. (**Küre –Ks.*)

At ver, dost ol; kız ver, düşman ol. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

At veren dost, kız veren düşman kazanır. (**Menteşe –Dz.*)

At yıkılır, adam ölür. (*–Ada.*)

At yiğidin altında aksar. (*–Gaz.*; *Şıhlar *Alanya –Ant.*; **Akçadağ –Ml.*; *Anamas *Eğridir –Isp.*)

At yürür, it kaçar; menzile beraber varır. (*–Gaz.*)

Avanın[17] yüzü soğuktur. (**Emirdağ –Af.*)

Avara durmaktan, bedave çalışmak iyidir. (*–Sm.*; *Yastura *Mesudiye –Or.*)

Avaralıktan culfacılık iyidir. (*–Vn.*)

Avcının avı kanlı olur. (*–Tk.*)

Avcının buğdayını ambarda bit yemez. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Avradı boşayan topuğuna bakmaz. (*–Gaz.*)

Avradın ahmağı, sacayağından çakmağı. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Avradın iyisi bileği yağında belli olur. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Avradın malı, eşeğin nalı. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Avradın şerik olsun, malın şerik olmasın. (*Alican *Iğdır –Kr.*)

Avrat attır, gemini boş tutma. (*Alican *Iğdır –Kr.*)

Avrat hastalayacağı eri hastalasın, eri öleceği avradı ölsün. (*–Vn.*)

Avrat kıtlık bilmez, çoban yokluk bilmez. (*–Ada.*)

Avrat lâzım kalçalı, oğlan doğursun aslan pençeli. (*–Gaz.*)

16 Tovlamıh: Atı bağlamak için boyu 30 - 40 cm. olan demir parçası.
17 Avan: Memur, devlet adamı.

Avrat nikâhla, tarla tapıyle zaptolunur. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Avrat vardır arpadan aş eder, avrat vardır bulguru keş eder. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Av, vuranın değil alanındır. (*–Vn.*)

Ayağı baş yürütür. (**Akçadağ –Ml.*)

Ayağı büyük devletli, başı büyük mihnetli olur. (*–Nğ.*)

Ayağıma yer edeyim, gör (bak) sana neler edeyim. (*–Gaz.; –Bt.; –Vn.*)

Ayağın çarıklıyken incelme. (*Davulkuyu *Hekimhan –Ml.*)

Ayağın kökü olmaz. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Ayağı yere yakın olandan kork. (**Acıpayam –Dz.*)

Ayak başa bağlıdır. (**Karapınar –Kn.*)

Ayak gitmez ise, el getirmez. (**Karapınar –Kn.*)

Ay arsızın, gün arsızın, göynü hoştur tumansızın. (*–Vn.*)

Ayda gelen gül üstüne, günde gelen kül üstüne. (*–Ezm.*)

Ayda yılda gelene hoş geldin, günde (hergün) gelene oşt geldin. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; *Şebinkarahisar –Gr.*)

Aydın çukuru, altın çukuru. (**Germencik –Ay.*)

Aydın yaylası, incir deryası. (**Germencik –Ay.*)

Aygırı kişneten taşaktır. (*Serkeşgüvezi *Fatsa –Or.*)

Ayı, balığını[18] incitmez. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

Ayı bile yenilmeye razı olmaz. (**Alanya –Ant.*)

Ayı dağda, üzüm bağda olur. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Ayıdan kork kork, bokundan da mı kork? (*Yavuzköy *Şavşat –Ar.*)

Ayı ihtiyarlayınca yavruları tüteri ile oynar. (**Karakoçan –El.*)

Ayı ininde insan dolamaz. (*Şerefiye *Erfelek –Sn.*)

Ayı meşeden küsüp, meşenin haberi yoktu. (*Alican *Iğdır –Kr.*)

18 Balık: Yavru.

Ayının ahmağı kayganadan pay umar. (*Hanak köyleri –Kr.)

Ayının kırk oyunu bir acı bantanın başınadır. (*Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Ayının otuz iki (dokuz) türküsü (oyunu) varmış (boz) armut (ahlat) üstüne. (*Anamas *Eğridir, –Isp.; *Gürün –Sv.; Beyceli *Fatsa –Or.; –Ant.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; –Çkr.; Hacı Ahmetler *Sütçüler –Isp.*)

Ayı sıkıya düşünce yavrusunu ayak altına alır. (**Mudurnu –Bo.*)

Ay ışığında kestane silkilmez. (*–Isp.*)

Ayı vurulmayınca postu satılmaz. (*Avdan *Çamlıdere –Ank.*)

Ayıyı vurmayınca gönünden kayış bükülmez. (**Akkuş –Or.*)

Aynan yoksa komşuna bak. (**Şavşat –Ar.*)

Ayrandan aşağı katık olmaz. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.; –Gaz.*)

Ayranını öğmeyen kürt olmaz. (**Gürün –Sv.*)

Ayran içerim, böyle biçerim; yerim böreği, çalarım orağı. (*–Nğ.*)

Ayreti (mal) sahibini istiyor. (*–Gaz.*)

Ayu ihtiyarliyende balesine öyünçah olur. (*–Bt.*)

Aza erinen çoğa gerilir. (*Yastura *Mesudiye –Or.*)

Azan kulun belâsı yakın. (*–Nğ.*)

Azan kuşun ömrü az olur. (*Kayadibi *Şavşat –Ar.*)

Azan yılan yol üstüne çıkar. (*–Vn.*)

Azap durduğu kadar, çoban güttüğü kadar. (*Çepni *Gemerek –Sv.*)

Azası noksan olanın, kazası eksik olmaz. (*–Vn.*)

Az bağın, az üzümü olur. (**Ünye –Or.*)

Azdan az gider, çoktan çok. (*–Vn.*)

Az eş, uz eş, boyunca eş. (*–Gaz.*)

Azeysız şakirt, ustayı bastırır. (*–Gaz.*)

Azgın itin sonu uyuz olur. (*Topraktepe –Ml.*)

Azgın köpeğin kemik tutar ağzını. (*Bekilli *Çal –Dz.*)

Azgın köpeğin ölümü çarkesinde olur. (**Emirdağ –Af.*)

Az harcarsan olursun melek, çok harcarsan olursun helek. (*–Vn.*; **Ulukışla –Nğ.*)

Azıcıka erinen uzacuka gerinir. (**Tirebolu –Gr.*)

Azıcık ağrıyı aş basar. (*–Gaz.*)

Azıkan yutturur, çoğu kendini güttürür. (**Gürün –Sv.*)

Azıksız kazık olmaz. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Azıksız yola çıkan dermansız dize vurur. (**Kilis –Gaz.*)

Az işten çok iş çıkar. (*Alican *Iğdır –Kr.*)

Az mal kan yutturur, çoğu birbirini götürür. (*–Gaz.*)

Az şeyden çok şey çıkar. (*–Vn.*)

Az undan ekmek yapılmaz. (*Dirmil *Gölhisar –Brd.*)

Az uyku, az yemek insanı eder melek; çok uyku, çok yemek insanı eder helek. (*Derekuşçulu *Görele –Gr.*)

Az ver, çok yalvar; çok ver, az yalvar. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Az ver, çok yalvar; çok ver, hiç yalvarma. (**Kilis –Gaz.*)

Az yap, uz yap. (*–Krş*)

Az yatan avını tez bulur. (**Ereğli –Kn.*)

Az ye, azap tut. (*Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*; **Gürün –Sv.*; *–Gaz.*)

Az ye de bir halayık (çırak) tut. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*; *–Çkr.*; *Yenice *Tarsus –İç.*)

Az ye, uzun ye. (*–Bt.*; *–El.*; *–Vn.*)

Az yiyen her gün, çok yiyen bir gün. (**Suşehri –Sv.*)

Az yiyen tazı, çok yiyen kuzu olur. (**Ağın –El.*)

B

Baba aklıyle adam, adam olamaz. (*Kilise –Ml.*)

Babacangilde toydur; etsiz kemik, yağsız pilâv boldur. (*–Vn.*)

Babadan adamlık değil, miras kalır. (**Bulancak –Gr.*)

Babadan kalan malın kıymeti bilinmez. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Baba düşmanı, oğul dostu olmaz. (*Karasakal *Mazgirt –Tn.*)

Baba malı tez tükenir, yazık yolda azana. (*–Bt.*)

Babamın adına bokum satılır. (**Eğridir –Isp.*)

Baba mirası mum gibi çabuk söner. (Baba malı yanan mumdur tez biter.) (**Güzelyurt, Topraktepe, *Hekimhan –Ml.*)

Baba mirası yanan mum gibidir. (*Kocaözü, *Hekimhan –Ml.; Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Babanın kârı evlâda miras. (*–Gaz.*)

Baban öldüyse yalanlarını da mı götürdü? (*Hacı Ahmetler *Sütçüler –Isp.*)

Baba öksüzü öksüz değil, ana öksüzü öksüz. (*–Nğ.*)

Babası (acı) elma yese, oğlunun dişi kamaşır. (**Mudurnu –Bo.; Veyvelköyü *Erfelek –Sn.; İskeçe, Gümülcine –Yunanistan*)

Babasına hayır etmeyenin kimseye hayrı olmaz. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Babası ölen, ağa oldum sanır; anası ölen, hanım oldum sanır. (*–Ada.*)

Babası ölen, bey oldum sanırmış. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Baba yanar oğula, oğul dayanır oğula. (*Derekuşçulu *Görele –Gr.*)

Bacağı bodur, Allah'ın belâsı odur. (**Suşehri –Sv.*)

Bacağı kısadan, sakalı köseden sakınmalı. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Bacı bacının altına it eniği atmış. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Baci baciyi seve, erini almes; kardeş kardeşi seve arvadını almes. (*–Bt.*)

Bağa iz gerek, üzüme yüz gerek. (*–Ada.*)

Bağcı, malcıyı sevmez. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Bağ çapa ister, tarla sapan. (*Hasandere *Erfelek –Sn.*)

Bağdaki bağdan, sürüdeki sürüden yer. (*–Hak.*)

Bağdat gibi şar, kardeş gibi yar olmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bağdat kimi şehir olmaz, kardeş kimi yar olmaz, ana baba hiç bir yerde bulunmaz. (*–Bt.*)

Bağ demiş ki: "Bak bana, bakayım sana". (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bağ dua değil, çapa ister. (*Kuyucak, *Germencik –Ay.; Zahmettin *Hekimhan, Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; Avdan *Çamlıdere –Ank.; Doğanbey, *Beyşehir –Kn.; *Akseki –Ant.; Yenice *Tarsus –İç.*)

Bağına erik, evine (köyüne) yörük koyma (sokma). (*Garipköy, Tavas –Dz.; –İz.; –Ml.; –El.*)

Bağını dolaşan papuç parası kazanır. (**Kuyucak –Ay.*)

Bağı olmayan kişi, martaval dinlemek işi. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bağ kes, yağ kesme. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bağlı koyun yerinde otlar. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bağ sahibi bağını vermiş, bağ verici bir salkım üzüm vermemiş. (*–Bt.*)

Bahanesiz dost köyüne gidilmez. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bahanesiz ölüm olmaz. (*–Af.; –Gaz.*)

Bahar, çiçeğiyle güzeldir. (**Balâ –Ank.*)

Bahar gelmeyince bülbül ötmez. (**Kuyucak –Ay.*)

Bahar güneşi gelinime, güz güneşi kızıma. (*–Bt.*)

Bahçene erik, evine yörük. (*–Ba.; Yenicearmutçuk, *Gediz –Kü.*)

Bahşiş atın nalına bakılmaz. (*–Ba.*)

Bahşiş az da olsa kusuruna bakılmaz. (**Mudurnu –Bo.*)

Bahtı açılan bazara güymez. (*–Ada.*)

Bakacak yüze basılmaz, basılacak yüze bakılmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bakacak yüze sıçma (sıçılmaz), sıçacak yüze bakma (bakılmaz). (*–Gaz.*)

Bak anasını, al danasını. (**Balâ –Ank.*)

Bakarsan ere, köle olmazsın ele. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bak bana bir gözle, bakayım sana iki gözle. (*Ersizler, *Küre –Ks.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bakkal fındığı ile yar sevilmez. (**Dinar –Af.*)

Bakmadan alma, boş yere yanma. (**Gemerek –Sv.*)

Bak tarağına, al bezini. (*Muradiye –Rz.*)

Baktın hava bulanık, bişirciye yanaşma. (*–Gaz.*)

Baktın ibrik akıyor; evvel götünü yu, sonra aptes boz. (*–Gaz.*)

Baktın iş, bir yana siviş; baktın aş, yumul düş. (**Gürün –Sv.*)

Baktın kar havası, eve gel kör olası. (*–Bil.*)

Baktın martın dokuzu, sal çayıra koca öküzü. (*–Tk.*)

Baktın yârın yâr değil, terkini kılmak ar değil. (*–Gaz.*)

Bal arıdan, kavga karıdan çıkar. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Balçığı duvara vur, tutarsa da hoş tutmazsa da. (*Büyükkadı –Dy.; *Ereğli –Kn.*)

Bal demekle parmak yalanmaz. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Baldızına esirgeyen bacanağına bir göt verirmiş. (*Kayadibi *Yeşilova –Brd.*)

Baldızı olanın karısı ölmezmiş. (*Mansurlu *Feke –Ada.*)

Bal, eski petekten yenir. (*–Gaz.*)

Balığın başı taşa değmezse geri dönmez. (*–Vn.*)

Balığı tutmadan tavayı ateşe koyma. (*–Sk.*)

Balık avlayan elbette ıslanır. (*–Hak.*)

Balık: "Çok konuşurum ama, ağzım su dolu" demiş. (**Ünye –Or.*)

Balık, gölünde olur. (*Lâleli *Fatsa –Or.*)

Balık, gölüne göre büyür. (**Ereğli –Kn.; –Vn.*)

Balık, gölüne göre yaşar. (**Alanya –Ant.*)

Balık tutanın götü yaş gerek. (*–Bt.*)

Balık tutanın paçası ıslanır. (**Sandıklı –Af.*)

Balık tutanın tumanı yaş olur. (*–Vn.*)

Balını yiyen kepçesini taşır. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Balın sahibi arıdır. (**Karapınar –Kn.*)

Balı olan bal yimez. (*–Bt.*)

Balı olandan pekmez esirgenmez. (*–Sn.*)

Balikten büyük halik var. (**Iğdır, Alican, Hıngirik –Kr.*; *–Vn.*; *–Bt.*)

Bal küpünden sirke, sirke küpünden bal sızmaz. (**Ilgın –Kn.*)

Balsız kovanda arı durmaz. (**Kuyucak –Ay.*; **Mudurnu –Bo.*; *Zahmettin **Hekimhan –Ml.*)

Balta değmedik çam, yıkılmadık dam olmaz. (**Emirdağ –Af.*)

Baltanı taşa çal, ağaca değme. (*Avdan *Çamlıdere –Ank.*)

Balta sapını kesmez. (**Erfelek –Sn.*)

Bal tatlıdır, dert acıdır. (*Seslikaya *Ardeşen –Rz.*)

Bal yiyen baldan bıkar. (**Güdül, Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Bartıl kapıdan girerse iman tağadan çıkar. (*–Gaz.*)

Basıra arpa ekmeği muhana[19]. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Baskın basanın(-dır). (*Çırakman –Sm.*; **Merzifon –Ama.*; *Çanıllı, **Ayaş –Ank.*)

Baskın basanın, söz kesenin. (**Eğridir –Isp.*)

Baskısız yongayı (yargayı) yel atar (alır, götürür). (*–Gaz.*; **Gürün –Sv.*; **Bünyan –Ky.*; **Taşova –Ama.*; **Beyşehir –Kn.*)

Basma eminin (müminin) kuyruğuna, bak yezitlik nicedir. (*İsa Hacı, **Alaca –Çr.*; *Gündüzbey **Yeşil yurt–Ml.*)

Bastırıksız çalıyı yel alağan olur. (*–Ada.*)

Başağı dik ekenin tanesi olgun olmaz. (**Mudurnu –Bo.*)

19 Muhana: Bahane.

Başa gülmek adam öldürmez. (*Kayadibi* *Şavşat *–Ar.*)

Başak büyüdükçe boynunu eğer. (*–Brd.*)

Başa yukarı su akmaz. (*Polat* **Doğanşehir –Ml.*)

Baş, başa bağlıdır. (*Kızılcaağaç* **Bucak –Brd.*)

Baş başa değmezse, peş peşe değmez. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt –Ml.*)

Baş başa vermeyince iş bitmez. (*Divril,* **Gölhisar –Brd.*; **Lapseki –Çkl.*; *Çırakman –Sm.*; *–Vn.*; *Hacıobası* **Delice –Ank.*)

Baş bizim olursa, börk eksik olmaz (pilav çok olur). (*–Gaz.*)

Baş gidince ayak kalmaz. (**Kuyucak –Ay.*; **Mudurnu –Bo.*; *Zahmettin* **Hekimhan –Ml.*)

Başı bunlu olanın, malı ucuz olur. (**Eğridir –Isp.*)

Başı büyük olan devlet, ayağı büyük olan mihnet. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt –Ml.*)

Başına gelmeyenin hoşuna gelir. (**Ereğli –Kn.*)

Başın ağrıdı kes kurtul, dişin ağrıdı çek kurtul. (*–Vn.*)

Başından büyüğe çatma her şeyi bilir. (*–Brd.*)

Başını sallamadık kavak (sallamayan ağaç) olmaz. (*–Gaz.*)

Başkasına güvenme, bileğine güven. (*–Hak.*)

Başkasına kuyu kazan kendi düşer. (*Seslikaya* **Ardeşen –Rz.*; *Hacıobası Köyü* **Delice –Ank.*)

Başkasına minder atan kendi altına atar. (*–Dy.*)

Başkasından damı kalan, direğini kendi dikti sanır. (*Şıhlar* **Alanya –Ant.*)

Başkasının avucundan su içen kanmaz. (*İskeçe –Yunanistan*)

Baş kesenin başı olmaz. (*Çınaralan –Sn.*)

Başlanan uçlanır. (*–Gaz.*; *Pazarören* **Pınarbaşı –Ky.*)

Başlar arasında olmayan baş, taşlar arasında olsun. (*–Hak.*)

Batacak ördek götün götün gider. (*–Vn.*)

Batan kayık yan gider. (*Mahmutören –Or.*)

Batmanla girer, dirhemle çıkmaz. (*–Af.*)

Batmış kağnıyı koca öküz çıkarır. (**Mudurnu –Bo.*)

Baya bağ için, yoksula Allah için. (**Gürün –Sv.*)

Baykuş çıkarabileceği kemiği yutar. (**Küre –Ks.*)

Baykuşun düneği örenlerdir. (**Emirdağ –Af.*)

Bayramda köpek canlanmaz. (*Şıhlar *Alanya –Ant.*)

Bayramda yediğin hirmalar, çıkarken tırmalar. (*–Isp.*)

Bayram etiyle it (köpek) tavlanmaz. (*–Gaz.*; **Bahçe –Ada.*; *Kıvrasıl *Alanya –Ant.*)

Bayram kemiğiyle köpek tavlanmaz. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

Bayram yemeği ile köpek tavlanmaz. (*–El.*)

Baysızın[20] azığı karnında gerek. (*Şadı *Tırebolu –Gr.*)

Bazan teker döner, bazan dingil. (**Bulancak –Gr.*)

Beğenmediğin söze kulak açma. (*İskeçe –Yunanistan*)

Beğenmediğin taş, kırar baş. (*–Bt.*; *–Dy.*)

Bekâr gözü ile kız alınmaz. (**Mudurnu –Bo.*)

Bekâr gözü ile kız, yaya gözü ile at alma. (*–Bt.*)

Bekârın mekânı sorulmaz. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

Bekâr oğlana avrat (karı) döğmesi kolay olur (gelir). (**Gürün –Sv.*; *Yaka *Dazkırı –Af.*)

Bekâr oğlan kızdan sayılır. (*Böğürtlen *Sivrihisar –Es.*)

Bekle eşiği, bulasın ışığı. (*Karahüseyinli *Alaçam –Sm.*)

Bekten çıkar ama, yoktan çıkmaz. (*Çay *Niksar –To.*)

Belâya sabır gerek. (*Çitme *Divriği –Sv.*)

Bel başının otu, bel dibinden belli olur. (**Eğridir –Isp.*)

Belik oba ete doyar, belik koyun ota doyar. (*–Ada.*)

Ben banarım oğluma, oğlum banar oğluna. (*–El.*)

Ben ben deyince, dudak dudağa düşer. (**Gürün –Sv.*)

20 Baysız: Obur.

Bencil beni bilmez. (*Yavadı *Mesudiye –Or.*)

Benden sana bir öğüt, değirmenliğini elinle öğüt. (**Ereğli –Kn.*)

Beni bilen beni almaz, delikli taş yerde kalmaz. (*–Af.*)

Beni tanıyan kurt talasın. (*–Gaz.; –Bt.*)

Benliğini bilmeyen seni hiç bilmez. (**Merzifon –Ama.*)

Benlik bir Allah'a yaraşır. (**Merzifon –Ama.*)

Berberin oğlu, kasabın oğlunu yenmiş. (*İlyas –Brd.*)

Bereket, sapanın ucundadır. (**Arapkir –Ml.*)

Berk kaçan atın boku seyrek düşer. (*–Gaz.*)

Besle doruyu, bin kıra. (*Paçacıoğlu –Uş.*)

Beşe çalış, üçe çalış, heçe çalış. (*–El.*)

Beşiğin arkası gurbet. (*Garipköy *Tavas –Dz.*)

Beş kuruşun varsa beş yere düğümle. (**Ünye –Or.*)

Beş para giren ev yıkılmaz (yılmamış). (*–Gaz.*)

Bey ardından çomak çeken (çalan) çok olur. (*–Af.; –Çkr.; –Gaz.; *Gürün –Sv.*)

Bey buyurur, cellât keser (biçer). (*–Gaz.; *Bor –Nğ.*)

Beyde bulunmayan elde bulunur, elde bulunmayan beyde bulunur. (*–Ada.*)

Beyde bulunmayan, elde neler var. (*–Gaz.*)

Beyden bir at istedim: Verdi bindim gittim, vermedi döndüm gittim. (*–Ada.*)

Beyden gelen bey sayılır. (*–Gaz.*)

Bey de ölür, aptal da. (*–Gaz.*)

Beyde (bey evinde) pancar eksik olmaz. (*–Gaz.*)

Beyin yayan yürüyeceği, hanımın yavan yiyeceği zaman. (*–Gaz.*)

Beylerin ardından avradına söyerler. (**Eğridir –Isp.*)

Beylik atın dişine bakılmaz. (**Kozan –Ada.*)

Bey oğlu kulluk, kul oğlu beylik. (*–Gaz.*)

Bıçağı kestiren suyu. (*–Isp.*)

Bıçakçının bıçağı olmaz. (*Baltalı *Çıldır –Kr.*)

Bırak diyenin gözüne bakma. (*Carhik *Pertek –Tn.*)

Bıyığın uzunsa (büyükse) borazan çal. (*–Gaz.*)

Biberin acısı başı yukarı olanlarıdır. (*–Vn.*)

Bildiğin ayranı bilmediğin yoğurda değişme. (*Yukarı Misille *Keban –El.*; *Güzelyurt *Hekimhan –Ml.*)

Bildiğini değil, gördüğünü yap. (*Çalçı, Çardak, Mindak –Es.*)

Bilen bir bardak suyu bilir, bilmeyen mazlağı başına devirsen bilmez. (**Kuyucak –Es.*)

Bilenin özüne, bilmeyenin gözüne. (*Çayköyü *Niksar –To.*)

Bilenle bilmeyen bir olmaz. (*Çırakman, *Havza –Sm.*)

Bilen söylemez, söyleyen gülmez. (**Mudurnu –Bo.*)

Bilerek yapan aldanmaz. (**Küre –Ks.*; **Akçaabat –Sm.*; *Çırakman, Çınaralan –Sm.*; *–Vn.*; *Ulaş –Sv.*; *Hacıobası, *Delice –Ank.*)

Bilmediğim yere gitsem de, bildiğim kadar övünsem. (*Mecidiye *Mahmudiye –Es.*)

Bilinmedik iş görülmez. (*Ulaş –Sv.*)

Bilmediğin atın arkasına geçme. (**Sürmene –Tr.*)

Bilmediğin göle dalma. (*Serkeşgüvezi *Fatsa –Or.*)

Bilmeyenin elinden al, bilenin eline ver. (*–Ba.*)

Bin ağız bir ağızı hiç eder. (*Yeşilyurt *Mahmudıye –Es.*)

Bin atın varsa bin dinlen, bir atın varsa ın dinlen. (**Balâ –Ank.*)

Bin baş ne isterse, bir başta onu ister (*Zile *Mesudiye –Or.*)

Binde bir gelinen yere gül döşerler, her gün gelinen yere kül döşerler. (*Çömlekçi *Bor –Nğ.*)

Bin gönülü yıkmak kolay, fakat, birini yapmak zordur. (**Merzifon –Ama.*)

Binicinin sağı solu olmaz. (**Paşova –Ama.*; *–Gaz.*; *Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Bin kişi değmez bir kişiyi, bir kişi değer bin kişiyi. (*–Bt.*)

Bin kişiye ne gerekse, bir kişiye de o gerek. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Bin tasa bir kese doldurmaz. (*Yeşilyurt –Ml.)

Bin yattan bir bildik iyidir. (*Sandıklı –Af.; Sancaklı *Değirmendere –İz.)

Bin yıl bırak, bir gerek. (*Beyşehir –Kn.)

Bir adamdan ah da çıkar, bok da. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Bir adamın sözü bir adama kolay. (–Gaz.)

Bir adam ya çok görer kudurur, ya da çok iyer kudurur. (–Vn.)

Bir ağacın dibinde bir sürü (bin koyun) yatar (barınır). (*Manyas –Ba.; *Küre –Ks.; Salavat *Erfelek –Sn.; Çırakman –Sm.; Zile *Mesudiye –Or.; *Akçaabat –Tr.; Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.; Avdan *Çamlıdere –Ank.; *Ereğli –Kn.; Yenice *Tarsus –İç.; *Alanya –Ant.; *Karakoçan –El.)

Bir ağacın gölgesinde bin bir kişi eğlenir. (*Akseki –Ant.)

Bir ağaç dikmek, yedi evlâttan hayırlıdır. (Mahmutören –Or.)

Bir alaca dananın şerri yedi köye dokunur. (–Ar.)

Bir arka su gelse, umut var bir de gele. (Alican *Iğdır –Kr.)

Bir atadan otluk da olur, bokluk da olur. (Çanıllı *Ayaş –Ank.)

Bir ateşle dünya yanmaz. (–Hak.)

Bir at kırk yıl koşmaz. (–Ba.)

Bir ayak evvel, bin ayak evvel. (Kayadibi, *Şavşat –Ar.)

Bir ayak gelene, iki ayak giderim. (İsa Hacı *Alaca –Çr.; *Taşova –Ama.)

Bir başa iki yumruk çok (olur). (–Gaz.)

Bir batman et ya avratta, ya atta. (–Gaz.)

Bir bit yedi köyü gezer. (*Mudurnu –Bo.)

Bir bolluğun, bir de kıtlığı olur. (*Tirebolu –Gr.)

Bir bulutla kış olmaz. (Karapınar *Sultandağ –Af.; *Küre –Ks.; *Bulancak –Gr.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; *Ereğli –Kn.; *Alanya –Ant.)

Bir bütün bin yarımdan iyidir. (Çitme *Divriği –Sv.)

Bir çiçeğin balı tatlı olur. (*Güzelyurt *Hekimhan –Ml.*)

Bir çocuğun kırk ebesi olursa, ya kör olur, ya topal. (*–Isp.*)

Bir çuval buğdayın mosdurası bir avuç. (**Boğazlıyan –Yz.*)

Bir dahra vaktı, bir mahra vaktı Urum, Şam bir olur. (*–Gaz.*)

Bir dana bir ahırı (nahırı) bekler (pisler, bozar). (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; *Suşehri –Sv.; –Vn.; *Karakoçan –El.*)

Bir deli olmazsa bir akıllı geçinemez. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Bir deliyle, bir akıllı bir kılı kırmamış. (*Davulkuyu *Hekimhan–Ml.*)

Bir demet gül, bir harman ottan iyidir. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bir dem gülün, bir dem sünbülündür. (*Atiker *Baskil –El.*)

Birden çıkan bine yayılır. (*–Gaz.*)

Bir denmeden iki denmez. (**Akseki –Ant.*)

Bir develi ile bir oğlanlının yüreğinde yağ olmaz. (*–Ada.*)

Bir dilim elmanın bin yıl hatırı var. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Bir dirhem gümüşün üstünde oturmaya bir kantar göt gerek. (*–Gaz.*)

Bir dönümün verdiğini bir bey vermez. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bir dönüm yüzlük, bin dönüm yazlığa bedeldir. (*–Dy.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bir dutun verdiğini bir şey vermez. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bir ekmeklik unun varsa erbabına yaptır. (**Havza –Sm.*)

Bir elle diken, iki elle toplar. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bir elle eken, iki elle biçer. (*Atikar, *Baskil –El.; Topraktepe –Ml.; Çitme, *Divriği –Sv.*)

Bir elle iki karpuz tutulmaz. (*Çayköy, *Niksar –To.; *Alucra –Gr.; *Karakoçan –El.*)

Bir elle veren iki elle alır. (*Zefre, *Esbiye –Gr.*)

Bire pişen bine yeter. (*–Gaz.*)

Birer birer bin olur. (*Kızılcaot* **Erfelek* *–Sn.*; *–Vn.*)

Bir gemiyi iki reis batırır. (*Kerkük –Irak*)

Bır kötü boklu dana, bir dam sığırı boklarmış. (**Mudurnu –Bo.*)

Bir gözün gördüğü bir göze (ötekine) hayır etmez. (*–Gaz.*)

Bır günlük ölüye, üç günlük yiyecek gerek. (*–Gaz.*)

Bir günlük ömür, iki günlük azık ister. (**Eğridir –Isp.*)

Bir günün misafiri, kırk yılın tellâlıdır. (*–Isp.*)

Bir günün misafiri, yüz günün gammazı. (*–Gaz.*)

Bir handa bir kişi yatmaz. (*–Brs.*)

Bir hatır, iki hatır, üçüncüsünde vur yatır. (*Kayadibi* **Şavşat –Ar.*; *–Vn.*; *Gündüzbey* **Yeşilyurt –Ml.*; *–Gaz.*; *Pazarören*, **Pınarbaşı –Ky.*)

Biribiri[21], adamı yer diri diri. (**Gürün –Sv.*)

Biri bulan ikiyi, ikiyi bulan çıkıyı ister. (*Dirmil* **Gölhisar –Brd.*)

Bır içim suyun, yedı adım yolun hakkı var. (**Mudurnu –Bo.*)

Bir iğnenin yokluğu yokluktur. (*–Af.*)

Biri kara biri sarı, ondan doğar huri. (*–Ada.*)

Birini çiğne bırini yut, birini de ardından hazır tut. (*Beyceli* **Fatsa –Or.*)

Bır insan bir ağaç yetiştirir, bir ağaç bir yurt yetiştirir. (**Kuyucak –Ay.*)

Bir insan eşek olunca, semer vuran çok olur. (**Mudurnu –Bo.*)

Bir insanı tanımağa birlik sefer gerek. (*Kerkük –Irak*)

Biri ölmezse biri dirilmez. (*–Vn.*)

Bir ipte ıki maymun oynamaz. (*Salman* **Akkuş –Or.*)

Bir işın önüne değıl, sonuna bak. (**Eğridir –Isp.*)

Bir it, bir deriyi sürür. (*–Nğ.*)

Bir kapıda bir dilenci olur. (**Suşehri –Sv.*)

21 Biribiri: Hısım, akraba.

Bir kapı kapanırsa bin kapı açılır. (*Dirmil *Gölhisar –Brd.*)

Bir karında iki minnet olmaz. (*–Vn.*)

Bir kaşıkla yedi kişi yemek yemiş, biri de çatlamış. (*–Sm.*)

Bir katarda bir lök öter. (*Kıvrasıl *Alanya –Ant.*)

Bir kayın, bin koyun. (*Hacırahman *Saruhanlı –Mn.*)

Bir kılın bır örmeye (örtene) faydası var. (*–Gaz.; *Ağın –El.*)

Bir kırık, hayırsız kocadan iyidir. (*–Brd.*)

Bir kısrak yedi yılda iyi bır kulun getirir. (*Kayadibi *Şavşat –Ar.*)

Bir kişinin rızkı (azığı) iki kişiyi aç kor. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.; Kıvrasıl *Alanya –Ant.*)

Bir koca koyun başı bişişleyin, dokuz toklu başı bışer. (*Karahüseyinli *Alaçam –Sm.*)

Bir koyunu bir öğünde yeme. (**Balâ –Ank.*)

Bir köpek ürmekle bir kervan geri dönmez. (*–Dy.*)

Bir küllükte bir horoz olur. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Bir lokma karın doyurmaz, şefkat artırır. (*Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*)

Bir malın iyisini alırsan tek alırsın, kötüsünü ise çok kezler. (*Sorgun *Güdül –Ank.*)

Bir mercimek bir göz çıkarmış. (*Gundüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bir meşeden okluk da çıkar, bokluk da. (**Akçadağ –Ml.*)

Bir nehiri bir tane bozer. (*–Bt.*)

Bir ocakta, bir dikme. (**Ereğli –Kn.*)

Bir ocaktan (oymaktan, kökten) okluk da çıkar bokluk da. (*–Gaz.*)

Bır olur, iki olur, üçüncüsü de hiç olur. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bir osuruk, dokuz doktora bedeldir. (*Derekuşçulu *Görele –Gr.*)

Bir pisliği bir külek toprak örter. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bir saati bin saat, bin saatı bir saat eden Allah. (*–Gaz.*)

Bir senden büyüğü bir de senden küçüğü dinle. (Bir senden büyüğün sözünü dinle, bir senden küçüğün.) (*–Gaz.*)

Bir sokkuya suyu koymuşlar döğmüşler, ne kara olmuş ne beyaz. (**Keban –El.*)

Bir söz ara bozar, bir söz ara düzer. (*–Gaz.*)

Bir söz yola getirir, bir söz yoldan çıkarır. (*–Gaz.*)

Bir taçlıya, bir saçlı lâzımdır. (**Eğridir –Isp.*)

Bir taşla duvar olmaz. (**Balâ –Ank.*)

Bir tavuğu eksilenin, bir derdi eksilir. (*–Nğ.*)

Bir topal bit, bir gecede yedi yastık dolaşır. (*Beyköyü *Karaağaç –Isp.; –Çkr.;–Bt.*)

Bir topal bit erindiği gece elli yastık gezer. (*–Gaz.*)

Bir toplayıcıya, bir dağıtıcı gerek. (*Böğürtlen, Mansurlu *Sivrihisar –Es.*)

Bir unluğa, iki tozluğa. (*–Vn.*)

Bir ver, bin yalvar. (*Tatalit, *Çıldır –Kr.*)

Bir yıl nadassız kalan, iki yıl ekinsiz kalır. (**Dinar köyleri –Af.*)

Bir yudum suyun, yedi adım yolun hakkı vardır. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bir yuğurum hamurun varsa da erbabına yoğurt. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

Bir yumrukla ağaç devrilmez. (**Alanya –Ant.*)

Biti yehan, kürdi kapan yavutme. (*–Bt.*)

Bitli bakla çişeğen olur, çıplaklar şişeğen olur. (*–Nğ.*)

Bitli kaşınmış, aç umsunmuş. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; *Suşehri, *Gürün –Sv.; *Hanak köyleri –Kr.*)

Bitten eveli haranya[22] girme. (*Çavuşköy *Tavas –Dz.*)

Biz çuvalda durmaz. (*İskeçe –Yunanistan*)

Bizim kötümüz elin iyisinden yeğdir. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

22 Haran: Tencere.

Biz var, bizden büyük çuvaldız var. (*Manyas –Ba.)

Boğayı böğürten taşaktır. (*Yavuzköy *Şavşat –Ar.)

Boğazda bostan (bahçe, bağ) bitmez. (–Gaz.; *Eğridir –Isp.; Kayadibi *Yeşilova –Brd.; *Kuyucak –Ay.; *Bünyan –Ky.)

Boğaz dediğin belden aşağı. (–Gaz.)

Boğazı büyüğün dostu olmaz. (*Germencik –Ay.; –Nğ.)

Boğaz yediğini inkâr eder. (*Karapınar –Kn.)

Boğaz yediğini istemez de, göz gördüğünü ister. (*Mudurnu –Bo.)

Boğulursan büyük gölde (derede) boğul. (Boztepe *Eynesil –Gr.; –Sk.)

Boka bastıkça bok kokar. (Derekuşçulu *Görele –Gr.)

Bok boku kenef altında bulur. (Salman *Akkuş –Or.)

Bok bulaşsın da, dert bulaşmasın. (*Güdül –Ank.)

Bokla yapılan, sidikle bozulur. (Yaka *Dazkırı –Af.)

Boklu çamurluyu kınamış. (–Gaz.)

Boklu da çabıtlıyı beğenmez. (*Bahçe –Ada.)

Boklu da çamurluya güler. (Derekuşçulu *Görele –Gr.; *Yeşilyurt –Ml.)

Bokuna göre bostan ek. (–Bt.; –Gaz.)

Bokun gölgesi olmaz. (*Eğridir –Isp.)

Bokun lâyığı osuruktur. (Tatalit *Çıldır –Kr.)

Bokun lâyığı sidiktir. (–To.)

Bokunu yiyen keşkülünü (kepçesini) taşır. (–Gaz.; Pazarören *Pınarbaşı –Ky.; *Eğridir –Isp.; Zahmettin *Hekimhan –Ml.)

Bok yimek mideye bakar (bağlı). (–Gaz.)

Bok yiyenin boku yenmez. (–Gaz.)

Bok yiyenin elinde olur kevgürü. (*Hanak köyleri –Kr.)

Bok yiyenin kaşığı beraber olur. (Tatalit *Çıldır –Kr.; –Bt.)

Bok yiyenin kepçesi belinde olur. (İskeçe –Yunanistan)

Bok yükü, boğaz ağırlığı. (*–Gaz.*)

Bol ekmek harmanda, bol et kurbanda. (*Garipköy *Tavas –Dz.*)

Bollukta dişin kesmediğini, yoklukta damak keser. (*İlyasköy –Brd.*)

Bol zamanda kıt harcanan, dar zamanda bol harcanır. (**Mudurnu –Bo.*)

Boradayı mismar eden Allah. (*–Gaz.*)

Borca baylık, bir aylık. (*–Gaz.*)

Borcun iyisi olmaz, borçlunun iyisi olur. (*–Vn.*)

Borç alan, dert alır. (*İskeçe –Yunanistan*)

Borç alınırken dost, ödenirken düşmandır. (*İskeçe –Yunanistan*)

Borç bine çıkanda borçlu keklik eti yer. (*–Bt.*)

Borç bini aştı mı (geçti mi) baklava (tavuk) ye. (*–Brd.; –Vn.; Botsa –Kn.*)

Borç çıktı bine, gel elmanın dibine. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Borçlunun döşeği (gömleği) ateşten olur. (*–Gaz.*)

Borçlunun malı olmaz. (*–Brd.*)

Borç vermek zordur, borç istemek ondan daha zordur. (**Kuyucak –Ay.*)

Borç yiğidin kalesi. (*–Gaz.*)

Bostancıya kelek satılmaz. (**Mudurnu –Bo.*)

Bostan göyken yesi[23] merd olur. (*Alican *Iğdır –Kr.*)

Boşa daklesen çok es alır. (*–Af.*)

Boşadığın kadının topuğuna bakma. (*–Nğ.*)

Boş aslan yatağında, tilki kuyruk sallar. (**Mudurnu –Bo.*)

Boş başak dik durur. (*–Af.; *Mudurnu –Bo.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Boş dağarcığınan değirmende kalabalık yapma. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

23 Yes: Sahib.

Boş dağarcığını elin çuvalının yanına koyma. (*Alıcan *Iğdır –Kr.*)

Boş dama hırsız girmez. (**Suşehri –Sv.*)

Boş durana şeytan güler. (*Botsa –Kn.*)

Boş durma, boşa çalış. (*Derekuşçulu *Görele –Gr.*)

Boş durma, boş işle. (*Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*)

Boş durmadan beleş işlemek (işlemesi) iyi. (*–Gaz.*)

Boş durma, iş görme. (*–Brd.*)

Boş durma, kayığı ırgala. (*İskeçe –Yunanistan*)

Boş durma, kendini yorma. (*Derekuşçulu *Görele –Gr.*)

Boş gezen, baş kesen olma. (*Böğürtlen *Sivrihisar –Es.*)

Boş lakırdı karın doyurmaz. (**Ilgın –Kn.*)

Boş sofraya dua olmaz. (*Yolboyu *Susuz –Kr.*)

Boş tasa atmaca gelmez. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

Boyca bulunur da, huyca bulunmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Boynuz öküze, semer eşeğe yük olmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Boynuz öküze yük olmaz. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Boyunduruğu koca öküz çeker. (*Dont, Mahmudiye –Af.*)

Bozan bulundukça düzen olmaz. (**Mudurnu –Bo.*)

Boz eşek siyah olmaz. (*–Hak.*)

Bozuk saatın varsa köylüye onart. (*–Brd.*)

Böğürtlen büyümüş bağ oldum sanmış, kürt ata binmiş ağa oldum sanmış. (*Polat *Doğanşehir –Ml.*)

Böğürtlen dallanmış bağ oldum sanmış, turk ata binmış bey oldum sanmış. (**Akseki –Ant.*)

Böyuhler bır şeyi kepeğinde komemışler. (*–Bt.*)

Budalanın yağı çok olursa sakalına sürer. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Bu dünya bir köprüdür, gelenler geçer. (*Ömerşıhlar *Nallıhan –Ank.*)

Bu dünya iki kapılı bir handır. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bu dünya iki kapılı handır, gelen bilmez giden gelmez. (**Balâ –Ank.*)

Bugün az yersen, yarın da yersin. (*Yeşilova *Aksaray –Nğ.*)

Bugün bir akçe, yarın derdi sarar. (*–Isp.*)

Bugün dünya, yarın ahiret. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Bugün elimi al, yarın canımı. (*Çaldere *Akkuş –Or.*)

Bugünü bilirsen yarını düşünürsün. (*Değirmendere –Af.*)

Bugünü dünden, yarını bugünden düşün. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Bugünün işi bugündür, yarın başka bir gündür. (**Mudurnu –Bo.*)

Bugünün yarını da var. (*–Çkr.; Çayköy *Niksar –To.*)

Bugün ye, yarına şükret. (**Küre –Ks.*)

Buğday başak verince orak pahaya çıkar. (*–Brd.; Balfakı *Erfelek –Sn.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Buğdayı (arpayı, tarlayı) taşlı yerden, kızı kardaşlı yerden (al). (*–Gaz.*)

Buğday ile halı paradır. (*Botsa –Kn.*)

Buğday yanında acı ot da sulanır. (*–Brd.; *Mudurnu –Bo.; Kocaözü, Zahmettin *Hekimhan –Ml.; Yenice *Tarsus –İç.; *Alanya –Ant.*)

Bulanık su balıkçının yarı kazancıdır. (**Germencik –Ay.; –Isp.*)

Bulanmayınca (bulanmazsa) durulmaz. (*–Vn.; Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Bulaşık, akşam yalvarır, sabah yalvartır. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Buldun bir koyun, yi de doyun. (*Bozcak, *Söğüt –Bil.; *Alanya –Ant.*)

Bulut geçerken hava nemlenir. (**Biga –Çkl.*)

Bulutlu havalar ıslak olur. (**Biga –Çkl.*)

Bu oynamanın bir ağlaması vardır. (*Tatalit, *Çıldır –Kr.*)

Burç yiyecek deve boynunu uzatır. (*Mansurlu *Feke –Ada.*)

Burun yüzden düşmez. (Burun yüzden düşerse elden arbet olur.) (*–Gaz.*)

Burun yüzden üzülmez (yüzülmez). (*Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Buyuran ağız yorulmamış. (*–Gaz.*)

Buyuran yorulmaz. (*Karadere *Hekimhan –Ml.*; *Gürün –Sv.*)

Buz üstünde bina tutmaz. (**Ilgın –Kn.*)

Buz üstüne bina kurulmaz. (*–Bt.*)

Buz yuka yerden delinir. (*–Af.*)

Bük dibinde arslan yatar. (**Merzifon –Ama.*)

Bülbül kafesi ile kimse doymaz. (**Karakoçan –El*)

Bülbülle gezen güle, ördekle gezen göle gider. (**Mudurnu –Bo.*)

Bülbülle konuşan güle, kargayla konuşan küllüğe. (*Yeniköy *Seyitgazi –Es.*)

Bülbülün çektiği sesindendir. (*–İz.*)

Bütün kuşlar incir yeselerdi sahiplerine bir şey kalmazdı. (*–Hak.*)

Bütün olsun, mitil olsun. (*–Gaz.*)

Bütünü bölme, yarımı alma, aç da durma. (*–Kn.*)

Bütünü bölme, yarımı bölme, karnını doyur. (*Çitme *Divriği –Sv.*)

Bütünü bölme, yarımı yeme, ye Allah'ını seversen ye. (*Gündüzbey **Yeşilyurt –Ml.*)

Büyüğü döv de, küçüğe ibret olsun. (**Mudurnu –Bo.*)

Büyüğüm deyi övünme, küçüğüm deyi yerinme. (**Merzifon –Ama.*)

Büyüğün sözünü dinle, gittiği yola gitme. (*Mahmutören –Or.*)

Büyüğünü bilmeyen Allah'ını bilmez. (**Merzifon –Ama.*; *Davulkuyu **Hekimhan –Ml.*)

Büyüğünün sözünü dinlemeyen yorulur. (*–Dy.*)

Büyüğün yoksa şapkana danış. (*–Bt.*)

Büyük büyüklüğünü bilmezse, küçük küçüklüğünü bilmez. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Büyük dağın büyük kışı olur. (*Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*)

Buyük dağlar büyük dağları görür. (**Emirdağ –Af.*)

Büyük hamur ekmeği büyük olur. (**Akçadağ –Ml.*)

Büyük kapı küçülmez. (*–Gaz.*)

Büyük kapının büyük halkası olur. (*–Ba.*; **Mudurnu –Bo.*; **Lapseki –Çkl.*; *Karapınar *Ereğli, Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*; **Ünye –Or.*)

Büyük kapının büyük tokmağı olur. (**Balâ –Ank.*)

Büyük kardeş baba yerindedir. (*Çamova *Divriği –Sv.*)

Büyük kızın gönlü gelinlik isterse, küçük kızı yontarlar. (*–Gaz.*)

Büyüklerde zor olur, yalan olmaz. (**Merzifon –Ama.*)

Büyükler elma yer, çocukların dışleri körelir. (*–Hak.*)

Büyükler evde söyler, çocuklar damda beyan eder. (*–Hak.*)

Büyüklükte hüner olsa, çamda hıyar olurdu. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Büyük öküz ölmeden yeri belli olmaz. (**Şavşat –Ar.*)

Büyük söz büyük lokma yutturur. (**Küre –Ks.*)

Büyük sözü dinlemeyen büyük kadaya raslar. (*–El.*)

Büyük sözü dinlemeyen üre üre kalır. (*Oklubalı *Bozöyük –Bil.*)

Büyük taşı el, küçük taşı yel kaldırır. (*–El.*)

Buyük tekerlek nereye giderse küçük tekerlek onu takip eder. (*Dağcı *Mihallıççık –Es.*)

Büyuk yerde küçülmeden, küçük yerde büyülmek iyidir. (*–Ks.*)

Buyüyen dibinden belli olur. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

C

Caba verilen eşeğin dişlerine bakılmaz. (*İskeçe –Yunanistan*)

Cahdeden dağlar aşmış. (*Zile *Mesudiye –Or.*)

Cahil adam, yarım adam. (**Alanya –Ant.*)

Cahile söz yetmez, çalıda gül bitmez. (*Mansurlu *Feke –Ada.*; **Mudurnu –Bo.*)

Cahil günde bir hatır yıkar, âlim yapar. (*–Dy.*)

Cahili ata bindirmişler bey oldum sanmış. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Camuş tarlada yatar, düşünde Sultan Murat'ı görür. (*–Bt.*)

Cana gelen, mala gelsin. (*–Vn.*)

Canavar derisinden post olmaz. (*Çırakman –Sm.*)

Canavarı ormandan açlık çıkarır. (**Akseki –Ant.*)

Can ciğerden tatlı. (*–Gaz.*)

Candan cananım gerek, yürekten yananım gerek. (*Çayköy, *Niksar –To.*)

Candan yanan kimse yok, yandan yanan çok. (*–Vn.*)

Can gitmeyince canan gelmez. (**Taşova –Ama.*)

Can gövdeye kemlik etmez. (**İspir –Ezm.*)

Canı, cana ölçmüşler, arttığını kesmişler. (**Eğridir –Isp.*)

Canı sopa isteyen keçi, çobanın azığını yermiş. (*Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*)

Can kişinin kendi canı. (**Eğridir –Isp.*)

Can korumakla taşınır. (**Eğridir –Isp.*)

Canlıdan gada[24] eksik olmaz. (*Yolboyu *Susuz –Kr.*)

Can mı tatlı, mal mı? (**Bahçe –Ada.*)

Can sağlığı cihan varlığı. (*–Vn.*)

24 Gada: Ölüm, tehlike.

Can yakanın canı olmaz. (*Ünye –Or.)

Can yakanın canı yakılır. (*Eğridir –Isp.)

Can yanınca tay anasını geçer. (Yukarıgerfi *Terme –Sm.)

Cavurun[25] ekmeğini yiyen kılıcını sallar. (Menteşe –Dz.)

Cemertun bir gider, mukasirun iki. (Güney *İkizdere –Rz.)

Cenabetten keramet umulmaz. (Çitme *Divriği –Sv.; Dirmil *Gölhisar –Brd.; –Ar.)

Cennet de bu dünyada, cehennem de. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Cevahir çarşısında boncuk satılmaz. (Zahmettin *Hekimhan –Ml.; *Mudurnu –Bo.)

Ceviz çürüksüz olmaz. (–Vn.)

Cevizin içi dışına benzemez. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Cevizle ekmek yemesi, güzelle muhabbet etmesi. (–Isp.)

Cılk yumurtadan cücük çıkmaz. (Çökek *Ürgüp –Nş.)

Cıncık boncuk tez satılır, inci mercan geç satılır. (–Nğ.)

Cıngıllı fistan olma da, güllü gülistan ol. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Ciğer, hepsi bir ciğer. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Cingen eşeği önden gider. (*Eğridir –Isp.)

Cin ile şeytan bir değildir. (*Mudurnu –Bo.)

Cın tutmuşa muska yeter, sevdalıyı asarlar. (–Gaz.)

Cit dediği davar olsa dağlar sürüyle dolardı. (*Eğridir –Isp.)

Cömert eli kimse kesmez. (–Isp.; *Suşehri –Sv.)

Cömertin malı artar. (–Bt.)

Culh'e (çulha) kefinsiz ölür. (–Bt.)

Cüceleri[26] güzün sayarlar. (–Vn.)

Cücüğü[27] güzün sayarlar. (Yavuz *Şavşat –Ar.; *Gürün –Sv.)

25 Cavur: Gavur.
26 Cüce: Civciv.
27 Cücük: Civciv.

Ç

Çabalama ile çarık yırtılır. (*–Gaz.*)

Çabalayan öküz çifte çok gider. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*; *–Vn.*)

Çabuk parlayan çabuk söner. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*; *–Dy.*; *–İz.*)

Çadırda koyun, sağarken soyun. (**Ünye –Or.*)

Çağrılmayan yere kedi ile köpek gider. (*–Dy.*; **Mudurnu –Bo.*; *İslâmbeyli *Pınarhisar –Krk.*)

Çakaldan kurt olmaz, gene kurdoğlu kurt gerek. (*Taşburun *Iğdır –Kr.*)

Çakal eniği kurt olmaz, aslı kurt gerek. (*–Gaz.*)

Çakalın eniği kurt olmaz, aslanın yatağı yurt olmaz. (*–Vn.*)

Çakal olup aslan peşinde koşma. (**Eğridir –Isp.*)

Çakmadık tabancayı belinde gezdirme. (**Balâ –Ank.*)

Çalgı, düğün evine yakışır. (*–İz.*)

Çalışan at püsküllü gezer. (*Mansurlu *Feke –Ada.*; **Mudurnu –Bo.*)

Çalışan dağlar aşar, çalışmayan düz yolda şaşar. (*–İz.*)

Çalışan el bilinmez. (*Taflanköyü –Sm.*)

Çalışan el, tok karın üzerindedir. (**Akşehir –Kn.*)

Çalışanın yatanda hakkı vardır. (**Küre –Ks.*)

Çalışan kul mahrum kalmaz. (*Taflanköyü –Sm.*; *Zile *Mesudıye –Or.*)

Çalışırsan hakır hakır, aşın pişer fakır fakır. (*Gemiç *Seyitgazi –Es.*)

Çalışkan çiftçi, yağarsa tarladakinden, yağmazsa ambardakinden kazanır. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Çalışkan dağları aşar, tembel yolları şaşar. (**Ereğli –Kn.*)

Çalışmağa utanan aç kalır. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Çalışmayan ekmeği köpeğe vermiş, köpek yememiş. (*Atikar –El.*)

Çalışmayınca kazan kaynamaz. (**Kuyucak –Ay.; Karadere *Hekimhan –Ml.*)

Çam, çakılsız olmaz. (*Kerkük –Irak*)

Çam dalı ağıl olmaz, el oğlu oğul olmaz. (*Paçacıoğlu –Uş.; Kelekçi *Acıpayam –Dz.; Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Çamın közü, yalancının sözü olmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; *Ünye –Or.*)

Çam odununun özü mü olur, çingenenin sözü mü olur? (*Gürmedere *Fethiye –Mğ.*)

Çamurdan gömlek olmaz. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Çamur olmayan yerde hamur olmaz. (*Çınaralan –Sm.*)

Çapıtlıya çalı düşman. (*–Gaz.*)

Çarık çarıkla, sarık sarıkla. (*Çırakman –Sm.*)

Çarşamba yalan diyenin, perşembe yüzü kara çıkar. (*–Vn.*)

Çarşıdaki ete soğan doğrama. (*–Isp.*)

Çarşıdaki pirinç pilavını düşünen evdeki bulgur pilavını da kaybeder. (*Bozaniç, Sazıcakaya –Es.*)

Çarşı iti ile ava gidilmez. (*Mansurlu *Feke –Ada.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; –Bt.*)

Çarşı iti koyun (kapı) beklemez. (*–Gaz.*)

Çatılı öküzün arasına girme. (*–Ada.*)

Çatısız ev olmaz. (*Avdan *Çamlıdere –Ank.*)

Çavdar unundan baklava olmaz. (**Mudurnu –Bo.; –Brd.; *Kemah –Ezc.*)

Çay bin olur, çeşme bir. (*–Brd.*)

Çaydaki balığa yağ kızartma. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Çayın çağlamazından, insanın söylemezinden korkmalı. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Çayır çürümez, eşkiya karimez. (*–Gaz.*)

Çayır kurumaz, orospu karımaz. (*–Ada.*)

Çay kıyından tarla alma sel alır, kırkından sonra kız alma el alır. (*Dirmil *Gölhisar –Brd.*; *Paçacıoğlu –Uş.*)

Çay yanında kuyu kazılmaz. (**Feke –Ada.*)

Çekersen piyazı, bekletirsin yazı. (*–Ba.*)

Çekersin gücü, bulursun ucu. (*–Isp.*)

Çekmeden tecine erilmez. (*–Af.*)

Çelemin seyreği makbul. (*–Gaz.*)

Çelik, çeliği tutmaz. (*–Hak.*)

Çelik gibi sert, hamur gibi yumuşak olma. (*Çıtme *Divrığı –Sv.*)

Çerçi ne satar? Kalbindekini satar. (**Ilgın –Kn.*)

Çerden çöpten odun olmaz. (**Ereğli –Kn.*)

Çıplak atı sedirin baş köşesine bağlarlar. (*Ulaş –Sv.*)

Çıplak içeri, aç eşiğe kaçar. (*–Vn.*)

Çıralık dibi karanlık olur. (Çanıllı **Ayaş –Ank.*)

Çırpınan koyun mundar ölmez. (*Botsa –Kn.*)

Çiçek olan yerde bal da olur. (*Soğucak *Erfelek –Sn ; –Gr.*)

Çiftçi isen nadası üçle, koyuncu isen ağılda kışla. (**Seydişehır –Kn.*)

Çiftçinin ahmağı bostancı, talebenin ahmağı destancı olur. (*Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Çiftçinin ambarı sabanın ucundadır. (**Mudurnu –Bo.*; *Gündüzbey *Yeşilyurt, Kocagözü, *Hekimhan –Ml.*; *–Dy.*)

Çiftçinin burnu kanamayınca, işçinin alnı terlemez. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Çiftçinin ekmeği sabanın ucundadır. (*Mahmutören –Or.*)

Çiftçi üç şeyden zengindir: Arıdan, karıdan, darıdan. (**Balâ –Ank.*)

Çiğ et çirkin görünür. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Çiğ pişene kadar pişmiş cana geçer. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Çiğ süt kaymak tutmaz. (*Çökek *Ürgüp –Nş.*)

Çillede çim, hamsinde sin.[28] (*–Vn.*)

Çil para değmez. (**Gürün –Sv.*)

Çil tavuğu gören, içi dolu yumurta sanar. (*Gölbayır *Niksar –To.*)

Çingen, çingene çatmayınca kasnak boğaza (boyuna) geçmez. (**Ilgın –Kn.; Yaka *Dazkırı –Af.; Menteşe –Dz.*)

Çingene bir olsa şekerle beslenir. (**Manyas –Ba.*)

Çingeneden çoban olmaz, yahudiden pehlivan. (*–El.*)

Çingene kızı hatun olmaz, dilenmezse karnı doymaz. (*Toprak-tepe –Ml.*)

Çingenenin ekmeği rüyasına girer. (*–Dy.*)

Çingeneylen ahbab olma, mukâfatın kalburdur. (*Çamoğa *Divriği –Sv.*)

Çingen şaşırınca karısına hala der. (**Mudurnu –Bo.*)

Çirkin acınır, güzel kacınır. (*Kayadibi *Yeşilova –Brd.*)

Çirkinin bahtı çibikler. (*–Gaz.*)

Çirkinin var bir sevdirecek yeri, güzelin var bir yirdirecek yeri. (*Kayadibi *Yeşilova –Brd.*)

Çiziden çıkma, sıradan ayrılma. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; –Gr.; –Dy.*)

Çoban bir kilo kıl, reçber bir kağnı saman yer. (*Garipköy *Tavas –Dz.*)

Çoban dağlarda olur. (**Bıga –Çkl.*)

Çoban güttüğü kadar, dutma duttuğu kadar alır. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Çoban haka, kadın sapa durur. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Çobanın iyisi altı ay durur. (*Böğürtlen *Sivrihisar –Es.*)

Çoban olmadan sürü olmaz. (**Bıga –Çkl.*)

28 Çille: Kırk gün. Hamsin: Elli gün.

Çoban sürü dağılmasın dikkat et, önce sana sonra hakka emanet. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Çocuğa iş, peşine düş. (*–Vn.*)

Çocuğa: "Ne işliyorsun" demişler, "Büyüğün yaptığını işliyorum" demiş. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Çocuğa uyan, çocuk olur. (**Eğridir –Isp.*)

Çocuğu banağa, komşuyu çanağa alıştırma. (*Kelekçi *Acıpayam –Dz.*)

Çocuğula ortak olan koduğula çeş çeker. (*Dirmil *Gölhisar –Brd.*)

Çocuğu okutan, babanın akçası, ananın bohçası. (*–Ks.*)

Çocuğu yolla bok yemeye, sen de git çok yemeye. (**Hanak köyleri –Kr.*)

Çocuk ağlamadan büyümez. (**Biga –Çkl.*)

Çocuk ağzıyle yılan tut, onu da yalan tut. (**Gürün –Sv.*)

Çocuk babasının başı, anasının göz yaşı. (*Atlas *Sivrihisar –Es.*)

Çocuk, çocuğa bakarak ağlar. (**Eğridir –Isp.*)

Çocuk döğüşü, köpek boğuşu. (**Ünye –Or.*)

Çocuk, evin meyvesidir. (**Balâ –Ank.*)

Çocukla çıkma yola, başına gelir bin türlü belâ. (**Tirebolu –Gr.; Salman *Akkuş –Or.*)

Çocukla çıkma yola, düşersen güler, düşerse ağlar. (*Yeniyorük, Tozkovan, Zeyve *Gülnar –İç.*)

Çocukla, itin hatırı kalmaz. (*–Sm.*)

Çocuklan gitme işe, tut kulağına işe. (*–Sk.*)

Çocuklu kadınla gitme yola, başına getirir belâ. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Çocuklunun ağzı, çocuksuzun gözü oynar. (*–Gaz.*)

Çocuksuz baba barsız[29] ağaca benzer. (*–Vn.*)

29 Bar: Meyva.

Çocuksuz ev, çepersiz bahçeye benzer. (*Karakoçan –El; –Ar.)

Çocuk yıkıla yıkıla büyür. (*Alican* *Iğdır –Ks.)

Çoğa tamah eden, yoğa tamah eder. (*Kızılcaağaç* *Bucak –Brd.; *Eğridir –Isp.)

Çoğa zarar az düşer. (**Bünyan –Ky.)

Çok açılan üşür. (*İskeçe –Yunanistan)

Çok beslenen eşekler, atlarla tepişir. (–İz.; –Mn.)

Çok çoban çokuşur, iki çoban öpüşür, ille tek çoban. (**Eğridır –Isp.)

Çok çocuk anayı şaşkın, babayı düşkün eder. (**Mudurnu –Bo.; –Dy.; –Ks.; Çitme *Divriği –Sv.)

Çok davarın ağılı büyük olur. (*Doğanbey* *Beyşehir –Kn.)

Çok dostu olanın hiç dostu yoktur. (*Yavuz* *Şavşat –Ar.)

Çok düşünen kaybeder. (*İskeçe –Yunanistan)

Çok düşünme düş getürü, başına bir iş getürü. (*Çayköy* *Niksar –To.)

Çok gezen ayağa bok bulaşır. (–Gaz.)

Çok gezen ayağa çöp bulaşır. (*Doğanbey* *Beyşehir –Kn.)

Çok gezen ayak bok basar. (–Isp.)

Çok gezen ayak çirkten kurtulmaz. (*Fandas –Isp.)

Çok görmüş çoban oynatmış. (–Gaz.)

Çok gülen çok ağlar. (*Gündüzbey* *Yeşilyurt –Ml.)

Çok gülen deli akıllanmaz. (**Harput –El.)

Çok karınca deveyi öldürür. (–Dy.; –Gr.)

Çok kendini güttürür, az kan yutturur. (**Ilgın –Kn.)

Çok konuşan, çok yanılır. (*Seslikaya* *Ardeşen –Rz.; *Akçaabat –Tr.; –Sn.)

Çok konuşanda var bir yalan, çok zenginde var bir haram. (–Kn.)

Çok koyunun çok kuzusu olur. (*Dirmil* *Gölhisar –Brd.)

Çok lakırdı baş ağrıtır. (*Musaderiç –Tn.*)

Çokluğa darı saçılmaz. (**Eğridir –Isp.*)

Çok malın hesabı, az malın azabı çok olur. (*Hüseyinlik –El.*)

Çok sözün çok sakatı olur. (**Merzifon –Ama.*)

Çok üren köpeğin sesi kısılır. (**Mudurnu –Bo.*)

Çok yaşa, gör temaşa. (*–Bt.*)

Çok ye, ol helek; az ye, ol melek. (**Gemerek –Sv.*)

Çok yiyem diyen aç kalır. (*–İz.*)

Çok yiyen çoban olur, az yiyen adam olur. (**Ereğlı –Kn.*)

Çorak tarlada bostan yetişmez. (*–Kü.*)

Çorak yerde sünbül bitmez. (**Mudurnu –Bo.*)

Çöken deve yer bulur. (*Yukarı Bozkuyu *Kadırli –Ada.; –Gaz.*)

Çölün yazından, körün nazından sakın. (*–Gaz.*)

Çömlek demiş: "Dibim demirden yapılmıştır"; çemçe diyor: "Ben de şimdi senin dibini karıştırdım." (*Canik, Muhundu *Mazgirt –Tn.*)

Çömlek dedi: "Ben altınım", "kepçe: "Ben senin içindeyim". (*–Hak.*)

Çömlek dibi perçin olur. (**Gürün –Sv.*)

Çömleği yapan kolpunu da takar. (*–Hak.*)

Çöplüğü görmeden süpürge arama. (**Taşova –Ama.*)

Çöplüğüne göre bostan ekilir. (**Şavşat –Ar.*)

Çöreğinde çiği olan alınır. (**Gürün –Sv.*)

Çörek kestiğini kılıç kesmez. (*Alican *Iğdır –Kr.*)

Çubuk iken çıt eden, hezen iken küt eder. (**Ereğlı –Kn.*)

Çubuk kırılır "çıt" der, kütük kırılır "küt" der. (*–Gaz.*)

Çuhayı fırça ile, kadifeyi el ile. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Çuvalduza yumruk vurulmaz. (*Yavuz, *Şavşat –Ar.*)

Çuvalın ağzı dururken dibi açılmaz. (*–Sm.*)

Çuval kulplandığı ile kalır. (**Ermenek –Kn.*)

Çürüğe dayak olma, üstüne yıkılır. (*Şıhlar *Alanya –Ant.*)
Çürük elmanın çürük ahçısı olur. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)
Çürük iple kuyuya inilmez. (**Mudurnu –Bo.*)
Çürük merdivenle dama çıkılmaz. (**Mudurnu –Bo.*)
Çürüksüz koz olmaz. (**Eğridir –Isp.*)

D

Dadanan ile kudurana dafar olmaz. (*–Gaz.*)
Dadandırma kara gelin, dadanırsa yine gelir. (*–Gaz.*)
Dağ adamı, hasta eder sağ adamı. (*–Gaz.; –Kn.; *Alaçam –Sm.*)
Dağa, ekmeksiz, aşsız, arkadaşsız çıkma. (*Davulkuyu *Hekimhan –Ml.*)
Dağa giden baltasını, suya giden helkesini yükler. (**Karabük –Zn.*)
Dağ başı dumandan, insan başı yamandan kurtulmaz. (*Mansurlu *Feke –Ada.; *Mudurnu –Bo.*)
Dağ başı dumansız olmaz. (**Alanya –Ant.*)
Dağ başına ev yapma el alır. (**Şebinkarahisar –Gr.*)
Dağ başına kış gelir, kul (insan) başına iş gelir. (*–Vn.; Kozluca Cemilbey –Çr.; Çamova *Divriği –Sv.*)
Dağ başında çam kadı, pelit müftü. (*–Sm.*)
Dağ başında dur, delik önünde durma. (**Ardanuç –Ar.*)
Dağda atı olan evde yorulmaz. (*–Ada.*)
Dağda eşek ölür, zararı eve olur. (**Şebinkarahisar –Gr.*)
Dağdaki kekliğin bini bir paraya. (*–Gaz.*)
Dağdan inen hayvan olur. (*Çay *Niksar –To.*)
Dağda öküz, düğünde kız seçilmez. (*Yavuz *Şavşat –Ar.*)
Dağ delisiz olmaz. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)
Dağ deyip dangırdama, dağın sahibi vardır. (**Küre –Ks.*)

Dağ deyip de dangırama, dağın da kulağı var (–dır). (*Beyceli *Fatsa –Or.; –Sn.; Çay *Niksar –To.; Yartuna *Mesudiye –Or.; Çamova *Divriği –Sv.*)

Dağ deyip geçme, yuva diyen bulunur. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Dağ gülü bağda bitmez, bağ gülü dağda bitmez. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Dağı dağın üstüne koysan dağ olmaz, ağ çekenin yüreğinde yağ olmaz. (**Karakoçan –El.*)

Dağın gözü, yolun da kulağı var. (*Seslikaya *Ardeşen –Rz.*)

Dağın kışına bakma, Allah'ın işine bak. (*Ulaş –Sv.*)

Dağ kuşu dağda, bağ kuşu bağda. (**Eğridir –Isp.; *Gemerek –Sv.*)

Dağlara giden dağlarda gezer. (*İslambey *Pınarhısar –Krk.*)

Dağlar beylerden zengindir. (*Mansurlu *Feke –Ada.; *Mudurnu –Bo.*)

Dağlar karını martta alır. (**Bünyan –Ky.*)

Dağlı göğsünden, şehirli gözünden ısınır. (*–Dy.*)

Dağ tavşansız, kul (insan) düşmansız olmaz. (*Dümrük *Sivrihisar –Es.; Çitme *Divriği –Sv.*)

Dakmaca akıl para etmez. (**Taşova –Ama.*)

Dal ağacı gösterir. (*Alınca –Gr.*)

Daldaki elmaya kırk kişi taş atar, kısmet kiminse onun olur. (**Ağın –El.*)

Damadının dişine vurmayan sonra başına vurur. (*Ulaş –Sv.*)

Dam, direk üstünde durur. (**Gürün, *Suşehri –Sv.*)

Dam, duvar üstünde durur. (**Eğridir –Isp.*)

Damla katık tükenir, damla katık tükenmez. (**Bor –Ng.*)

Damlayı hor görenin, yurdu yanar çöl olur. (**Havza –Sm.*)

Dam tıpırtısı, karı pıtırtısı. (*Garipköy *Tavas –Dz.*)

Dam yanarsa sıçan da (beraber) yanar. (*–Gaz.; –Vn.; –Bt.*)

Dana biçikten artar, para buçuktan artar. (*Çay *Niksar –To.*)

Dana boku sıva tutmaz. (*Soğucak *Erfelek –Sn.*)

Dana ne kadar büyüse gene anasını emer. (**Emirdağ –Af.*)

Dananın oynaması kazıktan. (**Sivrihisar –Es.*)

Dane daneye eş olur, dane bir kaşık aş olur. (*–Nğ.*)

Daralan darda kalmaz. (*Ketendere *Akkuş –Or.*)

Dar (kara) günün ömrü kısa (az) olur. (*–Gaz.; *Ağın –El.*)

Darı kadar eri olanın dağ kadar yeri olur. (**Bor –Nğ.*)

Darı kadar kocanın dağ kadar gölgesi olur. (*Kızılcaağaç *Bucak –Brd.*)

Darlığa düşen yalvarır. (*Zahmettin *Hekimhan –Ml.*)

Darlıkta dirlik olmaz. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Dar yerde can yaşamaz. (**Ünye –Or.*)

Dar yerde harman olmaz. (**Ünye –Or.*)

Dar yerin pilavındansa, gen yerin dayağı (köteği). (*–Vn.*)

Davanın kötüsü olmaz. (*–Gaz.*)

Davının (döğüşün) meyvesi yenmez. (*–Gaz.*)

Davar yüz oluncaya kadar pösteki bin olur. (**Mudurnu –Bo.*)

Davasını bilmeyene şahit olma. (**Kuyucak –Ay.*)

Davetsiz yere giden, kuru yazıya oturur. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Davula gelmeyecek kıçı delbeğe[30] germe. (*Dirmil *Gölhisar –Brd.*)

Davulu çalan zurnayı da çalar. (**Germencik –Ay.*)

Davulun sesi sonradan çıkar. (*Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Dayılar yeğenleri yükseltir, amcalar batırır. (*–Bt.*)

Dayım dayım düğün olmaz, kahkeci kapıya gelmez. (*–Gaz.*)

Dayım adam olmadıktan sonra, ha şehirli olmuş ha köylü. (**Merzifon –Ama.*)

30 Delbek: Tef.

Defin sesi uzağa hoş gelir. (*–Bt.*)

Değirme dudağı dudağa, değer kulaktan kulağa. (*–Gaz.*)

Değirmencinin emeği fareleri kışın kör eder. (**Mazgirt –Tn.*)

Değirmenciye salgı salmışlar, o da müşteriye salmış. (*Gündüzbey **Yeşilyurt –Ml.*)

Değirmen damı nöbetle. (*Taraşçı **Seydişehir –Kn.*)

Değirmende yoğurt öğünmez. (***Küre –Ks.*)

Değirmen döndükçe yatağına un saklar. (**Mudurnu –Bo.*)

Değirmene açlık girmez. (*İskeçe –Yunanistan*)

Değirmene gelen nöbetiyle. (*–Gaz.*)

Değirmene giden buğday öğütür, gitmeyen nöbet sorar. (*Seslıkaya **Ardeşen –Rz.*; *Yavuz **Şavşat –Ar.*)

Değirmene giden, sırasını bekler. (*Böğürtlen, Mansurlu **Sivrihisar –Es.*)

Değirmene kıtlık girmez (gelmez). (*Hasandere **Erfelek –Sn.*; ***Ereğli –Kn.*; **Ünye –Or.*; *Ulaş –Sv.*)

Değirmene önce gelen ununu önce öğüdür. (**Erfelek –Sn.*)

Değirmenin önüne gelinmez, ununa gelinir. (*–Ada.*)

Değirmeni su döndürür, insanı dil. (*–Isp.*)

Değirmenle pazara, ele inanma. (*Kayadibi **Yeşilova –Brd.*)

Değirmenle pazarı kendin yap. (*Avdan **Çamlıdere –Ank.*)

Değirmen nöbetinen. (*Gündüzbey **Yeşilyurt –Ml.*)

Değirmen susuz dönmez. (*Carhik **Pertek –Tn.*)

Değirmen taşının bir dönmesi, el taşının on dönüşüne bedeldir. (*–Hak.*)

Değme bana, değmeyim sana. (*–Gaz.*)

Deh demeden yüzen gülerse avrat, gir oyna çık oyna; eve gelince yüzen gülerse avrat, gir oyna çık oyna. (*Kayadıbi **Şavşat –Ar.*)

Dek duranın devesi ölmez. (***Boğazlayan –Yz.*)

Dek duran tekme yemez. (*Gündüzbey **Yeşilyurt –Ml.*)

Deli alacayı, fahı salacayı sever. (*Gürün –Sv.)

Deli, dağı dolandığı değil, sahibini de dolandırır. (–Gaz.)

Deli deliğine sığar. (Gündüzbey *Hekimhan –Ml.)

Deli deliyi bulur, imam ölüyü bulur. (Çay *Niksar –To.)

Deliden, deli doğar. (*Eğridir –Isp.; –Vn.)

Deliden deli, tavuktan piliç olur. (Çanıllı *Ayaş –Ank.)

Deliden dost olmaz. (*Emirdağ –Af.)

Deliden veli, veliden deli olur. (–Hak.)

Deli evden olmadıkça doyulmaz. (–Gaz.)

Deli gelmeden yeli gelir. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Deli gününü görmüş, akıllı demiş: "Benim günüm geride". (*Suşehri –Sv.)

Deli kadının yaptığını, akıllı kadı bozamaz. (*Taşova –Ama.)

Delikanlı obursun yumruk yersun, ehtiyar olursun funduk yersun. (Güney *İkizdere –Rz.)

Deli kızın bahtını, yel götürür tahtını. (–El.)

Deli kızın derdi ekmek. (Çanıllı *Ayaş –Ank.)

Deli kız kendi aşına kendi gönenir. (*Ilgın –Kn.)

Deli kız nakış öğrenmiş, çehizini hep ondan yapmış. (*Suşehri –Sv.)

Deli kul neylesin canı, akıllı kul neylesin malı. (Çayköy *Niksar –To.)

Delinin aklı yoksa, eli ayağı vardır. (Baf –Kıbrıs)

Delinin alı yeşili olmaz. (Çanıllı *Ayaş –Ank.)

Delinin başı ucunda yatmaktan, akıllının ayağı ucunda yatmak hayırlıdır. (–Gaz.)

Delinin behi pazarı olmaz. (Çay *Niksar –To.)

Delinin boynuzu olmaz. (Boztepe *Eynesil –Gr.)

Delinin değirmenini Allah dönderir (çevirir). (–Bt.)

Delinin değirmenini yel dönderir. (–Gaz.)

Delinin ipiyle kuyuya inilmez. (*Sandıklı –Af.; –Çkr.)

Delinin parası akıllının cebinde biter. (*Gevcüş –Md.)

Delinin sözü kaleme alınmaz. (*Mudurnu –Bo.)

Delinin tahtadan davulu olmaz ya. (*Merzifon –Ama.)

Delinin ununu Allah öğütür. (–Vn.)

Delinin uyuklaması da deli, sayıklaması da. (–Gaz.)

Deli olacağına delik olsun. (*Eğridir –Isp.)

Deli olmayınca akıllı geçinemez. (*Tirebolu –Gr.; Mahmutören–Or.)

Deli olmayınca veli olunmaz. (Böğürtlen, Mansurlu *Sivrihisar –Es.)

Deli terzi,kör köşger, iğneyi ipliği yitirmese günde bir kaftan diker. (*Akçadağ –Ml.)

Deli utanmaz, sahibi utanır. (*Mudurnu –Bo.; –Vn.)

Deliye bel ver, dalınan yel ver. (Taşburun *Iğdır –Kr.)

Deliye borç etme, ya düğünde ya bayramda ister. (Çanıllı *Ayaş –Ank.)

Deliye geçit yoklatırlar. (–Gaz.)

Deliye: "Kapıyı ört de gel" demişler, yüklenmiş de gelmiş. (*Mudurnu –Bo.; Çanıllı *Ayaş –Ank.)

Deliye yel ver, eline bel ver. (–Af.; Çay *Niksar –To.; –Vn.)

Deliye anca isti yener. (Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.)

Deliyi dövmeden korkutmalı. (*Balâ –Ank.)

Deliyi düğüne çağırmışlar; evimizden rahat demiş, oturmuş aşağı gitmiş. (–Ada.)

Deliyi sevmekten, akıllıya sevilmek iyidir. (*Eğridir –Isp.)

Deliyi sevmektense akıllıyı döv. (Şekere –Hat.)

Deliyi sikmekten, akıllıya göt vermek iyidir. (İğneciler *Mudurnu –Bo.)

Deliyle bal yiyeceğime, akıllıyla taş çekerim. (*Mudurnu –Bo.)

Deliyle ölü sahibinindir. (*Eğridir –Isp.)

Deliyle zengin aklına geleni eder. (–Af.)

"Dem" derler, bu da geçer; "gam" derler, bu da geçer. (*–Isp.*)

Deme dostuna, der dostuna. (**Bahçe –Ada.; Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Deme dostuna, der dostuna; ikisi birlenip saman teperler postuna. (**Tirebolu –Gr.*)

Deme sözün ele, düşersin dile. (*–Bt.*)

Demirci deli gerek, nacar akıllı. (*–Gaz.*)

Demirciden kömür alınmaz. (*Balfakı *Erfelek –Sn.*)

Demircinin canı demirden berk gerek. (*–Gaz.*)

Demirci tokaya, çulha yakaya gülmez. (*–Ada.*)

Demiri demir keser. (*Carnik *Pertek –Tn.*)

Demirine göre su verilir. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Demir kapı ağaç kapıya muhtaç olur (muhtaçtır). (**Terme –Sm.; *Fatsa, Çaldere, Mahmutören, Kuzköy *Akkuş, –Or.; –Vn. ; Kocaözü *Hekimhan –Ml.*)

Dene altını mehenk taşında, insanı iş başında. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Dene deneye eş olur, dene de (deneden) bir kaşık aş olur. (**Ereğli –Kn.; *Sivrihisar –Es.; Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Dengi dengini bulmaz. (*–Vn.*)

Dengi ile uçmayan kuşun sesi havadan gelir. (*–Sv.*)

Deni elden, suyi gölden. (*–Bt.*)

Denize dalan bilir, güzeli seven bilir. (*Ziyere –Ama.*)

Denize köprü atılmaz. (*Üzümlü *Fethiye –Mğ.*)

Denizin yanında kuyu kazılmaz. (**Eğridir –Isp.*)

Deniz yoğurt olmuş da yemeğe kaşık bulunmamış. (**Gemerek –Sv.*)

Densiz deve kuyruğu (taşağı) "deh" demeden sallanır. (*–Gaz.*)

Densiz deveye binmiş de, "Ben Allah'ı gördüm" demiş. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Densizin devesi çansız öter. (*–Gaz.*; **Gürün –Sv.*)

Depme elin kapısını, deperler kapını. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*; *İsabey *Çal –Dz.*)

Derdi çeken bilir, ağuyu içen bilir. (*–Vn.*)

Derdinde olmayan deveyi görmez. (*–Nğ.*)

Derdini görmeyen deveyi görmez. (**Kuyucak –Ay.*)

Derede tarla açma sel alır. (*Avdan *Erfelek –Sn.*)

Derede yatma, tepede yat. (*Yeşilova *Aksaray –Nğ.*)

Dere issizleşince tilki bey kesilir. (**Emirdağ –Af.*)

Dere kenarından yer alma sel alır. (**Şebinkarahisar –Gr.*)

Dere kuma demiş ki: "Sel gider sen kalırsın". (*Karaağa –Kn.*)

Derelinin ayağından çıkan çarık giyilmez. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Dereyi tepeyi sel bilir, iyiyi kötüyü el bilir. (*–Gaz.*)

Derler ki garibin bağrına gün doğmaz, halbuki garıbi günden başka yakan olmaz. (**Germencik –Ay.*)

Dert bir olayidi, ağlamak kolayidi. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Dert bir olsa ağlamaya ne gerek. (*Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Dert de elele yapışır gelir, keyif de, (Dert de gelirse elele yapışır, keyif de gelirse) (*–Gaz.*)

Dert gezer, derman da gezer. (**Eğridir –Isp.*)

Dert gezmiş, derman beraber gezmiş. (*–Gaz.*; *Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Dert (hastalık) kantarla girer (gelir), mıskalla çıkar (gider). (*–Gaz.*)

Dertli, deliden çok söyler. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Dertli derdini anlatırken dertsizin uykusu gelir. (**Ermenek –Kn.*)

Dertli derdini yanmış, dertsiz türkü sanmış. (**Gürün –Sv.*)

Dertli dertlinin halini bilir. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Dertlilerden dert, güzellerden yâr eksik olmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Derli olan dertten anlar, eğri olan yoldan kayar. (*–Isp.*)

Dert okka okka girer de direm direm çıkar. (**Sivrihısar –Es.*)

Dert saklayanda kalır. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Dertsiz baş, mezara taş olurmuş. (**Gürsu –Brs.*)

Dert var, gelir geçer; dert var, deler geçer. (**Karakoçan –El.*)

"Desinler" adamı açıkta koyar. (*–Vn.*)

Deve bir pula, getir o pulu. (**Gürün –Sv.*)

Deve bir pula, pulu getir; deve bin pula, deveyi getir. (*Davulkuyu *Hekimhan –Ml.*)

Deve büyük ot yer, şahin küçük et yer. (*–Nğ.*)

Deve çölde şahin kolda gezer. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Devede boy var ama, eşeğin ardına düşer. (*Dünrek *Sivrihisar –Es.; –Brd.*)

Deveden büyük dert var. (*–Ank.*)

Deveden deve umulmaz. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Deve deve yerine çökmez mi? (*–Gaz.*)

Deve gelir Maraş'tan, iyilik hoştur iki baştan. (*Canik *Mazgirt –Tn.*)

Deve hörgücünü görse çatlar. (*–Hat.*)

Deve kulağından aksamaz. (*–Gaz.*)

Deve ne kadar gitse de öğrünü bekler. (**Ermenek –Kn.*)

Deve ne kadar uzak gitse, gene öğürünü güder. (**Eğridir –Isp.*)

Devenin üstünde adamı böy sokar. (**Eğridir –Isp.*)

Devenin yemediği ot başını ağrıtır (başına zarar). (*Kıvrasıl *Alanya –Ant.; *Ermenek –Kn.*)

Deve sahibi şan sahibi; koyun sahibi, mal sahibi, yeler onmaz bağ sahibi. (*–Gaz.*)

Devesı olanın kapısı dövülür. (*Topraktepe –Ml.*)

Devesi olanın kapısı yüksek (büyük) olur. (**Ağın –El.; *Balâ –Ank.; *Eğridir –Isp.*)

Deve suyu bağıra bağıra geçer. (*–Gaz.*)

Deveye dağ, beygire yağ. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Deveye deve lâzım. (*–Vn.*)

Deveye nal olmaz. (*Üzümlü *Fethiye –Ml.*)

Deveyi çalan da bir, inneyi çalan da. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Deveyi yel alsa keçiyi gökte ara. (**Mudurnu –Bo.*)

Deveyi yokuşa sürme. (**Balâ –Ank.*)

Deveyi yük değil zelber yıkar. (*–Gaz.*)

Devlete hiyanet olmaz, düşmandan nimet olmaz. (**Karakoçan –El.*)

Devletlinin karnı gen gerek. (*–Gaz.*)

Dıdıbıdı ev yıhar. (**Gürün –Sv.*)

Dığaskanın[31] kırk gün mezarı açık durur. (**Gürün –Sv.*)

Dımbırtısız ocak başı olmaz. (*Fandas –Isp.*)

Dışarı çıkarken havaya, içeri girerken insanların yüzüne bak. (**Mudurnu –Bo.*)

Dışarı gidenin işini Allah bilir. (*–Gaz.*)

Dışarının dostu gelesiye, içerinin düşmanı erişir. (**Eğridir –Isp.*)

Dışını bilmeyen içini bilmez. (*Davulkuyu *Hekimhan –Ml.*)

Dış, için aynasıdır. (**Kuyucak –Ay.*)

Dibi görünmedik göle batılmaz. (*Zuday *Taşova –Ama.*)

Dibi görünmedik sudan geçilmez (suya dalınmaz, "girme"). (*Çamşığı *Divriği –Sv.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; *Eğridir –Isp.; Yaka *Dazkırı –Af.; Salman, Ketendere *Akkuş –Or.; Aredan *Çamlıdere –Ank.*)

Dibi görünmeyen bardaktan (kaptan, gölden) su içme. (*–Vn.; –Dy.; –Isp.; *Dinar –Af.*)

Dibini görmediğin kuyuya taş atma. (*Paçacıoğlu –Uş.*)

Diğrene dayanamayan porsuk harmana girmez. (*İğnecıler *Mudurnu –Bo.*)

31 Dığaskan: Lohusa.

Diken battığı yerden çıkar. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Dikeni battığı yerden çıkarmalı. (*–Gaz.*)

Dikeni el eliyle yoldurma. (*–Kr.*)

Diken olup ayağa sokulunca, gül ol, yakaya takıl. (*Kerkük*)

Dikensiz tarla, bıtıraksız yayla. (*–Af.*)

Dilden gelen elden gelmez. (*–Gaz.*)

Dilenci dilenciyi istemez, ev sahibi ikisini de istemez. (*–Gaz.*)

Dilenci ile yalancının sözüne güven olmaz. (*–Isp.*)

Dilenci küsmüş, kısmetini kesmiş. (*–Gaz.*)

Dilenciye kıtlık olmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Dilenciye yoksulluk girmez. (*Güzelyurt *Hekimhan –Ml.*)

Dil essan, baş essan, dildir baş kesen. (**Mudurnu –Bo.*)

Dilim, bana giydirir kilim. (*–Gaz.; *Mihallıççık –Es.; –El.; –Vn.*)

Dilinde olanın dilçeyinde de olur. (**Selim, Taşburun *Iğdır, Hıngırik –Kr.*)

Dilin kemıği yok ama, kemiği kırar. (**Kuyucak –Ay.; İskeçe –Yunanistan*)

Dilin olmasa kargalar gözünü oyar. (**Karakoçan –El.; –Vn.*)

Dili salamat olanın başı da salamat olur. (*Gülveren *Arpaçay –Kr.*)

Dil kesik, baş selâmet. (*–Vn.*)

Dil kısa iken dost, uzayınca düşman olur. (**Şavşat –Ar.*)

Dilsiz de olsa, kâmil belli olur. (**Arapkir –Ml.*)

Dilsize dil öğretme. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Dilsizin dilinden sahibi anlar. (**Taşova –Ama.*)

Dil veren olur, ekmek veren olmaz. (*Baltalı *Çıldır –Kr.*)

Dil yüreğin kepçesidir. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Dime sözün ele, düşersin dile. (*–Bt.*)

Dinci diniyi (dınli) komuş da yannı yannıyı komamış. (**Gürün –Sv.*)

Dinsizın içinde din artmaz, möhlüzün içinde mal artmaz. (**Keskin –Ank*).

Din yıkılmazsa düşman yıkılmaz. (*–Gaz.*)

Direk, direk üstünde durur. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Dirgene yanaşmayan (dayanmayan) porsuk, harman kıyısına yanaşmaz (harmana gırmez). (**Taşova –Ama.; Avdan *Çamlıdere –Ank.*)

Dirgen yiyen sıpa bir daha harmana gelmez. (*Mansurlu *Feke –Ada.*)

Diri baş dirliğini eder (ister). (**Bor –Nğ.; –Af.; *Gürün –Sv.*)

Dirlik nerde, devlet orda. (*–Gaz.*)

Dirlik olmayan yerde varlık olmaz. (*–Dy.*)

Dirliksizlikten dilencilik yeğ. (*–Ada.*)

Dişi kuş yapar yuvayı, içini dışını sıvayı sıvayı. (**Balâ –Ank.*)

Dişin ağırdı çek kurtul, başın ağırdı kes kurtul. (*–Bt.*)

Dişinde olan tırnağında gösterir. (*–Vn.*)

Diş kiri karın doyurmaz. (*–Vn.; Gercüş –Md.*)

Diş kurdamakla karın doymaz. (**Bünyan –Ky.*)

Dişle lezzet, kocayla izzet. (*–Isp.*)

Dişli köpek leş başında belli olur. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Dişten arttır, oda yaptır. (*Dirmil *Gölhisar –Brd.*)

Diş[32], uykudan sonra olur. (*–Gaz.*)

Diz yamanır, boğaz yamanmaz. (*–Af.*)

Doğacağa don biçilmez. (*Zile *Mesudiye –Or.; *Şebinkarahisar –Gr.*)

Doğan anası olma, duran anası ol. (*–Vn.*)

Doğan ay doğuşundan belli olur. (*Zile *Mesudıye –Or.; *Ardanuç –Ar.*)

Doğan, doğandan tatlı; doğacak ondan tatlı. (*–Gaz.; –Ada.*)

Doğru bacanın doğru dumanı çıkar. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

32 Diş: Düş.

Doğru duran hür yaşar, (doğru durmayan zor yaşar). (*Yenicearmutcuk *Gediz –Kü.*)

Doğru duvar yıkılmaz. (*Karadere *Hekimhan –Ml.*; *Carhik *Pertek, Musaderiç –Tn.*)

Doğru koşan yorulmaz. (*Polat *Doğanşehir –Ml.*)

Doğruluk dost kapısı(-dır). (*–Gaz.*; *Merzifon –Ama.*; *Gündüzbey *Yeşilyurt, *Hekimhan –Ml.*; *Yolbuyu *Susuz –Kr.*; *Küre –Ks.*)

Doğru söz katarından belli olur. (*–Gaz.*)

Doğru tutulmadıkça eğri bulunmaz. (**Eğridir –Isp.*)

Doğru yol birdir. (**Biga –Çkl.*)

Doğru yoldan giden yorulmaz. (*Ketendere *Akkuş –Or.*)

Doğruyu söyle de bir gün daha yaşa. (*–Sk.*)

Doğru yürü işine, hayır gelsin başına. (**Balâ –Ank.*)

Doğru yüze kimse basmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Doğuran avrat Azrailî yenmiş. (*–Gaz.*)

Dokuz Arabın aklı bir incir çekirdeğini doldurmaz. (*Garipköy *Tavas –Dz.*)

Dokuz bacanak bir çavdarın gölgesinde eğlenirmiş. (*İlyasköy –Brd.*)

Dokuz düşün, bir söyle. (**Akseki –Ant.*)

Dokuz hızan, bir çaşana baki. (*Boztepe *Eynesil –Gr.*)

Dokuz köyü bir eşeğe korlar. (*Böğürtlen *Sivrihisar –Es.*)

Dolu bardak su almaz. (*–Ada.*; *Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*)

Dolu testi su almaz. (**Eğridir –Isp.*; **Akseki –Ant.*; *Germencik –Ay.*; *–Vn.*; *Yaka *Dazkırı –Af.*)

Dolu döğdüğü yeri döğer. (*Yavuzköy *Şavşat –Ar.*)

Dolu güğüm gümlemez, dertsiz olan inlemez. (**Mihalıççık –Es.*)

Doluya tutulan, yağmurdan korkmaz. (*–Bt.*)

Domuz sıkta eğlenir. (*Zile *Mesudiye –Or.*)

Domuz yıktığı geceği bilir. (**Ünye –Or.*)

Don olmayınca, uçkur da olmaz. (*Sakarabaşı *Ayancık –Sn.*)

Donunun yırtığına bakmadan poyraza karşı gitme. (*–Brd.*)

Dost ağlatır, düşman güldürür. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Dosta sır verme düşman olur, düşmana kötü söyleme dost olur. (**Çameli –Dz.*)

Dost beğenmeyen, dostsuz kalır. (**Havza –Sm.*)

Dost beni ansın da, bir çiğnem sakız olsun. (*–Sm.*)

Dost bizi iyi yola öğütleyendir. (**Havza –Sm.; –Vn.; *Biga –Çkl.; Büyük Zaim *Susuz –Kr.; *Mudurnu –Bo.; Dirmıl *Gölhisar –Brd.*)

Dost dost gerek, mamele dürüst gerek. (*–Gaz.*)

Dost dostun ekmeğini yer. (*–Vn.*)

Dost için ölmeli, düşman için dirilmeli. (**Şebinkarahisar –Gr.*)

Dost ile düşmanın arası açık gerek. (**Eğridir –Isp.*)

Dost insanı söyletir. (**Akçadağ –Ml.*)

Dost kazanırsan tut, düşman kazanırsan güt. (**Eğrıdır –Isp.*)

Dost kazanmaya bak, düşmanı anan da doğurur. (**Merzifon –Ama.*)

Dostluk dağca, hesap kılca. (*Topraktepe –Ml.*)

Dostluk, görünceye kadar değil, ölünceye kadar olmalı. (*Borcak *Söğüt –Bil.*)

Dost olan vah der, düşman olan oh der. (*Çaykòy *Nıksar –To.*)

Dost sanma şanlı vaktin dostunu. (*–Gr.*)

Dost sekiz, düşman dokuz. (*–Ada.*)

Dost sözü, harman tozu. (**Karakoçan –El.*)

Dostuna borçlu olma. (*–Brd.*)

Dostuna güvenerek yola çıkan yolda kalır. (**Eğridir –Isp.*)

Dostun ağzı aranmaz, düşmanın ağzı bağlanmaz. (*Serkeşgüvezi *Fatsa –Or.*)

Dostun attığı gül onulmaz yara açar. (**Taşova –Ama.*)

Dostun belâsı düşmanınkinden üstün. (*–Ada.*)

Dostun dost olsun, düşmanın gözü kor olsun. (*Alican *Iğdır –Kr.*)

Dostun düşman kadar kahrı olur. (*Eğridir –Isp.)

Dostun ekmeğini yiyen kılıç mı sallar? (*Gülbayır *Niksar –To.)

Dostun malını düşman gibi yemeli. (–*Gaz.*; –*Vn.*)

Dostun sertliğinden korkma, duşmanın yaltaklanmasından kork. (*Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Dostun sözü kalpten vurur. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Dostun udu[33] cehennemi odundan beter olur. (–*Gaz.*)

Dost uyur da düşman uyumaz. (**Balâ –Ank.*)

Dost uyur, düşman gezer. (**Gürsu –Brs.*)

Dost yatakta belli olur. (*İğdir –Brs.*)

Dost yüze söyler, düşman ardından söyler. (*Zuday *Taşova –Ama.*)

Dost yüzünden, düşman gözünden bellidir. (**Mudurnu –Bo.*)

Dökmeyen toplamaz. (*Karadere *Hekimhan –Ml.*)

Dökülen çanak yerini doldurmaz. (*Yolboyu *Susuz –Kr.*)

Dökülen su, kabını doldurmaz. (*Kuzköy, Ketendere, Salman, Çaldere *Akkuş –Or.*)

Dört duvar ayıp sıtar.[34] (–*Bt.*)

Dört duvar sır içindir (için yaratılmış). (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Dört göz, bir evlat içindir. (*Zuday *Taşova –Ama.*; –*Brd.*)

Döv benim kapımı zoyhahla, el döver seninkini tohmahla. (*Halvenk –El.*)

Döv gâvuru dostun olsun. (**Lâpseki –Çkl.*)

Dövme kapısını yüzük kaşıyle, döverler kapını balta başıyle. (*Çitme *Divriği –Sv.*)

Dövmez evim, söğmez evim, kaşını gözünü eğmez evim. (**Mudurnu –Bo.*)

Dövüş günü bulunma, ertesi gün bir ayıp diyen bulunur. (**Eğridir –Isp.*)

33 Ut: Birine karşı duyulan minnet, utanma; çekinme.
34 Sıtmak: Saklamak.

Dul herif kuyruk yedirir, genç oğlan yumruk yedirir. (*–Vn.*)

Dumanlı dağlar görünmez. (**Biga –Çkl.*)

Dumanlı dağlar yağmursuz kalmaz. (**Biga –Çkl.*)

Dumanlı havada çoban sürüyü yitirir. (**Biga –Çkl.*)

Dumanlı havada kurt tepede ulur. (**Biga –Çkl.*)

Dumanlı havada yolculuk olmaz. (**Biga –Çkl.*)

Dumanlı havanın gümenli güneşi olur. (*–Ada.*)

Duman olan yerde, doğan olur. (**Eğridir –Isp.*)

Dumansız baca, çekişmedik karı koca olmaz. (*Alınca –Gr.*)

Duran su sel gibi akar. (**Ereğli –Kn.*)

Durgun öküzün ıslık canına minnet. (*Şıhlar *Alanya –Ant.*)

Durgun suda kalma, coşkun suya dalma. (**Eğridır –Isp.*)

Durmadan tarlanı ek, üstüne dapanı çek. (*Musaderiç –Tn.*)

Dut gölgesi, it gölgesi. (*–Gaz.*)

Dut (söğüt) suda dura dura olur abanız, çoban kapıda kala kala olur babamız. (*–Gaz.*)

Dut yaprak açtı soyun, dut yaprak döktü giyin. (*Karaağaç –Kn.*; *Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Duvar çalısız olmaz, insan delilsiz olmaz. (**Bor –Nğ.*)

Duvarı hotıl, gelini hatun saklar (tutar). (**Şebinkarahisar –Gr.*; *Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Düğen öküzünün ağzı tutulmaz. (**Merzifon –Ama.*)

Düğün armasıyle at beslenmez. (**Bulancak –Gr.*)

Düğün aşıyle dost gönüllenmez. (*–Gaz.*)

Düğün aşıyle tazı tavlanmaz. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Düğüncü düğünü uzatırsa dövünür. (*–İz.*)

Düğüne giden övünür, köyde kalan dövünür. (*–Ada.*)

Düğün ekmeğiyle, it tavlanmaz. (*Çitme *Dıvrığı –Sv.*)

Düğün günü edik bulunmaz. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Düğün pilavından köpeğin karnı doymaz. (**Mudurnu –Bo.*)

Duğün seninse de duvarı tuta tuta oyna. (*–Gaz.*)

Duğünsüz ev olur, ölümsüz ev olmaz. (*Fandas –Isp.*)

Duğünün borcuyla, ramazanın harcını Allah kayırır. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Düğünün tadı el ilen, harmanın tadı yel ilen (olur). (*Paçacıoğlu –Uş.*)

Dükkân kapısı, hak kapısı. (*İğdir –Brs.*)

Dünya bir değirmendir döner, insan oğlu bir fenerdir bir gün söner. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Dünya bir padişaha az, iki padişaha çok. (*Güzelyurt *Hekimhan –Ml.*)

Dünya bir yağlı kuyruk, yiyene aşkolsun. (*–Gaz.*)

Dünyada sakındığın en yakın dostun olsun. (**Taşova –Ama.*)

Dünya devleti gölge gibidir, arkasından koşarsın yetişemezsin. (**Merzifon –Ama.*)

Dünya dört kuplu tekne, ikisinden kadın, ikisinden erkek tutar. (**Balâ –Ank.*)

Dünya dua ile, elek sıva ile. (**Mudurnu –Bo.*)

Dünya duayla kurulmuş. (*Çırakman –Sm.*)

Dünya gençten gence, dinçten dince. (*–Gaz.*)

Dünya kadar malın olacağına kuruş kadar kelin olsun. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Dünya kırk kuplu kazan, bir kulpundan tut sen de kazan. (**Akseki –Ant.*)

Dünyanın iki başı bir gelmez. (*–Gaz.*)

Dünyanın tadı göz, aşın tadı tuz, evin tadı kız. (*–Gaz.*)

Dünyanın varlığı, başın sağlığı. (*Hacıobası *Delice –Ank.*)

Dünyaya gelmek akibet, dünyada kalarak gitmek marifet. (**Tıbolu –Gr.*)

Dünyayı erken kalkanla, erken evlenen utmuş. (*Karadere, Davulkuyu *Hekimhan –Ml.*)

Dünyayı umutnan yemişler. (*–Gaz.*)

Dür[35] git, selâmet gel. (*–Hak.*)

Dürtmeyince eşek gitmez. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Düşen ağaca balta (tekme) vuran çok olur. (**Keban, *Karakoçan –El.*)

Düşene yol gösteren çok olur. (**Gülnar –İç.*)

Düşen insan arkadaş arar. (**Mudurnu –Bo.*)

Düşen öküze bıçak çeken çok olur. (*–Bt.*)

Düşmana ekmeği yağla da ver. (*Ketendere, Çaldere *Akkuş –Or.*)

Düşmana sahip çıkan düşmandır. (**Ilgın –Kn.*)

Düşmana taban gösterme. (*–Bt.*)

Düşmandan dost, ayıdan post olmaz. (*Atikar *Baskil –El.*)

Düşmandan yara esirgeyen öz canında bulur. (*–Vn.*)

Düşman eline kılıç verilmez. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; –Dy.*)

Düşman eteğin altından çıkar. (**Ilgın –Kn.*)

Düşmanı kazanmalı değil, gütmeli. (**Mihallıççık –Es.*)

Düşmanın fukara olsun. (*–Vn.*)

Düşmanın küçük diye horsunma. (**Eğridir –Isp.*)

Düşmanın başı aşağı olsun. (*Doğanbey *Beyşehir –Kn.*)

Düşmanın, düşmanı da senin dostundur. (**Merzifon –Ama.*)

Düşmanın karıncaysa sen fil ol. (**Balâ –Ank.; –İz.*)

Düşmanın yoksa kardeşinde mi yok? (*Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.; Taraşçı, *Seydişehir –Kn.; *Gülnar –İç.; *Eğridir, *Sütçüler –Isp.*)

Düşmanı olmayanın arkadaşı da yoktur. (*–Sm.*)

Düşman karınca olsa, kendini merdane bil. (**Ereğli –Kn.; *Alanya –Ant.; –Nğ.; –Tr.*)

Düşmansız insan olmaz. (*Argıthan, *Ilgın –Kn.*)

Düşman uyumaz, kadın unutmaz. (*İskeçe –Yunanıstan*)

35 Dür: Uzak.

Düş olmayınca iş olmaz. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Düşte insan ne görmez, düşman adama ne demez. (*–Brd.*)

Düştüğün yerden bir avuç toprakla kalk. (*Yeşilyurt *Mahmudiye –Es.*)

Düştün bir arka, ya kuzgun kapar (yer) ya karga. (*Keşköyü *Ayancık –Sn.; *Merzifon –Ama.*)

Düştünse toprağa sarıl. (*–İz.*)

Düş uykudan sonra gelir (olur). (**Mihallıççık –Es.; *Gürün –Sv.*)

Düşün be adam düşün, eşek mi alınır kışın. (**Sultandağı –Af.*)

Düşüncesiz sofuya sohbet haram. (*Davulkuyu *Hekimhan –Ml.*)

Düşün deli gönül düşün, at mı alınır kışın, onun da parası peşin. (**Küre –Ks.*)

Düşün düşün kötüdür işin, hiç adam beygir mi alır kışın. (*Dirmil *Gölhisar –Brd.*)

Düşüne düşüne görmeli iş. (*Çırakman –Sm.*)

Düşüne düşüne görmeli işi, sonra pişman olmamalı kişi. (**Germencik –Ay.*)

Düşünmeden yatan, üşenmeden kalkar. (*Ömerşıhlar *Nallıhan –Ank.*)

Düşün taşın rast gider işin. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

"Dût" demeye dudak gerek. (*–Gaz.; *Beyşehir –Kn.*)

Düven süren öküzün ağzı boş durmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Düye göz eylemese boğa sıçramaz. (**Selim, Taşburun, *Iğdır, Gülveren *Arpaçay –Kr.*)

Düzelir böyle kalmaz, yıkılır güze kalmaz. (*–Vn.*)

E

Ebe çok olunca çocuk ters gelir. (**Bulancak –Gr.*)

Eceli dolan (gelen) yılan, yol üstünde yatar. (*Şamani *Karakoçan –El.; *Ünye –Or.*)

Eceli gelen keçi, çobanın değneğini yalar. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

Eceli gelen keçi çobanın ekmeğini yer. (*–Bt.*)

Eceli gelmeyeni taşla bastırsan yine ölmez. (*Eğridir –Isp.*)

Edene eden bulunur. (**Mihallıççık –Es.*)

Eden kişi, kendine eder işi. (*–Tk.*)

Edersen nadas, olur ekmeğin has. (*Şecaattin *Seyitgazi –Es.*)

Efendinin üstünde efendiler vardır. (**Mudurnu –Bo.*)

Efkârı olmayanın arzıamı ekmek. (*–Gaz.*)

Eğ başını, ye aşını. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Eğilen baş kesilmez. (*–İz.*)

Eğil ocağına, yalvar bucağına. (**Akşehir –Kn.*)

Eğreti atın paldımı (kuskunu) yokuşta kırılır. (*–Gaz.*)

Eğreti giyen açıkta kalır. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Eğretinin (eğreti malın) canı berk olur. (*–Gaz.*)

Eğretiyi düğün evinde sayarlar. (*Çobanlar –Af.*)

Eğri ağaca yayım deme, her gördüğüne dayım deme. (*Alanya –Ant.*; **Mudurnu –Bo.*)

Eğri ağaca yer bulunmaz. (**Hekimhan –Ml.*)

Eğri mastaradan doğru çizgi çıkmaz. (*Botsa –Kn.*)

Eğrinin dünyada da, ahrette de yeri yok. (*Ziyere –Ama.*)

Eğriyi dövmeyince, doğru bulunmaz. (*Gercüş –Md.*)

Eken biçer, yiyen içer. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*; *Yaka *Dazkırı –Af.*)

Eken bilmez, biçen bilir. (**Alanya –Ant.*; **Beyşehır –Kn.*; *–Brd.*)

Ekersen barçak mercimek yeri, kalırsın komşudan geri. (*Şecaettın *Seyitgazi –Es.*)

Ekersen biçersin. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Ekici ol, bilici olma. (*Büyük Zaim *Susuz –Kr.*; **Eğridir –Isp.*; **Merzifon –Ama.*; *Canık *Mazgirt –Tn.*; *–Gaz.*; **Şarkışla –Sv.*; *Yaka *Dazkırı –Af.*)

Ekilen biçilir. (*Büyük Zaim *Susuz –Kr.*)

Ekim on, git tarlaya kon. (*Karahüseyinli *Alaçam –Sm.*)

Ekinci dokuzu harcamazsa on eline geçmez. (*–Gaz.*)

Ekinci ekinciyi yenmez, tarla tarlayı yener. (*–Gaz.*)

Ekincinin karnını yarmışlar; kırk "buyılcık," kırk "bıldırcık" çıkmış. (*–Gaz.*)

Ekin ekersen herk it, değirmene gidersen er git. (*Zuday *Taşova –Ama.*)

Ekinin olmuşunu derlerler. (*–Brd.*)

Ekli kuyruk tez kopar. (*–Isp.*)

Ekmediğin yeri biçme. (*İskeçe –Yunanistan*)

Ekmeği açа ver, parayı muhtaca ver. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Ekmeği ekmekçiden al, beş kuruş da üste ver. (**Tirebolu –Gr.*)

Ekmeği ekmekçiye pişirt, bir ekmek de fazla ver. (*–Bt.*)

Ekmeği ekmekliden al, bir ekmek noksan olsun. (*Ketendere *Akkuş –Or.*)

Ekmeği fırıncıdan al da bir noksan olsun. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Ekmeğini katığına denk eden aç kalmaz. (**Kuyucak –Ay.*)

Ekmeğini kuru yiyeceğine, ayranını duru ye. (**Akşehir –Kn.; *Acıpayam –Dz.*)

Ekmeğini yediğin adamın çanağına sıçılmaz. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Ekmeğin katığı açlıktır. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Ekmeğin kestiğini kılıç kesmez. (**Suşehri –Sv.*)

Ekmeği yüzünden yerler. (*–Vn.*)

Ekmek bezeden, kız anadan. (*–Ada.*)

Ekmek boğazda kalırsa su, su boğazda kalırsa kefen. (*–Gaz.*)

Ekmek buldun giriş, iş buldun siviş. (*İskeçe –Yunanistan*)

Ekmek buldun ye, dayak buldun kaç. (**Havza –Sm.*)

Ekmek bulursan yanaş, kavga görürsen kaç. (**Çameli –Dz.*)

Ekmek çiğnemeden yutulmaz. (*Çayköy *Niksar –To.; *Harput–El.*)

Ekmek kazanmayan ekmeğin kıymetini bilmez. (*Günduzbey* **Yeşilyurt* *–Ml.*)

Ekmek mayadan, kız anadan. (*Çanıllı* **Ayaş* *–Ank.*)

Ekmek olmayınca yemin olmaz. (*Hacıabası –Ank.*)

Ekmek pazıdan olur, kuzu koyundan olur. (**Ereğlı –Kn.*)

Ekmeksiz eve misafir gelir (–miş). (*Çanıllı* **Ayaş –Ank.*; *Dost* **Sultandağ –Af.*)

Ekmeksiz ev, köpeksiz köy olmaz. (*–Ba.*)

Ekmeksiz, köpeksiz ev olmaz. (*Veysel* **Erfelek –Sm.*)

Ekmek ucuz olursa it kıymetli olur. (*–Gaz.*)

Ekmek vermez komşu olma. (*Çepni* **Gemerek –Sv.*)

Ekmek yanığı da başa kakınç olur. (*–Ada.*)

Ekmek yayanın atıdır. (*–Vn.*)

Eksikliye sohbet haram. (**Şebinkarahisar –Gr.*)

Eksiksiz ev olmaz. (**Ereğli –Kn.*)

Ekşi hamur, turş ekmek mideni harap eder; yanı koduklu karı evini harap eder. (*–Vn.*)

Ektiğin kadar biçersin. (**Bünyan –Ky.*)

Ek tohumun arısını bitmezse bitmesin, koş öküzün irisini çekmezse çekmesin. (*Paçacıoğlu, –Uş.*)

Ek tohumun hasını, çekme ekmek (buğday, yiyecek) yasını. (*Hacıobası* **Delice –Ank.*; *Gündüzbey* **Yeşilyurt –Ml.*; *Sancaklı* **Değirmendere –İz.*)

El adama arpa ekiverir, döner de sarpa ekiverir. (*Kelekçı* **Acıpayam –Dz.*)

El adama kin değil, gün bağışlar. (*Lâleli* **Fatsa –Or.*)

El adamı iğnenin deliğinden gözetlermiş. (*Gündüzbey* **Yeşılyurt –Ml.*)

El adamı koyun eder, üstelik de meletir. (*–Af.*)

El adamın öğüdünü verir, ekmeğini vermez. (*Lâleli* **Fatsa –Or.*)

El adamı yiğit diye candan eder, koçak diye maldan eder. (–*Gaz.*)
El ağzı, çuval ağzı. (*Yolboyu* **Susuz* –*Kr.*; *Çamova* **Divrıği* –*Sv.*)
El ağzına bakan, yel ağzına bakar. (*Derekuşçulu* **Görele* –*Gr.*)
El ağzıyle çorba içilmez. (*Yeşilova* **Aksaray* –*Nğ.*)
El ağzıyle kuş tutulmaz. (*İğneciler* **Mudurnu* –*Bo.*)
El akıl verir ekmek vermez. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt* –*Ml.*)
El aklına uyan yolda yaya kalır. (*Yenice* **Tarsus* –*İç.*)
El arı, kabir azabından büyüktür (fenadır). (–*Vn.*)
El aşı, ya karın ağrıtır ya baş. (*Yeşilova* **Aksaray* - *Nğ.*)
El atına ya bayram, ya düğün günü binilir. (**Bahçe* –*Ada.*)
El avucundan su içen kanmaz. (**Bulancak* –*Gr.*)
El bakımı, göz tuzağı. (*Gülveren* **Arpaçay* –*Kr.*)
El başında dağ başında. (*Beyceli* **Fatsa* –*Or.*)
El beresi çıkar, dil beresi çıkmaz. (*Anamas* **Eğridir* –*Isp.*)
El bilmez ağrıyı, döver sağrıyı. (*Karahüseyinli* **Alaçam* –*Sm.*)
El bok olmayınca ağız yok olmaz. (*Yastura* **Mesudiye* –*Or.*)
El delisiz, yol çalısız olmaz. (**Gemerek* –*Sv.*)
El, dil verir ama meme vermez. (*Türközü* **Posof* –*Kr.*)
El elden, elek dilden öğrenir. (*Yeşilova* **Aksaray* –*Nğ.*)
El elden hükmeder. (–*Gaz.*)
El ele vurunca şakırdar. (–*Vn.*)
El el için ağlamaz, başına kara bağlamaz. (–*Gaz.*)
El el içinde olur, ev ev içinde olmaz. (–*Af.*)
El elin aynesi, batmanı terazisi. (–*Gaz.*)
El elin derdini bilmez. (**Bünyan* –*Ky.*)
El elin eşeğin yırlayı yırlayı arar. (–*Gaz.*)
El elin ölüsüne ağlamaz. (*Çayköy* **Niksar* –*To.*)
El elin ölüsüne güle güle ağlar. (–*Ar.*)
El elin yayığını gün gün yayar. (*Zile* **Mesudiye* –*Or.*)

El eliyle diken yolma, ne yazık o dikene (*–Ar.*)

El eliyle yılan tutma, yılana da yazıktır. (*Zile *Mesudiye –Or.*; *–Vn.*)

El eliyle yılan tut, onu da (yarısını) yalan tut. (*Göbekviran *Gürün –Sv.*; *Çayköy *Niksar –To.*; *–Ada.*; **Ağın –El.*)

El elliktir, dünya bolluktur. (*Çayköy *Nıksar –To.*)

El gör ki eline çanasın, yer gör kı yerine çanasın. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

El gözü taşı eritir. (**Havza –Sm.*)

El güttüğü koyunu bilir. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

El hamurundan bezi olması kolay. (**Bünyan –Ky.*)

El için ağlayanın gözü kurumaz. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

El içinde eşek kuyruğu kesme, kimi uzun kimı kısa der. (*Paçacıoğlu –Uş.*)

El için kuyu kazan, kendi kuyusunu kazar. (*Zile *Mesudıye –Or.*)

Eli elde sınarlar. (**Ağın –El.*)

Eli ele, başı başa. (*Yavuz *Şavşat –Ar.*)

El ile düğün bayram olmaz. (*–Gr.*)

El ile tavşan avına gidilmez. (*Zevker *Refahiye –Ezc.*)

El ile yelin önüne geçilmez. (*Paçacıoğlu –Uş.*)

Elindeki yârı ver ele, kendin aç ağzını yele. (**Suşehrı –Sv.*)

El işler, baş buyurur. (*Avdan *Erfelek –Sn.*)

El kapısı hem geç hem güç açılır. (*Gündüzbey *Yeşılyurt –Ml.*; *–Isp.*)

El kapısını dövme parmakla, el seninkini dover tokmakla. (*Yukarı Miselli *Keban –El.*)

El karar, göz mizan; eşek yarım okka, sıpa yüz dirhem. (*–Gaz.*)

Elmayı kapan alır. (*İskeçe –Yunanistan*)

El ne yaparsa sen de onu yap. (**Çay –Af.*)

Eloğluna güvenme, ya coşar, ya boşar. (**Eğridir –Isp.*)

Eloğlu oğul olmaz, çam ağacı ağıl olmaz. (*–Ada.*)

El olmayan yere gel olmaz. (*–Mğ.*)

El pislenmeden, ağız şekerlenmez. (*–Hak.*)

El sana taşla vurursa, sen ona ekmekle vur. (*Yastura *Mesudiye –Or.*)

El sillesi yemeyen, kendi sillesini nebi sanır. (*–Nğ.*)

El suyu ile gelen sel suyu ile gider. (*–Vn.*)

El tavuğunu besleyenin kümeste pisliği kalır. (**Ermenek –Kn.*)

El temaşadan kaçmaz. (*–Vn.*)

El tükmüğü deniz olur. (**Merzifon –Ama.*)

El uzatılan yere dil uzatılmaz. (**Alanya –Ant.; Davulkuyu *Hekimhan –Ml.; *Kuyucak –Ay.; *Mudurnu –Bo.; Samlıköyü *Pertek –Tn.*)

El ver elleşerek, dil ver dilleşerek. (*Göbekviran *Gürün –Sv.*)

El yiyen köpmüş, ev yiyen çökmüş. (**Gürün –Sv.*)

El yumruğu ağır olur. (**Bünyan –Ky.*)

Elâ göze sürme çekme (çekmek) töhfelik, kara göze sürme çekme (çekmek) kahpelik. (*–Gaz.*)

Elbise oynatır, para söyletir. (*Kıvrasıl *Alanya –Ant.*)

Elbise yamalığa, can hekime düşmesin. (*–Vn.*)

Elbise yürüyüş belletir, para dil belletir. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Elde bulunan beyde bulunmaz. (**Eğridir –Isp.; –Gaz.; *Merzifon –Ama.*)

Eldeki yara, taştaki kovuktur. (*Kızılcaağaç *Bucak –Brd.*)

Eldeki yara, (bende) duvar deliği. (*–Gaz.*)

Elden çıkan ele girmez. (*Göbekviran *Gürün –Sv.*)

Elden gelen elli gün kalır. (*Ömerşıhlar *Nallıhan –Ank.*)

Elden gelen huya gider. (*İskeçe –Yunanistan*)

Elden gelmez, dilden gelir. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Elden kalan elli gün kalır. (*Beyceli *Fatsa –Or.; *Tirebolu –Gr.; Yukarıgerfi *Terme –Sm.*)

Elden oğul, külden tepe olmaz. (*Suşehri –Sv.)
Elden oğul olmaz. (–Vn.)
Elden ot alan yolda yaya kalır. (*Suşehri –Sv.)
Elden yiyen börkmüş, keseden yiyen çökmüş. (–Gaz.)
Elden yiyen yüzden utanır. (İğneciler *Mudurnu –Bo.)
Elde olanı bende de var deme. (–Brd. ve çevresi)
El deyince ağıza yel doluyor. (*Ulaş –Sv.)
Elde yiyen yolda acıkır. (Çamova *Divriği –Sv.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; *Taşova –Ama.)
Ele aman diyeceğine eline aman de. (*Acıpayam –Dz.)
Ele değen kayaya değer. (*Gürün –Sv.)
Ele değen saman çuvalına değer. (*Boğazlıyan –Yz.)
Ele gülen kendine güler. (Değırmendere –Af.)
Ele güvenen ersiz, oynaşa güvenen yarsız kalır. (*Şebinkarahisar –Gr.)
Ele güvenenin kazığı kıra çakılır. (Çayköy *Niksar –To.)
Ele güvenme, bele güven. (–Vn.)
Ele işleyenin gözü ağarır. (Gulaman *Maden –El.)
Ele kötü bakma, sana kötü bakarlar. (Değirmendere –Af.)
Elenmiş undan eşek başı çıkar. (*Manyas –Ba.)
Ele sen soracağına, el sana sorsun. (–İz.)
Ele söylesen aşar, komşuya söylesen koşar. (*Manyas –Ba.)
Ele uyan, eşini boşar. (–İz.)
El evinde aç bir dilim ekmekle doyar. (–Af.)
Eli eğrinin eli kesilir. (Gulaman *Maden –El.)
Eli el azdırır, yağmuru yel azdırır. (–Ada.)
Elim gözüm, oğlum kızım. (–Vn.; *Bor –Nğ.)
Elin adamı eşeği makamıyla anırtır. (–Gaz.)
Elin ağzı ile çorba içilmez. (Yukarı Bozkuyu *Kadırlı –Ada.)

Elin ağzı tutulmaz. (*Merzifon –Ama.; –Bt.)

Elin arı, dağın karı. (*Ilgın –Kn.; –Çkr.)

Elin aşta iken gözün işte olsun. (–Isp.)

Elin attığı taş uzak gider. (*Hekimhan –Ml.; *Merzifon –Ama.; *Gürün –Sv.; –Vn.)

Elin boku ele kokar. (İğneciler *Mudurnu –Bo.)

Elin dar olacağına evin dar olsun. (*Eğridir –Isp.; –Brd. ve çevresi)

Elinde bergüzarın var, "Buyur yukarı" derler; elinde bergüzarın yok "Âğa yatmış uyur" derler. (*Mazgirt –Tn.)

Elindeki kuşu sıkı tut, kuş arama. (*Küre –Ks.)

Elindeki zembil, işini sen bil. (Seslikaya *Ardeşen –Rz.)

Elin delisine doyulmaz, deli ocaktan gerek. (*Bahçe –Ada.)

Elinden gelen başara, kötünün gözü yaşara. (–Gaz.)

Elin dengine denk durmayan dengi dişinle kaldır. (Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.)

Elin derdi ele duvar deliğidir. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Elinde var ise pulun, her âlem kulun; elinde yok ise pulun, cehennemden geçer yolun. (Yaka *Dazkırı –Af.)

Eline al kına koyma. (Doğanbey *Beyşehir –Kn.)

Eline göre bağla başını, külfetine göre pişir aşını. (–Gaz.)

Elin ekmeği kanlıdır, aşkolsun silip yiyene. (–Brd. çevresi)

Elin ekmeği kanlıdır, silersen yenir, silmezsen yenmez. (*Kuyucak –Ay.)

Elinen konuşan, hali perişan. (–Af.)

Elin geçtiği köprüden sen de geç. (*Bahçe –Ada.)

Elin gözü, deveyi çömleğe, insanı kabre sokar. (–Isp.)

Elin gözü, taşı bile eritir. (*Mudurnu –Bo.)

Elin gülü ele kokmaz. (Bekilli *Çal –Dz.)

Elin hastası, ele uyur gelir. (–Af.)

Elin helvasından anamın herlesi iyidir. (*Suşehri –Sv.)

Elini ne aç, ne de yum. (*Çitme *Divriği –Sv.*)

Elin ineği işetir, avratı boşatır. (*Taraşçı *Seydişehir –Kn.*)

Elini özüne at. (*Göbekviran *Gürün –Sv.*)

Elin işi karın doyurmaz. (**Bulancak –Gr.*)

Elin iyisi, birbirinin kötüsüyle değişilmez. (*Ketendere *Akkuş –Or.*)

Elin iyisi, domuzun dayısı olmaz. (*Paçacıoğlu –Uş.*)

Elin iyisi, itin (köpeğin) dayısı olmaz. (*–Vn.; –Ada.; –Gaz.*)

Elin kapısı, taşın katısı. (*–Af.*)

Elin köşküne sebep öz alacağın yıkma. (*–Vn.*)

Elinle ver, ayağınla ara. (*–Kn.; –Vn.; –Hak.; –Çkr.; *Ağın –El.*)

Elin malı mal olmaz, sen malı kazanagör. (*–Gaz.*)

Elin ne aşı biter, ne de işi. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Elin öldürdüğü yılan dırilir de sokar. (*Üzümlü, Gürmedere *Fethiye –Mğ.*)

Elin sözü ile tavşan avına gidilmez. (*–Brd.*)

Elin taşı ile kuş vurulmaz. (**Sandıklı –Af.*)

Elin terazisi yoktur. (*–İz.*)

Elin yağlı ise başına sür. (*–Hak.; Musadiç –Tn.*)

Elin yetiyorsa başını kaşı. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirlı –Ada.*)

Eli olmayanın dili olmaz. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirlı –Ada.*)

Eli uzundan, dili uzundan sakın. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Eliyle eden kurtulur, diliyle eden kurtulmaz. (*–Vn.*)

Ellenmeyen elli gün kalır. (*–Ada.*)

Ellerin sözü, harmanın tozu. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Elle tavşan avına gidilir. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Elma dalda durunca herkes taşını atar. (*Mesaderiç –Tn.*)

Elma kökünden uzağa düşmez. (**Sandıklı –Af.*)

Elmayı görmeden taş atma. (**Havza –Sm.*)

Elmayı soy ye, eriği say ye, armudu sapçığı ile küpçüğü ile ye. (*Şıhlar *Alanya –Ant.*)

Elma, yolda bulsan alma. (*Garipköy *Tavas –Dz.*)

Elti eltiden hoş olmaz, elti eteğinden peş olmaz. (*–Tk.*)

Emanet ata binen kırıtır, sahibinin gücünü kurutur. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

Emanet balta koltukta kırılır. (**Taşova –Ama.*)

Emanet ıssı kesesine. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Emanetin bağrı yufka olur. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; *Boğazlıyan –Yz.*)

Emanetin canı az olur (azdır). (*Yukarıgerfi, *Terme –Sm.; *Taşova –Ama.*)

Emanetin canı kaimdir. (*Miri *Fatsa –Or.*)

Emanetin canı kıçında olur. (**Balâ –Ank.*)

Emanetin peşinde şeytan hazırdır. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Emek geçmeyen malın kıymeti bilinmez. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Emek yerde kalmaz. (*–Gaz.; –Vn.*)

Emir demiri keser. (*Doğanbey *Beyşehir –Kn.; Garipköy *Tavas –Dz.; *Sandıklı –Af.; *Suşehri –Sv.*)

Emsizden hırsız iyidir. (*–Dz.*)

Emsize iş buyur, o sana öğüt versin. (**Emirdağ –Af.*)

En beyaz kardır ama üzerine işerler. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Endeze işler, el öğünür. (*Pazarören *Pınarbaşı –Ky.; *Gürün –Sv.*)

Enik büyür it olur, yavşak büyur bit olur. (**Ereğli –Kn.*)

Enik itle yal yiyenin eli yüzü pis olur. (Enik itinen yal yeme, yüzüne gözüne bulaştırır.) (**Gürün, *Suşehri –Sv.*)

Enişte gölgesi, geven gölgesi (gibidir). (**Gercüş –Md.*)

En iyisi babasının belinden gelen değil, yolundan gidendir. (**Acıpayam –Dz.*)

En kolay ekmek yemek, o da çiğnenmeden yutulmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

En kolay iş yemek, çiğnemeden yutulmaz. (*–Gaz.*)

Er dayıya, kız bibiye çeker. (*–Yz.*)

Erdir adamı ağartan, erdir adamı karartan. (*–Isp.*)

Er, düştüğü yerden kalkar. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Ere güvenme, suya dayanma. (**Ermenek –Kn.*)

Er eken, er biçer. (**Şavşat –Ar.*)

Er ekme don alır, geç kalma yer kurur. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Er gelir ev taşar, er gider ev şaşar. (**Bor –Nğ.*)

Ergene avrat dövmek kolay olur. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirlı –Ada.*)

Er getiri, avrat yetiri. (**Eğridir –Isp.*)

Er günlü ibrişim, dolaşırsa açılmaz. (*–Gaz.*)

Er gözünden, yiğit sözünden belli olur. (**Ereğli –Kn.; *Alanya –Ant.*)

Er hakkı inkâr olunmaz. (*–Gaz.*)

Erik dalına basma, her söze kulak asma. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Erik vaktinde köpek olmaz. (*Botsa –Kn.*)

Er kalkan, er eken aldanmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Erkeğin derdi birdir. (*–Bt.*)

Erkeğin kıllısı (hazreti) Aliden, kadının kıllısı (hazreti) ayıdan. (*–El.; –Çkr.*)

Erkeğin ölüsü, kadının dirisi. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Erkeğin sözü, demirin kertiği. (*Kozluca *Cemilbey –Çr.; *Mudurnu –Bo.*)

Erkeğin yüzü, harmanın tozu. (*–Vn.*)

Erkek at, adamın kocasıdır. (*Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Erkek ata binen sözden mahrum kalır. (*–Gaz.*)

Erkek atın kişnemesi öküzün sayesindedir. (**Karakoçan –El.*)

Erkek eşeğin anırmazı olmaz. (*Yaka *Dazkırı –Af.*; **Balıçe –Ada.*)

Erkek kuş havayı, dişi kuş yapar yuvayı. (**Mudurnu –Bo.*)

Erkek kuşun yuvası olmaz. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*; *–Gaz.*)

Erkek sözünü ver, dövüş gününde evde olma. (*–Hak.*)

Erken gelen yazdan, kendi başına büyüyen kızdan kork. (*Kıvrasıl *Alanya –Ant.*)

Erken kalk, küpten küpe şarap boşalt. (**Merzifon –Ama.*)

Erken kalkan aldanmaz. (*Çınaralan –Sm.*; **Kemah –Ezc.*; *–Brd.*; **Ereğli –Kn.*; **Lapseki –Çkl.*; **Şavşat –Ar.*; **Mihalıççık –Es.*)

Erken kalkan işine, geç kalkan düşüne. (**Lapseki –Çkl.*)

Erken kalktım işime, şeker kattım aşıma. (*–İz.*)

Er koyunun er kuzusu olur. (*–El.*; **Ünye –Or.*)

Er kuzuya erilmez. (**Eğridir –Isp.*)

Er kuzuya kurt yetişmez. (**Küre –Ks.*)

Er lakabıyle, deve havuduyle. (**Eğridir –Isp.*)

Erlik varlığınan, nekeslik darlığınan. (*–Ada.*)

Erlik varlıkta olur. (*Kırkyaren *Karahallı –Uş.*; **Eğridir –Isp.*)

Erliyi eri döver, ersizi Tanrı döver. (*–Vn.*)

Er oyunu üçte. (*–Gaz.*)

Ersiz avrat, yensiz at. (*Alican *Iğdır –Kr.*)

Ersiz avrat, yularsız at (eşek). (*–Vn.*; *–El.*)

Er yanan ocak küllü olur. (**Alanya –Ant.*)

Er yiğit dayıya çeker. (*–Gaz.*)

Erzıncan'da eşek izi sorulmaz. (*Derekuşçulu *Görele –Gr.*)

Esen esmeyince çöp çıldırdamaz. (*Paçacıoğlu –Uş.*; *Dirmil *Gölhisar –Brd.*)

Eser eser yağmazsa, sat öküzü çavdar al; eser eser yağarsa, sat çavdarı öküz al. (*–Vn.*)

Eski altın tamına geçer. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Eski çanak bardak olmaz. (*Ünye –Or.)

Eski hayır etseydi sahibine ederdi. (–Vn.)

Eski kaçmış, iğne iplik geri getirmiş. (–Gaz.)

Eskimedik bez, gelin olmadık kız olmaz. (–Af.)

Eskinin biti, uluğun sözü yakar. (Kızılcaağaç *Bucak –Brd.)

Eskinin yeniye faydası var. (Çayköy *Niksar –To.)

Eski pamuk bez olmaz, dul avrat kız olmaz. (–Gaz.; –Ar.)

Eskiyi bit pazarında satarlar. (Çanıllı *Ayaş –Ank.)

Eslinde olan tırnağında gösterir. (*Selim, Gülveren *Arpaçay –Kr.)

Esvap yamaya, can hekime düşmesin. (–Vn.)

Eşeğe binmek bir ayıp, duşmek iki ayıp. (Alican *Iğdır –Kr.)

Eşeğe binmesi bir ayıp inmesi iki ayıp. (Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.; *Gercüş –Md.)

Eşeğe dediler: "Koduğun oldu", dedi: "Yüküm arttı." (–Bt.)

Eşeğe eyer vurulmaz. (Çayköy *Niksar –To.)

Eşeğe gücü yetmeyen kürkünü çalar. (–Hat.)

Eşeğe : "Kaç gün yol yürürsün?" demişler; "Kıyık bılır" demiş. (–Gaz.)

Eşeğe palanı yük olmaz. (Beyceli *Fatsa –Or.)

Eşeğe rakı içirmişler, çulunu bahşiş vermiş. (–Gaz.)

Eşeğe semeri yük değil. (–Ar.; –Sk.)

Eşeği dürten çiftesine katlanır. (*Emirdağ –Af.)

Eşeği dürten yeline katlanır. (İskeçe –Yunanistan)

Eşeğin bozunu alma, ırsızın kızını alma. (Fandas –Isp.)

Eşeğin büyüğü ahırda (damda durur). (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; –Sm.)

Eşeğinden alamayan halatından alır. (*Eğridır –Isp.)

Eşeğin gönlüne kalsa bır bağ bahdenizi göturmez. (–Gaz.)

Eşeğini övmeyen (övmedik) çerçi olmaz. (–Gaz.)

Eşeğini sağlam bağla, komşunu hırsız çıkarma. (*–Gaz.*)

Eşeğin işlediği at içindir. (*–Vn.*)

Eşeğin kazancı ot içindir. (*Çamova *Dıvriği –Sv.*; *Davulkuyu *Hekimhan –Ml.*)

Eşeğın kötü ise sat, avradın kötü ise gıydır. (*–Nğ.*)

Eşeğin sırtına bir yük tüfek yüklemişler de eşeği gene kurt yemiş. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

Eşeğin silkinmesi deveye yük olur. (**Taşova –Ama.*)

Eşeğin yattığı küllüktür, insanın azdığı elliktir. (**Ünye –Or.*)

Eşeğin yemediği ot başını şişirir (gecaltır[36]). (**Sürmene –Tr.*; *–Bt.*)

Eşeğin yemedıği ot ya başını ağrıtır ya dişini. (**Bahçe –Ada.*)

Eşeğin yorulursa kervana kat, atın yorulursa torba tak, katırın yorulursa durma sat. (*–Nğ.*)

Eşeğin yuları ne seplersin uzanır, ne çekersin kısalır. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Eşeği satan belâya çatar. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Eşeği satarlar ki çaşa çuyundan kurtulalar. (*–Vn.*)

Eşek altın külâh giyse gene eşektir. (*–Vn.*)

Eşek anırtmaz, çerçi çağırtmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Eşek at yerine çekilmez. (*Yenice *Tarsus –İç.*)

Eşek çamura battıktan sonra (batınca, çökünce) yol gösteren çok olur. (**Ağın –El.*; **Suşehri –Sv.*; *Anamas *Eğridir –Isp.*; *İğneciler *Mudurnu –Bo.*; *–Ezc.*)

Eşek dağda ölür, zararı eve gelir. (**Balâ –Ank.*; *Mahmutören –Or.*; *Yeşilova *Aksaray –Nğ.*)

Eşek dövme ıle at olmaz. (*Şıhlar *Alanya –Ant.*)

Eşek eşeğin gerdanını yalar. (*Güney *İkızdere –Rz.*)

Eşek gibi kazan, at gibi ye. (**Acıpayam –Dz.*)

36 Gecaltmak: Sersemletmek.

Eşek gider Mekke'ye, şalgam girer okkaya. (*Suşehrı –Sv.)

Eşek gidince semeri de gider. (–Vn.)

Eşek ile çıkma yola, başına gelir belâ. (Salavat, Hasandere *Erfelek –Sn.)

Eşek Kabe'ye gitmekle hacı olmaz. (Derekuşçulu *Görele –Gr.)

Eşekken eşek, çamura bir kere çöker (düşer). (–Gaz.; –Hak.)

Eşek küle, bülbül güle âşıktır. (–Krş.)

Eşek makamı ile anırır. (Bekilli *Çal –Dz.)

Eşek ne anlar yoncadan? (–Vn.)

Eşek ne bilir yonca yemesini. (*Karakoçan –El.)

Eşek öldü, ortaklık ayrıldı. (–Vn.)

Eşek öldü, sıpa büyüdü. (–Kn.)

Eşek ölür semeri, insan ölür eseri kalır. (Günduzbey *Yeşilyurt –Ml.; –Ar.)

Eşek semeriyle satılır. (Kıvrasıl *Alanya –Ant.)

Eşek yüklü olunca anırmaz. (*Mudurnu –Bo.)

Eşen kuyusuna, atan taşına rasgelir. (*Pütürge –Ml.)

Eşer eşer, eştiği kuyuya düşer. (Günduzbey *Yeşılyurt –Ml.)

Eşkin at, yemini arttırır. (*Gürün –Sv.)

Eşme boku, çıkar koku. (–Bt.)

Et borca olur ama ciğer borca olmaz. (–Gaz.)

Ete ekmek vezir, gerisi vızır yazır. (–Isp.)

Et giren eve dert girmez. (*Merzıfon –Ama.; *Eğridır –Isp.)

Eti ciğer eden de avrat, ciğeri et eden de. (–Gaz.)

Etin çiği et, hamurun (ekmeğin) çiği dert yapar. (Şıhlar *Alanya –Ant.; –Ank.; –Çkr.)

Etin çiği et getirir, ekmeğin çiği dert getirir. (Yeşilova *Aksaray –Nğ.; *Merzifon –Ama.)

Etin kanlısı, yiğidin canlısı. (Botsa –Kn.)

Eti yenecek kuş belli olur. (Anamas *Eğrıdır –Isp.)

Et kanlı, yiğit canlı gerek. (*–Yz.*)

Et kemiksiz olmaz. (*Yavuz *Şavşat –Ar.*; *–Vn.*; *Yolboyu *Susuz –Kr.*)

Et kemiksiz, üzüm çöpsüz olmaz. (*Samanlıköyü *Pertek –Tn.*)

Et kes de birbirinden kes. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Etler içinde koyun, erkekler içinde kayın, altınlar içinde yaldız, kadınlar içinde baldız. (*–Isp.*)

Etme kulan, gelir yolan. (*–Bt.*; *–Vn.*)

Etme kulum bulursun, ingildeye ingildeye ölürsün. (*–Vn.*)

Etme kulum, görürsün zulum. (*–Gaz.*)

Et ne kadar leğer ole, eyhmegin üstündedür. (*–Bt.*)

Et ola, it ola. (*–Gaz.*)

Ettim diye değil, etmedim diye övün. (**Eğridir –Isp.*)

Et yersen hayatın farımaz, çalgu dinlersen aşkın farımaz, kitap okursan dinin farımaz. (*Davulkuyu *Hekimhan –Ml.*)

Et yiyenin eti yenmez. (*–Gaz.*)

Evceğzim evceğzim, saklar benim sırceğzim. (*–Gaz.*)

Ev danası ev danasından korkmaz. (*–Gaz.*)

Ev danası öküz olmaz. (*Yavuzköy *Şavşat –Ar.*; **Taşova –Ama.*; **Bünyan –Ky.*; **Gürün –Sv.*)

Evde horoz, sokakta tavuk olma. (**Sandıklı –Af.*)

Evde kendi başını bağlayamayan düğünde el başı bağlar. (*–Nğ.*)

Evdeki buzağı öküz olmaz. (*–Sm.*; *–Krş.*)

Ev deliği, dev deliği. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Ev dememişler, evran demişler. (*–Gaz.*)

Evden aldın eşikte, tarladan aldın tumbun dibinde. (*Akbulut, *İspir –Ezm.*)

Evecen it gözsüz enik gunnar. (**Gürün –Sv.*)

Evecik kancık gözsüz kiçik[37] doğurur. (*Miri *Fatsa –Or.*)

37 Kiçik: Köpek yavrusu.

Evecik kancık, gözsüz enik çıkarır. (*Mudurnu –Bo.)

Even koyun çeltik[38] kuzular. (–Isp.)

Ev gör ki evine, er gör ki erine çunasın. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Ev için etlik, Hak için kurban. (*Gürün –Sv.)

Evinde delik, böğründe yara; var sırlarını ellerde ara. (–Gaz.)

Evinde işleyenin yüzü ağarır. (Gulaman *Maden –El.)

Evinde ölüsü olan bir defa, delisi olan her vakit ağlarmış. (Boztepe *Eynesil –Gr.)

Evi ne iyi oğul için tut, ne de kötü oğul için. (–Hak.)

Evine yürük, bağına erik bastırma. (*Ermenek –Kn.)

Evini temiz tut misafirin gelir, kendini temiz tut ölüm (ezraıl) gelir. (Taraşçı *Seydişehir –Kn.; *Ulaş –Sv.)

Evin varken ev, erin varken er kazan. (Gündüzbey *Yeşılyurt –Ml.)

Evin yık, yüzün ağart. (–Vn.)

Ev işi, avran işi. (Pazarören *Pınarbaşı –Ky.)

Evi yapan da anne, yıkan da anne. (*Karakoçan –El.)

Evi yapılmış, bağı dikilmiş al. (–Gaz.)

Evi yaran köpek ya açlığından ya susuzluğundan. (Gezende *Gülnar –İç.)

Evlât için, el sözüyle, ana gözüyle savunur. (Yenıköy *Seyıtgazi –Es.)

Evlenen, doğuranı kaçırmaz. (*Ereğli –Kn.)

Evlinin bir, evsizin bin evi vardır. (Anamas *Eğrıdir –Isp.)

Evliyadan hınzır peydahlanır. (*Mudurnu –Bo.)

Evme kulum, selâmeti bulun. (*Taşova –Ama.)

Evmekle menzil alınmaz, (aramakla güzel bulunmaz). (*Eğrıdır –Isp.)

38 Çeltik : Cılız yavru.

Ev sahibi itten yavuz gerek. (*Bahçe –Ada.)

Ev sahibi utlu olur. (–Nğ.)

Ev sözsüz, gar[39] azapsız olmaz. (–Vn.)

Evvelâ mescidin içi, sonra dışı. (*Merzifon –Ama.)

Evvel kazan, sonra bezen. (–Vn.)

Ev yıkanın evi olmaz. (*Havza –Sm.; *Merzifon –Ama.; Kızılca *Erfelek –Sn.; *Şavşat –Ar.)

Eyesizlerin eyesi Allah'tır. (–Bt.)

Eyranım olsun çibinim Beğdat'tan gelür. (–Bt.)

Ezrail'in danasını kurt yemez. (*İspir –Ezm.; Yavuz *Şavşat –Ar.)

F

Fakir dağa çıkınca kar (dağ) olur baran. (–Vn.)

Fakir eline bakarsa, sen kesene bak. (–Krş.)

Fakire "Nerden aldın", zengine "Sağlığınan giy" derler. (Çanıllı *Ayaş –Ank.)

Fakire, şükür demek düşer. (*Suşehri –Sv.)

Fakir giyinince "Nerden getirdin", zengin giyinince "Ne güzel yakışır" derler. (Canik *Mazgirt –Tn.)

Fakir hırsızlığa çıkmş, ay akşamdan doğmuş. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Fakiri dövmektense üstünü yırt. (–Vn.)

Fakirin aklı olsa fakir olmaz. (*Ulaş –Sv.)

Fakirin hastası, zenginin fahişesi sorulmaz. (–Vn.)

Fakirin hastasiyle zenginin kahpesi aranmaz. (İğneciler *Mudurnu –Bo.)

39 Gar: Mezar.

Fakirin iskarpini dağda aşınır. (*Seslikaya* **Ardeşen* –*Rz.*)

Fakirin yakasını kırma da, kafasını kır. (**Şavşat* –*Ar.*)

Fakirlik kapıyı açınca, aşk pencereden kaçar. (*İskeçe* –*Yunanistan*)

Fala inanma, falsız kalma. (**Eğrıdir* –*Isp.*; *Kamarık* **Kemah* –*Ezc.*)

Falan ölmüş filan ölmüş, bir gün derler Sinan ölmüş. (**Manyas* –*Bo.*)

Falcı gaybı bilse, yer altından define çıkarır. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt* –*Ml.*)

Farfaralıkta takke kapılmaz. (**Mudurnu* –*Bo.*)

Farzdan önce farz var. (*Seslikaya* **Ardeşen* –*Rz.*; *Çanıllı* **Ayaş* –*Ank.*)

Fasıl, yorganına göre kösül. (–*Kn.*)

Fazla söz değirmende olur. (*İskeçe* –*Yunanistan*)

Fehlecilikle[40] karın doymaz. (*Alican* **Iğdır* –*Kr.*)

Fena insan kömüre benzer, ya yanar ya kararır. (*Ersizler* **Küre* –*Ks.*; **Mudurnu* –*Bo.*)

Fenalara baş olma, zenginle arkadaş olma. (**Mudurnu* –*Bo.*)

Fıkaranın çocuğu, zenginin atı kıymetli olur. (–*Isp.*)

Fıkaraya veren musluya ödünç verir. (*Şerefiye* **Erfelek* –*Sn.*)

Fırsat elde iken bir mal kazan. (*Karasakal* **Mazgırt* –*Tn.*)

Fıs fıstığı karıp düşman gözü çıkarmalı. (–*Gaz.*)

Fısıltı ev yıkar. (–*Gaz.*)

Fukara halini bilse pirinç yer, çuha giyer. (*Yukarı Bozkuyu* **Kadirli* –*Ada.*)

Fukara işini bilse, fukara ölmez. (**Mudurnu* –*Bo.*)

Fukaranın hakkına peynir ekmek çıkışıklı. (–*Gaz.*)

Fukaranın işi, baklava yerken kırılır dişi. (–*Brd.*)

Fukaranın yüzü soğuk olur. (–*Gaz.*)

40 Fehlecilik: İşçilik.

Fukara: "Ondum" demiş de, şeytan: "Ben öldüm mü" demiş. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Fukara zenginin davuludur. (**Mudurnu –Bo.*)

G

Gaddarın hakkından zalim gelir. (**Mudurnu –Bo.*)

Gafil kuşun avcısı çok olur. (*Alınca –Gr.*)

Gahacen yere oturma. (*Davulkuyu *Hekimhan –Ml.*)

Gam gam getirir, gam çör getirir, çör ölüm getirir. (*–Dy.*)

Garaz, kandan ağırdır (zordur). (*Davulkuyu *Hekimhan –Ml.* ; *Şıhlar *Alanya –Ant.*)

Garemet, kandan eşed. (*–Gaz.*)

Garibin duası tez geçer. (**Eğridir –Isp.*)

Garibin yatağı handır. (**Akçadağ –Ml.*)

Garip gözü kör olur. (*–İz.*)

Garip kim, kör o. (*–Gaz.*)

Garip kuşun yuvası olmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Gâvura bakınca Kürt müslüman. (**Gürün –Sv.*)

Gâvura dayı, müslümana emi de. (*–Nğ.*)

Gâvura müslümanlığın şartını sormuşlar: "Eşitmişim" demiş. (*Beyeli *Fatsa –Or.*)

Gâvuru doyur da sıçacağına karışma. (**Mudurnu –Bo.*)

Gâvurun ekmeğini yiyen kılıcını sallar (kuşanır, çeker, çalar). (*Çayköy *Niksar –To.* ; *Kızılcaağaç *Bucak –Brd.* ; *Salman *Akkuş –Or.*; *–Gaz.* ; **Karakoçan –El.* ; *Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*; *Taraşçı *Seydişehir –Kn.*; **Gürün –Sv.*; *Garipköy *Tavas –Dz.*)

Gece bir, gezen bin. (*–Gaz.*)

Gece gezenin ayağına pislik bulaşır. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Gece işi, böcü işi. (*–Af.*)

Gece işi, kör işi. (*–Gaz.*)

Geceler garibindir. (*Yaka *Dazkırı –Af.; *Eğrıdır –Isp.*)

Gecenin gözü olmaz. (*Boztepe *Eynesil –Gr.*)

Gece yağar gündüz açar o yılımızın hoşluğundan; gündüz yağar gece açar o yılımızın puşluğundan. (*–Gaz.*)

Gece yavaş konuş, gündüz etrafına bak da konuş. (**Mihalıççık –Es.*)

Geç başa, ol paşa. (*–Vn.*)

Geçen arabanın gölgesi olmaz. (*Yavuz *Şavşat –Ar.; –Nğ.*)

Geçen yılın kuzusu şişektir, selâmsız geçen eşektir. (*Fandasköyü –Isp.*)

Geçidi bilinmedik göl boylanmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Geçidi deliye yoklatırlar. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; *İspir –Ezm.*)

Geçidini bilmediğin suya ayağını atma. (**Kemah –Ezc.*)

Geçinmeye göynüm yok ki, adını sorayım. (**Merzıfon –Ama.*)

Geçit olsun, derin olsun; yol olsun, uzun olsun. (**Karakoçan –El.*)

Geçmedik akçe mal sahibine yakışır. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Geçmez pul sahibinindir. (*–Vn.*)

Geçmiş harman savrulmaz. (*Davulkuyu *Hekimhan –Ml.*)

Geçmiş yağmura kepenekle koşma. (*Çobanlar *Akyazı –Sk.*)

Gededen[41] beyliğe yeten, elin kadrini ne bilir. (*Alıcan *Iğdır –Kr.*)

Gel bana bir ayak (adım), geleyim sana iki ayak (adım). (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.; *Merzıfon –Ama.; Memik *Sivrihisar –Es.*)

Geldin geldin gelme, geldin geri dönme. (*–Gaz.*)

Gelen atın başına vurulmaz. (*–Sm.*)

Gel geç, beylik çeşmesinden su içme. (*Yukarı İğdeboyu *Beylikhisar, *Çay –Af.; Memik *Sivrihisar –Es.*)

41 Gede: Başıboş.

Gel gel olsun da, gil gil[42] olsun. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; –Vn.*)

Gel git de birbirinden kız alma. (*Böğürtlen *Sivrihisar –Es.*)

Gelin ata binmiş, gör kime inmiş. (**Balâ –Ank.*)

Gelin atta, buyruk Hak'ta. (*–Gaz.*)

Gelin ayağından, çoban dayağından (değneğinden) (belli olur). (**Arapkir –Ml.; Çepni *Gemerek –Sv.; Çay –Af.; *Ünye, Çaldere *Akkuş –Or.*)

Gelin bindi deveye, gör kısmeti nereye. (*–Hak.; *Bünyan –Ky.; *Gürün –Sv.*)

Gelin çiçek, sözü gerçek. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Gelin duvağından belli olur. (**Balâ –Ank.*)

Gelin duvakta, uşak kundakta (belli olur). (*–Bt.*)

Gelin, gelin değil, geldiği yer gelin gerek. (*–Gaz.*)

Gelin girmedik ev olur, ölüm girmedik ev olmaz. (*–Vn.; *Ilgın –Kn.; *Akseki –Ant.*)

Gelin, halince salın. (*Çepni *Gemerek –Sv.*)

Gelinin ayağı, çobanın dayağı. (*–Vn.*)

Gelinin cüzü gelinle gider. (*–El.*)

Gelinin güzelliği güveyinin harcından. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

Gelin, kaynana toprağından yaratılmış. (*Kayadibi *Yeşilova –Brd.*)

Gelin olmayan (kalmış) kızın vebali ammisi oğlunun boynuna. (*–Gaz.*)

Gelin övünür, kaynana dövünür. (*–Gaz.*)

Gemisini kurtaran sandalını aramaz. (**Ünye –Or.*)

Gemsiz ata dizgin olmaz. (**Kuyucak –Ay.*)

Gençliğine bak, ihtiyarlıkta yak. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Gençlikte olur puştluk. (*Yaka *Dazkırı –Af.; *Acıpayam –Dz.*)

Gençlikten kocalığa pay bırak (gençlik sakla). (**Suşehri –Sv.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; –Çkr.*)

42 Gil: Küçük beyaz darı.

Genç yumruk yedirir, ihtiyar kuyruk yedirir. (*–Vn.*)

Geniş gününde dar gezen, dar gününde genış gezer. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Gerekliyi gerekmez iken saklamalı. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*; **Mudurnu –Bo.*)

Geveze köpek yolda kocar. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Gevezeyi cehenneme atmışlar: "Yangın var" dıye bağırmış. (**Merzifon –Ama.*)

Geyiğin kısmeti boynuz taşımak. (*–Ank.*)

Geyikler kırkında, sinek kırkında, taflan dökümünde. (**Bafra –Sm.*)

Gezen ayak boka basar. (**Eğridir –Isp.*)

Gezen kelik bok getirir. (**Suşehri –Sv.*)

Gezen pabuç bok (pislik) getirir. (*Güzelyurt *Hekimhan –Ml.*; *–Vn.*)

Gezen tavuk ayağında pis getirir. (*–Gaz.*)

Gezen ya buduna, ya boğazına. (*Güzelyurt *Hekimhan –Ml.*; *Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*)

Gırdan[43] taşı kimse yerinden kaldıramaz. (*–Vn.*)

Giden gelse mezardan deden gelir. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*: **Eğridır –Isp.*)

Gidenin geleni olur. (*İğdir –Brs.*)

Gidenin yeri, ölenin eri. (*–Vn.*)

Giden ölmez, yeten ölür. (*–Vn.*)

Giden varır, arayan bulur. (*–Af.*)

Gider bağlar mevesi, kalur üzler karesi. (*–Bt.*)

Gider kazan karası, kalır yüzün hırası. (**Selım –Kr.*)

Gider yunusu, gelir donuzu. (**Yenişehir –Brs.*; **Ereğlı –Kn.*)

43 Gırdan: İri.

Gidiş yolunu has tut, dönüşün gerçek olsun. (*Tirebolu –Gr.)

Giren ay çıkan ay, üstümüzde duran ay. (–Vn.)

Gitmek elde, gelmek Allah'tan. (–Hak.)

Gitti ağalar paşalar, itlere kaldı köşeler. (–Gaz.)

Gitti beyler paşalar, kellere kaldı köşeler. (*Mudurnu –Bo.)

Gitti bostan kırası, kaldı yüzün karası. (–Vn.)

Giydiğini el beğenmeli (beğensin), yediğini sen. (–Gaz.)

Giyen hammalsa, diken hanımdır. (*Bulancak –Gr.)

Gizli boğaya gelen aşikâr doğar. (–Vn.)

Gizli evlenen eşkere doğurur. (Davulkuyu *Hekimhan –Ml.)

Gizli işin (birleşmenin) eşkere uşağı olur. (–Gaz.)

Gizli öğür alan[44] aşikâra doğurur (buzağılar). (Yavuzköy *Şavşat –Ar.; Beyceli *Fatsa, *Akkuş –Or.; *Eğridir –Isp.)

Göcük güç yüzer, mart gön yüzer. (*Küre –Ks.)

Göç geri dönerse topal eşekli öne düşer. (Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.)

Göçmenin rızkı çok, ömrü az olur. (Kayadibi *Şavşat –Ar.)

Göçün dönüşü aksak ite yarar. (–Gaz.)

Göçün önü nereye ise sonu da orayadır. (Derekuşçulu *Görele –Gr.)

Göğüllü çingenenin torbası boş gider. (Karahüseyinli *Alaçam –Sm.)

Gök ağlamayınca yer gülmez. (Çetenköy *Erfelek –Sn.; *Mudurnu –Bo.; –İz.; *Küre –Ks.)

Gök göz körden sayılır. (*Eğridir –Isp.)

Gökten somun yağanda itlerin uykusu gelir. (–Vn.)

Gölge düştüğü yeri belli eder. (–İz.)

Gölge köpeğin, gün uğursuzun. (*Eğridir –Isp.)

44 Öğür almak: Gebe kalmak.

Göl kuşu gölde, çöl kuşu çölde. (*–Isp.*)

Göl yeri, ıssız kalmaz. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Göl yerinden su eksik olmaz. (*Güzelyurt *Hekimhan –Ml.*; **Bünyan –Ky.*)

Gömleksizin gönlünden kırk arşın bez geçer. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Gönlün ağzı dili yoktur. (**Merzifon –Ama.*)

Gönlün pasını göz yaşı siler. (**Küre –Ks.*)

Gönlün sığdığı yere köy sığar. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Gönlüyle gelen tez gider. (*Boğürtlen *Sıvrihisar –Es.*)

Gönül cenneti ister ama, günah koymaz. (*Gülbayır *Nıksar –To.*)

Gönül gönüle köprüdür. (*Seslıkaya *Ardeşen –Rz.*)

Gönül hem ota konar, hem boka konar. (*Gürmedere *Fethiye –Mğ.*)

Gönülsüz işin gözsüz oğlu olur. (*Anamas *Eğridır –Isp.*)

Gönülsüz it (köpek) kurda gitmez. (*Alican *Iğdır –Kr.*; *–Brd. ve çevresi*)

Gönülsüz it, sürüye kurt getirir. (*Çepni *Gemerek –Sv.*)

Gönülsüz köpek, av avlamaz. (**Kuyucak –Ay.*)

Gönül taşla kırılmaz, sesle kırılır. (*Osmanıye *Ilgın –Kn.*)

Gönül umduğuna küser. (*Gündüzbey *Yeşılyurt –Ml.*; *Anamas *Eğridir –Isp.*)

Gönül (insan) ummadığı yere küser. (*–Gaz.*)

Gönül zararlıkta gezmez. (*–Gaz.*)

Gön, yufka yerinden delinir. (*–Gaz.*)

Gördün bir iş, ordan sıvış; gördün bır aş, yumul düş. (**Bahçe –Ada.*)

Gördün bir yemek, daha (ona) ne demek. (*–Gaz.*)

Gördün sakat, kapıyı kapat. (*–Bt.*)

Gören göz kılavuz istemez. (*–Sk.*)

Görgülü kuş, gördüğünü işler, görgüsüz kuş da elini dişler. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Görgüsüzden hamur alacağına hamuruna çamur kat. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Görmemiş görmüş, akıldan olmuş. (*–Gaz.*)

Görmez el cömert olur. (**Alaşehir –Kn.*)

Görsün seni, gör onu. (*–Sk.*)

Görünen dağın ardı (arkası, dibi) yakındır. (*Dort *Sultandağ –Af.*; **Eğridir –Isp.*; *Gülbayır *Niksar –To.*)

Görünen dağın dibi tez gelir. (**Bulancak –Gr.*)

Göte yakın yerden et yememeli. (*–Gaz.*)

Götüne güvenmeyen kadın, dere kenarına mancara gitmez. (**Mudurnu –Bo.*)

Götüne ümidi olmayan, yol üstünde durmaz. (**Eğridir –Isp.*)

Götünü kiraya veren elini karşı komaz. (*–Gaz.*)

Götü olan osurur, kapısı olan basırır. (*–Gaz.*)

Göz aşnasını bilir. (**Eğridir –Isp.*)

Göz budur, dağın ardındakini görmeli; akıl budur, başa geleceği bilmeli (*–Gr.*)

Gözer gitmeyince, gözer gelmez. (*–Brs.*)

Göz gördüğünden korkar. (*–Vn*).

Göz gördüğüne hükmeder. (*–Vn.*)

Göz gördüğünü, ağız yediğini ister. (*–Gaz.*)

Göz görenin, yol varanındır. (**Ünye –Or.*)

Göz görmez, yüz utanmaz. (*Çiğil *Ilgın –Kn.*)

Göz görür, yürek oynar. (*–El.*)

Göz hasmını tanır. (**Eğridir –Isp.*)

Gözle gönül hile götürmez. (**Bor –Nğ.*)

Gözlük varlık getirir, yazlık tohum götürür. (**Havza –Sm.*)

Göz muhanet, el küheylan. (*Kelekçi *Acıpayam –Dz.*)

Gözü aç olanın karnı tok olmaz. (*Seslikaya *Ardeşen –Rz.*)

Gözü aşta olanın eli yaşta olmalı. (*Boztepe *Eynesil –Gr.*)

Gözümden gözüme inanmam. (*Göbekviran *Gürün –Sv.*)

Gözün karnı doymaz. (*Değirmencili *Erfelek –Sn.*)

Gözün karnı yok ki doysun. (*–Gaz.*)

Gözün sınırı yoktur. (*Mahmutören –Or.*)

–Gözünü kim oydu? –Hısım oydu. – Onun için mi derin oydu? (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Gözü olmayanın özü, ağzı olmayanın sözü olmaz. (**Ereğli –Kn.*)

Gözyaşı, gönül yasını siler. (*–Tr.*)

Gözyaşıyle kuyu dolar mı? (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Göz yumulunca, göt açılır. (*Borcak *Söğüt –Bil.*)

Gucuk[45] köpekte takma kuyruk durmaz. (*İslâmbeyli *Pınarhisar –Krk.*)

Gurbete çıkmayan sıla kadrı bilmez. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Gurbette taşa yaslanmayan, evdeki hasırın (yastığın) kıymetini bilmez. (**Mudurnu –Bo.* ; *Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.* ; **Küre –Ks.*)

Gurkun cücüğü güzün sayılır. (*–Gaz.*)

Gücük az, mart yaz. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Gücük güc üzer, mart gön yüzer. (**Küre –Ks.*)

Güldürme kendini, güldürsünler seni. (**Balâ –Ank.*)

Gülme bana, gülerler sana. (**Mihalıççık –Es.*)

Gülme beşe, gelir başa. (*Memik *Sıvrıhisar –Es.*; *Avşar *Güdül –Ank.*)

Gülünsüz toy olmaz. (*Alican *Iğdır –Kr.*)

Gülün yerinde diken, dikenin yerinde gül bitmez. (*Zefre *Esbiye –Gr.*)

Gül yanında kabak anılmaz. (*–Brd.*)

Gün arsızın, ay arsızın; gönlü hoştur tumansızın. (*–Vn.*)

45 Gucuk: Güdük, kısa.

Gün bulduğunu götürür. (*Taraşçı* **Seydişehir* –*Kn.*)

Gün çarığı, çarık ayağı sıkar. (*Garipköy*, **Tavas*, *Kelekçi* **Acıpayam* –*Dz.*; *Yavuz* **Şavşat* –*Ar.*; *Şıhlar* **Alanya* –*Ant.*; *Avdan* **Çamlıdere*, *Çanıllı* **Ayaş* –*Ank.*; *İğneciler* **Mudurnu* –*Bo.*)

Günde gelen çul üste, ayda gelen kül üste. (–*Vn.*)

Günde gelen soğan gibi, ayda gelen doğan gibi. (–*Ank.*; –*Isp.*)

Gündeki güzelin sırtı açık kalır. (**Ereğli* –*Kn.*)

Gündüz uçmayan sinek, gece ayran kazanına düşer. (*Yaka* **Dazkırı* –*Af.*)

Gündüzün uykusu geceye katık. (**Gürün* –*Sv.*)

Güneş bir doğar bir batar. (**Biga* –*Çkl.*)

Güneş geri bakarsa hava açar. (*Mahmutören* –*Or.*)

Güneşli havada şenlik olur. (**Biga* –*Çkl.*)

Güneş nerden çavarsa elini oraya tut. (*Çökek*, **Ürgüp* –*Nş.*)

Güneşsiz eve umacı girer. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt* –*Ml.*)

Gün geçer, gada da geçer. (*Zile* **Mesudiye* –*Or.*)

Gün geçer, kaza geçmez. (–*Hak.*)

Gün geçer, kin geçer. (**Manyas* –*Ba.*; *Çırakman* –*Sm.*)

Gün gider, keda getmes. (–*Bt.*)

Gün görenin yıl yaşayanındır. (*Değirmenci*, *Şerefiye* **Erfelek* –*Sn.*)

Gün karası gider, gön (yüz) karası gitmez. (–*Gaz.*)

Gün olur geçir vermez geçmeğe, gün olur su bulunmaz içmeğe. (**Suşehri* –*Sv.*)

Gününde olmayan yılında olmaz. (–*Gaz.*)

Gününe göre kürkünü giy. (*Salavat* **Erfelek* –*Sn.*; –*İz.*)

Gürk tavuk tara çıkmaz. (*Güzelyurt* **Hekimhan* –*Ml.*)

Güvenme dayına, azık (ekmek) al yanına. (*Anamas* **Eğridir* –*Isp.*; *Gavlşköy* **Tavas* –*Dz.*; **Mudurnu* –*Bo.*)

Güvenme erine, et teper derine. (*Avşar* **Güdül* –*Ank.*)

H

Hacıdan hocadan, karanlık geceden kork. (*–Bt.*)

Hafif taşla göt silerler, (ağır ol batman döv). (*–Gaz.*)

Haksız olan kendi saçağından (damından) düşer. (*–Hak.*)

Hak'tan gelen haktır, inanmayan ahmaktır. (*Topraktepe –Ml.*)

Hala ayağıyle hanım olan şehiri yıkar sesten. (*Taşdeğirmen *Çıldır –Kr.*)

Hal halin yoldaşı. (*–Gaz.*)

Halıda nakış bir gerek. (*–Gaz.*)

Halının tozu biter, delinin sözü bitmez. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Haline göre halay çek, bokuna göre bostan ek. (*Güzelyurt *Hekımhan –Ml.*)

Halk atına binmişsen yaya gibisin. (*–Hak.*)

Halsiz eşek, haline göre osurur. (**Gercüş –Md.*)

Hamamcının parası zibilde bağlı gerek. (*–Gaz.*)

Hamaratın elinde, kötünün dilinde. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

Hamaz olmasa tilki pazarda gezer. (*–Gaz.*)

Hamuru yoğur ekmek olsun, pamuğu eğir iplik olsun. (*–Isp.*)

Hamur yoğuruştan, çocuk doğuruştan olur. (**Ilgın –Kn.*)

Hanaya bakarsan tanadaki gider. (**Bulancak –Gr.*)

Hancının hanı yanmış yolcunun umurunda mı? (**Ünye –Or.*)

Hancı tavuğu, yolcu boku (artığı) ile geçinir. (**Ilgın –Kn.*; **Mudurnu –Bo.*; *–İz.*; *–Mn.*)

Haneği verenden alan uz gerek. (*–Gaz.*)

Hanek dediğin yaş deri, nereye çekersen oraya gider. (*–Gaz.*)

Haraba yerde baykuş bannar. (*Alıcan *Iğdır –Kr.*)

Haram gelir, helâlı beraber götürür. (**Karakoçan –El.*)

Haramiden haramiye (hırsızdan hırsıza) helâldır. (*Merzifon –Ama.; –Vn.)

Haram mal karın doyurmaz, doyursa da devamlı olmaz, olsa da hayırlı olmaz. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Haram para, ya binaya, ya zinaya. (–Gaz.)

Harasu hurasu, avradı kıran erkeğin kösesi. (*Akçadağ –Ml.)

Harç aldırır, borç sattırır. (Yaka *Dazkırı –Af.)

Harmana giren porsuk dirgene dayanır. (*Ünye, Salman *Akkuş –Or.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; *Şavşat –Ar.; Baltalı *Çıldır, Türkgözü *Posof –Kr.)

Harmana giren tozsuz çıkmaz. (*Ünye –Or.)

Harmanda işi olmayanın sofrada yüzü olmaz. (Salman *Akkuş –Or.)

Harmanda vermek, anbardan vermekten kolaydır. (–Ank.)

Harman, davran. (Hacı Ahmetler *Sütçüler –Isp.)

Harmanda yüzü olmayanın tallada gözü olmaz. (Çayköy *Niksar –To.)

Harmanın temeli olmaz. (*Gemerek –Sv.)

Harmanı yakmak isteyen, orağa erişmez. (*Lâpseki –Çkl.)

Harmansız yıl olmaz. (Davulkuyu *Hekimhan –Ml.)

Haruna hazır dayanmaz. (*Sandıklı –Af.)

Hasisten sadaka istemişler, fetva söylemiş. (–Gaz.)

Hasta inilirken sağ ölür. (*Acıpayam –Dz.)

Hastalık iğne deliğinden girip, han kapısından zor çıkar. (–Brs.)

Hastalık kantarla gelir, mıskalla gider. (–Gaz.)

Hastalık ölüm getirmez. (–Gaz.)

Hastalık şaşırtır, ölüm yıkar. (Karahüseyinli *Alaçam –Sm.)

Hastanın başı yastıkta ezilir. (Anamas *Eğridir –Isp.)

Hastanın dili, körün eli. (Çanıllı *Ayaş –Ank.)

Hastanın pabucu eskimez. (Hacı Ahmetler *Sütçüler –Isp.)

Hasta olanın canı tez olur. (*Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*)

Hasta sağ kalırsa hekime karşı gelir. (**Gemerek –Sv.*)

Hastaya naz etmek hekime yaraşmaz. (**Gemerek –Sv.*)

Hasta yatan ölmemiş, vadesi gelen ölmüş. (*Karahüseyinli *Alaçam –Sm.*)

Hatasız dağ olmaz. (*–Sv.*)

Hatır almadık aş, ne karın ağrıtır ne baş. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Hatır dağca, hesap kılca. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Hatır için hasta yatılmaz. (*Yolboyu *Susuz –Kr.*)

Havanın ayazına, kadının beyazına güvenme. (*Kocabey *Şavşat –Ar.*)

Havayı yel, insanı sel azdırır. (**Ünye –Or.*)

Hav demeyen yere, oş denmez. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Hayf ölene olur. (*–Gaz.*)

Hayır istersen öldür yılanı, cennete gitmek istersen incitme canı. (*–Dy.*)

Hayır işi uzat, şerre dönsün; şer işi uzat, hayra dönsün. (*–Gaz.*)

Hayırlının hayrı, hayırsızın kırk kapıya şerrı. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Hayırlının hayrına, hayırsızın şerrine. (*–Gaz.*)

Hayvanı gösteren tımardır. (*Mahmutören –Or.*)

Hayvanın iyisi otlukta, insanın iyisi kıtlıkta. (**Akseki –Ant.*)

Hayvan karadan, kadın aktan korkar. (**Bor –Nğ.*)

Hazırın ardı tez geçer. (*Zile *Mesudiye –Or.*)

He demek de iş bitirir, yok demek de. (*–Gaz.*)

Helâyı taşlayan, kokusuna katlanır. (*Kösten –Dz.*)

Helva demeden ağız şirin olmaz. (*–El.*)

Hemrüğü[46] eken aldanmaz. (**Gürün –Sv.*)

46 Hemrük: Nemli toprak.

Henek henek, sonra olur değenek. (*–Vn.*)

Her ağaçtan düdük olmaz, al haberi zurnadan. (*Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Her akıl bir olsa, Bilecik'te pazar olmaz. (**Ilgın –Kn.*)

Her akıl bir olsa, sığıra (koyuna) çoban bulunmaz. (*–Brd.*; *–Vn.*; *–Dy.*)

Her arslanın bir bebli vardır. (*–Hak.*)

Her atın nalı bir olmaz. (*Yeşilova *Aksaray –Nğ.*)

Her beynamazın bir sayıntısı olur. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Her bildiğini söyleme, her söylediğini bil. (*Kilise –Ml.*; **Mudurnu –Bo.*)

Her bir güne, var bir yarın. (*–Vn.*)

Her dar günün bir de gen günü olur. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Her delinin başına bayrak dikilse bedestende bez kalmaz. (*–Gaz.*)

Her dükkân kirasıyle. (*–Gaz.*)

Her erkek dişiye biner ama, yumuşak söz, sert söze binemez. (*–Hak.*)

Her er kişi işiyle ölçülür. (**Balâ –Ank.*)

Her evin bir soğan doğraması var. (*–El.*)

Her evin bir türesi vardır. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*; *Baskil –Em.*)

Her evin tenceresinin dibi karadır. (**Mudurnu –Bo.*)

Her gelen sü kütik getirmes. (*–Bt.*)

Her gittiğin yerde bir evin olsun. (*Kuzköy *Akkuş –Or.*)

Her gördüğün buluttan yağmur yağmaz. (*–Hak.*)

Her gül zamanında kokar. (*Canik *Mazgirt –Tn.*)

Her gün bayram olsa, çingene bazlama yer. (**Çameli –Dz.*)

Her gün bayram olsa, çocuklar şekere bıkar. (*–Krş.*)

Her gün gezen kırda, bir gün uğrar kurda. (*–Vn.*)

Her gün tavuk yaşamaktan, bir gün horoz yaşamak iyidir. (*Kösten *Honaz –Dz.*)

Her horoz, zibilliğinde yavuz. (*–Gaz.*)

Her ite taş atılsa dünyada taş kalmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Her kardan top olmaz. (*Kızılcaot *Erfelek –Sn.; –Bo.*)

Herkes aklını kömeden almış. (*–Gaz.*)

Herkes bu nehreyi[47] çarkıyamaz. (*–Vn.*)

Herkes canı başı derdinde. (*–Gaz.*)

Herkese aynı çubuk çalınmaz. (*–Vn.*)

Herkese tükrüğü bal. (*–Gaz.*)

Herkes gidişen yerini kaşır. (**Gürün –Sv.*)

Herkes hamuru ile yoğrulur. (**Ereğli –Kn.*)

Herkesin dağına göre, dumanı olur (vardır). (*İlyasköyü –Brd.; Yaka *Dazkırı –Af.*)

Herkesin delisi evinde, derdi karnında. (*–Gaz.*)

Herkesin doğradığı ekmek kaşığına gelir. (*Kuzköy *Akkuş –Or.*)

Herkesin evi kabir misali. (*–Af.*)

Herkesin balası özüne makıl. (**Polatlı –Ank.*)

Herkesin evinin önünden Bağdat'a yol geçer. (**Mudurnu –Bo.*)

Herkesin kantarı belinde. (*–İz.*)

Herkes kârının rengine boyanır. (*–Gaz.*)

Herkes kendi kantarında ağırdır. (*Kocabey *Şavşat –Ar.*)

Herkes kendi sokumunu yer. (*–Mr.*)

Herkes kendi yurdunu beğenir. (**Ilgın –Kn.*)

Herkes öz pazarında her görsün[48]. (*–Vn.*)

Herkes serdiği postun üstünde oturur. (*Avdan *Çamlıdere –Ank.*)

Herkes sevdiğini öper, bayram da bahane. (*–Gaz.*)

Herkes zibilliğinin horozu. (*–Gaz.*)

Herkesin karısı, canının yarısı. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

47 Nehre: Yayık.
48 Her görmek: İyilik görmek.

Herkesin serçesi kendine bülbüldür. (*Şıhlar *Alanya –Ant.*)

Herkesin yediği dişine göredir. (**Kuyucak –Ay.*)

Her kısrağın doğurduğu tay at olmaz. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Her koyun balasını çok ister, kürre[49] koyun götünü çıkartır. (*Alican *Iğdır –Kr.*)

Her kumaş kendi yerine satılır. (*Canik *Mazgirt –Tn.*)

Her kuş incir yeseydi, sahibine bir şey kalmazdı. (*–Hak.*)

Her kuş nasibine yeler. (*Değirmendere –Af.*)

Her kuş öz refinan üçer. (*–Bt.*)

Her kuş vatanında öter. (**Balâ –Ank.*)

Her kuş zürbesiyle uçar. (*–El.*)

Her kuzu anasına gider. (*–Hak.*)

Her kütüğe karınca yuva yapmaz. (*Gülbayır *Niksar –To.*)

Her kütüğün başına karınca birikmez. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Her kütükten çıra çıkmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*; **Seydişehir –Kn.*)

Her makamın bir makali, her ormanın da bir çakalı vardır. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Her meyvanın bir tadı var. (*Karasakal *Mazgirt –Tn.*)

Her okuyan Molla Penah olmaz. (*Alican *Iğdır –Kr.*)

Her osuruğa bıyık verilmez. (**Çıldır –Kr.*)

Her ot kendi kökünden biter. (*Karasakal *Mazgirt –Tn.*; *Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*; *–Hak.*)

Her otu pancar diye yeme (biçme). (*–El.*; *Karasakal *Mazgirt –Tn.*)

Her öğün geçmiş, akşam öğünü geçmemiş. (*İlyasköyü –Brd.*)

Her öksüz, bir çubukla sürülmez. (**Gercüş –Md.*)

Her öküz kendi çiftiyle koşulur. (**Ünye –Or.*)

49 Kürre: Kulağı 1 cm. kadar küçük olan koyun.

Her sakalın bir tarağı var. (*–Gaz.*)

Hers çıkar göz kararır, hers gider yüz kararır. (*Ahlat *Yusufeli –Ar.*)

Her şeye yama bulunur, ciğere yama bulunmaz. (**Maden –El.*)

Her şeyin erkeği makbul de lâfın dişisi makbul. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Her şey incelikten, insan, kabalıktan kırılır. (**Ereğli –Kn.; *Merzifon –Ama.; *Akçabat –Tr.; Hasandere *Erfelek –Sn.; *Kuyucak –Ay.; –Vn.; Hacıobası *Delice –Ank.; Çınaralan –Sm.; *Şavşat –Ar.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Her taş, köşe taşı olmaz. (*–Vn.*)

Her tepeden bir gün doğar. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Her ummayanın bir feli vardır. (*Yavuzköy *Şavşat –Ar.*)

Her usta kürek yapar ama, sapını ortaya düşüremez. (**Bulancak –Gr.*)

Her vaktin bir padişahı var. (*–Gaz.*)

Her yerin bir soğan yemesi var. (*Tatalıt *Çıldır –Kr.*)

Her zaman cüce sebet altında kalmaz. (*–Vn.*)

Her zaman çiğdem çıkmaz, bazen de küsküç kırılır. (*–Gaz.*)

Her zaman elden yenmez, bir de cepten yenir. (*–Vn.*)

Her zaman kedi bal yemez. (*Köstem –Dz.*)

Her zaman keşiş kete yemez. (**Merzifon –Ama.*)

Her zaman sel gelip kütük getirmez. (*–Vn.*)

Hesabın büyüğü küçüğü olmaz. (**Havza –Sm.*)

Hesabı temiz olanın yüzü ak olur. (*Gündüzbey *Yeşilyurt, *Arapkir –Ml.; *Balâ –Ank.; *Baskil –El.*)

Hesteloh girende han kapisi, çıhende ine delügi. (*–Bt.*)

Heybe zamanında torba, torba zamanında heybe al. (*Kayadibi *Yeşilova –Brd.*)

Hıdırellez yaz kapısı, yedi gün eser tipisi. (**Gürün –Sv.*)

Hırdanın huyunnan, ucanın zorundan kork. (*Selim –Kr.)

Hırlamanın ölüme faydası yoktur. (*Merzifon –Ama.)

Hırsıza beyler (de) borçlu. (–Gaz.)

Hırsıza uzak olmaz. (*Bulancak –Gr.)

Hırsız evden olursa öküz (dana) bacadan çıkar. (–Ezm.; –Bt.)

Hırsız güçlü olursa, mal sahibi suçlu olur. (Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.)

Hırsız hırsıza kahbelik etmez. (*Bulancak –Gr.)

Hırsız hırsıza yoldaştır. (*Ilgın –Kn.)

Hırsız hırsızın dilinden anlar. (–Vn.)

Hırsızın aklı olsa gübre çalar. (Kocaözü *Hekimhan –Ml.)

Hırsızın balı yenmez. (Yavadı *Mesudiye –Or.)

Hırsızın başında arılar oynar. (*Sürmene –Tr.)

Hırsız kedi tereğe bir defa çıkar. (*Bulancak –Gr.)

Hırsızlığı da öğren, baş ucunda dursun. (*Ünye –Or.)

Hırsızlık iyi olsa, sıçanlar bay olur. (Tatalit *Çıldır –Kr.)

Hırsız yılından sonra öğünür. (*Taşova –Ama.)

Hiyarın başi tatlı olur. (–Bt.)

Hıyarın önü, tudun sonu. (–Gaz.)

Hızan küser, rızkını keser. (–Vn.)

Hızır eli öpeyim diyeceğine kendi elini öp. (–Hak.)

Hiç bir şey bilmezsen, kalabalığa karış. (–Hat.)

Hiç yoktan, köse iyi. (–Gaz.; –Bt.; –Vn.)

Hileden onulsa şeytan onardı. (Yaka *Dazkırı –Af.)

Hile ile onsa fare onar. (*Küre –Ks.)

Hilenin harmanı olmaz. (Anamas *Eğridir –Isp.)

Hileye belâ hazır. (*Gürün –Sv.)

Hizmetkârdan ağa olsa ahırı yıkar sesiyle, beslemeden hanım olsa hamamı yıkar tasıyle. (*Keban –El.)

Hoca kısmı al elimi demez, ver elini der. (*Emirdağ –Af.)

Hocaların karnı beş, biri her zaman boş. (Kesköyü *Ayancık –Sn.)

Hocanın ağzı ile gırtlağı arasında bir kuzu sığar. (Çayköy *Niksar –To.)

Hocanın boğazından yukarısına kırk armut sığar. (*Acıpayam –Dz.)

Hoca okuttuğu kadar, çoban güttüğü kadar. (*Taşova –Ama.)

Hocaya giden muskasız gelmez. (Çanıllı *Ayaş –Ank.)

Hoha var öküz durdurur, hoha var zelve kırdırır. (Pazarören *Pınarbaşı –Ky.)

Hop demeden ağaca çıkılmaz. (Kuzköy *Akkuş –Or.)

Hop demekle hoplanmaz. (Derekuşçulu *Görele, Zile *Mesudiye –Or.; *Bulancak –Gr.)

Hop demekle hutbeye (minareye, kubbeye) çıkılmaz. (Salman *Akkuş –Or.; *Terme –Sm.)

Horana giren terler. (*Şebinkarahisar –Gr.)

Horoz evlenir, komşu tellenir. (–El.)

Horozun uçacağı yer küllüğe kadardır. (–Bt.)

Hoşnut olan erinden, erken kalkar yerinden. (*Bor –Nğ.)

Hoyrat deve, girmez eve. (*Küre –Ks.)

Huylu huyunda, suylu suyunda gerek. (İğdir –Brs.)

Huylu huyunu bırakmış, dillı dılini bırakmamış, (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Hükümatın kolu uzundur. (–Bt.)

Hürmet her zaman, yiyim bir zaman. (Davulkuyu *Hekimhan –Ml.)

I

Ilıya ılıya yaz gelir, soğuya soğuya kış gelir. (Avdan *Çamlıdere –Ank.)

Irak yerin somunu büyük olur. (Karadere *Hekimhan –Ml.)

Irgalama çalıyı, sıçırma deliyi. (*Kızılağaç* **Bucak* –*Brd.*)

Irgatın şaşkını güne karşı oturur. (**Acıpayam* –*Dz.*)

Isırgan, ocağında biter. (*Salman* **Akkuş* –*Or.*; *Seslikaya* **Ardeşen* –*Rz.*)

Islanan tilki yağmurdan korkmaz. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt* –*Ml.*)

Ismarıçla haç, haç olmaz. (–*Gaz.*)

Ismarlama doğru gelse, dul karılar kocaya varmaz. (*İğneciler* **Mudurnu* –*Bo.*)

Ismarlama dua kabul olunmaz. (**Mudurnu* –*Bo.*; –*Sm.*; *Gündüzbey* **Yeşilyurt* –*Ml.*)

Istanbul'da darısı olanın İzmir'de karısı olmaz. (*Anamas* **Eğridir* –*Isp.*)

Işıklı cüce sebet altında belli olur. (–*Vn.*)

İ

İçini tut, sırrını yut. (*Anamas* **Eğridir* –*Isp.*)

İç Pazarcık'ın suyunu, kuruk doğunca belli olur. (–*Gaz.*)

İftira dağdan taştan ağırdır. (–*İz.*)

İğit fena olmaz, yoksul olmazsa. (–*Vn.*)

İğneyi batıran çuvaldızı da batırır. (**Maden* –*El.*)

İğreti elbiseyi düğün damında soyarlar. (**Seydişehir* –*Kn.*)

İhmalin devlete zararı var. (–*Gaz.*; **Ilgın* –*Kn.*)

İhtiyatlı başa kar yağmaz. (**Ermenek* –*Kn.*)

İki adam "Başında fesin yok" derse, elini başına çal. (–*Gaz.*)

İki ağız bir olunca, bir ağız göt olur. (*Derekuşçulu* **Görele* –*Gr.*)

İki analı sütten, iki evli bitten ölür. (*Kızılcaağaç* **Bucak* –*Brd.*)

İki arslan bir posta sığmaz. (**Ilgın* –*Kn.*; *Gündüzbey* **Yeşilyurt* –*Ml.*)

İki avratlı ev çöplük olur. (*Kerkük –Irak*)

İki bacaklı güdülmez. (*–Ant.*)

İki bacı, bir herifte duramaz. (*Boztepe *Eynesil –Gr.*)

İki bülbül bir dala konmaz. (**Ilgın –Kn.*)

İki çerçi bir eşeği yükleyemez. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

İki çuval bir harar, herkes menfaatin arar. (*Borcak *Söğüt –Bil.*)

İki dereyi, bir tepe keser. (*Kayacık, Çavdır *Gölhisar –Brd.*)

İki göz cefadır, dört göz sefadır. (**Suşehri –Sv.*)

İki günlüğüne tavşan derisi de katlanır. (*–Ada.*)

İki güzel bir yastığa baş komaz. (*–Gaz.*)

İki it boğuşursa yolcunun işi rast gider. (*–Vn.*)

İki kara, iki sarı donuz ölün körü; bir sarı bir kara, onu her zaman ara. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

İki kardeş dövüşmüş, içine deliler karışmış. (*–Gaz.*)

İki kaynar bir coşar, güzel aşı tez bişer. (**Ereğli –Kn.*)

İki kesek bir taşa karşı kor. (**Ilgın –Kn.*)

İki kılıç, bir kına girmez. (**Ilgın –Kn.; Kerkük –Irak*)

İki kişi konuşurken üçüncü sen olma. (*Garipköy *Tavas –Dz.; –Brd.; –İz.; *Şavşat –Ar.; *Merzifon –Ama.*)

İki kişiye bir börek, üçüncüye ne gerek. (**Balâ –Ank.*)

İki koç kafası (başı) bir kazanda kaynamaz. (*–Gaz.; –Bt.*)

İki köpek, bir kemiği paylaşamaz. (**Ilgın –Kn.*)

İki köy harap olmadan (olacağına) bir köy şen olsun. (*–Gaz.*)

İki kumanın çamaşırı bir tekneye sığdı da, iki eltininki sığmadı. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

İki söz bir büyüdür. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

İki söz bir cadı sayılır. (*–El.*)

İki su, bir ekmek yerini tutar. (*–İz.; –Vn.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

İki tarafa bakan şaş kalır. (*–Vn.*)

İki taşar bir şişer, güzelin aşı dünden pişer. (*Fandasköyü –Isp.*)

İki taştan baca olur, nereye varsan koca olur. (**Gediz –Kü.*; **Merzifon –Ama.*)

İki tavşan birden tutulmaz. (**Ilgın –Kn.*)

İki tezek bir taşa belâ. (*–Vn.*)

İlana ağrı veren kertenkeledir. (*–Vn.*)

İlan eğilir büğülür, çıktığı deliği (deliğini) tanır. (*–Vn.*; *–Bt.*)

İlan ilanlığınan toprağı hedernan yer. (*–Vn.*)

İl gezen ilceyi bilir. (*Şerefiye **Erfelek –Sn.*)

İlişene girişirler. (*–Vn.*)

İlk atılan taş ırak gider. (*Gündüzbey **Yeşilyurt –Ml.*)

İlk bahtım altın tahtım, (son bahtım su aktım). (*Gündüzbey **Yeşilyurt –Ml.* ; *–Gaz.* ; **Gürün –Sv.*; *–Vn.*; *Devekuşçulu, **Görele –Gr.*)

İlk pazar, pazardır. (**Ilgın –Kn.*)

İlk sene imam, ertesi sene tamam, üçüncü sene bir çuval saman. (*Yenice Armutcuk **Gediz –Kü.*)

İmamdan evvel camiye girme. (*Dirmil **Gölhisar –Brd.*)

İnanma dayına, ekmel al yanına. (**Ilgın –Kn.*; *–Isp.*; **Kuyucak –Ay.*)

İnanma yazdan kışa, ta kırmızı yumurta pişe. (*–Bt.*)

İnat gelir göz kararır, inat gider yüz kararır. (*–Vn.*)

İncir babadan, zeytin dededen. (**Mudurnu –Bo.*)

İncitme canı, öldür yılanı. (*–Vn.*)

İneğin öküz başlısı (makbul), tarlanın ufak taşlısı (makbul). (**Balâ –Ank.*)

İnek danasını, oğlan anasını bulur. (*Anamas **Eğridir –Isp.*)

İnek gizliden çiftleşir, açıktan doğurur. (*Canik **Mazgirt –Tn.*)

İnili taş bina dutmaz. (*Anamas **Eğridir –Isp.*)

İnkâr mahkemenin kilidi. (*–Gaz.*)

İnkâr yiğidin kalesidir. (*Çaldere* **Akkuş* –*Or.*; *Anamas* **Eğridir* –*Isp.*)

İnleyenin, dinleyeni vardır. (*Anamas* **Eğridir* –*Isp.*)

İnsana mal gerek, mala sahip gerek, oğlu değil babası gerek. (**Kağızman* –*Kr.*)

İnsan, beleye beleye; köpek, yalaya yalaya büyütür. (–*Isp.*)

İnsan bir derinin içinde hem arır[50] hem semirir. (**Ereğli* –*Kn.*)

İnsan, cüsün cüsün; yer, damar damar. (**Bor* –*Nğ.*)

İnsan ettiğini bulur, ektiğini alır. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt* –*Ml.*)

İnsan göre göre, hayvan süre süre. (–*Kn.*)

İnsanı iki yaprak etmezler. (**Ağın* –*El.*)

İnsanın başından geçen hekimdir. (*Mahmutören* –*Or.*)

İnsanın başında ottan gayrısı biter, bülbülden gayrısı öter. (**Yeşilova* –*Brd.*)

İnsanın dışı gön, içi kan. (*Beyceli* **Fatsa* –*Or.*)

İnsanın ekmeği evden, arkadaşı köyden olmalı. (**Şavşat* –*Ar.*)

İnsanın insanlığı irfanla, hayvanın hayvanlığı samanla beslenir. (**Mudurnu* –*Bo.*)

İnsanın neresi ağrırsa, orası bağırır. (–*Tk.*)

İnsanın yaman yiyicisi olsun, yaman deyicisi olmasın. (–*Vn.*)

İnsanı sevdiren huyu, bıçağı kestiren suyudur. (**Bulancak* –*Gr.*)

İnsan inat için kırk batman tuz yer. (–*Vn.*)

İnsanın yere bakanından, hayvanın göğe bakanından korkulur. (–*Brs.*)

İnsan insandan, yük yükten ağırdır. (**Ünye* –*Or.*)

İnsan ite taş atende eyesınnan utanur. (–*Bt.*)

İnsanoğlu ardını görmez. (*Anamas* **Eğridir* –*Isp.*)

İnsanoğlu on, dokuzu don. (–*Gaz.*)

İp incendiği yerden kopar. (*Karadere* –*Rz.*)

50 Arımak: Zayıflamak.

İp, kırılıncaya değin gider. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt* *–Ml.*)
İslâmın arsızı derviş, gâvurun arsızı keşiş olur. (*–Gaz.*)
İssi ekmek iti kuduz eder. (*–Vn.*)
İstenilmeyen yere malını verme. (*Karadere* **Hekimhan* *–Ml.*)
İş adamın (insanın) kalayı. (*–Gaz.*)
İş aşıranın aş pişirenin. (*Derekuşçulu* **Görele* *–Gr.*)
İş başa düşerse don ayağa düşer. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt* *–Ml.*)
İş başa düşünce don başa giyilir. (**Manyas* *–Bo.*)
İş başa düşünce karatavuk dört yumurtlar. (*Çanıllı* **Ayaş* *–Ank.*)
İş başlayınca boşlanmaz. (*Doğanbey* **Beyşehir* *–Kn.*)
İş bitirmenin kötüsü olmaz. (**Ünye* *–Or.*)
İş buldun sıvış, ekmek buldun giriş. (*Derekuşçulu* **Görele* *–Gr.*)
İşini becer de camiden kilim çal. (**Manyas* *–Ba.*)
İşini bil de işleme. (*–Gaz.*)
İşini bilmeyen çavuşlar, sıçar bokunu (döner pisini) avuçlar. (*–Gaz.*)
İşi olmayan şeytan kuyruğu ile oynarmış. (**Mudurnu* *–Bo.*)
İşin yoksa ipi (yumağı) göbeğinden del. (*Menteşe* *–Dz.*)
İşkembe kazanından libas çıkmaz. (**Mudurnu* *–Bo.*)
İş kesiklerin, aş kaşıkların. (*Beyceli* **Fatsa* *–Or.*)
İşlek kuyunun suyu tatlı olur. (*Anamas* **Eğridir* *–Isp.*)
İşleyen eşeğin boynu boncuklu olur. (*–Gaz.*)
İşleyen ışıldamış, işlemeyen muşuldamış. (**Mudurnu* *–Bo.*)
İşleyenden al, becerene ver. (*Hacı Ahmetler* **Sütçüler* *–Isp.*)
İş sabahın, aş sabahın. (*–Vn.*)
İşsiz aptal göç değiştirir. (*İğneciler* **Mudurnu* *–Bo.*)
İşsiz köpek taşağını yalar. (*İğneciler* **Mudurnu* *–Bo.*)
İt ağzınnan deniz heram olmes. (*–Bt.*)
İt ataya benzer, er dayıya. (*Şadı* **Tirebolu* *–Gr*)

İt boku acıdan yer. (*–Gaz.*)

İt dadandığı yerde aç ölür. (**Gürün –Sv.*)

İt dalaşına, çocuk döğüşüne uyulmaz. (**Tirebolu –Gr.*)

İt de semiz (amma) eti yenmez. (*–Gaz.*)

İt durur, Haydar durmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

İte itin sülâlesi sorulur. (**Suşehri –Sv.*)

İte küt[51], sahibinin hatırı için. (*–Vn.*)

İte: "Niye ürüyorsun?" demişler, "Götümün korkusundan" demiş. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

İte selâm, deliye kelâm olmaz. (*Kızılcaağaç *Bucak –Brd.*)

İte taş atarlar, sahibinın hatırını sayarlar. (**Gürün –Sv.*)

İte vurmazlar (oşt demezler) ki sahibinın hatırı kalır (var) diye. (*–Gaz.*)

İt fırından ekmek kaçırır, oz rağbetini keser. (*–Vn.*)

İt giderse boku da gider. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

İt kursağı yağ kötürmez. (**Selim –Kr.*)

İti döğe döğe koyuna yollarsan koyun gütmez. (*Çayköy *Niksar –To.*)

İti döğmeden korkutması iyidir. (*Çayköy *Niksar –To.*; *Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

İti mindere çağırmışlar da, "Bura benım yerim değıl" demiş. (**Suşehri –Sv.*)

İtin ağzına ağaç sokma. (*–Vn.*)

İtin ağzına karpuz at. (*Alican *Iğdır –Kr.*)

İtin ahmağı tazıdır, insanın ahmağı avcıdır. (**Akçadağ –Ml.*)

İtin akılsızı (durur durur da) kurban bayramında sılaya gider. (*–Gaz.*)

İtin aslı olmaz. (**Tirebolu –Gr.*)

51 Küt: Tandıra düşmüş hamur parçası.

İtin bağlısı çabuk azar. (*Böğürtlen *Sivrihisar –Es.*)

İtin bağsini eden de ya kapıdan çıkar ya bacadan. (*–Bt.*)

İtin boçikini[52] kırk sene kalıba koymuşlar düzelmemiş. (*–Bt.*)

İtin boğazına ciğer asılmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

İtin canı cezada (azapta) gerek. (*–Gaz.; –Vn.*)

İtin eşkiyası süyükte gezer. (*–Gaz.*)

İtin gönlüne kalsa (bıraksan) günde bir öleş yer. (*–Gaz.; –Nğ.*)

İtin hatırı yok, sahibinin hatırı var. (*Derekuşçulu *Görele –Gr.*)

İtin iyisi ölüsünü göstermez. (*–Sm.*)

İtin kapmazı, atın tepmezi olmaz. (*Çayköy *Niksar –To.*)

İtin kuyruğu kalıba koymakla doğrulmaz (kalıp almaz). (*–Gaz.*)

İtin kuyruğunu kırk gün kalıba koy yine eğridir. (*Çayköy *Niksar –To.*)

İtin ne kârını ne de zararını sorarlar. (*Çayköy *Niksar –To.*)

İtin uluyanı uğursuz olur. (*Böğürtlen *Sivrihisar –Es.*)

İtin ürmeyenine yol vermezler. (*Çayköy *Niksar –To.*)

İtin yavuzu öleş başında belli olur. (*–Gaz.*)

İti öldüreceğine yalını kes. (*–Gaz.*)

İt iti basmas. (**Hanak köyleri –Kr.*)

İt iti ısırmaz. (*Çökek *Ürgüp –Nş.; –Nğ.; –Ar.*)

İt itin etini yemez. (*Salman *Akkuş –Or.; Zefre *Esbiye –Gr.; –Bt.; *Karakoçan –El.*)

İt itin etini yer de kemiğini incitmez. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

İt itin etini yer, sümüğünü[53] atmaz. (*–Bt.*)

İt itin postunu yırtmaz. (*–Vn.*)

İt iti yemiş, kuyruğuna gelince: "Bizim it" demiş. (*–Gaz.*)

52 Boçik: Kuyruk.
53 Sümük: Kemik.

İt itle boğuşur, yolcunun işi rast gelir. (*Buyük Zaım* **Susuz* –*Kr.*)

İt itliğini eder. (**Gürün* –*Sv.*; *Yolboyu* **Susuz* –*Kr.*)

İt kapıda zebun gerek. (**Acıpayam* –*Dz.*; **Gürün* –*Sv.*)

İt kemikten kaçmaz. (**Gemerek* –*Sv.*)

İt kırkılmakla tazı olmaz. (–*Gaz.*)

İt kışı geçirir (çıkarır) ama, gel derisinden sor. (–*Gaz.*)

İtin kursağı yağ götürmez (kaldırmaz). (*Yenice* **Tarsus* –*İç.*; *Gündüzbey* **Yeşilyurt* –*Ml.*; *Taşdeğırmen* **Çıldır*, **Susuz* –*Kr.*; **Gercüş* –*Md.*; *Akbulut* **İspir* –*Ezm.*)

İt kuyruğunu bırakmaz (yere koymaz). (**Gemerek*, **Gürün* –*Sv.*)

İt kütten kaçmaz. (–*Vn.*)

İt ne kadar keskin olsa sahibini tutmaz. (–*Vn.*)

İt nerde yediği taşı bilir. (**Suşehri* –*Sv.*)

İt ne yerse onu sıçar. (**Akçadağ* –*Ml.*; **Şarkışla* –*Sv.*; –*Gaz.*)

İt takkeyi dingilderkene düşürür. (**Ermenek* –*Kn.*)

İtten kuzu türemez. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt* –*Ml.*)

İt ulur, birbirini bulur. (*Pazarören* **Pınarbaşı* –*Ky.*; –*Gaz.*)

İt utansa don (tuman) giyer. (*Yavuz* **Şavşat* –*Ar.*; *Baltalı* **Çıldır* –*Kr.*)

İt ürmekle kervan yolundan kalmaz. (*Gundüzbey* **Yeşılyurt* –*Ml.*; **Ağın* –*El.*)

İt yal yediği yalağı yer. (*Salman* **Akkuş* –*Or.*)

İt yaza çıkar, ya derisı ne çeker. (*Pazarören* **Pınarbaşı* –*Ky.*)

İt yediği kapıyı bekler. (**Gürün* –*Sv.*)

İt yediği yeri sekiz, insan dokuz dolanırmış (*Gündüzbey* **Yeşilyurt* –*Ml.*)

İt yeniği, bit yeniği. (–*Gaz.*)

İyi adam eşeğinden, iyi karı döşeğinden belli olur. (*Beyköyu* **Şarkîkaraağaç* –*Isp.*)

İyi aşçı, güzel aşçı, kendi pişirir kendi yer. (*–Gaz.*)

İyi at kendine çıbık vurdurmaz. (**Alanya –Ant.*)

İyi evlât tutar ananın malını, kötü evlât satar ananın malını. (*–Isp.*)

İyi gümüşe pas yapışmaz. (*–Isp.*)

İyi ile konuşan çuvalına un doldurur. (**Mudurnu –Bo.*)

İyi iş, yılında çıkar. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

İyi iyiliğinden azmaz. (*–Gaz.*)

İyi kuzu, körpe iken belli olur. (**Mazgirt –Tn.*)

İyiler, dünyada kalmaz. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

İyilik etme, evine yetme. (*–Gaz.*; **Hekimhan –Ml.*)

İyilik etme kellere, gider söyler ellere. (*Yeniyörük, Toskovan, Zeyne *Gülnar –İç.*; **Mudurnu –Bo.*; *Hacı Ahmetler *Sütçüler –Isp.*)

İyilık etme yetime, büyür de kor götüne. (*Derekuşçulu *Görele –Gr.*)

İyilik unutulmaz, kemlik yutulmaz. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

İyi mal, kötü gün içindir. (*–Vn.*)

İyi mal, kötü kaza savar. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

İyi meyvaya kurt düşer. (*–Isp.*)

İyi nimet artmadan kötü karın yırtılsın. (*–Gaz.*)

İyinin üstüne bulgur sererlermiş. (*–Gaz.*)

İyi oğul anasına bir kucak odun getirir, kötü oğul anasına bir süru koca getirir. (**Taşova –Ama.*)

İyi öküz dönümünü bilir. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

İyi söz dinletir, kötü söz esnetir. (**Ereğli –Kn.*)

İyiyi kötüyü el bilir, dereyi tepeyi sel bilir. (*–Gaz.*)

K

Kaba ağacın gürlemesi dal ile, koç yiğidin oğünmesı mal ile. (*Kızılcaağaç *Bucak –Brd.*)

Kabadayı ölmüş de diğeli[54] kalmış. (*Gundüzbey *Yeşılyurt –Ml.*)

Kabahatin büyüğü, domuzun büyüğündedir. (*İlyasköyu –Brd.*)

Kabalcının (damancının) bağına dolu değmez. (*–Gaz.*)

Kabanın baş ucunda öleceğine, kibarın ayak ucunda ól. (**Suşehri –Sv.*)

Kabı ayrı olanın, tadı ayrı olur. (**Yeşilova –Brd.*)

Kab kaba vurmayınca tangırdamaz. (**Ermenek –Kn.*)

Kab sirkeye göredır. (**Mudurnu –Bo.*)

Kaçan da Allah der, kovan da. (*Tarasçı *Seydışehir –Kn.*; *İskeçe –Yunanistan*)

Kaçan kandan kurtulur. (*–Gaz.*)

Kaçan kovalanmaz. (*Çamşığı *Divriği –Sv.*)

Kaderin varsa gelir Yurttan Yemenden. (*–Ba.*)

Kadında vefa, borçluda sefa aranmaz. (*Eğridır –Isp.*)

Kadın döşeğinden, yiğit eşeğinden belli olur. (*Fandas –Isp.*)

Kadın eşik dibinde değıl, beşik dibinde belli olur. (**Balâ –Ank.*)

Kadın gâvurdur ama Müslüman anasıdır. (*Anamas *Eğridır –Isp.*)

Kadını eri, peyniri deri saklar. (*Kayadibı *Şavşat –Ar.*)

Kadını eve bağlayan altın şıkırtısı değil beşik gıcırtısıdır. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

Kadını, evinden, erkeği pirinden sorarlar. (*Arabören *Seyitgazi –Es.*)

Kadın kısmı kara yazılıdır. (**Emirdağ –Af.*)

54 Diğel: Bir işe yaramayan eşya.

Kadın kocasına göre baş bağlar. (*Dişkaya –Brs.*)

Kadın kocasının ayağının çarığı, ana babasının başının sarığıdır. (**Eğridir –Isp.*)

Kadının biri âlâ, ikisi belâdır. (*–İz.*; **Mudurnu –Bo.*)

Kadının iyisi arpadan aş yapar, kötüsü buğdaydan termoş yapar. (*Akbulut *İspir –Ezm.*)

Kadının uzun saçlısı, ineğin öküz başlısı. (**Ağın –El.*)

Kadın orospu olduktan sonra kapı dayak mı tutar. (*Kayadibi *Yeşilova –Brd.*)

Kadın yatakta, bebek beşikte sevilir. (**Balâ –Ank.*)

Kafa sallamayınan torba düşmez. (*Çay *Niksar –To.*)

Kahenin yerini, ölenin arvadını aluller. (*–Bt.*)

Kahırsız kaya dibi olmaz. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Kahpe içeriden olunca kapı kilit tutmaz. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Kahpe kahpeliğini bırakmış da, dilli dilini bırakmamış. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Kahpe söz, deli yas tutmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Kahpeye kahpe deme, heybesin üstüne atar. (*Taraşçı *Seydişehir –Kn.*)

Kahpeyi gösteren musattır. (**Eğridir –Isp.*)

Kakma el kapısını el ucuyle, kakarlar kapını er gücüyle. (*Şıhlar *Alanya –Ant.*)

Kaldıramadığın taşı öp de başına koy. (**Bünyan –Kr.*; *Güzelyurt *Hekimhan –Ml.*)

Kalkacağın yere oturma. (*Arabören *Seyitgazi –Es.*; **Ağın –El.*; *Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*; *Karadere *Hekimhan –Ml.*)

Kâmilin sohbeti yeke yek olur. (*Davulkuyu *Hekimhan –Ml.*)

Kanatlı karıncanın kadesi tez yeter. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

Kancık it kapısında yiğitleşir. (*Derekuşçulu *Görele –Gr.*)

Kancık yalanmadan erkek dolanmaz. (**Bahçe –Ada.*; *–Gaz.*; *–Hat.*)

Kanın diyeti beş yuz, namusun ki bin kesedır. (*–Gaz.*)

Kan ısbatsız kaynar. (*Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*)

Kan toprağa düşer. (*Botsa –Kn.*)

Kap değişir, tat değişir. (*–Vn.*)

Kapıdan alacaklı bakarken, pencereden sadaka verilmez. (*–İz.; –Mn.*)

Kapıdan yetişme tosun olmaz. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

Kapı pazarı, yapı pazarı. (*Taşdeğirmen *Çıldır –Kr.*)

Kapıyı kırarsan odun çok olur. (*–Gaz.*)

Kapıyı küçük, kündünü büyük et. (*–Bt.*)

Kara eşekte katır olmaz, elekçiden hatun olmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Kara ile ak, sırat köprüsünden ayrılır. (**Almus –To.*)

Kara ile sarıdan hörü, sarı ile sarıdan peri, ıki karadan elinin körü doğar. (*–Çr.*)

Kara kışta kara serçe ilkbaharı bulamaz. (*Salavat *Erfelek –Sn.*)

Kara koyun kara bacağından, ak koyun ak bacağından. (**Sandıklı –Af.*)

Karaltın nerde, karanın orda. (*–Gaz.*)

Kara takka, kara başa yakışır. (*Muradiye –Rz.*)

Kara topraktan beyaz ekmek yetişir. (**Mudurnu –Bo.*)

Kâr bahası eşek, kuru çayda sele gider. (*Yukarı Bozkuyu *Kadırlı –Ada.*)

Kar çiftçinin yorganıdır. (**Kuyucak –Ay.*)

Kardaşı kardaş yaratmış, rızkını ayrı yaratmış. (*–Gaz.*)

Kardaş kötü, pay yarı. (*Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*)

Kardeş kardeşi istese karısını almaz, bacı bacıyı istese yerine varmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Kardeş kardeşin etini yer, kemiğini bir araya koyar. (*Mahmutören –Or.*)

Kardeş kardeştir ama, minci[55] para iledir. (*Seslikaya* **Ardeşen* –*Rz.*)

Kardeş mezarı yok, karı mezarı çok. (**Gürsu* –*Brs.*)

Kardeş yürek yağı, karı çarık bağı. (**Gürsu* –*Brs.*)

Kar erir, bok ayaza çıkar. (**Ünye* –*Or.*; –*Gaz.*)

Karga karga ile, culu culu ile evlenmeli. (**Merzifon* –*Ama.*)

Karga karganın gözünü oymaz. (*Bozaniç* **Sarıcakaya* –*Es.*)

Karga kemiği yutmadan önce gerisine ölçermiş. (–*İz.*; –*Mn.*)

Karganın gönlünden şahanlık geçermiş, şahanı da görünce delik ararmış. (**Sandıklı* –*Af.*)

Karga olup terse (boka) inme, şahin ol da ete in. (–*Brd. ve çevresi*)

Karga şakırdamış bülbülüm sanmış, Kürt ata binmiş beyim sanmış. (**Suşehri* –*Sv.*)

Karga yavrusunu "pamuğum" (kardan ak yavrum) diye severmiş. (–*İz.*; –*Mn.*; –*Nğ.*)

Kargaya: "Bokun derman" (ilâç) demişler, gitmiş denizin ortasına (Kaf dağının ardına) sıçmış (etmiş). (*Gündüzbey* **Yeşilyurt* –*Ml.*; **Gürün* –*Sv.*; –*To.*; *Miri* **Fatsa*, **Akkuş* –*Or.*; **Merzifon* –*Ama.*; **Ermenek* –*Kn.*; –*İz.*; –*Mn.*)

Karıdır erkeği şişiren, yağdır yemeği pişiren. (*Kızılhisar* **Acıpayam* –*Dz.*)

Karı dövenle, odun yaranın yanında durulmaz. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt* –*Ml.*)

Karı hısımı alay bağlar, koca hısımı sinek avlar. (**Eğridir* –*Isp.*)

Karı kesenin şıkırtısına, kedi ağzın şapırtısına bakar. (*Hayriye* **Seyitgazi* –*Es.*)

Karı kocasını bulmamış yağşanıp geçer, öküz dengini bulmamış gençenip geçer. (–*Dz.*)

Karıncanın sidiğinin denize faydası olur. (*Yukarı Bozkuyu* **Kadirli* –*Ada.*)

55 Minci: Lor.

Karıncenın ahi karınceye kalmes. *(–Bt.)*

Karın çirkin ise gir ağla, çık ağla; karın güzel ise gir oyna, çık oyna. *(Kayadibi *Yeşilova –Brd.)*

Karını kayınına, paranı koynuna emanet et. *(*Gediz –Kü.)*

Karının kurnazı çocuğu babasına yakar. *(Yaka *Dazkırı –Af.)*

Karısı olmayana karı dövmek kolay olur. *(*Eğridir –Isp.)*

Karı şeri, kuru şeri. *(Baltalı *Çıldır –Kr.)*

Karışma Allah'ın işine, altı ay yazı vardır onu da katar kışına. *(İğneciler *Mudurnu –Bo.)*

Karışma Allah ile devlet işine; akşam evine, sabah işine. *(–Isp.)*

Karışma devletin işine, düşme zenginin peşine, boynunu kır bak kendi işine. *(*Suşehri –Sv.)*

Karı zıkırtısından, damla tıpırtısından Allah korusun. *(*Eğrıdır –Isp.)*

Kari küreyhtan ateller, kereyi miskaldan tarteller. *(–Bt.)*

Karnı acı herkes doyurur, Allah'ın acını Allah doyursun. *(–Vn.)*

Karnı acıkan katık istemez, uykusu gelen yastık istemez *(*Ilgın –Kn.)*

Karpuz kabuğu ile büyüyen eşeğin ölümü sudan olur. *(–Gaz.)*

Karpuz kesmekle hayıf alınmaz. *(*Gürün –Sv.)*

Karpuz tiyeğinde gizlenir. *(–Gaz.)*

Kartalın beğenmediğini kargalar kapışır. *(Gündüzbey *Yeşılyurt –Ml.; Yukarı Miselli *Keban –El.; –Hak.)*

Kart kazanır, kartal yer. *(Beyceli *Fatsa –Or.)*

Kart kazanır, kartaman güvenir. *(–Vn.)*

Kart meşe bükülmez. *(Şerefiye *Erfelek –Sn.)*

Kar yağar saksağan alana çıkar. *(Kırkyaren *Karahallı –Uş.)*

Kar yağdığı gün tozar. *(–Gaz.; –Vn.)*

Kar yaprağın mayasıdır. *(*Küre –Ks.)*

Kasabın koyunu besili kalmaz. *(Gündüzbey *Yeşılyurt –Ml.)*

Kasap isterse keçinin boynuzundan yağ çıkarır. (*Kayadibi *Şavşat –Ar.*)

Kasım yüz, gerisi düz. (**Havza –Sm.*)

Kast eden kan eder. (**Eğridir –Isp.*)

Katarda deve bin kükrer. (*–Gaz.*)

Katarda deve bir öter. (*Dirmil *Gölhisar –Brd.*)

Katıktan aşağı ayran olmaz. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Katıncama kaza savar. (**Eğridir –Isp.*)

Katır anasını beğenmezmiş. (**Mudurnu –Bo.*)

Katır dağda yıkılır, arı sahibine dokunur. (*–Ar.*)

Katır ziyan yapar, eşeklerin kulakları kesilir. (*–Hak.*)

Kavak başında yel olur, gurbete çıkan del'olur. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Kavak dalıyle gürler. (*Yaka *Dazkırı –Af.; –Vn.*)

Kavak da uzun, fakat gölgesinde oturulmaz. (*Zuday *Taşova –Ama.*)

Kavak uzaya uzaya göğe çıkmaz, (tepesinden kurumaya başlar). (**Beyşehir –Kn.*)

Kavunun yarığı, karpuzun yamuğu. (**Suşehri –Sv.*)

Kavurganın yananı çıtlar. (**Suşehri –Sv.*)

Kavurganın yananı sıçrar. (*–Gaz.*)

Kavurga karın doyurmaz, kar susuzluk kandırmaz. (*–Gaz.*)

Kavurmanın iyisini, kömürün irisini, yaşın durusunu mart ayına kaldır. (*–Bt.*)

Kaygılıya sohbet haramdır. (**Eğridir –Isp.*)

Kaygısız yattığı gece komşunun eşeği (ölür), kuyruksuz sıpa doğurur. (*–Gaz.*)

Kayınbaban yanında konuşma lafa alışır, kocan yanında osurma osuruğa alışır. (*Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*)

Kayırdığın domuzun kırk batman yağı çıkar. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Kaynamaya kara kazan dayanır. (*Gundüzbey* *Yeşilyurt *–Ml.*)

Kaynana dinsiz, gelin dilsiz olur. (**Balâ –Ank.*)

Kaynananın en iyisi başını sallar. (*Kızılcaağaç* *Bucak *–Brd.*)

Kaynananın iyisi, kırk arşından kuyusu. (*–Bt.*)

Kaynanasız gelin, tasmasız lalın. (*–Af.*)

Kaypakla pazarlık olmaz. (**Mudurnu –Bo.*; *Kızılcaot* *Erfelek *–Sn.*)

Kaza gelir, göz görmez. (*Anamas*, **Eğrıdır –Isp.*)

Kazanan kazan kaynatır, kazanmayan bıyık oynatır. (**Ereğli –Kn.*)

Kazan götüm kara demez. (*Pazarören* **Pınarbaşı –Ky.*; **Bahçe –Ada.*)

Kazanın gözü kördür. (**Ünye –Or.*)

Kazanı teşti satarsan ramazanın rızkı bol olur. (*–Gaz.*)

Kazan kazan, ver kazana. (**Merzifon –Ama.*; **Suşehrı –Sv.*; **Boğazlıyan –Yz.*)

Kazanmayınca kazan kaynamaz. (*Salavat* **Erfelek –Sn.*; *Şıhlar* **Alanya –Ant.*; *Hacıobası* **Delice –Ant.*; **Balâ –Ank.*; *Yeşilova* **Aksaray –Nğ.*; **Mihallıççık –Es.*; **Tirebolu –Gr.*; *Ulaş –Sv.*; **Küre –Ks.*; *Çırakman, Terme, Taflanköyü* **Havza –Sm.*; **Lapseki –Çkl.*; *Dirmil* **Gölhisar –Brd.*)

Kazan taşar, öğeğini[56] yakar. (*Şadı* **Tirebolu –Gr.*)

Kazdan tavoh bir yımırte ide, tavoğun göti patler. (*–Bt.*)

Kaz öter, saz biterse kaç o memleketten; keklik öter, kekik biterse kal o memlekette. (**Mudurnu –Bo.*; **Eğrıdır –Isp.*)

Keçel derman bule öz başıne surter. (*–Bt.*)

Keçelin sakızı gözünün önünde gerek. (*–Vn.*)

Keçice keçi, yattığı yeri iz eder. (*Yastura* **Mesudıye –Or.*)

Keçi keçi bacağından, koyun koyun bacağından asılır. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt –Ml.*)

Keçi keçidir ama, yatınca yerini hazırlar. (*–Hak.*)

56 Öğe: Kenar.

Keçi keçiken yerini eşerek (düzeltip) oturur (yatar). (*Canik* **Mazgirt –Tn.*; **Karakoçan –El.*)

Keçi kurttan kurtulsa gergedan olur. (**Mudurnu –Bo.*)

Keçinin ölümü gelince (sırtı kaşınınca) çobanın değneğine sürünür. (*–Nğ.*; *Gündüzbey* **Yeşilyurt –Ml.*)

Keçi üçten, koyun beşten. (*Gevişköy* **Tavas –Dz.*)

Keçi yattığı yeri eşer. (*Polat* **Doğanşehir –Ml.*)

Keçiyi keçi ayağından, koyunu koyun ayağından asarlar. (*Çayköy* **Niksar –To.*; *–Vn.*; **Ağın –El.*)

Kedi ciğere, insan paraya (çıkara) bakar. (*İslâmbeyli* **Pınarhisar –Krk.*)

Kedi sirke içer mi? (*Çanıllı* **Ayaş –Ank.*)

Kedi yavrusunu yiyeceği zaman küle beler de yermiş. (*Kızılcaağaç* **Bucak –Brd.*)

Kediye pis deme, misafire dokunur. (*Sorgun* **Güdül –Ank.*)

Kefen alıcı gözünün yaşından belli olur. (*–Gaz.*)

Kekliğin alası içinde olur. (*Botsa –Kn.*)

Kekliğin çektiği dilinin cürmüdür. (*Çepni* **Gemerek –Sv.*)

Keklik kekliğin karşısında (kekliğe) dakılar (tahlar). (**Bahçe –Ada.*; *Pazarören* **Pınarbaşı –Ky.*)

Kel arsız, kör yanaz olur. (**Bünyan –Ky.*)

Kel başı berber yüler. (*Karacaviran* **Seydişehir –Kn.*)

Kel baş yastığını, kurtlu bulamaç kursağını arar (bulur). (*Kelekçi* **Acıpayam –Dz.*)

Keliğimi keserim de keçeciye minnet etmem. (*Çayköy* **Nıksar –To.*)

Kelinen körü atma, topalı unutma. (*Çamoğa* **Divriği –Sv.*)

Kelin utanacağı başı açılıncaya kadardır. (**Mudurnu –Bo.*)

Kel it kertinir, uyuz ile sürtünür. (*–Ar.*)

Kelleden umulan beyin(-dir). (*Çanıllı* **Ayaş –Ank.*; **Suşehri –Sv.*)

Keller yağırlar, birbirini ağırlar. (*–Af.*)

Kem belâsını, sel deresini bulur. (*Paçacıoğlu *Mevker –Uş.*)

Kendi başını deremeyen gelin başı derer. (*Kırkyaren *Karahallı –Uş.*; *Kızılhisar *Acıpayam –Dz.*; *Hacıahmetler *Sütçüler –Isp.*)

Kendi devesini yeden ölmemiş. (*İlyasköyü –Brd.*)

Kendi evine çalışanın yüzü, ilin evine çalışanın gözü ağarmış. (*Karadere *Hekimhan –Ml.*)

Kendi yorganının biti insanı yemez (yakmaz). (**Mıhalıççık –Es.*)

Kepeğin lâyığı köpek. (*Zile *Mesudiye –Or.*)

Kepen[57] damın son direği az yıkılır. (**Kozan –Ada.*)

Kerğeden gezenin dimdiği pohde olur. (*–Bt.*)

Kes elinin tırnağını kuldan utan, kes ayağının tırnağını Allah'tan utan. (**Suşehri –Sv.*)

Kesende var mı pulun, âlem kulun; kesende yok mu pulun, dağdan aşar yolun. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Kesilmedik karpuza karar verilmez. (*Güzelyurt *Hekimhan –Ml.*)

Keskin itin sonu uyuz olur. (*–Vn.*)

Kestirmeden giden bir gün sonra varır. (*İskeçe –Yunanıstan*)

Keten gömlek bez olmaz, üvey kardeş öz olmaz. (*–Vn.*)

Keten gömlek olmaz dokutmayınca, evlât âlim olmaz okutmayınca. (*–Vn.*)

Keyf kılığa bakmaz. (*–Nğ.*; **Kuyucak –Ay.*)

Keyme ile kuyu dibi sulanmaz. (*Hacıobası *Delice –Ank.*)

Kıç ıslanmazsa balık tutulmaz. (**Hekimhan –Ml.*)

Kılavuzu horoz olan, kümeste geceler. (**Mudurnu –Bo.*)

Kılda keramet olsa, keçiyi göğe çekerler (derviş ederler). (*–Nğ.*; *Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

57 Kepmek: Çökmek, yıkılmak.

Kıl namazı, tut orucu, gelmez sorucu. (*Dirmil* **Gölhisar* *–Brd.*)

Kınayanda kırk batman, dansıyanda dağ kadar. (*–Nğ.*)

Kır atın alnına gün yavaş yavaş doğarmış. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt* *–Ml.*)

Kırda gezen karının kaymağını kediler yer. (**Mudurnu* *–Bo.*)

Kırda gezen, kurda kavuşur. (**Eğridir* *–Isp.*)

Kırh kadının ekli bir tavoğun başındedür. (*–Bt.*)

Kırığına güvenen ersiz kalır. (*Yenice* **Tarsus* *–İç.*; **Ereğli* *–Kn.*)

Kırık girdikten sonra kapıya mandal takılmaz. (**Beyşehir* *–Kn.*)

Kırk bacanağı bir it parçalamış. (*–Gaz.*)

Kırk dereyı bir dere keser. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt* *–Ml.*; **Eğridir* *–Isp.*)

Kırk gün kar yağar bir gün av olur, (o zaman da çarığın yırtık olur). (*Gündüzbey* **Yeşilyurt* *–Ml.*)

Kırk gün tavuk gezmektense bir gün horoz gezmek daha iyidir. (*Çanıllı* **Ayaş* *–Ank.*; *Dort,* **Sultandağ* *–Af.*; **Eğridir* *–Isp.*; *–Vn.*)

Kırk kadın bir olsa doğuran çeker zahmetini. (*Yukarı Bozkuyu* **Kadirli* *–Ada.*)

Kırk serçeden bir kaz iyi. (*–Gaz.*)

Kırk serçeden börek olmaz, kaza bak kaza; dul karıdan havas alınmaz, kıza bak kıza. (**Eğridir* *–Isp.*)

Kırk söz, bir büyü yerine geçer. (**Eğridir* *–Isp.*)

Kırk tepeyi bir senir keser. (*Pazarören* **Pınarbaşı* *–Ky.*)

Kırlangıç bir zararsız kuş, git Yemen eline danış. (*–Gaz.*)

Kırlı gelir, yerliyi kovar. (**Germencik* *–Ay.*)

Kırmızı öküz kızara kızara ölür. (*–Ezm.*)

Kısas; kıyamete kalmaz. (*–Gaz.*)

Kısmeti kesik köpek, kurban ayında sılaya gider. (**Ünye* *–Or.*; **Eskicuma* *–Sm.*)

Kısrak tekmesi atı incitmez. (*–Hak.*)

Kış aygırı gibi girip, kısrak gibi çıkmalı. (*–Gaz.*)

Kış gözü karanlık. (*–Gaz.*)

Kış gününün bir günü vardır: Avlayabilen avlar, avlayamayan mıyavlar. (**Akseki –Ant.*)

Kış gününün hoşluğuna, Osmanlının dostluğuna güvenilmez. (*Davulkuyu *Hekimhan –Ml.; Salman *Akkuş –Or.*)

Kış havasına bakıp yola çıkma, yaz havasına bakıp yolundan kalma. (*Zuday *Taşova –Ama.*)

Kış hazırlığı gör de, yaz gelirse kadere. (**Bünyan –Ky.*)

Kışın iğne deliği kadar yerden deve kadar soğuk girer. (*–Gaz.*)

Kışın koca öküze bakmazsan, yazın derisini yüzersin. (*Karahüseyinli *Alaçam –Sm.*)

Kışın seneksiz, yazın kepeneksiz yola çıkılmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Kışın taşa oturma, yazın yaşa oturma. (*Yaka *Dazkırı –Af.; Atikar *Baskil –El.*)

Kışın urgan al, yazın yorgan al. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Kış için yorgansız, el ıçın oğlansız kalınmaz. (*–Vn.*)

Kış kışlığını, puşt puştluğunu belli eder (yapar). (*Kıvrasıl *Alanya –Ant.; Osmaniye *Ilgın –Kn.; *Eğrıdır –Isp.; –Vn.; *Suşehri –Sv.*)

Kıtlıkta verilen lokma belli olur. (*Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*)

Kız alan gözle bakmasın, kulak ile işitsin. (*–Gaz.*)

Kız alırsan söğütten, at alırsan yörükten al. (*Borcak *Söğüt –Bıl.*)

Kız anadan görmeden öğüt almaz. (*Kayadibi *Şavşat –Ar.*)

Kız anadan görmeye öğüt almaz, oğlan babadan görmeye sofre sermez. (*–Bt.*)

Kız anadan öğrenır sofra (bohça) düzmeyi (yuka yazmayı), oğlan babadan oğrenir sohbet (sokak) gezmeyi (koyun yüzmeyi). (*–Çkr.; –Vn.; Çepni *Gemerek –Sv.; *Germencik –Ay.*)

Kız anası köşe minderi, oğlan anası kapı yaması. (*–Brs.*)

Kız babası tuz babasıdır. (*Böğürtlen *Sivrihisar –Es.*)

Kız bir sevgi ile doğar, bin sevgiye çıkar; oğlan bin sevgi ile doğar, bir sevgiye iner. (**Bor –Nğ.*)

Kız boğazı kırk boğum olur. (*Çökek *Ürgüp –Nş.*)

Kız büyür, bahtı beraber büyür. (*–Gaz.*)

Kız dediğin kaledir, yıkılırsa çürük çaput olur. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Kız dediğin kapı şakşahısı: Gelen çalar, giden çalar. (*–Gaz.*)

Kızdır nazdır, bin kese azdır. (*Anamas *Eğridir –Isp.; –Çkr.*)

Kız evi, naz evi. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.; Anamas *Eğridir –Isp.*)

Kız evi, vezir evi. (*Beyceli *Fatsa –Or.; *Merzifon –Ama.*)

Kız evlâdı on ikisine bastı mı, ya ere ya yere. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Kız evlâdı yerine düşerse bir eğerli at, yerine düşmezse bir uyuz it. (*–Nğ.*)

Kız gıttiği, oğlan bittiği yerde ekmek yer. (*Çırakman –Sm.*)

Kızı güzel olanın ayağı yukarda olur. (*Böğürtlen *Sivrihisar –Es.*)

Kızı kıza koşarsan kahpe, oğlanı oğlana koşarsan deyyus olur. (**Ermenek –Kn.*)

Kızı methederek evlendirirler, gelinin iyisini gören az olur. (*Kayadibi *Şavşat –Ar.*)

Kızını katma akranına eşine, horoz küçükse tavuk düşer peşine. (**Lâdik –Sm.*)

Kızını seven kocaya, oğlunu seven hocaya vermesin. (*Paçacıoğlu –Uş.; Çamova *Divriği –Sv.*)

Kızın irisini, tarlanın sulusunu al. (*Böğürtlen *Sivrihisar –Es.*)

Kızın var, sızın var. (*Derekuşçulu *Görele –Gr.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Kızın varsa el yatağında yatmasın, oğlun varsa el ekmeğini tatmasın (**Çay –Af.*)

Kızı olan tez kocar. (*–Iz.*)

Kızı sakla gözün gibi, oğlanı sakla ağzındaki dil gibi. (*–Vn.*)

Kız kapısı, vezir kapısı. (*Çamoğa *Divriği –Sv.*)

Kız karıyınca dayı boynuna düşer. (*–Bt.*)

Kız kocayı bir şey sanırmış, gittiği gece usanırmış. (**Suşehri –Sv.*)

Kız satımı, hıyar satımı. (*Kelekçi *Acıpayam –Dz.*)

Kız yükü, tuz yükü. (*Çamışığı *Divriği –Sv.; –Vn.; *Bahçe –Ada.*)

Kibarın ayağı ucunda ölmek, yobazın başı ucunda ölmekten iyidir. (*–Gaz.*)

Kibirli köpek tüyünü geç atar. (**Mudurnu –Bo.*)

Kimi bağ bozar, kimi bostan bozar. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Kimi balı yer, kimini arı sokar. (*Yukarı Çatak *Bozova –Ur.*)

Kimi bulur bilemez, kimi bilir bulamaz. (**Bünyan –Ky.*)

Kimin ahı kime kalır. (*–El.*)

Kiminin burnu havada, ayakları yayada. (*–Ank.*)

Kiminin lâfı hayır, kiminin lâfı kahır. (**Ünye –Or.*)

Kiminle adın çıkarsa onunla canın çıksın. (*–Ada.*)

Kimisine baht kuruyor, kimisine kuru taht. (*–Vn.*)

Kimsenin çırası baş aşağı yanmaz. (*Tatalit *Çıldır –Kr.*)

Kiranın yarısı keresteci ile dülgerindir. (**Ilgın –Kn.*)

Kirazın çok olduğu yere sepetsiz git. (*İskeçe –Yunanistan*)

Kirpi de yavrusunu "pamuğum" diye severmiş. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; Çepni *Gemerek –Sv.*)

Kişi adamı sağ sever, komşu adamı var sever. (*–Gaz.*)

Kişi serdiği mindere oturur. (*Anamas *Eğridır –Isp.*)

Kocakarının (Hıdırnebinin) soğuğu, teper tandıra tavuğu. (*–Vn.*)

Koca karıyı sağ, komşu adamı var sever. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Kocalıkta genç alma el için, yüksek yere harman yapma yel için, dere içine ev yapma sel için. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Kocamanın körpesi, kıraç yerin arpası. (**Suşehri –Sv.*)

Kocana göre bağla başını, harcına göre pişir aşını, okkana göre düz daşını. (*–Isp.*)

Koca öküz böğlek tutmaz. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Koca öküze deh, gelene meh de. (*Kösten *Honaz –Dz.*)

Koca öküze ıslık (çürük saman) bahane. (*Memik *Sivrihisar, Yeniköy *Seyitgazi –Es.*)

Koca öküz olmazsa uşağın karnı doymaz. (*Alican *Iğdır –Kr.*)

Koca öküz otluğun yıkıldığı gün doyar. (**Mudurnu –Bo.*)

Koca öküz ölmeyince yeri belli olmaz. (*Baltalı *Çıldır –Kr.*)

Koca öküzün ölümü samandan olsun. (*–Isp.*)

Kocasını denemeyen karı orospuluk edemez. (**Bulancak –Gr.; Mansurlu *Feke –Ada.; *Mudurnu –Bo.*)

Kocasız karı, beysiz arı. (**Manyas –Ba.*)

Koç koyundan seçgel gerek. (*–Gaz.*)

Koç koyun kurban içindir. (*–Bt.*)

Koç kuzuya melemez. (*Gülbayır *Niksar –To.*)

Koç olacak kuzu gider de koçun yanına yatar. (*İlyasköyü –Brd.*)

Koç olacak (koçluk) kuzu köm önünde (kuşağında, çığda) belli olur. (*Kilise, Gündüzbey *Yeşilyurt, Zahmettin *Hekimhan –Ml.; *Ağın –El.; *Gürün –Sv.*)

Koç yiğit götün götün bağ beller. (**Eğridir –Isp.*)

Kokar mokar tok tutar. (**Manyas –Ba.*)

Kok kok da beğendiğini al. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Kokmuş etin sineği Bağdat'tan gelir. (*Gülbayır *Niksar –To.*)

Kokmuş et tuz istemez, kızmaz yüz söz istemez. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Kol kırılır, boyuna yük olur. (*Karacaviran *Seydişehir –Kn.*)

Komşudaki kolayda. (*–Gaz.*)

Komşudan gelen övün olmaz, o da vaktinde bulunmaz. (*İğdir –Brs.*; *–Çkr.*)

Komşu kızının bacağı gevilcenli[53] olur. (*Güzelyurt *Hekimhan –Ml.*)

Komşu kızının gözü çapaklı olur. (**Eğridir –Isp.*)

Komşu kızının topuğu tonralı olur. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

Komşu komşudan huy kapar, ayranına su katar. (*Zile *Mesudıye –Or.*; *Kilis –Ml.*; **Lapseki –Çkl.*; *Canik *Mazgirt –Tn.*)

Komşu komşusuz olsa, dağ başına ev yapar. (**Akseki –Ant.*)

Komşu komşuya bakar, canını (evini) ateşe yakar. (*Zile *Mesudiye –Or.*; *Türkgözü *Posof –Kr.*; **Şavşat –Ar.*; *–Vn.*; *–Gaz.*)

Komşu küser, rızkını keser. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Komşuna uyuz gelmiş, sen katran hazırla. (**Ermenek –Kn.*)

Komşun kör ise sen kıpa bak. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Komşunun eşeğini iki iste ki Allah sana da bir versin. (*–Gaz.*)

Komşunun iyisi elek saç aldırır. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Komşunun iyisi, insanı mal sahibi eder. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Komşunun kapısını döğme parmakla, el seninkini döver tokmakla. (**Karakoçan –El.*)

Komşunun sıpası tay gibidir, anasına kızı ay gibidir. (*Zuday *Taşova –Ama.*)

Komşu sever varlıkla, koca sever sağlıkla. (*Fandas –Isp.*)

Komşuyu komşudan sorarlar. (*Botsa –Kn.*)

Konur eşek çayırını almaz. (*–Gaz.*)

Konya'nın tozu, Sille'nin kızı, Koçhisar'ın tuzu. (*Botsa –Kn.*; *–Ank.*)

Konya sudan, Adana yılandan, Kayseri yalandan. (*Botsa –Kn.*)

Kopacak kiriş sesinden belli olur. (**Mudurnu –Bo.*)

58 Gevilcen: Çil.

Kor evlat, yaman komşi olmiye daha yahşi. (*–Bt.*)

Korkan göze çöp düşer. (*Baltalı *Çıldır –Kr.*; *Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Kork korkmazdan, utan utanmazdan. (*Baltalı *Çıldır –Kr.*; *Ulaş –Sv.*; **Merzifon –Ama.*; *Salman *Akkuş –Or.*; *–Sm.*; *Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Korkma gözlüden, sakın iki yüzlüden. (**Eğridir –Isp.*)

Kork ondan, korkmaz Allah'ından. (*–Vn.*)

Koruk yemişle sevilir, çocuk yumuşla sevilir. (**Ereğli –Kn.*)

Koşan at mahmuzlanmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Koşmasını bilen, kaçmasını da bilir. (**Eğridir –Isp.*)

Koverte kuzuyu, çevir tokluyu. (*–Gaz.*)

Kovma muhanedi yiğit edersin. (*Paçacıoğlu –Uş.*)

Koyma akıl kırk adım gider. (**Gemerek –Sv.*)

Koyuna kurt gelince, köpeğin gezeliyesi gelir. (**Ünye –Or.*)

Koyun gide gide yayılır. (*Armutlu *Aksaray –Nğ.*)

Koyun kuzusuna basmaz. (*–Bt.*)

Koyun postuna yakışır. (**Ünye –Or.*)

Koyun sürüsünden, buğday anbarından satılmalı. (*Kayadibi *Yeşilova –Brd.*)

Koyunu güden kurdu görür (kurda kavuşur). (**Mudurnu –Bo.*; **Merzifon –Ama.*; *–Vn.*; *–Brd.*; *Kösten –Dz.*)

Koyunun çıkardığı toz, kurdun gözünden kaçmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Koyunun melediğini kuzu melemez. (*–Gaz.*)

Koyunu olmayanın bıçağı keskin olur. (*–Vn.*)

Koyun: "Utanmasam koyunun ardından ardayacağım" demiş. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Koyun üçten, keçi beşten çoğalır. (**Balâ –Ank.*)

Koz gölgesi, kız gölgesi. (*–Gaz.*)

Koz kabuksuz (kovuksuz) olmaz. (*–Gaz.*)

Köksüz ağaç kurur. (*–Vn.*)

Kömüş yıktığı geçeği bilir. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

Köpeğin çobanı varsa, tavşanın da yaradanı var. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Köpeğin gönlü köpekle. (*–Dz.*; **Şebinkarahisar –Gr.*)

Köpeğin gönlüne kalırsa yolda kervan kalmaz. (*Şekere –Hat.*)

Köpeğin hatırı yok, sahibinin hatırı var. (**Mudurnu –Bo.*; *Seslikaya *Ardeşen –Rz.*)

Köpeğin iyisi leş başında belli olur. (**Mudurnu –Bo.*)

Köpeğin koca kuyruklusundan, adamın koca bıyıklısından korkulur. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Köpeğin kuyruğuna yapışan çöp yığınına gider. (*Seslikaya *Ardeşen –Rz.*)

Köpeğin şalvarı olmaz. (*Yaka *Dazkrı –Af.*)

Köpek afkurmadan kimse kaçmaz. (*Seslikaya *Ardeşen –Rz.*)

Köpek arabanın gölgesinde yatmış da araba benim sanmış. (*Davulkuyu *Hekimhan –Ml.*)

Köpek artığını asla yemez. (*–İz.*)

Köpek avlanırsa, tavlanır. (*Zahmettin *Hekimhan –Ml.*)

Köpek çörekten kaçmaz. (*–Hak.*)

Köpek evinde pastırma bulunmaz. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

Köpek evliyadır, ürdüğünden bilinmez. (**Mudurnu –Bo.*)

Köpek kapısında havlar. (*Lâleli *Fatsa –Or.*)

Köpek köpeği düzmek için fırın ekmeği adarmış. (**Eğridir –Isp.*)

Köpek kunnasa eniğini bulamaz. (*Botsa –Kn.*)

Köpek kurtlamakla gebermez. (**Karakoçan –El.*)

Köpek tanıdığına kuyruk sallar. (**Eğridir –Isp.*)

Köpek ürer, ağzını yorar. (*Anamas *Eğridır –Isp.*; *Hacıahmetler *Sütçüler –Isp.*)

Köpek yaza çıkarsam "Kemikten saray yaptıracağım" dermiş. (*Mudurnu –Do.)

Kör atın, kör nalbandı olur. (–Vn.)

Kör bıçak ele yavuz, kötü adam (avrat) dile yavuz. (–Gaz.)

Körden, savaktan, meyvası bitmedik kavaktan sakın. (*Ereğli –Kn.)

Kör gözden yaş umarlar. (Zile *Mesudiye –Or.)

Kör ineğin kör buzağısı olmaz ya, deli ineğin deli buzağısı olur. (Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.)

Kör köre çit demese körün bağrı yarılır. (Yavuz *Şavşat –Ar.)

Kör körü, su çukuru bulur. (–Vn.)

Kör pazarsız olmaz (olmasın), pazar körsüz kalmaz (kalmasın). (–Gaz.)

Köroğlu adıyle kervan soyan çok olur. (*Eğridir –Isp.)

Körpe kuzu, evinin tuzu. (*Ünye –Or.)

Kör sıçanın rızkını Allah verir. (–Vn.)

Kör tuttuğunu eder. (*Gürün –Sv.)

Körün aradığı, bir deynek. (Anamas *Eğridir –Isp.)

Körün deyneği ya deliye ya doluya. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Körün kele diyeceği olmaz. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Körün taşı kelin başına değer. (Kocabey *Şavşat –Ar.; Büyük Zaim *Susuz –Kr.)

Körün taşı rasgelir. (Canik, Muhundu *Mazgirt –Tn.)

Köse bir tarak bulmuş, ne bulmuş sevinmiş, ne yitirmiş tasalanmış. (*Akseki –Ant.)

Köse hesabını bilir. (*Karakoçan –El.)

Köse işlemez, köşe işler. (*Manyas –Ba.)

Köseyle alay edenin top kara sakalı gerek. (*Mudurnu –Bo.)

Kötü davacı şahit yüzü karalar (yüzünü kara eder). (–Gaz.)

Kötüden şor eksik olmaz, iyiden yâr eksik olmaz. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Kötüler yurtta kalır. (**Gürün –Sv.*)

Kötünün ezgisi çok olur. (**Emirdağ –Af.*)

Kötünün gölgesi olmaz. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Kötünün gönlü büyük olur. (**Suşehri –Sv.*)

Kötüye söz, kokmuşa tuz. (*Serkeşgüvezi *Fatsa, *Ünye –Or.; *Tirebolu –Gr.; *Suşehri –Sv.; *Niksar –To.*)

Köy danasından öküz olmaz. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Köy delisiz, dağ çalısız olmaz. (**Eğridir –Isp.*)

Köyden çıkan deli olur, kavak başında yel olur. (*Dolu, Mahmudiye –Af.*)

Köyden köye it ürmez. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; –Gaz.*)

Köylü birbirine düşmezse (köyde dövüş olmazsa) Osmanlı mıkla yiyemez. (*–Gaz.*)

Köylünün ineği var yağı gelir, tarlası var buğdayı gelir. (*–Vn.*)

Köy yeri bey yeri, şehir yeri zehir yeri. (*Fandas –Isp.*)

Köy yeri, kör yeri. (**Ermenek –Kn.*)

Közü olmayanın kömürü olmaz. (**Hekimhan –Ml.*)

Kuduz (kuduran) köpek başını yer. (*Kamarık *Kemah –Ezc.; –El.; *Eğridir –Isp.*)

Kuduz ölür amma, daladığı da ölür. (*–Gaz.; *Gürün –Sv.; –Vn.*)

Kul azmadıkça hak yazmaz. (**Eğridir –Isp.*)

Kul azmazsa kada yürümez. (*–Vn.*)

Kul kula sebeptir. (*–İz.; –Vn.*)

Kul yazısın, baş sızısın çeker. (**Alanya –Ant.*)

Kumanın atı yürümüş de, eltinin atı yürümemiş. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Kumarbazın sermayesi küfürdür. (**Havza –Sm.; *Mudurnu –Bo.*)

Kumar parasıyle cami yapılmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; *Ilgın –Kn.*)

Kurdun boynuna ciğer asılmaz. (*–Vn.*)

Kur fendini, kurtar kendini. (*Gülbayır, *Niksar –To.*)

Kurma kursak, kuşluğa kadar gider. (**Ilgın –Kn.*)

Kursak kavurgasını ister. (**Suşehri –Sv.*)

Kurt ayının fakına basmaz. (*Sakarabaşı *Ayancık –Sn.*)

Kurt danasız, kuş tanesiz kalmaz. (*Paçacıoğlu –Uş.*)

Kurt gölgesinde aslan yatmaz. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Kurt kocayınca keçi boynuzlar. (*Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Kurt koyunun bahasını sormaz (bilmez). (**Eğridir –Isp.; *Yerköy –Yz.; Kuzköy *Akkuş –Or.; *Merzifon –Ama.*)

Kurtla koyun olmaz, ciğerle oyun olmaz. (*–Gaz.*)

Kurtlu kursak, bulamacını ister. (**Eğridir –Isp.; *Ilgın –Kn.*)

Kurt ulusundan gördüğünü işler. (**Gürün –Sv.; –Gaz.; Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*)

Kuru ağaçtan boru çıkmaz. (**Bünyan –Ky.*)

Kuru bok çatmaya (duvara) yapışmaz. (*Derekuşçulu *Görele, *Bulancak –Gr.*)

Kuru bok göte yapışmaz. (*–Gaz.*)

Kuru çanakta kalmak olmaz. (*–Vn.*)

Kuru gübre çatıya yapışmaz. (*İskeçe –Yunanistan*)

Kurumuş ağacın suyu olmaz. (**Biga –Çkl.*)

Kuru üzümden pekmez sıkılmaz. (**Acıpayam –Dz.*)

Kuruya kurt düşmez. (**Suşehri –Sv.*)

Kuş alayıyle uçar. (**Eğridir –Isp.*)

Kuş deneye çokar. (**Eğridir –Isp.*)

Kuş gördüğü yuvayı yapar. (*Dirmil *Gölhisar –Brd.; –Vn.*)

Kuş kuş ile avlanır. (Kuşu kuşnan avlarlar.) (*–Gaz.*)

Kuş kuşun payına sünmez. (*Çepni *Gemerek –Sv.*)

Kuş kuşun yüzüne öter. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; –Gaz.; –Ar.*)

Kuş taneden kaçmaz. (*–Gaz.*)

Kuyma pınar göz olmaz. (*Gürün –Sv.)

Kuzu gördüm, yazı gördüm; ot tepesi gördüm, kışı gördüm. (*Manyas –Ba.)

Kuzusuna kıymayan kebap yiyemez. (–Gaz.)

Küçük kuşun ağzı büyük olur. (Gürmedere *Fethiye –Mğ.)

Küllük dama çıkmaz. (–Vn.)

Künde güzelin yabanlığı bulunmaz. (Kızılcaağaç *Bucak –Brd.)

Küp dururken, küpecik gider. (–Af.)

Küpü yapan kulpunu da takar. (–Hak.)

Kürdün kocayanına keçi güttürürler. (Pazarören *Pınarbaşı –Ky.)

Kürt evliya olsa, sokma avluna. (–Dy.; –El.)

Kürt vereni sever. (*Ünye –Or.)

Küsen barışır, ölen toprağa karışır. (–Isp.)

Küstüğün dağın odununu yakma. (Çay *Niksar –To.)

L

Lafını bil de beşikten beri konuş. (*Ünye –Or.)

Lafını bilmeyen hödükler, sönmüş ateş körükler. (*Mudurnu –Bo.)

Lafı verenden, alan uz gerek. (*Gürün –Sv.)

Laf lafın söykesi. (*Gürün –Sv.)

Lambayı almadan camına bak, gelini almadan huyuna bak. (Zuday *Taşova –Ama.)

Lazıma para yetmez, elveriye paha biçilmez. (Borcak *Söğüt –Bil.)

Lekeyi[59] kova kova yürekletirsin. (Yavuzköy *Şavşat –Ar.)

Leşin bulunduğu yerde karga da bulunur. (Mansurlu *Feke –Ada,; *Mudurnu –Bo.)

59 Leke: Korkak.

M

Madenli dağda ot bitmez. (*–Brd.*)

Mahallede ölü olur, herkes (kendi) ölüsüne ağlar. (*–Gaz.*)

Mahkemeye tek giren bıyığını burarak çıkar. (**Emirdağ –Af.*)

Mahnasız dosta gidilmez. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Mal bicikten, para buçuktan artar. (*Zile *Mesudiye –Or.*)

Mal canın eğesi. (*–Gaz.*)

Mal canın çöğüntüsü. (*Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*)

Mal eğesine,[60] oğul babasına çeker. (*–Bt*).

Mal gider malamat kalır. (*–Vn.*)

Malını yiyen de ölmüş yemeyen de. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Malı olana: "Belli bes" derler, malı olmayana: "Sesi kes" derler. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Malı olan gözünün teki ile uyur. (**Bulancak –Gr.*)

Malı olmayanın dostu olmaz. (*Carhik *Pertek –Tn.*; **Baskil –El.*)

Mal istersen bedeninden, evlât istersen belinden. (*–Gaz.*)

Mal kazanılmakla şan kazanılmaz. (**Kuyucak –Ay.*)

Mallar içinde koyun, insanlar içinde kayın. (**Eğridir –Isp.*)

Mal malamatı örter. (**Baskil –Gaz.*; *–El.*)

Mal malın pezevengi. (*–Gaz.*)

Mal malı yemedikçe dal dal olmaz. (**Eğridir –Isp.*)

Manka mankayı suvatta bulur. (**Manyas –Ba.*)

Maraba, insanı eder haraba. (*–Vn.*)

Marangozun kapısı olmaz. (*–Vn.*)

Martı martlattım, deveyi bartlattım.[61] (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

60 Eğe: Sahip.

61 Hayvanların, özellikle develerin mart ayından sonra yavru yaptıklarını anlatır.

Martın göynü olursa dokuz, göynü olmazsa otuz. (*Eğridir –Isp.)

Martın yağışına, hakimin gülüşüne inanma. (–Vn.)

Mart içeri, pire dışarı. (–Hat.; Çınaralan –Sn.; Yaka *Dazkırı –Af.; *Ağın –El.; *Merzifon –Ama.)

Mart martlığını gösterir, koca öküzün boynuzunu karlatır. (Salman *Akkuş –Or.)

Martta merek yarı gerek, ekin otu da ayrı gerek. (*Şavşat –Ar.)

Marttan sonra yağan durmaz, doğan ölmez. (*Eğridir –Isp.)

Martta sular kurur, nisanda sular yürür. (Canik *Mazgirt –Tn.)

Maşa kadar eri olanın, paşa kadar hatırı olur. (*Boğazlayan –Yz.)

Maşa kadar oğlu olanın, paşa kadar yeri olur. (–Sv.)

Maya budlu avrat al ki, nar budlu oğlan doğursun. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Maymun aynaya bakar, kendi lakabını takar. (Kayadibi *Şavşat –Ar.)

Mazlumu sıkmışlar, kırk okka yağı çıkmış. (İğneciler *Mudurnu –Bo.)

Memleketinden çıkan deli olur, başında kavak yeli olur. (–Isp.)

Merdivensiz dama, tüfeksiz ava çıkılmaz. (*Havza –Sm.)

Meregin samanını danalar bitirir. (*Karakoçan –El.)

Merhametli cerrah yara sağaltmaz. (–Gaz.)

Mertten bir çıkar, namertten iki. (–Vn.)

Meşe aslansız olmaz. (–Vn.)

Meşe çakalsız olmaz. (Kocabey *Şavşat –Ar.)

Meyva ağacına herkes hizmet (rahmet) eder. (*Akçaabat –Tr.; *Ereğli –Kn.; *Kuyucak –Ay.; *Alanya –Ant.; Taflanköyü –Sn.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Meyvalı ağaca balta vurulmaz. (–Sm.)

Meyvasız ağaç olur ama, gölgesiz ağaç olmaz. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Mızrağa yumruk vurulmaz. (*İspir –Ezm.)

Minareyi yaptırmayan, yerden bitmiş sanar. (*–Gaz.*)

Minnetle gül koklama, dikeni sancar[62] seni. (**Balâ –Ank.*)

Misafir ev sahibinin bağlı kuzusu. (*–Gaz.*)

Misafir ev sahibinin danasıdır. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Misafiri horoz olanın ambarında buğdayı kalmaz. (*Karadere *Hekimhan –Ml.*)

Misafirlerin karnı dokuz olur. (*–Brs.*)

Misafirin umduğu ev sahibine iki övün olur. (*–Gaz.*)

Miskçi ile konuş, miskine bulaş; pisçi ile konuş, pisine bulaş. *–Gaz.*)

Misli misline gerek. (*Muradiye –Rz.*)

Muhbirin sözü tahtaya batmaz. (*Canik *Mazgirt –Tn.*)

Mundar bastırık tutmaz. (**Eğridir –Isp.*)

Mundar eti kılıç kesmez. (*Gülbayır *Niksar –To.*)

Mundar mundarı keser. (**Eğridir –Isp.*)

Murat veren, murat alır. (**Karakoçan –El.*)

Müflisin (züğürdün) selâmını batakçı alır. (**Ünye –Or.*)

Müft olsun, züftolsun. (*–Vn.*)

Müftüye yalnız varan sakalını sıvatlayarak gelir. (**Akkuş –Or*)

Mülkün iyisi yakını, daha iyisi daha yakını. (**Eğridir –Isp.*)

Müslüman memleketinde salyangoz satılmaz. (*–Ezm.*)

Müşteri müşterinin pezevengi. (*–Gaz.*)

Müzevir olmasa, tilki pazarda gezer. (*–Hat.*)

N

Naçara bal da katık. (*–Gaz.*)

Naçarın kapısı sırımla bağlı olur. (*–Gaz.*)

62 Sancmak: Sokmak, batmak.

Nadası üçle, ekini işle. (*Doğanbey *Beyşehir –Kn.*)

Nahır dönünce topal keçi başa geçer. (*–Gaz.*)

Nakis, ne yer ne yedirir. (*Zile *Mesudiye –Or.*)

Nankör yemeği yer, kabına pisler. (**Mudurnu –Bo.*)

Nasipsiz lokma yenmez. (*Salman *Akkuş –Or.; –Sm.*)

Nazar, taş çatlatır. (*Kuzköy *Akkuş –Or.*)

Nazı çok eden, gözü yok eder. (**Eğridir –Isp.*)

Ne ağ gerek ne kara, sıtara gerek sıtara. (*–Gaz.*)

Ne ağlı ol ki atsınlar seni, ne şeker ol kı yutsunlar seni. (*Canik *Mazgirt –Tn.*)

Ne at kaç, ne al kaç. (*–Vn.*)

Ne bana bir, ne komşuma iki. (*–Vn.*)

Ne deliye söyle, ne de söylet. (*Kurşunlu, Zahmettin *Hekimhan –Ml.*)

Nedir ettiğin, odur çektiğin. (**Ünye –Or.*)

Ne çekerse koca öküz çeker. (*–Çkr.*)

Nefsine uyan şeytana uyar. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Ne gene ol em, ne kuzu ol emdir; ne de eşek ol bindir. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Ne giderse bağdan gider, bağdancıdan (bahçıvandan) ne gider. (*Yukarı Çatak, *Bozova –Ur.; –Ezc.*)

Ne giderse iliğine, o çıkar deliğine. (**Gürün –Sv.*)

Ne gir ıslan, ne çık titre. (*Yavuzköyü *Şavşat –Ar.*)

Ne gör muhaneti, ne iç suyundan (**Ünye –Or.*)

Nerde aş, orada baş. (*–Vn.*)

Nerde çalgı, orada kalgı.[63] (**Mihalıççık –Es.; *Ermenek, Doğanbey *Beyşehir –Kn.; –Af.; Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml ; *Eğridir –Isp.*)

63 Kalgı: Oyun.

Nerde dımbıltı, orada buluntu. (*Mudurnu –Bo.)

Nerde işlersen, orada dişlersin. (–Vn.)

Neylesin köpek gümüş halkayı, tingilderken düşürür. (–İz.; –Mn.)

Nisan yağmuru ambara yağar. (Üzümlü *Fethiye –Mğ.)

O

Ocak içinden tutuşur. (Alınca –Gr.)

Ocaktan kız almalı. (Seslikaya *Ardeşen –Rz.)

Ocak külünü bekler, bülbül dalını bekler. (Çayköy *Niksar –To.)

Ocaktır aşı pişiren, karıdır kocayı şişiren. (–Dz.)

Odun budaktan yarılır, kız dudaktan sevilir. (–Brd.)

Odun olan yerde tezek yakılmaz. (*Eğridir –Isp.)

Odunu budağından, kadını dudağından. (Çepni *Gemerek –Sv.; *Bulancak –Gr.)

Odunun kurusu, suyun durusu. (*Gürün –Ank.)

Oğlandır oktur, bir kese çoktur. (Anamas *Eğridir –Isp.; –Çkr.)

Oğlan doğuran kızı ele vermezler. (–Gaz.)

Oğlan doğuran ok gibi, kız doğuran bok gibi. (*Mudurnu –Bo.)

Oğlan doğurdum oydu beni, kız doğurdum soydu beni. (–Gaz.)

Oğlan gıder it getirir, kız gider yiğit getirir. (–Gaz.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Oğlan ocaktan, ayran bucaktan (gerek). (Beyceli *Fatsa –Or.; *Gürün –Sv.)

Oğlan olsun da keçeden olsun. (Çamşığı *Divriği –Sv.)

Oğlan olsun, deli olsun; ekmek olsun, kuru olsun. (–Gaz.)

Oğlan (el) yer oyuna gider, çoban yer koyuna gider. (–Gaz.; *Eğridir –Isp.; *Merzifon –Ama.)

Oğlan yetir, kız yetir, gene şeleği (şeleğini, mitilini) sen götür. (–Gaz.; –Vn.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Oğlum oldu gülüm oldu, everdim elin oldu; ayırdım komşum oldu. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

Oğlumun işi, dağların kışı. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Oğluna kız bulma, kızına yar bul. (*Dort, Mahmudıye –Af.*)

Oğluna söyleme anız ekmeği, eker ise boş bulursun tekneyi. (*Secaattin, *Seyitgazi –Es.*)

Oğluna sürgüyü, kızına tırmığı inanma. (*Şecaattin, *Seyitgazi –Es.*)

Oğlunu döğmeyen kesesini döver. (*Zile *Mesudiye –Or.*)

Oğlun var ise odaya, kızın var ise obaya koyma. (*Zile *Mesudiye –Or.*)

Oğul kalkar babaya bakar. (*–Vn.*)

Oğulsuz ocakta tütün tütmez. (*–Vn.*)

Ok at da uğrunu tanı. (*–Ba.*)

Okkayla girer, dirhemle çıkmaz. (*Borcak *Söğüt –Bil.*)

Okumayı öğrenmeyen çuval taşımayı öğrenir. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; Karapınar *Sultandağ –Af.; *Eğrıdir –Isp.; *Küre –Ks.*)

Okunmadık düğüne kel oğlan gider. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Oku oğlum oku, yaz; okumazsan sana derler baba ördek, baba kaz. (**Suşehri –Sv.*)

Olacak dana kom önünde belli olur. (**Ağın –El.*)

Olanda hat hat, olmayanda aç yat. (*–Vn.*)

Olmadık şey olmaz, çalışana güçlük kalmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Olmadık yok, duyulmadık çok. (*–Ada.*)

Olmuş işin kötüsü olmaz. (*–Gaz.*)

Oluk başında iynayan, çark başında bulunur. (**Ereğli –Kn.; –Nğ.*)

Olukta olmayan çarkanada çıkar. (*Karacaviran *Seydişehir –Kn.*)

Onmayacak hasta yatağı bırakır da yastığa sıçarmış. (*Mirı *Fatsa –Or.*)

On paralık eşeğin beş paralık sıpası olur. (*Akçadağ –Ml.)

Orman yağmurun yularıdır. (*Ağlı *Küre –Ks.; Soğucak *Erfelek –Sn.)

Orospu oğlu ara bozar, kişi oğlu ara düzer. (–Gaz.)

Orospu şerrinden baykuş pazara varamaz. (Şıhlar *Alanya –Ant.)

Orospu töbe tutmaz. (–Gaz.)

Orospuya surat gerek. (Hacı Ahmetler *Sütçüler –Isp.; –Gaz.)

Ortak boka sinek bile konmaz. (İskeçe –Yunanistan)

Ortak inekten, başına buzağı iyidir. (Kelekçi *Acıpayam –Dz.)

Ortak kazan kaynamaz. (Zevker *Refahiye –Ezc.)

Ortaklık danadan yalnız buzağı iyi. (–Gaz.)

Ortaklık iyi olsa iki adam bir avrat alır. (–Gaz.)

Orucu yiyen ya açlığından, ya susuzluğundan. (*Eğridir –Isp.)

Oruspinin yemini herebeyi görene kededür. (–Bt.)

Osmanlının sonu ozan olur. (–Gaz.)

Osuranın burnuna sıçmalı ki koku ala. (–Gaz.)

Osurgan göt tövbe tutmaz. (*Gürün –Sv.; –Çkr.)

Osurukla boya boyanmaz. (Çaldere *Akkuş –Or.; –Gaz.)

Osurukla hamam ısıtılmaz. (–Hak.)

Oş denmeyen yere hav denmez. (*Eğridir –Isp.; *Sandıklı –Af.)

Ot bâh üstüne biter. (–El.)

Ot kökünden biter. (–Bt.; *Yerköy –Yz.; –Vn.; –Gaz.; Avdan *Çamlıdere –Ank.; *Kağızman –Kr.)

Ot köküne, buğday sapına çeker. (Yaka *Dazkırı –Af.)

Ot kökünün üstünde göverir. (*Mudurnu –Bo.)

Ot kökünün üstüne aksar.(–Nğ.)

Ot olur karış, düşman istemez barış. (*Karakoçan –El.)

Ot otunu (yerini), öküz çiftini bulur. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Otsuz bahçe, direksiz dam olmaz. (–Bt.)

Otu çek, köküne bak. (*Darende, Karadere *Hekimhan –Ml.; –Gaz.; Çepni *Gemerek –Sv.; –Dy.)

Oturan göt halı keser. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; –Gaz.)

Oturan karı oğlan doğurmaz. (Kızılcaağaç *Bucak –Brd.)

"Oturmam" diyen çul çürütür, "yemem" diyen kap kurutur. (Derekuşçulu *Görele –Gr.)

"Oturmam" diyen yatmış, "yemem" diyen sofranın pençiğini (yamalığını) kapmış (atmış). (–Gaz.)

Oynama değil otmalı, okuma değil tutmalı. (*Suşehri –Sv.)

Oyuna giren kol kaldırır. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; –El.)

Oyunda ağlayanın başı kel olur. (Derekuşçulu *Görele –Gr.)

Ö

Ödünç kedi fare tutmaz. (Dirmil *Gölhisar –Brd.)

Ödünç yiyen kesesinden yer. (Beyceli *Fatsa –Or.; Anamas *Eğrıdir –Isp.; *Ağın –El.; –Çkr.)

Öfkede akıl olmaz. (–Gaz.)

Öfke gelir göz kızarır, öfke gider yüz kızarır. (*Erfelek –Sn.)

Öğleni kıl, akşamı bil. (Pazarören *Pınarbaşı –Ky.)

Öğünen öküz evleğe sıçar. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; Yenice *Tarsus –Iç.)

Öfünmek yiğitliğin yarısıdır. (*Çameli –Dz.)

Öksüz, büyür büyür küçülür. (–Gaz.)

Öksüz ölmez, örselenir. (Anamas *Eğridir –Isp.; *Manyas –Ba.)

Öksüzü kayıran çok, yarım ekmek veren yok. (Anamas *Eğridir –Isp.)

Öksüzün alnına güneş doğmaz. (–Gaz.)

Öksüzün camide babası, hamamda anası çok olur. (–Gaz.)

Öksüzün dokuz karnı olur, birisi (sekizi) doyar, sekizi (birisi) aç gezer. (*Mudurnu –Bo.)

Öksüzün yüreğinde yağ olmaz. (*Kızılcaağaç *Bucak –Brd.; Anamas *Eğridir –Isp.)

Öküz cırıldamadan araba cırıldar. (–Bt.)

Öküz danaya demiş ki: "Ye ki süte gidesin" o, da demiş ki: "Süte gidenle gitmeyen belli olur." (*Keban –El.)

Öküz eşiyle, döğen dişiyle döner. (*Karapınar *Sultandağı –Af.)

Öküz eşiyle koşulur. (*Çaldere *Akkuş –Or.)

Öküz olacak dana, varır öküzün yanına yatar. (*Karahüseyinli *Alaçam –Sm.)

Öküz öküzün boynuzunda çamur görmezse korkmaz. (*Davul kuyu *Hekimhan –Ml.; –Gaz.)

Öküz ölür çift kalır, eşek ölür yük kalır. (*Kıvrasıl *Alanya –Ant.)

Öküz ölür gönü kalır, yiğit ölür ünü kalır. (*Gürün –Sv.; –Vn.; –Gaz.)

Öküz tekini bulmadan çifte yürümez. (–Gaz.)

Öküzün boynuzu, köpeğin kuyruğu ağır gelmez. (*Manyas –Ba.)

Öküzün çektiğini kayışa sor. (*Yavuz *Şavşat –Ar.)

Öküzün doyduğu haftasına sürer. (*Şıhlar *Alanya –Ant.)

Öküzüne ho de, gelenine me de. (*Dort *Sultandağı –Af.)

Öküzün töngeli göğnümez. (*Ünye –Or.)

Öküzün yatağına danayı bağlama. (*Dirmil *Gölhisar –Brd.)

Öküzü öküz edeceksen yem al, karıyı karı edeceksen don al. (*Fandas –Isp.)

Öl de, baygınlık gösterme. (–İz.)

Öldurürsen yılanı kendin öldür, elin öldürdüğü yılan tez canlanır. (*Kayadibi *Yeşilova –Brd.)

Öldür üstesini ver. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Ölecek karga kırılacak dala konar. (*Mudurnu –Bo.; –Çkr.)

Ölen, kalan da terviyesiyle durur. (*Ünye –Or.)

Öl git de, yolcu eşeğine duralanma. (*Ünye –Or.)

Öl ikrar verme, öl ikrardan dönme. (–Gaz.)

Öliye başi üstüne ağlenür. (–Bt.)

Ölme bayılmaya benzemez. (–Gaz.)

Öl şehirde, kal şehirde. (*Ermenek –Kn.)

Ölü aşı neylesin, türbe taşı neylesin. (–Gaz.)

Ölü de komşuyla diri de. (–Af.)

Ölü ile delinin hatırı sayılmaz. (–Gaz.)

Ölüler sanar, sağlar (diriler) hep (hergün) helva yiyor. (Baltalı *Çıldır –Kr.; Pazarören *Pınarbaşı –Ky.; –Vn.; *Gürün –Sv.; Yavuz *Şavşat –Ar.)

Ölüm altın kapak. (–Af.)

Ölüm bağıra bağıra gelmez. (Kayadibi *Şavşat –Ar.)

Ölüm bir gün, figan iki gün. (–Gaz.)

Ölümden o yana köy yok. (–Vn.)

Ölümden öte gavur köyü yoktur. (Anamas *Eğridir –Isp.)

Ölümden öte yol yok. (–Çkr.)

Ölüme giden gelmiş, paraya giden gelmemiş. (–Gaz., –Vn.)

Ölümle misafir ansızın gelir. (Anamas *Eğrıdir –Isp.)

Ölüm ölüm, hırlaması ne zulüm. (–Vn.)

Ölüm yüz aklığıdır. (Anamas *Eğridir –Isp.)

Ölünün malı, diriye az gelir. (Serkeşgüvezi *Fatsa –Or.)

Ölü ölür ballanır. (–Vn.)

Ölüsü olan bir gün ağlar, delisi olan her gün ağlar. (Yavuz *Şavşat –Ar.; –Gaz.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; Baskil –Sm.)

Ölüye de dine dine ağlanır. (Çayköy *Niksar –To.)

Ölüye varan ağlar, düğüne varan oynar. (Çayköyü *Niksar –To.; *Bünyan –Ky.)

Ölü yıkayanın ölüsu ortada kalır. (*Çökek *Ürgüp –Nş.*)

Ölüyü çok yursan sıçağan olur. (*–Gaz.*)

Ölüyü diriyi temiz eden sudur. (*–Vn.*)

Ölüyü örte komuşlar, deliğini dürte komuşlar. (*–Gaz.*)

Önce düzen, sonra kazan. (**Sandıklı –Af.*)

Önce sınarlar, sonra kınarlar. (*–Isp.*)

Önce yoldaş, sonra yol. (**Alanya –Ant.*; **Ereğli –Kn.*; **Merzifon –Ama.*)

Önde gideni haçta (Şam'da) görmüşler. (*–Gaz.*; **Gürün –Sv.*)

Önde giden Şam'da, arkada giden handa kalır. (*Karapınar *Sultandağı –Af.*)

Ön göç nereye giderse son göç oraya gider. (*Ulaş –Sv.*)

Ön güllüğü gelir geçer, son güllüğü kapı açar. (*Şıhlar *Alanya –Ant.*)

Önünü bür et, arkanı gür et. (*–Isp.*)

Örtili kapı selâmet, açoh kapi melâmet. (*–Bt.*)

Öşek,[64] ağlaya ağlaya tuzağa basarmış. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Öveyden öz olmaz, ketenden bez olmaz. (*Çayköy *Niksar –To.*; *–Gaz.*)

Öveye etme özünde bulursun, geline etme kızında bulursun. (*–Gaz.*)

Öylesi kuşun öylesi başı olur. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

Öyle söyle yalanı, uysun (kansın) geri kalanı. (**Ünye –Or.*)

Özenmekle hacı olunmaz. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

Özini bilmiyen çavuşler, sıçer pohuni avuşler. (*–Bt.*)

Öz kurursa göz de kurur. (*Zile *Mesudiye –Or.*)

Özüne yar olmayan özgeye de yar olmaz. (*–Vn.*)

Özünü bilmeyen sözünü bilmez. (**Divriği –Sv.*)

64 Öşek: Vaşak.

P

Paça ıslanmayınca, balık tutulmaz. (*Ünye –Or.)

Pahıl kulum, mahrum kulum. (*Kızılcaağaç *Bucak –Brd.*)

Pamuk saptan, üzüm çöpten. (*–Gaz.*)

Para dediğin el kiri. (*–Gaz.*; *Göbekviran *Gürün –Sv.*)

Paran çoksa keçiye ver geçir, arıya ver uçur. (*–Gaz.*)

Paranın anası iştir. (**Küre –Ks.*)

Paranın tuncu, insanın piçi. (*–Vn.*)

Paran var iken aç kal, paranı bitirip aç kalma. (**Kazığman –Kr.*)

Paran varsa git pazara, paran yoksa benizciğin bozara. (*Anamas *Eğridir, Hacı Ahmetler *Sütçüler –Isp.*)

Para para kazanır, yahşi yiğit bel deper. (*–Gaz.*)

Parası çok olanın yarası da çok olur. (**Mudurnu –Bo.*)

Parası olan bulgur kaynatır, parası olmayan bıyık oynatır. (**Mudurnu –Bo.*; *–Ank.*)

Parası olanın balı Bağdat'tan gelir. (*–Gaz.*)

Parasız pazara, imansız mezara gıdilmez. (*Çırakman –Sm.*; *Dort *Sultandağ –Af.*)

Para şıkırdarsa yüz güler. (**Küre –Ks.*)

Para şıkırtısı, gelin kıkırtısı gibidir. (**Eğridir –Isp.*)

Parayı domuzun boğazına takmışlar da, "Domuz ağa" diye çağırmışlar. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Parayı el, dumanı yel alır. (**Ünye –Or.*)

Parayı kazandın tut, düşmanı kazandın güt. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Parayı paraya verin, parayı araya vermeyin. (*–Gaz.*)

Parayı yal gibi değil, bal gibi yerler. (*Lâleli *Fatsa –Or.*)

Parayla hana eşek bağlanır. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Parmağını kesmeyen acısını bilmez. (**Nıksar –To.*)

Parmağı uzun bal yiyemez, nasipçisi (kısmetlisi) yer. (*–Vn.*)

Paslı teneke kova olmaz. (*–Vn.*)

Paycı parmağını yalamış. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Pazar ilk pazar. (*–Gaz.*)

Pazarsız dükkân açılmaz. (*Lâleli *Fatsa –Or.*)

Pencere köftü var, her şeyin bir vakti var. (*Hacı Ahmetler *Sütçüler –Isp.*)

Peyniri yiyen suyu bulur. (**Mudurnu –Bo.*)

Pezevenkliğe yeni başlayan önce kendi kızını baştan çıkarır. (**Bulancak –Gr.*)

Pırasa para ile, her şey sıra ile. (**Akseki –Ant.*)

Piç katırın önünde ardında durulmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Pis boğazla boş boğaz, belâdan kurtulmaz. (**Kuyucak –Ay.*)

Pisiği çok sıkıştırırsan yüzüne atılır. (*–Gaz.*)

Pislik karla saklanmaz. (**Karakoçan –El.*)

Pişmiş aşa su katandan, ağız üstü yatandan korkmalı. (*Kurşunlu, Zahmettin *Hekimhan –Ml.*)

Poh pohun üstüne yağar. (*–Bt.*)

Post yiyen kedi gözünden bellidir. (*Canik *Mazgirt –Tn.*)

Pozalı domuz yığın dağıtır. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

R

Rahat el, aç karın üzerinde bulunur. (*–Hak.*)

Rahvan at kendini yorar. (**Almus –To.*; **Mudurnu –Bo.*; *Çitme *Divriği –Sv.*)

Rakıya verip anırma, tütüne verip savurma. (*–Af.*)

Ramazanın imamından, ağustosun yılanından korkulur. (*Dirmil *Gölhisar –Brd.*)

Rençbersen üçle, çobansan yaylanda kışla. (*Üryan *Seyitgazi –Es.*)

Rezil olmadıkça vezir olunmaz. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Rüzgâr esmese çöp çıldıramaz. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Rüzgârın ardı yağış, şakanın ardı döğüş. (*Serkeşgüvezi *Fatsa –Or.*)

S

Sabaha kalan davadan korkmaz. (*–Gaz.*)

Sabah gelen gitmeğe, akşam gelen yatmağa. (**Bor –Nğ.*)

Sabahın soğunu sayma, akşamın ayazına kalma. (*Avdan *Çamlıdere –Ank.*)

Sabah kalkan işine, öğlen kalkan düşüne. (*–Isp.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Sabahleyin yağmur yağarsa gir yoluna, ikindiden sonra yağarsa gir foluna (yuvana). (*Çırakman –Sm.*)

Sabır sabır, sonu kabir. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Sabır selâmet, evmek elâmet. (*–Isp.*)

Sabır taşı selâmet, sabırsız baş malamat. (*–El.*)

Sabreden derviş, sıkıntıdan gebermiş. (*İskeçe –Yunanıstan*)

Sabun koy ağ çıksın, yoğurt koy yağ çıksın. (*–Gaz.*)

Saç düzene girer, hamur tükenir; iş düzne girer, ömür tükenir. (*Üzümlü *Fethiye –Mğ.*)

Saç yanar, sacayak yanar, üstündeki bezdırme de yanar. (*–Isp.*)

Safa ile yenen, cefa ile kazanılır. (*–İz.*)

Sağ gözden sol göze fayda yok. (**Merzifon –Ama.; *Karakoçan –El.; –Çkr.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; Baltalı *Çıldır –Kr.; *Mesudiye –Or.*)

Sağ göz sağlığa, sol göz varlığa. (*–Isp.*)

Sağıra söz, topala yol yetmez. (*Ömerşıhlar *Nallıhan –Ank.*)

Sağlam öküze çürük saman kâr etmez. (*–Vn.*)

Sağlık istersen çok yeme, saygı istersen çok deme. (**Merzifon –Ama.*)

Sağlık şenlikle, erlik varlıkla. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Sağ sallanır, çürük alınır. (**Gürün –Sv.*)

Sahibine hırlayan köpek kapıdan kovulur. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Sahibini kapmayan iti makbul saymazlar. (*–Gaz.*)

Sahibinin gözü tarlaya gübredir. (*Ağlı *Küre –Ks.; –İz.; *Mudurnu –Bo.*)

Sahipsiz koyuna kurt, parasız bekçilik eder. (**Lâdik –Sm.*)

Sahipsiz itin kuyruğu bacağı arasında olur. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Sakalın bıyığa minneti var. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Sakal sarı, göz mavi, döl azgını; gece ayaz, gündüz bulut, yıl azgını. (*–Gaz.*)

Sakar kısrağın, yalama tayı olur. (**Mudurnu –Bo.*)

Sak çobandan sağır köpek yeğdir. (**Dinar köyleri –Dz.*)

Sakla beni varken, bulunayım sana yokken. (**Çay –Af.*)

Saksağanın alayı olmaz. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Sak yat sayma, tuz ver yayma. (*–Gaz.*)

Salakana köpekten kurtçu çomar olmaz. (**Suşehri –Sv.*)

Salhane köpeğinden kurtçu enik doğmaz. (*Memik *Sivrihisar –Es.*)

Salma deve, gelmez eve. (*–Bil.*)

Samanın iyisini marta koy, marta koymazsan koca (gece) öküzün derisini (gonunü) avlaya (çangala) artakoy. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.; Avdan *Çamlıdere –Ank.; Çayköy *Niksar –To.*)

Samanın sarısını, odunun kurusunu marta alıkoy. (*Dort *Sultandağ –Af.*)

Samanın yarısını marta koy. (*Memik *Sivrihisar –Es.*)

Samanlığı danacıklar tüketir. (**Gürün –Sv.*)

Samanlıktaki kediye kurşun değmez. (*Ereğli –Kn.)

Samanlıktan gelir dananın yolu. (*Pazarören *Pınarbaşı –Ky.)

Samanlık yanar da farelere olur hayıflık. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.)

Saman pazarında mücevherin kıymeti olmaz. (*Kağızman –Kr.)

Sana değmeyen kuldan uzak dur. (–Kr.)

Sanatın en kötüsü damdıra, onu da çal da unut. (*Pazarören *Pınarbaşı –Ky.)

Sanatın hırsızlıksa da iyi tut. (**Gülnar –İç.)

Sap kabarır, sahibi kubarır. (*Dişli *Bolvadın –Af.; –Es.)

Sarı altının olacağına sarı samanın olsun. (*Garipköy *Tavas –Dz.)

Sarı inek meleğen olur, kahpe karı güleğen olur. (–Vn.)

Sarımsak içli dışlı, soğan yalnız başlı. (**Bor –Nğ.)

Sarımsak yılında kokar. (**Lapseki –Çkl.)

Sarma kazancı, yanıma karası bulaşır. (*Gülbayır *Niksar –To.)

Sarmısak sapından arlanmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Sarmısakla soğan bir arada gıtmez. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Satın alma sarımsak, sapına kadar tatlı olur. (*Ermenek –Kn.)

Saygı sayana, terbiye alana göredir. (*Avdan *Erfelek –Sn.; *Havza –Sm.)

Sayılmayan taş, kırar baş. (**Şavşat –Ar.)

Sekizden gelen dokuzdan gider. (–Krş.)

Sekiz günlük ömüre, dokuz günlük azık gerek. (–Brd.; *Emırdağ –Af.; *Anamas *Eğridir –Isp.)

Sekiz gün yaşamak, dokuz gün çalışmak. (*İskeçe –Yunanistan)

Sel yokken kum vardı. (**Hanak köyleri –Kr.)

Semiz hıralıncaya kadar hıra tahta başına çıkar. (–Gaz.)

Sen besle danayı, koyun bulur anayı. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.)

Senden kan çıkmadıkça elden ter çıkmaz. (*Anamas *Eğridir –Isp.)

Sen doğru ol, eğri belâsın bulur. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; *Ermenek, Çiğil, *Ilgın –Kn.; –Vn.; Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.; Carhik *Pertek –Tn.*)

Sen hazırla dostunu, ana doğurur düşmanını. (*Çepni *Gemerek –Sv.*)

Sen işi bırakma, iş seni bıraksın. (**Akçaabat –Tr.; *Balâ, Hacıobası, Küçük Delice –Ank.; Çırakman, Çınaralan –Sm.; –Dy.; *Havza –Sm.; *Küre –Ks.*)

Sen köprü olursan herkes üstünden geçer. (**Alanya –Ant.*)

Sen kürek olursan atacak gübre çok bulunur. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Sen seni saman çöpüne bağla. (*–El.*)

Sen seversin oğlunu, o da sever oğlunu. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Sen yedin baklava güllaç, ben yedim herle bulamaç; sabahtan kalktık sen de aç, ben de aç. (**Suşehri –Sv.*)

Serçe ile konuşanın sesi semadan gelir. (*–Gaz.*)

Serçeye çubuk bere. (*Çiğil *Ilgın –Kn.; –Af.*)

Serçeye çubuk yarası belâdır. (*–El.*)

Serersen oturursun. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Sermayesiz bakkal turp tohumu satar. (*–Vn.*)

Sert ağacın çivisi kendinden olur. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Sevap istersen öldür yılanı, cennet istersen incitme canı. (**Merzifon –Ama.; Çamova *Divriği –Sv.*)

Sevdik gitmeyince, sevdik gelmez. (*–Ks.*)

Seven sevenin kuludur. (*–Dy.*)

Sevilmeyen gelinin sekirdanı eğri gerek (sekiz karış). (*–Çkr.; *Ermenek –Kn.*)

Sevme değil garaz, öpme değil maraz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Sev seni seveni huri ise, sevme seni sevmeyeni iki gözününün biri ise. (*Zile *Mesudiye –Or.*)

Seyirciye döğüş kolaydır. (*Yavuz *Şavşat –Ar.; Yukarı Miselli *Keban –El.*)

Sıçana rakı içirmişler, pisiğe biroh çağırmış. (*–Gaz.*)

Sıçandan doğan kendirük (çul, dağarcık) keser. (*Zile *Mesudiye –Or.; Gülbayır *Niksar –To.; *Yerköy –Yz.; *Gürün –Sv.; Kayadibi, Yavuzköy *Şavşat –Ar.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Sıçanın işemesinin denize faydası var. (**Gürün –Sv.; –Bt.*)

Sıçanın sidiği denize katık. (*Dirmil *Gölhisar –Brd.*)

Sıçan sidiğinin değirmene faydası vardır. (*Derekuşçulu *Görele, *Bulancak –Gr.; *Mudurnu –Bo.*)

Sıçan toprağı başına eşer. (*–Gaz.*)

Sıçan tüylendikçe üşür. (*Kuzköy *Akkuş –Or.; Atikar *Baskıl –El.*)

Sıdkıyle tut da kara taştan tut. (**Akçadağ –Ml.*)

Sığırcının karısı sığır gelince kıvrar. (**Boğazlıyan –Yz.*)

Sığırtmacın karnı tok olunca, sığırın karnını tok sanır. (**Kuyucak –Ay.*)

Sığırtmaçların kârı eşeğe binmesidir. (*–Hak.*)

Sığırtmaç sığırı parayla güder, insan insanı ahlâkla güder. (**Kuyucak –Ay.*)

Sınamışı sınamak ahmaklık. (*–Gaz.*)

Sınanmamış atın arkasına geçme. (*–Vn.; *İkizdere –Rz.*)

Sırımı en ince yerinden keserler. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Sırtındaki gömleğine inanma. (*Keşköyü *Ayancık –Sn.*)

Sırtını ya dağa, ya beye dayamalı. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

Sır verme dostuna, saman doldurur postuna. (*–Gaz.*)

Silâh atanın av kapanın. (**Gürün –Sv.*)

Silleyi yüze göre vururlar. (*–Vn.*)

Sinekte bal, tembelde mal aranmaz. (**Kuyucak –Ay.*)

Sirke küpünden, kadın kökünden. (**Bor –Nğ.*)

Siyahın açık esmeri, yoluna kurban kesmeli. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Sofrada elini, mecliste dilini tut. (*Anamas *Eğridir –Isp.; Çamova *Divriği –Sv.; Paçacıoğlu –Uş.; Yeniköy *Seyitgazi –Es.; Yaka *Dazkırı –Af.; –Hak.; Dirmil *Gölhisar –Brd.*)

Sofra görünce giriş, döğüş görünce sıvış. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Sofranın alt başı, kavganın üst başı. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Sofraya uzak duran Allah'a da uzak durur. (**Yeşilova –Brd.*)

Soğanı akşamdan düşmana, sabahtan dostuna yedir. (*Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Soğan kabuğundan kaynana olsa kığışdar. (*–Nğ.*)

Soğan yağda buruşur, el adama gülüşür. (**Ermenek –Kn.*)

Soğuk ile soysuzdan kork (sakın). (*Yaka *Dazkırı –Af.; Dirmil *Gölhisar –Brd.*)

Sohbete sonra varanın değeri olur. (*–Hak.; *Merzifon –Ama.*)

Sokma kuyruk tutmaz. (*Derekuşçulu *Görele –Gr.*)

Solucan yılanla ölçülüyorum derken beli üzülmüş. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

Sonradan atan topuktan vurur. (*–Vn.*)

Sonradan gelenin evi uç olur, tarlası kıraç olur. (*–Gaz.*)

Sonradan gelen keller, yurdun iyisini beller. (*Anamas *Eğridır –Isp.*)

Sonraki yamalık, yamalık olmaz. (*Kızılhisar *Acıpayam –Dz.*)

Sonunu sayan yiğit, yiğit değildir. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Sopadan kaçmalı, yemeğe koşmalı. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Soydum ektim soyuna çekti, soyundum ektim yine soyuna çekti. (*Kubadın, Eskicuma –Sm.*)

Soydur çeker, topaldır seker. (*Bekilli *Çal –Dz.*)

Söğüt gölgesi, yiğit gölgesi. (**Seydişehir –Kn.; Anamas *Eğridir –Isp.; *Karakoçan –El.; –Gaz.*)

Sövme paşa babama, sövmeyem paşa babana. (*Tatalit *Çıldır –Kr.*)

Söylenmedik söz yok, işitilmedik söz çok. (**Balâ –Ank.*)

Söyler dil, görür göz, utanır yüz. (*–Vn.*)

Söyleyenden olma, dinleyenden ol. (*–İz.*)

Söz biliyorsan söyle inansınlar, bilmiyorsan söyleme seni bir adam sansınlar. (**Akçadağ, Kurşunlu, Zahmettin *Hekimhan –Ml.*)

Söz birliği, el birliği. (**Merzifon –Ama.*)

Söz ölüm getirmez. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Söz sahibine batar. (*–Gaz.*)

Söz sözün karşılığıdır. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Söz sözü, söz de döner kalbi açar. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Sözün tamını eşeğe derler. (*–Vn.*)

Sözün (haneğin) yalanı olmaz, yanlışı olur. (*–Gaz.*)

Sözü saklama, sonra el çıkarır. (*Yavadı *Mesudıye –Or.*)

Sözü söyle alana (kulağında kalana), arı piri olana. (*–Vn.*)

Sözü tok olanın kalbi pak olur. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Söz vaktinde açılır. (*–Vn.*)

Söz var halk içinde, söz var hulk içinde. (*Yavuzköy *Şavşat –Ar.*)

Söz verme, verdinse dönme. (*–Gaz.*)

Su aka aka durulur. (*Yaka **Dazkırı –Af.*)

Su aka aka yolunu (deresini) bulur (bulurmuş). (*–Dy.; –Vn.*)

Su başı çimenli olur. (*–Vn.*)

Suçlu bağırmış, suçsuzun yureği patlamış. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Suç sahipsiz (garibin) olur. (*–Gaz.*)

Su çukurunu, yel tepesini bulur. (*Çayköy *Niksar –To.; Davulkuyu *Hekimhan –Ml.*)

Sudaki balığa soğan doğranmaz. (*Anamas *Eğridır –Isp.*)

Su damlaya damlaya suyu deler. (**Havza –Sm.*)

Su dipten kaynar. (*İlyasköy –Brd.*)

Su göl yerine akar (yığılır). (**Merzifon –Ama.*; *Kayadibi *Şavşat –Ar.*)

Sultan navruz, başında havuz. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Sulu pamuk suda gelir. (*–Gaz.*)

Suyu sohuya koy, döv döv gene su. (*–Gaz.*; *Kurşunlu *Hekimhan –Ml.*)

Suyu dövmekle yağ çıkmaz. (**Merzifon –Ama.*)

Suyu üfürerek iç, yolu süpürerek geç. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Süprülmedik eve bilinmedik (beklenmedik) misafir gelir. (*–Gaz.*)

Sürü tersine dönünce uyuz keçi öne düşer. (**Ünye –Or.*)

Süruyü satan, köpek istemez. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Sütlü inek süsken olur. (*–Isp.*)

Sütlü koyunu sürüden ayırmazlar. (*–Vn.*)

Sütünde olan tırnağında getirir. (*Çepni *Gemerek –Sv.*)

Süt veren ineğin memesi kesilmez. (**Gürün –Sv.*)

Ş

Şahan gözünü ette açmış, karga gözünü bokta açmış. (*–Gaz.*)

Şahin küçük amma zarbı büyüktür. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Şakirt bez dokur, usta tez dokur. (**Beyşehir –Kn.*)

Şalgamı tutmazsan da tarlasından geç. (*–Brd.*)

Şam'da hıyar olsa, ucunda hüner olur. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Şaşan ördek götün götün (geri geri) gider. (*Kızılcaağaç *Bucak –Brd.*; *Kıvrasıl *Alanya –Ant.*; *–Gaz.*)

Şer işi uzat hayra dönsün, hayır işi acele et şerre dönmesin. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Şeytanın çarığı tez delinir (deliktir). (*Salman *Akkuş*, **Ünye –Or.*)

Şeytanla ceviz oynanmaz. (*Gürün –Sv.)

Şeytan ocağını boş koymaz. (–Gaz.)

Şubatın arpası, martın sıpası. (Dort, Mahmudıye –Af.)

T

Tabşin karşılıklı olur. (İskeçe –Yunanistan)

Tahsildarın iyisi öküzün tekini, kötüsü çiftini sattırır (Anamas *Eğridir –Isp.)

Takke ayağa, terlik başa giyilmez. (*Küre –Ks.; Dırmil *Gölhisar –Brd.)

Talebe hocadan, karı kocadan korkmalı. (Yaka *Dazkırı –Af.)

Talihini kuşta değil, işte ara. (*Bulancak –Gr.)

Talih yürürse: el getirir, yel getirir, sel getirir. (–Gaz.)

Tamahkârın gözünü toprak doyurur. (Sorgun *Güdül –Ank.)

Tamah var, müflis acından ölmez. (–Gaz.)

Tandır başında bağ dikmek kolaydır (dikilmez). (–Gaz.)

Tandır ıssı (sıcak) iken ekmek tutar. (–Vn.; –Ezm.; *Sivrihisar –Es.) Yolboyu *Susuz –Kr.; *Ereğli, Doğanbey *Beyşehır –Kn.)

Tandır tavında gerek. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; *Gürün –Sv.)

Tanrı'nın çarkı yavaş öğütür ama, un ufak eder. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Tanrı yılanın feyline bakmış da kıçını karnına sokmuş. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Tarlada iz, harmanda yüz gerek. (Gürmedere *Fethiye –Mğ.)

Tarlada izi olmayanın yemekte (harmanda) yüzü (gözü) olmaz. (*Akçadağ, *Arapkir –Ml.; Yeşilova *Aksaray –Nğ.; Ketendere *Akkuş, Yastura *Mesudiye –Or.; –Tn.; –Af.; *Lapseki –Çkl.; Çırakman, Çınaralan –Sm.; *Ereğlı –Kn.; *Mihallıççık –Es.; Ersizler *Küre –Ks.; *Delice –Ank.; Kıvrasıl *Alanya –Ant.)

Tarlanın eve, kadının yere yakını. (*Yenişehir –Brs.; –Isp.)

Tarla kaza kaza tükenir. (*Mahmutören –Or.*)

Tarla satanla, karı boşayanın göğsünün kütültüsü geçmez. (–*Brd.*)

Tarla satanla, karı boşayanın ahı geçmez. (*Kayadibi *Yeşilova –Brd.*)

Tarla tarlaya bakarak diken getirir. (*Çamova *Divriği –Sv.*)

Tarla tarlaya taş arar, kahpe yanına yoldaş arar. (*Bekili *Çal –Dz.*)

Tarlaya saban, koyuna çoban gerek. (*Dort *Sultandağ –Af.; Canik *Mazgirt –Tn.; *Mudurnu –Bo.*)

Tarlayı, pıtırak, insanı oturak mahveder. (**Mudurnu –Bo.*)

Tarlayı taşlı yerden, kızı kardaşlı yerden .(–*Gaz.; *Suşehri –Sv.; *Yerköy –Yz.*)

Tas yere düşmeyince çanlamaz. (–*Gaz.*)

Taş at da kolun açılsın. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Taşağına vurmakla deve kükremez. (–*Gaz.*)

Taşa, suya, ateşe yiğitlik olmaz. (*Derekuşçulu *Görele –Gr.*)

Taşa tohum ekilmez. (**Kuyucak –Ay.*)

Taşa zorlayan boşa zorlar. (**Mudurnu –Bo.*)

Taş gölgesi, baş gölgesi. (**Seydişehir –Kn.*)

Taş kabağa değse de vay kabağın başına, kabak taşa değse de vay kabağın başına. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Taş kesen, baş kesen, yaş kesen iflâh olmaz. (–*Gaz.*)

Taş ol da baş yar. (–*Vn.; –Çkr.; *Gemerek –Sv.; *Kure –Ks.*)

Taş taşa, baş başa yanaşarak iş olur. (*Muradiye –Rz.*)

Taş taşa dayanır, taş duvar olur. (–*Isp.*)

Taş taşa değmeyince duvar olmaz. (**Hanak köyleri –Kr.*)

Taş taşa söğkenir. (–*Gaz.*)

Taş taşı sarınca kına gibi un olur. (**Bor –Nğ.*)

Taş taş ile duvar olur. (*Türközü *Posof –Kr.*)

Taş yuvarlanır çiğile düşer. (*Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Tat çocuğun dilinden annesi anlar. (*Zahmettin *Hekimhan –Ml.*)

Tatın gelişi, Kürdün görüşü. (*–Kr.*)

Tatkın, kudurgandan yeğdir. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Tatlı söz dinletir, tatsız söz esnetir. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; *Küre –Ks.; *Alanya –Ant.; Yaka *Dazkırı, Karapınar *Sultandağ –Af.*)

Tatlı su taş deler. (*–Brd.*)

Tattıran tatmolur. (**Bor –Nğ.*)

Tavsız ekme, tatsız yeme. (**Mudurnu –Bo.; Ağlı *Küre –Ks.*)

Tavşanı tazı tutar, çalımı avcı satar. (**Bulancak –Gr.; *Küre –Ks.*)

Tavşan ne denli yatarsa, o denli de kaçar. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Tavşan yatağında avlanır. (*–Vn.*)

Tavuğun gıdı gıdısı bir avuç dene içindir. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Tavuğun sadakası bir yumurta. (*–Gaz.; –Vn.*)

Tavuk ağzından yumurtlar. (*Hacı Ahmetler *Sütçüler –Isp.*)

Tavuk buğday tanesiyle, karı üzüm tanesiyle getirilir. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Tavuk eşer böcüğü öğretir cücüğe. (**İspir –Ezm.*)

Tavuk eşindiğini, deli düşündüğünü yapar. (*–Kn.*)

Tavuk giderse boku da gider. (*–Nğ.*)

Tavukken tavuk su içer, bir göğe bakar. (*–Gaz.; –Hak.*)

Tavuk sağılmaz, söğüt yakılmaz, güveye güvenilmez. (*–Hak.*)

Tavuk var kazdan güzel, gelin var kızdan güzel. (*–Isp.*)

Tavuk yumurtlar, horoz zora düşer. (*–Hak.*)

Tay babasını geçer. (*Zile *Mesudiye –Or.*)

Tay besleyen ata biner. (*Dirmil *Gölhisar –Brd.*)

Tayi kaldurur, emi saldırur. (*–Bt.*)

Tay iken oynamayan at olmaz. (*–Nğ.*)

Tazı büyür çulu küçülür. (*–Gaz.*)

Tazının yürüdüğünü tilki sevmez. (**Mudurnu –Bo.*)

Tazısız ava giden tavşansız eve döner. (**Balâ –Ank.*; **Dinar –Af.*; *–Vn.*)

Tazıya çul, yiğide yol dayanmaz. (**Ünye –Or.*)

Tazıyı besleyen, osuruğunu sesler. (**Güdül –Ank.*)

Tazıyı çulundan bilmezler. (*–Nğ.*)

Tazıyı çulladıkça üşür. (**Taşova –Ama.*)

Teb demeden, tebarekeye çıkılmaz. (*–Hat.*)

Tedariksiz apteshaneye giden domalı domalı taş arar. (*–Gaz.*; **Gürün –Sv.*)

Tedariksiz çeşmeye oturan büveli büveli taş arar. (*–Gaz.*)

Tefek dikmeyince kabak büyümez. (**Ünye –Or.*)

Tek atlı tekin olmaz. (*Yavuzköy, Kayadibi* **Şavşat –Ar.*)

Tek durana tekne kadar yer vermişler. (**Güdül –Ank.*)

Tek elle tepşin olmaz. (*–Tk.*)

Teklifsiz gelen mindersiz oturur. (*Baltalı* **Çıldır –Kr.*; *Çamşığı* **Divriği –Sv.*)

Tek odun yanmaz, karısından korkan adam olmaz. (*–Hak.*)

Tek öküz çifte yürümez. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt –Ml.*)

Tek taştan duvar olmaz. (*Derekuşçulu* **Görele –Gr.*)

Tembel badem (ceviz) yemek ister, kabuğunu kırmağa üşenir. (**Mudurnu –Bo.*;*–Isp.*)

Tembel uyur, bahtı büyür. (*–Vn.*)

Temiz su akar, durgun su kokar. (**Germencik –Ay.*)

Tencere kapağıyle kaynar. (*Gürmedere* **Fethiye –Mğ.*; *–Isp.*)

Tende gelen teneşirde gider. (**Manyas –Ba.*)

Terazi keçeden olursa nügüsü boktan olur. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt –Ml.*)

Terazisi tezekten olanın dirhemi boktan olur. (*–Vn.*)

Terlemeden mal, hırlamadan can alınmaz. (*Zile *Mesudiye –Or.*)

Ters yıkandıkça tükenir, arınmaz. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Terzinin dikişi kötü, ayıbını örten ütü. (*–Gaz.*; *Kayadibi *Şavşat –Ar.*; **Bulancak –Gr.*)

Testici suyu kendi çanağından içer. (**Akşehir –Kn.*)

Teyze diz dize gel bize, emeti göt göte git öte. (*–Nğ.*)

Tezekten olma terazinin dirhemi boktan olur. (**Ünye –Or.*)

Tez kabaran tez söner. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Tıngırdayana değil, şıngırdayana bak. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Tilki arkasına baka baka kaçar. (**Maden –El.*)

Tilki erişemediği üzüme "Hevengim olsun" demiş. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Tilki gibi kurnaz, kaplumbağa gibi şahbaz olma. (*Davulkuyu *Hekimhan –Ml.*)

Tilkinin avı gelince tazının sıçağı gelir. (*Tatalit *Çıldır –Kr.*)

Tilkinin iyisi olmaz, itin dayısı olmaz. (*Gülbayır *Niksar –To.*)

Tilkinin yüzüne bak da südünü öyle sağ. (*Hacı Ahmetler *Sütçüler –Isp.*)

Tilki: "Seher uykusuyle ikindi güneşi olmasa, ben de ekincilik yapardım" demiş. (*–Gaz.*)

Tilkiye: "Tavuk güt" demişler de "Ayağım yalınayak" demiş. (**Yeşilova –Brd.*)

Tilkiyi kovalarken kurdu uyandırma. (*Soğucak *Erfelek –Sn.*)

Tilkiyi tavukla gagalamışlar: "Allah gazabınızı artırsın" demiş. (*–Nğ.*)

Tiryakinin tiryakiye borcu var. (Tiryaki tiryakiye borçlu.) (*–Gaz.*)

Toba tokluktan olur, üz göz yokluktan olur. (*–Vn.*)

Tok domuz darıya vurmaz (tarlaya girmez). (*Gülbayır, Çayköy *Niksar –To.*)

Tok domuz yulaf yemez. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*; **Lapseki –Çkl.*)

Tok karnına dokuz topak köfte. (*–Gaz.*)

Tokmağı boş kazık yer. (*–Gaz.*)

Topal keçi de kör tekenin yareni. (*Çamşığı *Divriği –Sv.*)

Topa top deyince, top da küp der. (**Bor –Nğ.*)

Toprağı işleyen altın bulur. (**Ereğli, Doğanbey *Beyşehir –Kn.*)

Toprağını ele, sele verme. (*Avdan *Çamlıdere –Ank.*)

Toprağın taşına bakma, yaşına bak. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Torluğunda oynamadık tay olmaz. (*–Vn.*)

Tosbağayı havadan atmışlar: "Ya göle, ya harmana" demiş. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Töbe olmasın, sabır olsun. (*–Gaz.*)

Turpun seyreği iyidir. (**Suşehri –Sv.; *Ladik –Sm.*)

Tutulan (eldeki) sakal yolunur. (*–Gaz.*)

Tuzdan tuz suyu çıkar. (*–Ba.*)

Tüccarın bir günü, ekincinin bir yılı, azabın var ömrü. (*–Gaz.*)

Tüfeğin vurmazı, karının vermezi olmaz. (*Anamas *Eğridir –Isp.; Kıvrasıl *Alanya –Ant.*)

Tükürülen tükrük ağıza alınmaz. (**Bünyan –Ky.; Anamas *Eğridir –Isp.*)

Türkmen işler Tat yer, eşek işler at yer. (*–Vn.*)

Türkün aklı, gözünde saklı. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Tüyde akıl olsa ayıda bitmez. (**Ünye –Or.*)

U

Ucu bulunmayan yumak olmaz. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Ucuz etin tiriti olmaz. (*Baltalı *Çıldır –Kr.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; *Gürün –Sv.*)

Ucuz et kokmuş olur. (*Tirebolu –Gr.)

Ucuz fenar, yatsıya kadar yanar. (Osmaniye *Ilgın –Kn.)

Ucuz satan, tez satar. (–Tk.)

Uçan kuştan haber sorulmaz. (*Terme –Sm.)

Uçar kuşun olmasın, döner taşım olsun. (*Hekimhan –Ml.)

Uç derisi post olmaz. (Güleman *Maden –El.)

Ufak taşı tiskileme gözüne cirkiler. (Kızılhisar *Acıpayam –Dz.)

Ufak taşla kıçını silme elin pis olur. (Yaka *Dazkırı –Af.)

Uğursuzun gördüğü süt, yoğurt olmaz. (*Eğridir –Isp.)

Uluğun işi ürer de savsağın işi üremez. (–Af.)

Uluk kulum, garip kulum. (–Af.)

Ulu kuşun kısmeti ayağına gelir. (Anamas *Eğridir –Isp.)

Ulular köprü olsa basıp geçme. (Kömür *Kemah –Ezc.; *Havza –Sm.; *Merzifon –Ama.; *Mudurnu –Bo.; –Vn.)

Ummadığın çalıdan tavşan çıkar. (*Suşehri –Sv.)

Ummadığın çotuk (kütük) arabayı devirir. (–Sk.; *Lapseki –Çkl.)

Umut kalacağına emek kalsın. (Çırakman –Sm.)

Una dökülen yağın zararı yok. (–Gaz.)

Un kepeksiz, ev köpeksiz olmaz. (*Ardanuç –Ar.)

Unun çok olacağına ünün çok olsun. (Yukarı Bozkuyu *Kadırli –Ada.)

Urba kırıttırır, ayakkabı yürüttürür. (*Ilgın –Kn.)

Ustadan usta gerek, bir ekmek üste gerek. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Usta hırsıza kapı, baca olmaz. (*Akseki –Ant.; Çamova *Divriği –Sv.)

Ustasız usta olmaz. (–Vn.)

Utanmayanın sefası çoktur. (Atikar *Baskil –El.)

Uykudan tavşan bile onmamış. (Gavişköy *Tavas –Dz.)

Uyku uyku getirir, uyku et bitirir. (*–Gaz.*)

Uyuz itte gümüş kuşak bulunmaz. (*Kozluca, Cemilbey –Çr.*)

Uyuz itte kıllı taşak bulunmaz. (*–Gaz.; –To.; *Suşehri –Sv.*)

Uzak yerin somunu büyük, içi boş olur. (*Kayadibi *Şavşat –Ar.*)

Uzak yerin somunu büyük olur. (**Gürün –Sv.; Davulkuyu *Hekimhan –Ml.; *Sultandağı –Af.; Yeşilyurt –Es.*)

Uzun adam herek olur, ayda yılda gerek olur. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Uzun ağaç yel ağacı, kısa ağaç gül ağacı. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

Uzunda hüner olsa, çamda hıyar biter. (*Dirmil *Gölhisar –Brd.; *Eğridir –Isp.*)

Uzun gidenin ayağını keserler. (**Kuyucak –Ay.*)

Uzun yolun kısasını, kısa yolun kesesini seçmeli. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Ü

Üç elli yaz belli. (*Çırakman –Sm.*)

Üç kuruşluk eşeğin beş paralık sıpası olur. (*–Gaz.*)

Üfürükle pilav pişmez. (**Çıldır –Kr.*)

Üğlemekle hamam ısınmaz. (**Karakoçan –El.*)

Ümidin kalacağına emeğin kalsın. (*–Isp.*)

Üren itin pahası sorulmaz. (**Ağın –El.*)

Ürmeye bakma, sürmeye bak. (*İlyasköy –Brd.*)

Üste gelen üsteler, evi barkı desteler; alttaki ya ölür ya hastalar. (*–Vn.*)

Üveyin özü olmaz, köreğin gözü olmaz. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

Üzüm bekçisi üzümünden tadar. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Üzümcünün gözü omcada olur. (*Kelekçi *Acıpayam –Dz.*; *Yaka *Dazkırı –Af.*; *Gecek *Sivrihisar –Es.*)

Üzümü elde gör, çöpünü yerde gör. (*–Brd.*)

Üzümü kışın dondurursan, yazın ondurur. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Üzümün iyisi tene, karının iyisi nene olur. (*–Gaz.*)

Üzüm vakti it ölmez. (*–Ar.*)

Üzüm yiyen köpeği, pekmez sıçıncaya kadar kovalarlar. (*Karacaviran *Seydişehir –Kn.*)

V

Vakit pişirmez, od pişirir. (**Suşehri –Sv.*)

Vakitsiz açılan gül çabuk solar. (**Balâ –Ank.*; **Alucra –Gr.*; **Mudurnu –Bo.*)

Vakitsiz misafir keseden yer. (*Baltalı *Çıldır –Kr.*)

Vaktinde eğilen gür biter. (Büyük *Zaim *Susuz –Kr.*)

Vardı yağım balım gelirdi kardaşlarım, tükendi yağım balım gelmiyor kardaşlarım. (**Suşehri –Sv.*)

Var el titremez. (*Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Varsa paran, yoktur yaran. (**Ünye –Or.*)

Velitten pelit, pelitten velit olur. (*–Vn.*)

Ver Allah'ın verdiğine, vur Allah'ın vurduğuna. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*; *–Gaz.*)

Verdin mi doymalı, vurdun mu koymalı. (**Mudurnu –Bo.*)

Ver elindeki sapı, dolan kapı kapı. (**Suşehri –Sv.*)

Veresiye dediler alasım geldi, istemeğe geldiler ölesim geldi. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Veresiye göbek atılmaz. (**Bahçe –Ada.*)

Vergili kulum, sevgili kulum. (**Mudurnu –Bo.*)

Ver malını ellere, vur başını yerlere. (**Suşehri –Sv.*)

Verme malın veresiye, akar gider Karasuya; baş yarılır, kol kırılır, sulh ederler yarısına. (*–Gaz.*; *Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*)

Ver piyazı, saydır ayazı. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

Vızzığa[65] eğilenin beli tez bükülür. (**Kozan –Ada.*)

–Vuran mı yiğit, vur diyen mi yiğit? – Vur diyen yiğit. (*–Gaz.*)

Vuran oğul, babaya bakmaz. (*Baltalı *Çıldır –Kr.*; *Kayadibi *Şavşat –Ar.*; *–Vn.*; *Zile *Mesudiye –Or.*)

Vur geç dememişler, gül de geç demişler. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Vurucu oğlu, atıcı oğluna danışmaz. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Y

Yabancı itin (köpeğin) kuyruğu (döşünün) altında gerek. (*Anamas *Eğridir –Isp.*; **Seydişehir –Kn.*; **Saruhanlı –Mn.*; *Yaka *Dazkırı –Af.*; *İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

Yağan durmaz, doğan ölmez. (**Eğridir –Isp.*)

Yağan yağmur esen yele yetmez. (*–Gaz.*)

Yağar yağmur, eser yel, yolcu günü. (*–Ada.*)

Yağcıdan kız alma kaçar, Kayı'dan kaz alma uçar. (*–Tk.*)

Yağcı yağdırır, kayı kaydırır. (*–Tk.*)

Yağ derisine köpek bağlanmaz. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Yağı bala katmak değil, eli ele katmak. (**Suşehri –Sv.*)

Yağını veren Allah, bulgurunu aşlığını da verir. (*Çayköy *Niksar –To.*; *–Vn.*)

Yağışlı havada çift olmaz. (**Biga –Çkl.*)

Yağınan yavşan yenir. (**Gürün –Sv.*)

65 Vızzık: İzmarit.

Yağ ile yavşan kavrulmaz. (*Hacıobası*, **Delice* –*Ank.*)

Yağla yavşan tatlı olur. (–*Gaz.*)

Yağlı kazan yağlı kazana ağar, yağsız kazan dibini yağar. (**İspir* –*Ezm.*; **Gürün* –*Sv.*; –*Vn.*)

Yağmurda korkan tilki bir kolbecik yapar. (**Karakoçan* –*El.*)

Yağmurlu gün tavuk su içmez. (*Çanıllı* **Ayaş* –*Ank.*)

Yağmur tavıyle ekilen darı, kocasından sonra kalkan karı işe yaramaz. (**Acıpayam* –*Dz.*)

Yağmur yağmadan çift olmaz. (**Biga* –*Çkl.*)

Yağmur yelle, düğün elle. (*Kızılhisar* **Acıpayam* –*Dz.*)

Yağmur zamanı şaratan[66] borç verilmez. (–*Vn.*)

Yakına erinen, uzağa (yırağa) gerinir (yorulur). (*Davulkuyu* **Hekimhan* –*Ml.*; *Yukarı Bozkuyu* **Kadirli* –*Ada.*)

Yakına ver koğu gelsin, uzağa ver poğu gelsin.[67] (–*Ank.*)

Yağmuru yil azdırır, insanı il azdırır. (**Ereğli* –*Kn.*)

Yağ yiyen yalar geçer, ayran yiyen yalın biçer. (*Anamas* **Eğridir* –*Isp.*)

Ya herk et, ya terk. (**Boğazlıyan* –*Yz.*; **Suşehri* –*Sv.*; **Balâ* –*Ank.*; –*Ky.*; **Yeşilyurt* –*Ml.*)

Yahşi yiğit yaranından belli olur. (*Yukarı Bozkuyu* **Kadirli* –*Ada.*; **Darende* –*Ml.*; **Gürün* –*Sv.*; –*Gaz.*)

Yakın evliya varken uzağa giden çarpılmış. (*Zile* **Mesudiye* –*Or.*)

Ya köyünden, ya soyundan. (*Seslikaya* **Ardeşen* –*Rz.*)

Yalancıda yalan ara. (–*Krş.*)

Yalancının ipi kısadır. (**Mudurnu* –*Bo.*)

Yalancıyı kaçtığı yere kadar kovalamalı (kovalarlar). (–*Gaz.*)

Yalancı sedire bir defa çıkar. (–*Isp.*)

Yalancı yükün dibine birken geçer. (*Pazarören* **Pınarbaşı* –*Ky.*)

66 Şaratan: Oluk.
67 Koğ: Şikâyet. Poğ: Bohça, hediye.

Yalançi düz yoldan şaşmiş, toğrusi tağler aşmiş. (–*Bt.*).

Yalanın kemiği yok ki boğazına bata. (–*Gaz.*)

Yalanın ötesi olmaz. (–*Gaz.*)

Yalanın yanlışı vardır. (*Derekuşçulu* **Görele* –*Gr.*)

Yalık yalanmayınca kırık dolanmaz. (–*Dz.*)

Yalın koyusunu köpeğin iyisi yer. (*İğneciler* **Mudurunu* –*Bo.*)

Yalnız danışık danışmaya giden güle gelir. (**Bahçe* –*Ada.*)

Yaman işi ezel baştan ağlarlar. (*Yavuz* **Şavşat* –*Ar.*)

Yamanmayınca giyilmez, yalanmayınca doyulmaz. (**Ereğli* –*Kn.*)

Yaman ölmesin ki yağşı gele. (–*Kr.*)

Yananda anadır, yamanda anadır. (–*Vn.*)

Yananı Allah görür. (*Üzümlü* **Fethiye* –*Mğ.*)

Yananla yenene son olmaz. (*Anamas* **Eğridir* –*Isp.*)

Yanan soba kızarır, yanmayan soba bozarır. (**Ereğli* –*Kn.*)

Yanan yanacağı sever. (*İskeçe* –*Yunanistan*)

Yangınlık gâvurluktan kötü. (–*Gaz.*)

Yanmış harmanın (harmandan) öşürü olmaz (aşur alınmaz). (*İğneciler* **Mudurnu* –*Bo.*; –*İz.*; –*Mn.*; –*Isp.*)

Yapalağın yavrusu gözüne şahin görünür. (–*Nğ.*)

Yapılan iş, yapılmayan diş olur. (–*Brs.*)

Yap iyiliği, gör kemliği. (*Tarasçı* **Seydişehır* –*Kn.*)

Yaprağa yapış atlas olsun, toprağa yapış altın olsun. (–*Isp.*)

Yara gider, yeri gitmez. (*Çayköy* **Niksar* –*To.*)

Yaralı çama balta vuran çoktur. (–*Ezc.*)

Yara öldürmez, Yaradan öldürür. (–*Vn.*)

Yara yümeyle, hıra yimeyle. (*Kırkyaren* **Karahallı* –*Uş.*)

Yarımı ye de bütününü sebat ver. (*Çayköy* **Niksar* –*To.*)

Yaşayı gör yaşayı, sonra gör temaşayı. (–*Gaz.*)

Yatanın yürüyene borcu vardır. (*Ereğli, *Ermenek –Kn.; *Küre –Ks.; *Lapşeki –Çkl.; –Sn.)

Yatan öküze saman olmaz (gem yok). (Salman *Akkuş –Or.; Derekuşçulu *Görele –Gr.; Davulkuyu *Hekimhan –Ml.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; –Gaz.)

Yatan taş yosun tutar. (*Eğridir –Isp.)

Yater mal eyesi, kaher oğul babasi. (–Bt.)

Yatsıdan sonra oturmaya giden ya soğan yer, ya söğen.[68] (*Mihalıççık –Es.)

Yatsılık bir töre, o da adamına göre. (Keşköyü *Ayancık –Sn.)

Yavanlık olmayınca yananlık olmaz. (Yaka *Dazkırı –Af.)

Yavaş köpek sürüye kurt getirir. (Karatepe –Es.)

Yavsulu deriyi kimse üstüne almaz. (Anamas *Eğridır –Isp.)

Yavşak büyür bit olur, enik büyür it olur. (İğneciler *Mudurnu –Bo.)

Yavuz it yarasız olmaz (durmaz). (Çayköy *Niksar –To.; Zile *Mesudiye, Salman *Akkuş –Or.; *Bünyan –Ky.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; *Gürün –Sv.)

Yayıl yayıl, yaylımından çıkma. (*Suşehri –Sv.)

Yaylada karısı olanın sahilde darısı olmaz. (Kıvrasıl *Alanya –Ant.)

Yayladaki yoğurda mantı kesilmez. (Çamşığı *Divriği –Sv.)

Yazdırma, sonra düzdürme; düzdürürsen de sezdirme. (–Vn.)

Yazıcı dilinden, yaymacı elinden belli olur. (–Isp.)

Yazın ayransız, kışın yorgansız olmaz. (*Suşehri –Sv.; –Vn.; –Isp.)

Yazın cücüğü güzün sayılır. (*Bünyan –Ky.)

Yazın döşür, kışın pişir. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Yazın emeksiz, kışın gömleksiz yola çıkma. (*Kuyucak –Ay.)

Yazın gölgelenme, kışın dılenme. (Gezende *Gülnar –İç.)

68 Söğen: Sopa.

Yazın hankıldayan, kışın kankıldar. (*Anamas* **Eğridir* –*Isp.*)

Yazın kolan sürüntusü kışa faydadır. (**Dinar* –*Af.*)

Yazın yaşa, kışın taşa oturma. (*Mahmutören* –*Or.*; *Çırakman* –*Sm.*; *Seslikaya* **Ardeşen* –*Rz.*)

Yazın yersin lokumu, kışın yersin bokumu. (**Hanak köyleri* –*Kr.*)

Yazın yorulmayan, kışın rahat edemez. (*Kızılcaot* **Erfelek* –*Sn.*; *Büyük Zaim* **Susuz* –*Kr.*)

Yaz işi, kış düşü boldur. (**Sandıklı* –*Af.*)

Yaz var kış var, ne evecek iş var. (**Hanak köyleri* –*Kr.*)

Yaz yağmuru, atın yelesini keser. (*Anamas* **Eğridir* –*Isp.*)

Yaz yağmuru yalancı olur, abdal kızı dilenci olur. (*Anamas* **Eğridir* –*Isp.*; *Gündüzbey* **Yeşilyurt* –*Ml.*)

Yaz yorgunluğu kış rahatlığı içindir. (–*Kr.*)

Ye eti, iç suyu, ağzın bala dönsün; ye balı, iç suyu, ağzın yala dönsün. (**Merzifon* –*Ama.*)

Yediğin yeri sorulmaz. (*Anamas* **Eğridir* –*Isp.*)

Yedir tazıyı, görsün yazıyı. (–*Nğ.*)

Yediyenin yelleri, beşenin selleri, üçenin gonca gülleri, bire[69] biçimsiz çıkmaz (olmaz). (–*Gaz.*)

Yel değmedik dal olmaz. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt* –*Ml.*)

Yele bakan, ele bakan. (–*Ank.*)

Yelen değirmen ya iğini kırar ya çarkını kırar. (*Gülbayır*, *Çayköy* **Niksar* –*To.*)

Yel eserken harmanını savur. (**Yerköy* –*Yz.*)

Yel esmezse yaprak (çöp) kımıldamaz (sallanmaz). (**Merzifon* –*Ama.*; *Mahmutören* –*Or.*; –*Sn.*; –*Sk.*; *Anamas* **Eğridir* –*Isp.*; **Taşova* –*Ama.*; **Balâ* –*Ank.*; **Bulancak* –*Gr.*; –*Brd.*; **Sürmene* –*Tr.*)

69 Yediye, beşe, üçe, bire: Şubattan başlayıp ekin biçme zamanına kadar olan dört zaman bölümü.

Yel gelen deliği kapamalı. (*–Gaz.*)

Yelin ahrı yağaş, şakanın ahrı döğüş. (**Tirebolu –Gr.*)

Yelini bulan harmanını savurur. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Yemekle dost olan senelerce küsülü gezer. (*–Vn.*)

Yemekten sonra ya kırk adım atmalı, ya sırt üstü yatmalı. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Yemek yemekle boğaz aşınmaz. (**Erfelek –Sn.*)

Yenecek aş, buğusundan belli olur. (*Paçacıoğlu –Uş.; Anamas *Eğridir –Isp.*)

Yengece: "Niçin yanın yanın yürüyorsun" demişler; "Serde kabadayılık var" (keleşliğimden) demiş. (*–Gaz.; Anamas *Eğridir –Isp.; *Merzifon –Ama.*)

Yeni bardak su soğutur. (*Canik *Mazgirt –Tn.*)

Yeni testi suyu soğuk tutar. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Yenliceği[70] yel atmış, götüne çalı (diken) batmış. (*–Gaz.*)

Yer alırken düz, al, evlenirken kız al. (*Seslikaya *Ardeşen –Rz.*)

Yerim böreği, çalarım orağı. (*Yeşilova *Aksaray –Nğ.*)

Yerinden oynayan yetmiş iki belâya (kazaya) uğrar; en küçüğü ölüm. (*–Gaz.*)

Yerinde, tepecik dağ gibi görünür. (**Gemerek –Sv.*)

Yerini bulmayan güzel, yerini yerini gezer. (*Çayköyü *Niksar –To.*)

Yerli tavşanı, yerli tazı alır. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Yersen şanın artar, yemezsen malın. (*Güzelyurt *Hekimhan –Ml.*)

Yer yarılır pehlivan çıkar (hasım türer). (*Zuday *Taşova –Ama ; Çayköy *Niksar –To.*)

Ye tatlıyı içme suyu yandırırsa yandırır, ye yağlıyı iç suyu dondurursa dondurur. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.; –Af.; –Bil.*)

Yetene yeterler, yetmiyene taş atarlar. (*–Vn.*)

Yetim başı tutacağına domuz başı tut. (*Keşköyü *Ayancık –Sn.*)

70 Yenlicek: Ağırbaşlı olmayan.

Yetim büyür, felek utanır. (*Kağızman –Kr.)

Yetim diyer sakla beni, büyük olem vuram seni. (–Bt.)

Yetım demiş: "Ben güldüm", felek demiş: "Ben nerdeyim" (*Hanak köyleri –Kr.)

Yetim güler, yanlış güler. (–Bt.)

Yetim hakkı yedi taşı deler. (–Vn.)

Yetimi yedir, sıçacağını düşünme. (Derekuşçulu *Görele –Gr.)

Yığanın değil, yiyenindir. (–Vn.)

Yığını yakan harmana yetişmez. (*Havza –Sm.)

Yıkık köyden haraç alınmaz. (–Mğ.)

Yıkılacak değirmen çabuk döner. (*Tirebolu –Gr.)

Yıl aldırır, yıl sattırır. (*Gürün –Sv.)

Yılandan korkma, salandan kork. (Polat *Doğanşehir –Ml.)

Yılan eğri büğrüdür ama deliğin ağzına gelince doğrulur. (Beyceli *Fatsa –Or.; –Hak.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Yılanın huyu iyi olsaydı, ayakları olacaktı. (–Hak.)

Yılanken yılan toprağı övünle yalar. (–Gaz.; –El.)

Yılan sıcağa akar. (Zile *Mesudiye, *Ünye –Or.)

Yılansız yer olmaz. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Yıl bulduğunu yer. (*Gürün –Sv.)

Yırtık sökük başını almış gitmiş, iğne iplik yerine getirmiş. (–Gaz.)

Yiğit anadan çıplak doğar. (Taraşçı *Seydişehir –Kn.)

Yiğit daldasında yiğit saklanır. (–Vn.)

Yiğidi ar, deveyi zelber yıkar. (–Gaz.)

Yiğidi yas, demiri pas çürütür. (*Bünyan –Ky.)

Yiğidin altında at aksamaz. (–Gaz.)

Yiğidin anası tez ağlar. (Kamarık *Kemah –Ezc.; Botsa –Kn.; *Dazkırı –Af.; *Kadirli –Ada.)

Yiğidin iyisine deli derler. (*Anamas *Eğrıdır –Isp.*; *–Vn.*)

Yiğidin yiğide ekmeği ödünç, kötüye sadaka. (*–Gaz.*)

Yiğiti olan anasının koynunu arar. (*–Gaz.*)

Yiğit osurmakla götü yırtılmaz. (*–Gaz.*)

Yiyemediğin bokun başı ucuna geçme. (*–Gaz.*)

Yiyen maldan korkulmaz. (*–Gaz.*)

Yoğun canı alınmaz. (*–Gaz.*)

Yoğurdu tuz, insanı söz öldürür. (**Emirdağ –Af.*)

Yoğurt dökülür yeri kalır, ayran dökülür neyi kalır. (*–Vn*; *–Bt.*)

Yoğurt kışın beyler önünde, yazın keller önünde. (**Merzifon –Ama.*)

Yoklukta bal da ekmeğin katığıdır. (**Emirdağ –Af.*; *Anamas *Eğridir –Isp.*)

Yoksa bakır, olursun fakir. (*Zile *Mesudıye –Or.*)

Yokuş dibinde arpa kâr etmez. (*–Vn.*)

Yola çıkan yolda kalmaz. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Yolcunun ağ sakallısını döverler. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirlı –Ada.*)

Yolcunun atı tavlanmaz. (*–Hat.*)

Yolcuya sohbet haramdır. (**Beyşehir –Kn.*)

Yol olur bir bohost,[71] düşman olamaz dost. (*–Hak.*)

Yolu ile giden yorulmaz. (**Ünye –Or.*)

Yolumuz on iki ay. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Yolun işleğinden, karının kişneğinden ayrılma. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

Yol yol ile, yoş da balta ile bulunur. (*Kızılcaağaç *Bucak –Brd.*)

Yongacı yanında durma, helvacı yanında dur. (*Yaka *Dazkırı –Af.*)

Yörük ne bilir bayramı, lık lık içer ayranı. (*–Brd.*; **Akseki –Ant.*; *–Isp.*)

71 Bohost: Karış.

Yörük yörüğün, keçe gayretin güder. (*Kıvrasıl *Alanya –Ant.*)

Yumurta ile şaka olmaz. (*Atikar *Baskil –El.*)

Yumurta yiyen kancığın, kurt boğan eniği olmaz. (**Mudurnu –Bo.*)

Yurdu kutlu olanın ağzı tatlı olur. (*Paçacıoğlu –Uş.*)

Yurtta kalan dertte kalır. (**Gürsü –Brs.*)

Yurt yeri ıssız kalmaz. (**Akkuş –Or.*)

Yurt yurttan hayırlıdır. (**Gürün –Sv.*)

Yük altında eşek kalır. (*–Gaz.*)

Yüksek dağ dururken alçak dağa kar yağmaz. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Yüksek uçan alçak düşer. (**Karakoçan –El.; –Dy.*)

Yürük at kamçı değirmez. (*–Gaz.*)

Yüğrük atın boku seyrek düşer. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

Yürüyen yiğide yol mu dayanır. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Yüz berkliğinin karın tokluğuna faydası var. (*–Gaz.*)

Yüz dirhem demirin yüz dirhem boku çıkmaz. (**Hanak köyleri–Kr.*)

Yüz, yüze değer; göz, göze değer. (**Karakoçan –El.*)

Z

Zahmetsız, rahmet olmaz. (**Ereğli –Kn.; –Ank.; –Brd.; *Alanya –Ant.; –Ay.; –Vn.*)

Zalimin zülmüne bakma, ömrünün kısalığına bak. (*–Gaz.*)

Zalimin zulmü varsa, mazlumun Allah'ı var. (**Ünye –Or.*)

Zalim olma asılırsın, mazlum olma basılırsın. (**Ünye –Or.*)

Zaman satar samanı. (*İskeçe –Yunanistan*)

Zaman zangıldar, imam bengilder. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Zayıf sığır yalıya yalıya tavlıyı kendini çevirir. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

Zemheriden sonra yağan durmaz, doğan ölmez. (*–Isp.*)

Zemheride taş taşa kuytu olur. (*Dort *Sultandağ –Af.*)

Zengin ateş dökerse fukara götünü saksı eder. (*–Gaz.*)

Zengin buldu mu mübarek ola, fakir buldu mu nerden bula. (*–Isp.*)

Zengine hatır (zengin) için, fıkaraya Allah için. (*–Gaz.*)

Zengin giyse sağlıcaklan, fakir giyse nerden buldu ki derler. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

Zenginin basması, ipekli görünür. (*–Bt.*)

Zenginin çocuğu "iş iş" diye; züğürdün çocuğu "aş aş" diye kalkarmış. (**Seydişehir –Kn.*)

Zenginin deliği küçük, fakirinki büyük görünür. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Zenginin evinde fındık tıkırtısı, mühlüzun evinde borç takırdısı. (**Gediz –Kü.*)

Zenginin kötüsü, fakirin ölüsü. (*–Ank.*)

Zenginin minderi kaba, osuruğu çıkmaz. (*Böğürtlen *Sıvrıhisar –Es.*)

Zenginin namı, fakirin ikrarı. (*–Ank.*)

Zenginin orospuluğu, fakirin ölümü geç duyulur. (**Suşehri –Sv.*)

Zenginin tükrüğü duru olur. (**Bünyan –Ky.*)

Zengin ister dünyayı tutam, fakir ister peşinden yetem. (*Şebinkarahisar –Gr.*)

Zenginle sıcağın zararı olmaz. (**Sandıklı –Af.*)

Zenginle şaka olmaz. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Zengin yer sütlaç, fakir yer bulamaç, sabah olunca o da aç. (**Germencik –Ay.*)

Zerdaliden kaval olmaz, al zurnadan haberi. (*–Gaz.*)

Zibillik otunu eşek de yemez. (*–Gaz.*)

Zor çekmeyince lor yinmez. (*İğneciler *Mudurnu –Bo.*)

Zor kazanan ter döker. (**Ünye –Or.*)

Zor puştun hakkından Allah gelsin. (*–Gaz.*)

Zorun kolu bükülmez. (*–Gaz.*)

DEYİMLER

A

Abada bit komamak. (*–Bil. çevresi*)

Aba da gitti on beşte.[72] (*–Nğ.*)

Abası yok, poyraza karşı gider. (**Bulancak –Gr.*)

Abayı yüklenmek. (*–Brs.*)

Abaza kâğıt, şeşhane möhür. (*–Gaz.*)

Abdal dağarcığından ekmek yemiş. (*Tarasçı, *Seydişehir –Kn.*)

Abdalım kâra gitti, bin kuruş zarar etti. (*Kömür, *Kemah –Ezc.*)

Abdal olup da kırmızı kayışla davul mu çalacaksın? (**Bahçe –Ada.*)

Abdurrahman abası, kâh oğlu giyer kâh babası. (**Manyas –Ba.*)

A benim armudum, evvelden de (önceden) var mıydın?[73] (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Abış Ahmet.[74] (*–Nğ.*)

Abrel apıştı, keçiler yere yapıştı. (**Küre –Ks.*)

Acdıkca bayram çeşdi düşer yadına.[75] (*–Vn.*)

Acı ağızla yemek. (*Tarasçı, Gökçehöyük *Seydişehır –Kn.*)

Acıdım am verdim de, adım orospu kaldı. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Acıkacağım diye sıçmaya korkmak. (*–Gaz.*)

72 Zararı onlemek için alınan tedbirin yeni zarara sebep olması durumunda söylenir.

73 Bir malı emeksiz ele geçiren kımsenın, o malı tekrar kaybetmesi durumunda söylenir.

74 Saf, kılıbık (erkek).

75 Acıktıkça bayram yemekleri hatırına gelir.

Acık bucuk. (*–Gaz.*)

Acısından akşamdan yatmak. (*Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.*)

Acından karnı kurlar, başında nergis parlar. (*–Gaz.*)

Acısı gicisine vurmuş. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

Acı soğan, kuru yavan.[76] (*Anamas *Eğridir –Isp.; *Değirmendere, –Af.*)

Acıyı yemek.[77] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Aç alavan. (*–Gaz.*)

Aç gezip, tok sallanmak. (*Hıngirik –Kr.*)

Aç gönle tok teselli vermek. (*Çamova *Divriği –Sv.*)

Açgöz. (*Ketendere, Salman, *Akkuş –Or.; Davulkuyu, *Hekimhan –Ml.; Şadı, *Tirebolu –Gr.*)

Açık ağız olmak. (**Gürsu –Brs.*)

Açık göt mü gördün?[78] (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Açık kapı çok, gelme deyen yok. (*–Kr.*)

Açık mezar bulsam ben de girerim. (**Maden –El.*)

Açılmamış kutu. (**Suşehri –Sv.*)

Aç karın ile tok sallanmak. (*Zahmettin *Hekimhan –Ml.*)

Aç karın, yüksek nalın. (*–Bt.*)

Aç, açık karnım, salın daşaklarım salın. (*–To.*)

Aç karnına ne bayramdır? (*–Vn.*)

Aç karnına suğuk su, açık kıça serin yayla. (**Suşehri –Sv.*)

Aç karnına tok teselli. (*Yenice, *Tarsus –İç.*)

Açlığa doymak.[79] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Açoğ etti itlere, götüni verdi kurtlere. (*–Bt.*)

Açüt yatan bağda var, daşın da bir vağdı var. (*–Kr.*)

76 Tatlı acı ne olursa.
77 Yakını ölmek (birinin).
78 Çok gülenler için kullanılır.
79 Çok acıkmak.

Aç yatar, kuyruğu dik tutar. (*Merzifon –Ama.; –Nğ.)

Ad Ali'nin, göt Veli'nin. (–Gaz.)

Adam, adamım olsun, dünya yükùm olsun. (Canik *Mazgirt –Tn.)

Adam bildim eşeği, yağşı sardım döşeği. (Baltalı, *Çıldır –Kr.)

Adam diye eşek boğazladım, mındar diye yemedi. (*Niksar –To.)

Adam küsuratı.[80] (Miri, *Fatsa –Or.)

Adamlığa geçmek. (–Gaz.)

Adam ol da yüreğimin yağını ye. (Karadere, *Hekimhan –Ml.)

Adam sandım eşeği, altına açtık döşeği; baktık adam değilmiş, altından çektik döşeği. (–Gaz.)

Adam sandım da dert yandım. (Ziyere –Ama.)

Adam sandım eşeği, alnıma vurdu çikteyi. (*Niksar –To.)

Adam sandım eşeği, çift bıraktım döşeği. (*Mudurnu –Bo.)

Adam sandım eşeği, kaba serdim döşeği. (Mansurlu, *Feke –Ada.; *Ereğli –Kn.)

Adam satmak. (Salman, *Akkuş –Or.)

Adam seçmek. (*Bulancak –Gr.)

Adam zannettim eşeği, başıma vurdu taşağı. (Beyceli, *Fatsa –Or.)

Ad benim, yer ellerin. (–Vn.)

Âdet olsa da yemeği de manda ile yesek. (Kavakköyü, *Yıldızeli –Sv.)

Adı, ata bindi, ayağı yerde gezer. (Yenice, *Tarsus –İç.)

Adı belli. (–Gaz.)

Adı büyük, götü kovuk.[81] (Miri, *Fatsa –Or.; Anamas, *Eğridir –Isp.)

80 Değersiz, bayağı kimse.

81 Aslında zengin olmayıp, zengin diye adı çıkan kimseler için söylenir.

Adı çekilmek.[82] (*Kuyucak –Ay.)

Adı kulağına değmiş. (–Gaz.)

Adım, adım arası, saban değmedik neresi. (Müslim, *Polatlı –Ank.; *Bünyan –Ky.)

Adım atmak. (–Gaz.)

Adımına haram katmak. (*Gercüş –Md.)

Adımını adımından şaşırmamak (ayırmamak, ırmamak). (–Gaz.; –Çkr.)

Adına dadına kurban olmak (kesilmek).[83] (Güney *İkizdere –Rz.)

Adın erik, tadın erik, ağımıydın a mübarek. (Anamas, *Eğridir –Isp.)

Adını kara yerlerde çağrımak. (*Balâ –Ank.)

Adın Kadir olmuş kader olmamış, neylesin kayın peder. (*Germencik –Ay.)

Adın kör, gözün görmez. (Mansurlu, *Feke –Ada.)

Adı ... olsun da kendi çamurdan olsun. (Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.)

Adı uli, göti kuri. (–Bt.)

A dike, don dike, gene söke gene dike. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Adları ulu, götleri kuru. (–Gaz.)

Afatı semesine uğramak. (Botsa –Kn.)

Aferime seğirtmek. (–Gaz.)

Aferin delisi olmak. (İğdir –Brs.)

Affeyliyelim ki belki bilmez. (–Sn.)

Afi kafi yutmak.[84] (Güney *İkizdere –Rz.)

82 Adı çıkmak.
83 Yaltaklanmak.
84 Palavra atmak.

"A gelin şalvarın pek güzel demişler", o da: "Harcı içinden" demiş. (*Eğridir –Isp.)

Ağa bir hatun aldı, belâyı satın aldı. (*Şebinkarahisar –Gr.; Güney *İkizdere –Rz.)

Ağaç denizi. (*Kuyucak –Ay.)

Ağaç deresi, ciğer yarası. (–El.)

Ağaç meşenin, öküz paşanın.[85] (*Gercüş –Md.)

Ağaçtan ata binesin. (Doğanbey, *Beyşehir –Kn.)

Ağa eşekte, söz uşakta. (–Isp.)

Ağa keyfine karışmamak (birinin). (*Merzifon –Ama.)

Ağa mizaçlı, hizmetkâr çehreli. (*Suşehri –Sv.)

Ağanın keyfi, kuru üzümün çuvalı. (*Karakoçan –El.)

Ağa paşanın sıpa sevdiği gibi.[86] (–Nğ.)

Ağa Yusuf çalısı.[87] (–Nğ.)

Ağ bahtlı, altın tahtlı olasın. (–El.)

Ağgın gitmek.[88] (Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

Ağıla postu sermek. (–Hak.)

Ağır bakar da kum sürer. (Çanıllı *Ayaş –Ank.)

Ağır ayak. (Kayadibi, *Şavşat –Ar.)

Ağırından atmak. (–Gaz.)

Ağırını yencitmemek.[89] (*Mudurnu –Bo.)

Ağır kâmil (cahil, cımri). (Davulkuyu, *Hekimhan –Ml.)

Ağır yüklerin altına girmek. (Canik, *Mazgırt –Tn.)

Ağısı varsa teyreği de var. (*Bor –Nğ.)

85 Başkasının malı ile öğünenler için söylenir.
86 Hırpalayarak çocuk seven kimse için söylenir.
87 Sağa sola zarar veren kimse.
88 Aşırı gitmek.
89 Düzenini, durumunu bozmamak.

Ağıya yaradı, beye yaradı, keçel Abbas'a yaramadı. (*Gülveren, *Arpaçay –Kr.*)

Ağız ağıza gelmek. (*Tatalit, *Çıldır –Kr.*)

Ağıza vermek.[90] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Ağızda kuyruk, boğazda bıçak. (*–Gaz.*)

Ağızdan dolma tüfek.[91] (**Emirdağ –Af.*)

Ağız eğmek. (*–Gaz.; –Çkr.*)

Ağız vermek. (*–Gaz.*)

Ağlamsuğu burnuna gelmek. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Ağlar uşağım yok, anırır eşeğim yok. (*–Ada.*)

Ağlayası ağzından gelmek. (*–Gaz.*)

Ağrı dağından kar bağışlamak. (*Alican, *Iğdır –Kr.*)

Ağrımadık baş ister. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Ağrımaz başına hamur sarmak.[92] (*Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.*)

Ağrımaz başını ağrıya sokmak (koşmak). (*–Gaz.*)

Ağusunu dökmek.[93] (*–Çkr.; Güney *İkizdere –Rz.*)

Ağuzar ağlamak. (**Karakoçan –El.*)

Ağzı açık, tepesi delik. (*–Vn.*)

Ağzı ağzına kavuşmamak. (*–Gaz.*)

Ağzı aşağı olmak. (*–Gaz.*)

Ağzı ayrık. (*Güzelyurt, *Hekimhan –Ml.*)

Ağzı bulaşık. (*–Hak.*)

Ağzı burnuna yakın. (**Gürün –Sv.*)

Ağzı burnu yeri süpürmek. (*Baltalı, *Çıldır –Kr.*)

Ağzı cıvık. (*–Gaz.*)

90 Gizli bir işi açığa vurmak.
91 Kulaktan dolma bilgili.
92 Yoktan bir belâya uğramak.
93 İçini boşaltmak.

Ağzı daraphane kesmek. (*–Gaz.*)

Ağzı doğrusuna gitmek. (*–Gaz.*)

Ağzı eğri. (**Tarsus –İç.*)

Ağzı göt olmak. (*–Gaz.*)

Ağzı gözü şih ocağına gitmiş. (*–Gaz.*)

Ağzı kokulu yerenim mi? (*–Gaz.*)

Ağzı kulağına yakın. (*–Gaz.*; *Göbekviran*, **Gürün –Sv.*)

Ağzı ile keser, kıçı mecit. (*–Kü.*)

Ağzımı yaktığına göre aş olsa, başımı yardığına göre taş olsa. *–Gaz.*)

Ağzımı yandıran aş olsun, başımı kıran taş olsun. (*–Vn.*)

Ağzı midesine kaçmış. (*Çitme*, **Divriği –Sv.*)

Ağzımla istedim, neremle yiyeyim. (**Suşehrı –Sv.*)

Ağzına ağız vermek. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt –Ml.*; *–Gaz.*)

Ağzına bakan yokluk yüzü (yoksulluk) görmez. (*–Gaz.*)

Ağzına ballar, yağlar. (*Anamas* **Eğridir –Isp.*)

Ağzına basa basa. (*–Gaz.*)

Ağzına bir dadamuk at, gerisi tamam. (**Gürün –Sv.*)

Ağzına göre olmak. (*İğdir –Brs.*)

Ağzına ızgın tanesini verip, arkasına küpü dayamak. (*Çökek*, **Ürgüp –Nş.*)

Ağzına ip ölçmek. (*–Gaz.*)

Ağzına kanut atmak.[94] (*–Vn.*)

Ağzına mıhır vurula. (**Karakoçan –El.*)

Ağzına ne gelirse salıvermek. (*Güney* **İkızdere –Rz.*)

Ağzına sokulmak. (*Miri*, **Fatsa –Or.*)

Ağzına ökenmek (yaslanmak) (birinin).[95] (*Pazarören*, **Pınarbaşı –Ky.*)

94 Susmak, konuşmamak.

95 Taklit etmek (birini).

Ağzına şeytan işemek. (–*Gaz.*)

Ağzına taş almak.[96] (*Pazarören*, **Pınarbaşı* –*Ky.*)

Ağzında ayran durmaz olmak. (–*Gaz.*; –*Vn.*)

Ağzında bırakmak. (**Gürsu* –*Brs.*)

Ağzında çarık ıslanmamak. (**Mudurnu* –*Bo.*)

Ağzında dili yok. (–*Gaz.*)

Ağzındaki kozu kırmak. (–*Gaz.*)

Ağzında mercimek ıslanmamak. (*Çanıllı* **Ayaş* –*Ank.*; –*Brs.*)

Ağzından akıllı.[97] (**Emirdağ* –*Af.*)

Ağzından alıp yere vurmak. (*Kuzköy*, **Akkuş* –*Or.*)

Ağzında süt, yoğurt olmaz.[98] (*Kızılcaağaç*, **Bucak* –*Brd.*)

Ağzında yar yaş kalmamak. (–*Gaz.*)

Ağzın falmıydı? (*Yaka*, **Dazkırı* –*Af.*)

Ağzını ayaza açmak. (*Mahmutören* –*Or.*)

Ağzını ayırmak. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt* –*Ml.*; –*Kn.*)

Ağzını bağlamak. (**Keban* –*El.*)

Ağzını döşürmek. (–*Gaz.*)

Ağzını ekmek, eteğini yel açsın. (–*Nğ.*)

Ağzını kaynakta yıkamak. (**Bünyan* –*Ky.*)

Ağzının domalmasından Ömer diyeceği belli idi. (–*Gaz.*)

Ağzının içi yumuş dolu. (–*Gaz.*)

Ağzının kanı ile gitmek.[99] (–*Nğ.*)

Ağzının kara suyunu boşundurmak.[100] (*Pazarören*, **Pınarbaşı* –*Ky.*)

Ağzının otunu vermek. (–*Gaz.*)

96 Susmak, konuşmamak.

97 Başkasından öğrendiğini satan (kimse).

98 Sır saklamasını bilmeyen kimse için kullanılır.

99 İşi yoluna girer girmez bozulmak.

100 Midesi bulanmak.

Ağzının yanığı geviyor. (*–Ada.*)

Ağzının yatımı. (*–Gaz.*)

Ağzını pamuk çuvalı doldurmamak. (*–Bt.*)

Ağzını yere getirmek. (*Kuzköy, *Akkuş –Or.*)

Ağzın tadını bilsen, burnunun pisliğini yersin. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Ağzı okumuş olmak. (*Salman, *Akkuş –Or.*)

Ağzı tuzsuz. (*Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Ağzı uvralı. (*–Gaz.*)

Ağzı üşük. (*Tatalit, *Çıldır –Kr.*)

Ağzı yamşalı. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Ağzı yukarda (yukarı). (*–Gaz.*)

Ahahısı gitmiş, ofofusu kalmış. (*–Gaz.*)

Ah arka, ah arka;[101] kimi utana, kimi korka. (*Fandas –Isp.*)

Ah dedi, kan çıkmadı, yaşa Mehmet onbaşı. (**Tefenni –Brd.*)

Ahı gitmiş, vahı kalmış. (*–Çkr.*)

Ahır altına hurma, oş köpeğim afkurma.[102] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Ahmak itin şaşkını, kuru bok yer kış günü. (**Gurün –Sv.*)

Ahmed'e edik, Süleyman'a düdük. (**Ilgın –Kn.*)

Ahmet'in öküzü, bakar iki gözü. (**Lüleburgaz –Krk.*)

Ahmet'in öküzü gibi bakmak. (*Köşker, *Kaman –Krş.*)

Ahrette hakkı olmak. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Ah yerini bırakmamak. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Ak ak yuyup mormor sermek. (**Ereğli –Kn.; –Ant.*)

Akar, kokar deri. (*–Isp.*)

101 Arka: Eş, dost, hısım, akraba, koruyucu.

102 Büyüğe bile bile saygısızlık eden kimseye söylenir.

Akbabaya: "Bokun şifa" demişler, gitmiş denizin otasına işemiş. (*Mudurnu –Bo.)

Ak bahtlı olasın. (–El.)

Ak beze kara yamalık. (–Vn.)

Akçe aşırır, yolu şaşırır. (İslâmbey, *Pınarhisar –Krk.)

Ak gözlü.[103] (Kelekçi, *Acıpayam –Dz.; *Gemerek –Sv.)

Akıl çok, sermaye yok. (Kıvrasıl, *Alanya –Ant.)

Akıl dağıtılırken değirmene karpuz üğütmeğe gitmiş. (–Gaz.)

Akıldanem yok. (Yavadı, *Mesudiye –Or.)

Akıldan piyade. (*Gönen –Ba.)

Akıldan yüngül olmak. (*Selim –Kr.)

Akıl havsala almamak. (–Gr.)

Akıllılar değirmene yoğurt öğütmeye gitmişler. (–Vn.)

Akılsız babanın sersem oğlu. (–Dy.)

Akılsızlardan akıl alma. (–Hak.)

Akıl tokmağı olmak. (Yaka, *Dazkırı –Af.)

Akıl veren çok, ekmek veren yok. (İskeçe –Yunanistan)

Akıl yok başta, ne gezersin Maraş'ta. (*Bahçe –Ada.; Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Akın olmak (ağın olmak).[104] (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Akıp gelmek. (Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

Aklı basmak. (–Gaz.)

Aklı başına yar olmamak. (–Gaz.)

Aklı çatallanmak. (İskeçe –Yunanistan)

Aklı dönmek. (–Sk.)

Aklı fileden çıkmak (*Kuyucak –Ay.)

Aklı file erer.[105] (Botsa –Kn.)

103 Korkak.
104 İki insan ya da hayvan çok kuvvetli hislerle birbirine bağlanmak.
105 Çok akıllı kimse için kullanılır.

Aklı Horasan'da yayla etmek. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Aklı kısa. (*Ulaş –Sv.*)

Aklına bokuna olmak. (*–Gaz.*)

Aklına yazık mı olacak? (*Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Aklın ermez, götün sakız çiğner. (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.; –Çkr.*)

Aklının mıhı eksik. (*–Gaz.*)

Aklını sıçratmak. (*–Gaz.*)

Aklın yok ya, burnunun deliği de mi yok? (**Merzifon –Ama.*)

Aklı pusmak. (*–Gaz.*)

Aklı takkanın doruğunda. (*Böğürtlen, *Sivrihisar –Es.*)

Aklı var, avlağası yok. (*Yenice, *Tarsus –İç.*)

Aklı yetik. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Aklı yetmez. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Aklı yılık. (*–Gaz.*)

Ak sakal, kara sakal. (*–Gaz.*)

Aksine gitti fakirin işi, hasıda[106] yirken kırılır dişi. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Akşama kadar tak tak, sabaha kadar aç yat. (*İlyas –Brd.*)

Akşam aş, sabah aş, indir aş, bindir aş; yoksul köylünün işi yaş. (*Fandas –Isp.*)

Akşama ters yatmak. (*–El.*)

Akşama yezid diye öldürürler, sabaha şehid diye namazını kılarlar. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Akşamdan aç yatar, kuyruğu dik tutar. (**Merzifon –Ama.*)

Akşam yakın, yol ırak. (*–Ada.*)

Aktan kara kalktı mı? (*–Gaz.*)

Ak taşa kara diyemem. (*Yaka, *Dazkırı –Af.*)

106 Hasıda: Bulamaç.

Aktır yüzü, götürür (kaldırır) denizi. (*–Isp.*)

Ak üstünde karayı görmekten hoşlanmamak.[107] (*–Ada.*)

Ak yarak, kara yarak, hep sana mı gerek? (*Mansurlu, *Feke –Ada.*)

Akyolun keçisi gibi tok gidip aç gelmek. (*–Gaz.*)

Ala ağızlık sana yeter.[108] (**Bünyan –Ky.*)

Alabeynamaz.[109] (*Kıvrasıl, *Alanya –Ant.*)

Alaca boncuk. (**Gürün –Sv.*)

Alaca dana, ak buzağı sade sizde mi var? (Benekli buzağı, beyaz inek sade sizde mi bulunur?) (**Polatlı –Ank.*)

Alaca zubun (tuman), aç karın, salın taşağım (güzelim) salın. (*–Gaz.*)

Ala çayımı yıktım ki sıçanlar (fareler) ölsün diye. (*–Nğ.*)

Alan aldı oyuna gitti, çoban aldı koyuna gitti. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Alanda kalan aldı. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Alan yok, satanı sikeyım. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Alan yok satan neylesin, satan yok alan neylesin. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Alap şappak.[110] (*Kızılağaç, *Bucak –Brd.*)

Alasan talasan etmek. (*–Çkr.*)

Alası karası olmamak (kalbinde). (*–Gaz.*)

Alaybey oğlunun tazısı gibi.[111] (*–Nğ.*)

Alayı alay yerden. (*–Gaz.*)

Alayı basmak. (*Alınca –Gr.*)

Alayı bir elin ipliği. (*–Gaz.*)

107 Okumak ve yazmakla arası iyi olmamak.
108 İşine bakmayıp çok konuşanlar için kullanılır.
109 Bir şeyi tam olarak bilmeyen.
110 Baştan savma.
111 Her yere koşturan.

Alayı karayı yığmak. (*–Gaz.*)

Alayının adı bir, karanlıkta tadı bir. (*–Gaz.*)

Al, beş kuruş da buradan. (*–Krş.*)

Alcak vercek karabacak.[112] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Alçak bahnaya eğilmez, yüğseğine de erişemez. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Alçak dağları ben, yüksek dağları babam yarattı demek. (*–Nğ.*)

Al da giyse yakışır, şal da giyse yakışır. (*–Vn.*)

Al dağdan kengeri, ver devenin ağzına. (*–Hat.*)

Aldı beni yürekten.[113] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Aldı ele, gitti (girdi) yola. (*–Gaz.; Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Aldı ele, saldı dile. (–Bt.)

Aldım kızını, it depsin yüzünü. (*Osmaniye, *Ilgın –Kn.; Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Aldım sattım (bir kimseyi). (*–Gaz.*)

Aldım, sattım; galleyi kitledim. (*–Gaz.*)

Aldım verdim. (*Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.*)

Aldın mı yaylanı. (**Zara –Sv.*)

Aldı sattı İslâmköyün (Ortaköyün) imamı. (*–Isp.*)

Aldı sattı Peçeneğin imamı. (*–Ank.*)

Alem çük oldi ozandi, biz taşşah oldoh çekildoh. (*–Bt.*)

Âleme cellât lâzımsa ben olmak farz mı? (*–Gaz.*)

Al gözümden çatal çutal. (**Ağın –El.*)

Al gözüm, ver gözüm. (**Beyşehir –Kn.*)

Al haberi zurnadan. (**İspir –Ezm.*)

Al Hacı Ağa papucunu. (Aha Hacı Ağa pabucun.) (*–Gaz.*)

112 Ne alacağımız var ne borcumuz anlamında.

113 Sonucundan şüphe edilen bir iş hakkında kullanılır.

Al hakını, ye bokunu. (*–Gaz.*)

Al hoca muskanı, aram kaykıldı. (*Ballıhan, Gümülcine*)

Alımını almak.[114] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.; Kıbrıs*)

Alımı tez. (*–Gaz.*)

Alınan götürmek. (**Mihalıççık –Es.*)

Alınan götürürler, salınan getirirler. (*–Af.*)

Alınmış bulunmuş. (*–Gaz.*)

Alır göz ile bakmak. (*–Gaz.*)

Alışmıştım turş dalmaya.[115] (*–Vn.*)

Alışveriş yok ya, mirice konuşuyoruz. (*Kuzköy, *Akkuş –Or.*)

Ali Ahmet, sen ne zahmet. (*–Bt.*)

Ali Cingil ocağı. (*–Gaz.*)

Ali fahısı. (*–Gaz.*)

Ali fakıya yazdırdık, daha beter (daha) azdırdık. (*–Nğ.; *Gülnar –İç.; Mansurlu, *Feke –Ada.; Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

Ali cavas, yeni havas. (*–Af.*)

Aliler, Veliler, dam dolusu deliler. (*–Bt.*)

Al kana belenmek. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Allah bir hakkı içün. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Allah'a salmak. (*Mahmutören –Or.*)

Allah feyline[116] bakmış, şah damarına kakmış. (**Suşehri –Sv.*)

Allah hayvanına sahip ol.[117] (*–Vn.*)

Allah'ın divanından sürülmek. (*–Bt.*)

Allah'ın fasulye öküzü. (*Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.*)

Allah'ın icrine[118] uğramak. (**Gürün –Sv.*)

114 Görebileceği en büyük zararı görmek.

115 "Tadı damağında kaldı" anlamında.

116 Feyl: Niyet, düşünce.

117 Akılsız kimse için kullanılır.

118 İcir: Gazap.

Allah'ı var kendisi yok. (*Beyceli, *Fatsa –Or.; –Çkr.*)

Allah'tan korkmaz, cennetten çıkmaz. (*–Ada.*)

Allah Tozmanlıyı yarattı, şeytana ne lüzum var? Şeytanı yarattı, Tozmanlıya ne lüzum var.[119] (*Tozman, *Söğüt –Bil.*)

Allahumme selli, kör Ali'nin keseri.[120] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Allah var, gam yok. (*–Vn.*)

Allah varken kimse yok. (*Davulkuyu, *Hekimhan –Ml.*)

Allah verdi binecek, hani götürecek. (*–Vn.*)

Allah yoluna vermez mangır, şeytan yoluna gider tangır tangır. (*–Çkr.*)

Allı evlendi, Güllü çırak çıktı. (*–Ant.*)

Allı gelin, pullu gelin, attan in de öyle gelin. (*Şıhlar, *Alanya –Ant.*)

Allıyı aldım koynuma, sarıyı sardım sineme. (*–Isp.*)

Allıyı everdi, güllüyü çıkardı.[121] (**Mihalıççık –Es.*)

Almadığıma yanmam, bakmadığıma, görmediğimeyan arım. (**Merzifon –Ama.; Kozluca, Cemilbey –Gr.*)

Almaşıklı yerenlik. (*–Gaz.*)

Almayı armudu taşladın, şimdi de bana mı başladın? (*–Gaz.*)

Almaz almaz bakmak. (*–Gaz.*)

Al muskanı imam, babam kaykıldı.[122] (**Manyas –Ba.*)

Alnım ak, yüzüm pak. (*Çırakman –Sm.; –Sn.*)

Alnımı gün yaktı, belimi gün yıktı. (*Garipköy, *Tavas –Dz.*)

Alnına gün doğmak. (*–Gaz.*)

Alnının teri, gömleğimin kiri. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.; Yukarıçiğil, *Ilgın –Kn.*)

Alnının terini yemek. (*Çökek, *Ürgüp –Nş.*)

119 Ticarette cesaretin gerekli olduğunu anlatan bir söz.

120 Bir işin yanlış anlaşılması durumunda söylenir.

121 Olan oldu, her iş bitti anlamında.

122 Beklenmedik bir olay karşısında söylenir.

Aloğ[123] bu yerlere gelmeyesin, sandığa giresin, Çal'da çalınasın. (*Davulkuyu, *Hekimhan –Ml.*)

Aloş Aloş deyip Aloş'u kurda verdi. (**Gürün –Sv.*)

Al paran, git gaziye.[124] (*–Vn.*)

Al sana bir kaya, nere dayarsan daya.[125] (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Al sana bir kaz daha. (**Gürün –Sv.*)

Al sana bir kuruş, gel bennen vuruş. (*–Gaz.*)

Al sepetten bir hıyar. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Altı annabi, yüzü gül şeftali. (*–Gaz.*)

Altı ay bir karakış getirmek.[126] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Altı aydır kışları, alaca karga kuşları , çortidir aşları, yarım batman papuçları.[127] (*–Bt.*)

Altı ayın emeği, kel kızın yemeği. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Altımdan bir yılan çıktı, döndü, döndü beni soktu.[128] (*–Nğ.*)

Altına düşmek. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Altına girip kandırmak. (*Canik, *Mazgirt –Tn.*)

Altına kara su bağlamak.[129] (*Mahmutören –Or.*)

Altın bilezik takmak. (*Salman, *Akkuş –Or.*)

Altından atını aldım da yayan mı koydum?[130] (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Altın, elinde kül olur. (*–Hak.*)

Altın gitti tuncu kaldı, insan gitti bici kaldı. (**Ereğli –Kn.*)

123 Aloğ: Ali.

124 Gazi: Kadı.

125 İpe sapa gelmez bir söz ya da hareket karşısında söylenir.

126 Bir şeyi aceleye getirmek, bir işi büyütüp çok zor bir duruma sokmak.

127 Çorti: Lahana turşusu.

128 Anne ve babasına kötülük yapan evlat için kullanılır.

129 Bir kimsenin işlerine engel olmak.

130 Sitem etmek.

Altını çalmak. (*–Gaz.*)

Altını yakmak. (*Ketendere, *Akkuş –Or.*)

Altın kepeğe muhtaç. (*–Gaz.*)

Altın taş üstünde tokaç mı? (*–Gaz.*)

Altı sakal, üstü bıyık. (*–İz.*)

Altı vayvaylı, üstü kalaylı. (*–Bt.*)

Altı yok babış gibi sürünmek. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Alti vayvayli, üsti kalâyli. (*–Bt.*)

Al topunu, yap bayramını.[131] (**Manyas –Ba.*)

Alt oturağa oturtmak.[132] (*Anamas, *Eğridır –Isp.*)

Alt tekneye oturmak. (**Akkuş –Or.*)

Altun oluğu.[133] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Alt vurmak, üst vurmak.[134] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Alu (alup) geçmek.[135] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Aman Allahınan yaşamak. (*Yukarı Bozkuyu, *Kadırli –Ada.*)

Aman Allahı göğe çıkmak. (*–Gaz.*)

Aman Allahını (amanım) kesmek. (*–Gaz.*)

Aman Allah kellik ne beter, haftada bir şapka yırtar. (**Suşehri –Sv.*)

Amansız bekleme. (**Bulancak –Gr.*)

Ambar altı iş. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Ambarda darı yok, evde karı yok. (*Kubadın, Eskicuma, *Şumnu –Ed.*)

Amele mi gelir? (*–Gaz.*)

131 Beklenmedik olaylar karşısında söylenir.

132 Yoksul düşmek.

133 Para kazanmasını, kazandığını tutmasını bilen kimse.

134 Kazanmak için elinden gelen her şeyi yapmak.

135 Bir kimsenin gülünç tarafıyle alay etmek.

Amını önün katıp da gitmek.[136] (*Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.*)

Âmin diyecek dua demiyon ki. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Amma da lekesin ha. (*İskeçe –Yunanistan*)

Ammim, dayım, alayından aldım payım. (*–Gaz.*)

Ana, ata sofrasında büyümemiş. (*–Gaz.*)

Anacuk atıyor.[137] (*Miri, *Fatsa –Or.*)

Anadan sıska (tıska), ne yapsın (neylesin) muska? (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.; *Bünyan –Ky.*)

Ana eke ufak yapar köfteyi, çocuklar kurnaz ikişer alır köfteyi. (*–Vn.*)

Ana gezer, kız gezer; bu cehizi kim düzer. (*–Gaz.; –Af.*)

Ana hali olmak. (*–Gaz.*)

Ana kızına öğüt vermiş; kız, "Eşeğin sikine sinek konuyor" demiş. (*–Gaz.*)

Analar beleğe (kundağa) sarmamış. (*–Gaz.; *Gürün –Sv.*)

Analar çaputa sarmamış.[138] (*Ahlat, *Yusufeli –Ar.*)

Analık elinde kalmış. (*Hüseyinli –El.*)

Analık eliyle (birşey vermek). (*–Gaz.*)

Analık usta, yumağı ufak yapar; çocuklar usta, ekmeği çifte kapar. (*–Gaz.*)

Anam babam kesem, elimi soksam yesem. (**Suşehri –Sv.*)

Anam bacım olsun. (*–Gaz.*)

Anam beni bir daha mı doğuracak. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Anam beni bir kız sanır, bir mut sarıya az sanır. (*Kelekçi, *Acıpayam –Dz.*)

136 Kocaya kaçmak.

137 Telaşlı kimseler için kullanılır.

138 Ele avuca sığmaz, çok azgın kimse.

Anam evi ırak olsa övülmeye ne gerek? (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Anam halli.[139] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Ananı kadı sikmiş, kime dava edersin? (*Salman, *Akkuş –Or.*)

Anamın eğirdiği, babamın dokuduğu. (*–Gaz.*)

Anamın ilki olacağına dağlarda tilki olsaydım. (*–Gaz.*)

Anamın mihrinden geçer, bundan geçmem. (*–Gaz.*)

Anamın öleceğini bilsem acı soğana değişirdim. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Anamın (babamın) öleceğini bilsem kulağı dolusu darıya satardım (değişirdim). (*–Gaz.*)

Anamı satti da durdu.[140] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Anamızın adı Fattık, öyle olsa da batık, böyle olsa da. (*Ereğli –Kn.*)

Anam olsun ağzı olmasın, babam olsun eve gelmesin. (*Ahlat, *Yusufeli –Ar.*)

Anam olsun boğazı olmasın. (*–Gaz.*)

Anan acına otura. (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*)

Anan belli, baban belli; nerden geldin dandın gülü. (*Hacı Ahmetler *Sütçüler –Isp.*)

Ananın aşını içeyim. (**Zara –Sv.*)

Anan öle (ölsün). (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*)

Anası da zemheride beşiğine mi kalktı? (*Tarasçı, *Seydişehir –Kn.*)

Anası farız beziyi ufak yapar, çocuklar farız çift çift kapar. (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

Anası gak guburak, babası cak cuburak. (*Çarıksaraylar, *Karaağaç –Isp.*)

Anası gezer, kızı gezer; dünya ondan bin bezer. (*Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.*)

139 Zavallı, zararsız (kimse).
140 Herhangi bir durum karşısındaki şaşkınlığı anlatır.

Anası ne ki, danası da ne ola? (*Ağın –El.; Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.; Yastura, *Mesudiye, Çaldere, Ketendere, *Akkuş –Or.; Yeşilova, *Aksaray –Nğ.; –Dy.; Çamova, *Divriği–Sv.)

Anasını gören ekmeğe, kızını gören mindere seğirtir. (*Şebinkarahisar –Gr.)

Anasının gelin olduğundan başlamak.[141] (–Ezm.)

Anasının oğlu.[142] (*Acıpayam –Dz.)

Anasının önüne geçen dana.[143] (Botsa –Kn.)

Anasının siniri. (Yaka, *Dazkırı –Af.)

Anası önüne kösmek. (Tarasçı, Gökçehöyük, *Seydişehir –Kn.)

Anası üstüne uzanmak. (Taraşçı, Gökçehöyük, *Seydişehir –Kn.)

Anası yan yatar, çüşüğü depik atar. (–Gaz.)

Ana yana kalmak. (Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

Anayı yedi, danayı da yedi. (–Vn.)

Anbel beter. (–Gaz.)

Ancı saatten. (–Gaz.)

Ander de kaybana (kaybana da ander).[144] (Güney *İkizdere –Rz.)

Anım etmek. (Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

Anız battı, kar bastı. (*Mihallıççık –Es.)

Anit benit olmak. (Yaka, *Dazkırı –Af.)

Anka gönüllü. (–Gaz.)

–Ankara'da kabak var.– Babayın canına değsin. (Gecek, *Sivrihisar –Es.)

Anladığın gibi değil, gördüğün gibi. (–Ezc.)

Anlamazsın ilimden, hikmetten; pösteki (davar derisi) çalarsın mektepten. (İğneciler, *Mudurnu –Bo.)

141 Konuşmayı konunun dışına sürüklemek.
142 Babasız yetişmiş çocuk.
143 Saygısız kimse.
144 Şaka yollu kızgınlıklarda, özellikle hayvanlara karşı kullanılır.

Anlayana kadar semer, kolan kalmadı. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Ansızına uğramak.[145] (*Botsa –Kn.*)

Antebin taşı havara, al borca yaz duvara. (*–Gaz.*)

Apazan elimi (vermek).[146] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Apır sapır söylemek. (*–Gaz.*)

Aptal dili dökmek. (*–Gaz.*)

Aptal ekmeği.[147] (*–Kn.*)

Aptal Horasan'ı geçmiş tarikattan bahseder. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Aptalı görse baba diyecek.[148] (*–Kn.*)

Aptalın[149] uyuyakalanına dönmek. (*Ereğli –Kn.*)

Aptessiz Hacı Emin'e namaz mı dayanır? (**Ilgın –Kn.*)

Arabanın üst tarafına binmek. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Arabın atı gibi yanmak. (*Salman, *Akkuş –Or.*)

Arada kelete[150] öğünmesi. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Aradan araya gitmek.[151] (**Bor –Nğ.*)

Aradığı ayınan yıldız, o da ellerine geçmez her giz. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Aralarından iğne, biz geçmiyor. (*–Gaz.*)

Aralık evi. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Arap çorbası. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Arap osurdu vakit bir. (*Mansurlu, *Feke –Ada.*)

Arap öldükten sonra pilavı göğsüne dök. (**Ünye –Or.*)

145 İlenmek.
146 Kalp durması sonunda ölmek.
147 Parça parça olan herhangi bir yiyecek v.s. için kullanılır.
148 Gordüğü her değersiz şeye sahip çıkanlar için söylenir.
149 Aptal: Dilenci.
150 Kelete: Küçük çuval.
151 Çok bozulmak (insan için).

Arasada dilenir, Kalaltında sadaka (zekât) verir. (*–Gaz.*)

Arasadan kurtulmuş, yüzü gözü yırtılmış. (*–Af.*)

Aras akı, göz bakı. (*–Vn.*)

Arasat dellâlı. (*–Gaz.*)

Arasına arpa deresi sığmıyor. (*Salman, *Akkuş –Or.*)

Araya kıtal düşürmek. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Araya muzu girmek.[152] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Araya sele vermek.[153] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Araya vermek. (*–Gaz.; Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Arayite kar yağar, Atlas zahmetini çeker. (*Atlas, *Sivrihisar –Es.*)

Ar damarı kırık.[154] (*Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.*)

Ardıç kadı, çam müfti. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.; Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.; Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.; Güzelyurt, *Hekimhan –Ml.; *Yerköy –Yz.; –Vn.*)

Ardında kantar asılı. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Ardından Dıragan atlısı mı geliyor? (*Uluşiran, *Şiran –Gm.*)

Ardından (arkasından) gelmek. (*–Gaz.*)

Ardında, urgunda yürünmez (gidilmez). (*–Gaz.*)

Ardı urgunu mu bastırdı? (*–Gaz.*)

Arfa turfa. (*–Gaz.*)

Arhı hoppan berekâllah de.[155] (*Alican, *Iğdır –Kr.*)

Arı atıp, namusunu beline bağlayıp... (*Alican, *Iğdır –Kr.*)

Arı bana neyledi, balı neylesin. (*–Kr.*)

Arıca yatak, buruca etek. (*–Ada.*)

Arı duru (konuşmak, durmak).[156] (**Mihalıççık –Es.*)

152 Araya bozguncu girmek.

153 Bir şeyi bir işe yaramaz hale getirmek.

154 Utanmaz.

155 Arh: Küçük su kanalı. Hoppan: Atla. Berekallah: Aferin.

156 Açıkça anlatmak, yerinde konuşmak.

Arık atlamaz, köprü geçmez eşek. (*–Isp.*)

Arıyı sattık da balı bakkaldan alıyoruz. (*Mansurlu, *Feke –Ada.*)

Arife günü aşa ne, bayram günü tıraşa ne? (*–Gaz.*)

Arka ayağıyle kulağını kaşımak. (*Çarıksaraylar, *Şarkîkaraağaç –Isp.*)

Arka gerek arka, ya utana ya korka. (*–Gaz.*)

Arka görenler korka. (*Taraşçı, *Seydişehir –Kn.*)

Arkalı it gibi ürmek. (**Tarsus –İç.*)

Ark altından su bağışlamak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.; Yukarı Bozkuyu, *Kadirli, Mansurlu, *Feke –Ada.; *Bünyan –Ky.*)

Arkamda semerim, önümde emerim yok ya. (*Anamas, *Eğridır –Isp.*)

Arkası mığraba olmak.[157] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Arkasına kibrit suyu çal. (*Çayköy, *Niksar –To.*)

Arkasından atlı gelmek. (**Kemah –Ezc.*)

Arkasını görmek. (*İskeçe, *Gümülcine –Yunanstan*)

Ark atlamaz, köprü geçmez. (**Bünyan –Ky.*)

Arka vermek.[158] (*Yastura, *Mesudiye –Or.*)

Armudu taşladın, elmayı taşladın da lâilahe illalaha mı başladın? (*Mansurlu, *Feke –Ada.*)

Armut ağzıma, sapı bir yana. (*–Gaz.*)

Armutçu dayın verirse ikı avurduna dep. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Armut gibı malım olsun, hem yerim hem satarım. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Armut piş, ağzıma düş, sapı sen de ayrı düş. (*–Gaz.*)

Arpa boyu göt yırtar. (*–Gaz.*)

Arpa değmiş orak ister. (*–El.*)

157 Dayısı dümende olmak.
158 Yardım etmek.

Arpa ekmeğini yer, şecaatten geri kalmaz. (–*Gaz.*)

Arpa ekmeğin (unun) yoksa tatlı dilinde mi yok ? (**Ağın –El.*; –*Brd.*)

Arpalı buğdalı. (–*Gaz.*)

Arpa mısın, buğday mısın? (–*Gaz.*)

Arpa tarlası çiğnemek. (*Salman*, **Akkuş –Or.*)

Arpa verip (de) buğday istemek. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*)

Arpaya katsan at yimez, kepeğe katsan it yimez.[159] (**Dinar Köyleri –Af.*; *Yavuz*, **Şavşat*, –*Ar.*)

Arsan kars. (–*Gaz.*)

Ar satan. (–*Gaz.*)

Arsızı cehenneme atmışlar, dedi: "Odunum yaş". (–*Bt.*)

Arşını ile alır, sındısı ile keser.[160] (–*Nğ.*)

Arşın sende, makas sende. (–*Bt.*)

Artık eksik helâl et. (–*Gaz.*)

Artık sahandan yal datmak. (**Ereğli –Kn.*)

Art kapıdan çıkmak. (–*Hak.*)

Aslıhu, neslihu.[161] (**Mudurnu –Bo.*; *Yaka* **Dazkırı –Af.*; –*Çkr.*; *Çırakman –Sm.*)

Aslından sıska, ne yapsın muska. (**Suşehri –Sv.*)

Asma dikmek.[162] (–*Sk.*)

Asmandan Osman'a atmak.[163] (*İğneciler*, **Mudurnu –Bo.*)

Aşağı bak sakal, yukarı bak bıyık. (*Anamas*, **Eğridir –Isp.*)

Aşağıda yeni sandık, yukarıda yedi sandık. (*Beyceli*, **Fatsa –Or.*)

Aşağı gelmek. (**Küre –Ks.*)

159 Hiç bir işe yaramayan kimse.
160 Bildiği gibi yapan kimse.
161 Aslı ne ki, nesli ne olacak anlamında.
162 Aldırış etmemek.
163 Bir işi yapmamak için türlü bahaneler bulmak.

Aşağı kıllıya denk gelmek (rastlamak).[164] (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Aşağı yere (aşağılara) çadır kurmamak. (**Mudurnu –Bo.*; *–Çkr.*)

Aşağı yukarı düşmek. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Aş başında ustasın, iş başında hastasın. (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Aş bişti, Heydo yerişti.[165] (*–Bt.;–Vn.*)

Aş deliye, kabak Fatma'ya kaldı. (*Mansurlu, *Feke –Ada.*)

Aş hazırlan piş, gel ağzıma düş. (*Şamlıköyü –Ba.*)

Aşı, gumanı yok. (*–Bt.*)

Âşığa yara, hastaya kara salasın. (*–Gaz.*)

Aşığını boyamak. (*–Gaz.*)

Aşığı yok, yer süpürür. (**Niksar –To.*; **Bünyan –Ky.*)

Aşı hoş, heybesi boş. (*–Isp.*)

Aşına kendi gönenmek. (**Ermenek –Kn.*)

Aşına soğuk su katmak. (**Balâ–Ank.*)

Aşın getir çok kotikime.[166] (*–Bt.*)

Aşını tuzlandırmak.[167] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Aşın içinden nohut çıkar gibi çıkma. (*Anamas, *Eğrıdır –Isp.*)

Aşı pişmiş, ekmeği olmuş. (*–Gaz.*)

Aş istemez, iş istemez. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Aş pişti, kaşık da yandı. (*Kızılcaağaç. *Bucak –Brd.*)

Aş pişti, kaşık üstüne dikildi. (*–Gaz.*)

Aşta kaşığı olmamak. (*Beyceli, **Fatsa –Or.*)

Aştan çıkma kör, nohut. (*–Çkr.*)

Aş yesem kaşığımda çıkar. (*–Gaz.*)

164 Cesurluğuna guvenerek etrafa saldıran bir kımse kendısınden daha yaman birinden dayak yemek.

165 Yerişmek: Yetişmek.

166 Kotik: Yemek kabı, toprak çanak.

167 Nazlanmak, kendini naza çekmek.

Ata binip at aramak. (*Şadı*, **Tirebolu* –*Gr.*)

At ağanın, göt ağanın. (*Beyceli*, **Fatsa* –*Or.*)

At alınmadan nal alınıyor. (*Canik*, **Mazgırt* –*Tn.*)

At Ali'nin, şan Veli'nin. (**Mudurnu* –*Bo.*)

Atam bilir atasını, ben bilirim ötesini. (–*Gaz.*)

Atan atıyor, eğiren eğiriyor. (–*Vn.*)

Atarı olmak. (–*Gaz.*)

At başı çekmemek. (–*Gaz.*)

At başı kaçırmak. (*Beyceli*, **Fatsa* –*Or.*)

At bineyim, kürk giyeyim. (*Taşdeğirmen*, **Çıldır* –*Kr.*)

At çeken almaz, eşek çekene varmaz. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt* –*Ml.*)

At Eli'nin, göt Veli'nin. (–*Bt.*)

Ateş diye dirildik, baş ucunda kırıldık. (**Ereğli* –*Kn.*)

Ateşe körük vermek. (–*Vn.*)

Ateşen küre ile girmek. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt* –*Ml.*)

Ateşi köze düşüp.[168] (–*Vn.*)

Ateşini aldırmak. (*Anamas*, **Eğridir* –*Isp.*)

Ateşler karnına dolmak. (*Zevker*, **Refahiye* –*Ezc.*)

Ateş olsa bizi yakmaz, su olsa bizi götürmez. (*Karakoçan* –*El.*)

Ateş ütüğü.[169] (*Pazarören*, **Pınarbaşı* –*Ky.*)

At gelmeden, mısırı yapmak. (–*Bt.*)

Atı görmek. (–*Gaz.*)

Atı götünden (arkasından) yemlemek.[170] (*Serkeşgüvezi*, **Fatsa* –*Or.*)

Atı kaçmak. (*Beyceli*, **Fatsa* –*Or.*)

168 Aceleci kimse için kullanılır.

169 Çok üşüyen ve ateş başından ayrılmayan kimse.

170 İşi ters yapmak.

Atılanda taşım yok, kırılanda başım yok.[171] (*Akseki –Ant.)

Atımı çaktım çayıra, mevlâm beni (bizim işi) kayıra. (*Ermenek –Kn.)

Atımın alnı sakar, adını bana takar. (Boztepe, *Eynesil –Gr.)

Atınan deve değil ya. (*Gürün –Sv.; –Çkr.)

Atını aldım da götünü yayan mı koydum? (Karadere, *Hekimhan –Ml.)

Atını kendi kapısında nallamak. (Güney *İkizdere –Rz.)

Atının ayağında nal yok, döşemede at koşturur. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Atının bastığı yerde ot bitmez. (–İz.)

Atınki tımar, bahçeninki imar. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Atın kuyruğuna çöp kıstırmak. (Çökek, *Akkuş –Or.)

Atın kuyruğunu döyledim. (*Merzifon –Ama.)

Atın önüne it geçer gibi geçmek. (–Nğ.)

Atın yerine eşek bağlamak. (–Gaz.; *Mudurnu –Bo.)

Atı alan Karahan'ı geçti. (*Akçadağ –Ml.)

Atif ütüf. (–Gaz.)

At ilin, heybe emanet. (*Ereğli –Kn.)

At kıçında (gerisinde) sinek gibi[172]. (*Emırdağ –Af.; –Brd.)

At koşmak.[173] (Beyceli, *Fatsa –Or.)

Atla, alma birdir yanında.[174] (–Vn.)

Atladı gitti eşeği, sofrada kaldı kaşığı. (*Lüleburgaz –Krk.)

Atlı kaçar kaçar, yayan arkasına ne düşer. (–Gaz.)

Atlıları attan indirir, atsızları ata bindirir. (–Vn.)

Atlının atı var, yayanın ne götü var. (–Gaz.)

171 Bir kimsenin bir işle ilgisi olmadığını anlatır.

172 Asalak olarak.

173 Kızmak, hırslanmak.

174 Alma: Elma. Cömert kimse için kullanılır

Atlıyı attan, padişahı tahttan indiren... (*Suşehri –Sv.)

Atmadan atmak. (–Gaz).

At sattın mahsulün mü kaldı? (–Gaz.)

At sineği gibi bacak arkasında yaşamak. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Atta da var, yiğitte de. (–Vn.)

Attığını burmak, tuttuğunu koparmak. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Attığı taş yerini bulmamak. (–Gaz.)

Attımdı bir gavara,[175] vardı vurdu dıvara. (Derekuşçulu, *Görele –Gr.)

At üzlü. (–El.)

Av avlandı, deli evlendi. (*Saruhanlı –Mn.)

Avazın iyi avaz ama, okuduğun Kuran olsa. (*Merzifon –Ama.)

Avereğin külleri başan.[176] (–Vn.)

Avı yivi bulunmamak.[177] (Beyceli, *Fatsa –Ordu.)

Av kaldıran.[178] (*Bor –Nğ.)

Avlayıp kuşları getirmek. (–Gaz.)

Avrat ağızlı. (Yenice, *Tarsus –İç.)

Avrat (karı) tuz der, herifin (gişinin) götü (ensesi) cız der. (–Gaz.; –Çkr.)

Avşarda beşik, burda ninni. (Çanıllı, *Ayaş –Ank.)

Avucuma ne sıçtın ki yüzüne süreyim (onu sıvayayım). (–Gaz.)

Avucumu mu kokladım? (–Gaz.; –Bt.; *Gürün –Sv.)

Avucuna osurup koklamak.[179] (Beyceli, *Fatsa –Or.)

175 Gavara: Boş söz.
176 Garip bir söz ya da hareket karşısında söylenir.
177 Eşya ya da elbise çok eskimek.
178 Durum, fırsat hazırlayan.
179 Yoksulluk çekmek.

Avucundan su içirmek. (*Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.*)
Avucunda yumurta pişirmek. (*–Bt.*)
Avucunnan taru tökülmesi. (*–Bt.*)
Avurtları dömbek çalmak.[180] (**Mudurnu –Bo.*)
Ayağı almamak.[181] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)
Ayağı beşe nallanmak.[182] (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)
Ayağı cıvık.[183] (*–Gaz.; Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)
Ayağı cıcık, aklı yılık. (*–Gaz.*)
Ayağı duşşahlı. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)
Ayağı düşmek. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)
Ayağı kademli olmak (*Çökek, *Ürgüp –Nş.*)
Ayağı karnında. olmak. (*–Vn.*)
Ayağı (ayakları) kayıpmak.[184] (*Güney *İkizdere –Rz.*)
Ayağı kaymak. (*Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.; *Ermenek –Kn.*)
Ayağıma demir çarığı giyerim. (*Kuzköy, *Akkuş –Or.*)
Ayağımdan pamuk kaynıyor. (**Kuyucak –Ay.*)
Ayağına haram katmak. (*Tatalit, *Çıldır –Kr.*)
Ayağına kına yakmak. (*Yavuz, *Şavşat –Ar.*)
Ayağına sarı un inmek. (**Bulancak –Gr.*)
Ayağına taş dokunmamak.[185] (*Yastura, *Mesudiye –Or.*)
Ayağına yer etmek. (*Tatalit, *Çıldır –Kr.*)
Ayağında kör mıhı yok, döşemeye at sürer.[186] (**Dinar köyleri –Af.*)

180 Çok kızıp, kendi kendine homurdanmak.
181 İsteksiz olmak.
182 Çalım satmak, gösteriş yapmak.
183 Çok gezen.
184 Geçici bir süre geçim sıkıntısı çekmek.
185 İşleri yolunda gitmek.
186 Bilgisiz, lafını bilmez ve gereksiz konuşan kimseler için söylenir.

Ayağında kör mıhı yok, yamaca yamaca çıkar. (*Çiğil*, **Ilgın* –*Kn.*)

Ayağında mıhı yok, döşemeye döşemeye çıkar. (–*İz.*; –*Mn.*)

Ayağında nal mıhı yok, şakırdatacak döşeme arar. (–*Ba.*)

Ayağından aşağısı, başından yukarısı tutmamak. (*Pazarören*, **Pınarbaşı* –*Ky.*)

Ayağında potin olanı zengin sanmak. (**Şarkışla* –*Sv.*)

Ayağını almak. (–*Gaz.*)

Ayağını berk basmak. (–*Gaz.*)

Ayağını denk atmak. (**Karakoçan* –*El.*)

Ayağını dört, başını iki etmek.[187] (*Botsa* –*Kn.*)

Ayağını mercimek kütüğüne dayamak. (–*Gaz.*)

Ayağının altına sabun (kalıbı) koymak. (*İskeçe*, *Gümülcine* –*Yunanistan*; **Kilis* –*Gaz.*; **Mahmutören* –*Or.*; **Güdül* –*Ank.*)

Ayağının altında yumurta mı var.[188] (*Beyceli*, **Fatsa* –*Or.*)

Ayağının çamuru başıma sıçradı. (–*Bt.*)

Ayağının etini yemek. (–*Gaz.*)

Ayağının keliği. (*Karacaviran*, **Seydişehir* –*Kn.*)

Ayağını sabunlamak. (*Kuzköy*, **Akkuş* –*Or.*)

Ayağını sürüyüp gelmek. (**Yeşilova* –*Brd.*)

Ayağını yerleştirmek. (*Canik*, **Mazgirt* –*Tn.*)

Ayağı sekili olmak.[189] (*Yelbeyi*, **Bozkır* –*Kn.*)

Ayağı yere yetmemek. (–*Gaz.*)

Ayak başında. (–*Gaz.*)

Ayak dolaşığı.[190] (**Bor* –*Nğ.*)

Ayak dolaştırmak. (–*Gaz.*)

Ayak geldi, başa dayandı. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt* –*Ml.*)

187 Evlendirmek.

188 Çok yavaş hareket edenler için söylenir.

189 Kadınlar ve kızlar için soyundan lekeli olmak.

190 Engel.

Ayakkabım dar, dünyanın genişliğinden bana ne. (*Ağın –El.)

Ayakkabısız derken ayaksız bir adamı yolda gördüm. (*Çömlekçi, *Bor –Nğ.)

Ayakları dikmek. (*Botsa –Kn.)

Ayak sapıtmak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Ayak sürütmek. (–*Gaz.*)

Ayakta işetmek. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.; –Çkr.)

Ayakta uyuma Veysel'in devesi gibi. (*Dirmil, *Gölhisar –Brd.)

Ayaz ışığında ceviz toplamak. (*Mahmutören –Or.)

Ay bacayı dolandı. (**Gürün –Sv.)*

Ay benimle olduktan sonra, yıldızların kuyruğuna çarpayım. (**Mudurnu –Bo.)*

Ayda yılda bir namaz, o da hakka yaramaz. (*Salman, *Akkuş –Or ; *Kayköy, *Niksar –To.)*

Aydın'ın inciri, parasız bırakır cımriyi. (**Germencik –Ay.)*

Ay, gün bacaya gelmek. (*Beyceli, *Fatsa –Or.)*

Ay, gün görmemiş. (*Çırakman –Sm.)*

Ayıba çekmek. (**Sandıklı –Af.)*

Ayıbını topraklar örtsün. (*Anamas, *Eğridir –Isp.)*

Ayı, günü. (–*Gaz.*)

Ayı kazana etti. (*Hacırahman, *Saruhanlı –Mn.)*

Ayı kendi gümbürtüsünde, elinkinden haberi yok. (**Gürün –Sv.)*

Ayı maymun etmek. (–*Çkr.*)

Ayın bayın. (–*Gaz.*)

Ayın çıkmağı (ay çıkımı). (*Güney *İkizdere –Rz.)*

Ay ışığına kurşun (tabanca, piştov) sıkmak. (–*Dy ; –Bt.*)

Ayı tenceresi, maymun kazanı. (**Mudurnu –Bo.)*

Ayıya gül vermişler de çekmiş kıçını silmiş. (*Boztepe, *Eynesil –Gr.)*

Ay, mennen olsun yıldızın götüne barmağım bermah. (–*Kr.; –Bt.*)

Aynayı koça göstermek. (*–Hak.*)

Aynı güneşte çamaşır kurutmuş. (*–Sm.*)

Aynı kil aynı tarak, aynı tas aynı hamam. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Ayran ağızlı. (**Balâ –Ank.*)

Ayrana gider, küleği kıçına (çanağı ardına) tutar. (**Gürün –Sv.*) **Taşova –Ama.*)

Ayran ben içtim, sen de şiştin. (**İspir –Ezm.*)

Ayran geven.[191] (*–Nğ.; Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Ayranım bu, yarısı su. (**Gemerek –Sv.*)

Ayranı yok aşına, fesleğen takar başına. (**Manyas –Ba.*)

Ayran içtik, ayrı düştük. (*–Vn.*)

Ayran ister, kabı saklar. (*–Gaz.*)

Ayrı baş çekmek. (*–Gaz.*)

Ayrılıktan nice berisiz? (*–Gaz.*)

Ayrım ayrım olasın. (*Ulaş –Sv.*)

Ayvadan renk almış. (*–To.*)

Ayvatın değirmen gibi öğütmek.[192] (*Ciğil, *Ilgın –Kn.*)

Ay yeni, mığal[193] yeni. (*–Gaz.*)

Azat, buzat, cennetten bana bir hasırlık yer uzat. (*–Gaz.*)

Az, gider, uz gider, deve katarı güder. (**Sandıklı –Af.*)

Az kaldı, maraz kaldı. (*–Vn.*)

Az oldu, boz oldu, bir çığın söz oldu. (**Maden –El.*)

Az vardi cücedan, bu de çıhti pacedan. (*–Bt.*)

191 Abdal.
192 Çok konuşmak.
193 Mığal: Ürün, gelir.

B

Babacangilde toydur, etsiz kemik yağsız pilav boldur. (*–Vn.*)

Babamgilde iken hiç yoktu ya. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Babamın öleceğini bilsem satar da tuza verirdim. (**Tirebolu –Gr.*)

Babam olasun (olasun babam). (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Babam öküz olacak ta beni vuracak.[194] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Baban eşeği kullandıktan sonra ananı sığıra sür. (*Kayadibi, *Yeşilova –Brd.*)

Baban eşeğini kurt mu yemiş? (**Karakoçan –El.*)

Babanın dükkânı görünüyor. (*–Gaz.*)

Babanın gözü. (**Şebinkarahisar –Gr.*)

Babanı öldürdü isem, yemedim, ortada yatıyor.[195] (*–Nğ.*)

Babasının fiatını istemek. (*Salman, *Akkuş –Or.*)

Babasının kefinini satmak. (*–Bt.*)

Babasının küllüğüne sıçmak. (*–Bt.*)

Babasının ocağını tüttürmek. (*Çökek, *Ürgüp –Nş.; Sorgun, *Güdül, –Ank.*)

Babasının tarlasını ıslatmadan geçmek.[196] (*Böğürtlen, *Sivrihisar –Es.*)

Babası ölmemiş. (*–Isp.*)

Babasız oğlan doğurtturur.[197] (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Bacağı kaysa dereye uçuyor.[198] (*Lâleli, *Fatsa –Or.*)

Bacağına ip depsin. (*Miri *Fatsa –Or.*)

194 Olmayacak bir iş için kullanılır.
195 Suçu gizlememeyi anlatır.
196 Hayırsız olmak.
197 Çok ekşi şeyler için söylenir.
198 Çok bayır yerler için kullanılır.

Bacağından çarık olmamak.[199] (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Bacağından türedi, ayağına dolaştı. (*Mansurlu, *Feke –Ada.*)

Bacak germek.[200] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Bağa, bahçeye dadanmak. (**Balâ –Ank.*)

Bağ bağ değildi, dolu vurdu yaban oldu. (**Maden –El.*)

Bağ benim belledirim, ağ benim elledirim. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Bağcı bağına kıyır, bağman bir gibeye[201] kıymır. (*Alican, *Iğdır –Kr.*)

Bağ da bulur, Bağdat da bulur. (**Ermenek –Kn.*)

Bağ duvarına yaslandım ki üzüm yiyeyim diye. (*Karacaviran, *Seydişehir –Kn.*)

Bağ ekip, bostan dikmek.[202] (*Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.*)

Bağırsağı yere dolaşık olmak. (*–Gaz.*)

Bağrı batışık olmak.[203] (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Bağrı delik. (**Şavşat –Ar.*)

Bağsız süpürge. (*Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.*)

Bağzını çıkarmak. (**Kuyucak –Ay.*)

Bahtı baran. (*–Gaz.*)

Bahtı bağlanmak. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Bahtına düştüm. (*–Gaz.*)

Bakım değil, kara boya. (*–Gaz.*)

Bakır olmamak. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Bakma gözüm şaşıdır, ikbalim çok (ne) yahşıdır. (*–Bt.*)

199 (Gelinlik çağına gelmiş kız hakkında) değeri olmamak.
200 Bir işin olmaması için uğraşmak.
201 Gibe: Üzüm tanesi.
202 Çok gezmek (kadınlar hakkında).
203 İki kişi çok samimi olmak.

Bakmaz donunun yırtığına, rüzgâra dik (karşı) gider. (*–İz.*; *–Mn.*)

Bakmaz haline, kama takar beline. (**Gemerek –Sv.*)

Bakmaz haline, pisler çuluna (*–İz.*; *–Mn.*)

Bakmaz kıçının samsağına, çıkar dağın yükseğine. (**Bahçe –Ada.*)

Bak şu feleğin işine, ayıya kaval çaldırır. (*Zahmettin*, **Hekimhan –Ml.*)

Bal acı da, pekmez tatlı mı? (*Yavuzköyü*, **Şavşat –Ar.*)

Bal bıçağı. (*–Gaz.*)

Baldudak olmak. (**Şavşat –Ar.*)

Balı burnundan mı akıyor? (*–Gaz.*)

Balığın gülmesi. (*–Hak.*)

Balık, balığı yutarsa balıkçı ne yapsın? (**Karakoçan –El.*)

Balıkesir, Bandırma, sik anasını aldırma. (*–Gr.*)

Balık kokarsa tuzlarlar, tuz kokarsa ne yaparlar? (*–Gaz.*)

Balık yutmak. (**Küre –Ks.*)

Balkondan balkona gazel okumak. (**Sandıklı –Af.*)

Balsa bandık, katmerse kandık. (*–To.*)

Baltada var ise sapta da var. (*Zile*, **Mesudıye –Or.*; *Yavuz*, **Şavşat –Ar.*)

Balta gitti ya, sapına da uğurlar olsun. (*İğneciler*, **Mudurnu –Bo.*)

Baltası kütükten çıkmak.[204] (**Mudurnu –Bo.*; **Almus –To.*)

Baltasından ne hayır gördün de sapından ne bekliyorsun? (**Beyşehir –Kn.*)

Bal tatlı da yarak acı mı? (*İskeçe –Yunanistan*)

Baltayı dibine vuruvermek. (*Karacaviran*, **Seydişehir –Kn.*)

Balum balum bak, eyle gören desin ha beyle.[205] (*–Vn.*)

Bal var it tiloğunde. (*–Bt.*)

204 Bozuk işi düzelmek.

205 Herkesin dengiyle oturup kalkması gerektiğini anlatır.

Bal yapmaz arı gibi dönmek. (*Gündüzbey* **Yeşilyurt–Ml*)
Bal yedik belâya düştük. (–Vn.)
Bamya gibi meydanda kalmak. (–Gaz.)
Bana bak ne haldeyim, yare bak ne sallanır. (–*Bt.*)
Bana bir koca lâzım, o da bu gece lâzım. (–*Dz.*)
Banar mısın, ayran mı edersin? (**Sandıklı –Af.*)
Bana yok, içene çok. (–*Gaz.*)
Bargın badaşık mı? (–*Gaz.*)
Barsaklarını çekmek. (–*Hak.*)
Barut osurmak. (*Yavuz*, **Şavşat –Ar.*)
Basmadığı yerde kaldı bereket. (*Mansurlu*, **Feke –Ada.*)
Bastı bacak yan gider. (*Anamas*, **Eğridir –Isp.*)
Bastırağa vurmak.[206] (*Pazarören*, **Pınarbaşı –Ky.*)
Başa tapmak. (**Kuyucak –Ay.*)
Başa varmak. (–*Gaz.*)
Başa yetirmek. (–*Gaz.*)
Baş bellisiz, meydan issiz. (–*Gaz.*)
Baş bulmak. (–*Gaz.*)
Baş girip, göt çıkmak. (–*Gaz.*)
Başı açık. (–*Gaz.*)
Başı araya gitmek. (–*Gaz.*)
Başı bacadan çıkmadı ya? (**Eğridir –Isp.*)
Başıbala yetmek. (–*Gaz.*)
Başı bezekli, aşı tezekli. (–*Vn.*)
Başı bitli.[207] (*Tarasçı*, **Seydişehir –Kn.*)
Başı büyük (olmak). (–*Gaz.*)
Başı göklerde, ayakları çamurda. (**Mudurnu –Bo.*)

206 Üstüne bastırmak.
207 Değersiz.

Başı göl, ayağı sel. (*–Gaz.*)

Başı kabak kesilmek. (**Şavşat –Ar.*)

Başı keldir. (*Yavadı, *Mesudiye –Or.*)

Başı keldir desem darılır, pıtlak vursam yarılır. (**Suşehri –Sv.*)

Başı kesik tavuklar gibi.[208] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Başıma ateş alıştı. (*Yavuz, *Şavşat –Ar.*)

Başıma bakma, bahtıma bak. (*–Vn.*)

Başım belâdan kurtulmaz, arkam şeleden. (*–Vn.*)

Başımda af bitti. (*Çitme, *Divriği –Sv.*)

Başımı kırar, hatırımı kırmaz. (**Akçadağ –Ml.*)

Başımın tacı, arkamın piçi. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Başımı yaran bari taş olsa. (*–Af.*)

Başım sen bir şey değilsin, gönlüme kurban ol. (*–Hak.*)

Başına buturamak. (*–Gaz.*)

Başın Ağrı dağı kadar olsa, dibin kılcadır. (*Alican, *Iğdır –Kr.*)

Başına helva tabağı yağsın. (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*)

Başına kalka kalka gözünü kör etmek. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Başına kar yağasıca. (*Çökek, *Ürgüp –Nş.*)

Başına kelleli çimenler bitmek.[209] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Başına kurt kuranı okumak. (*Baltalı *Çıldır –Kr.*)

Başına mıh kesmek. (*–Gaz.*)

Başına pençik fermanı atmak. (*–Gaz.*)

Başına su çıkmak. (*Tatalit, *Çıldır –Kr.*)

Başına su elemek. (**Kuyucak –Ay.*)

Başına teke olmak. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

208 Ne yaptığını bilmeden.

209 Başından çok acı olaylar geçmiş olmak.

Başına tel sokmak.[210] (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)
Başına yetmek. (*–Çkr.; –Gaz.*)
Başındaki fese bak, girdiği kümese bak. (**Mudurnu –Bo.*)
Başında mıh kesmek. (*Salman, *Akkuş –Or.*)
Başında ottan başkası bitmek. (**Eğridir –Isp.*)
Başından haram eksik olmamak. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)
Başından havalı.[211] (*Değirmendere –Af.*)
Başından pay biçmek. (*Kızköy, Ketendere, *Akkuş –Or.*)
Başından su atmak.[212] (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)
Başında tuz kavurmak. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)
Başını, bağrını yesin. (**Hekimhan –Ml.*)
Başını beye göre bağlamak. (*–Brs.*)
Başını büyük taşa vurmak. (*Canik, *Mazgirt –Tn.*)
Başını göstermemek. (*Böğürtlen, Mansurlu, *Sivrihisar –Es.*)
Başını gün, ayağını gön yakmak.[213] (**Bor –Nğ.*)
Başını gün yiyor, ayağını yer. (*–Gaz.*)
Başını kel etmek. (*Kösten –Dz.*)
Başının boyrasını yakmak. (*–Gaz.*)
Başının derdi ne? (*–Gaz.*)
Başının sarığı. (*Karacaviran, *Seydişehir –Kn.*)
(Birinin) başının varamadığı yere ayağı varmak.[214] (**Bor –Nğ.*)
Başını tut, kuyruğunu sallasın. (*–Hak.*)
Başın onarmak.[215] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)
Başın üstünde tutmak. (*Çayköy, *Niksar –To.*)

210 Yaptığı bir işden umduğu sonucu alamamak.
211 Çok dalgın kimse.
212 Yıkanmak.
213 Emekleri boşa gitmek.
214 Bir kimsenin yapamadığı işin daha iyisini çabuk yapmak.
215 Düzenlemek.

Başı sapıtma taşına değmek. (*–Gaz.*)

Başı tuğa yetmek. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Başkasının gözüne oklu kirpi olmak. (*Şıhlar, *Alanya –Ant.*)

Baş kaşımamak. (*–Gaz.*)

Başlı kalmak.[216] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Başparmağı oynamamak.[217] (**Emirdağ –Af.*)

Başsız olmak. (*–Hak.*)

Başucun sel, ayağucun göl olsun. (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*)

Baş üstüne deme, ayak altına al da işimi gör. (*–El.*)

Batarsam da batayım, 25 direm daha içyağı alacağım. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Bataydın, natada kurban ol. (**Balâ –Ank.*)

Batman çağıla karıştı. (*–Gaz.*)

Batman dövmek. (*–Gaz.*)

Batmanın üstüne buçuğu komak. (*–Gaz.*)

Batmaya çıkmış. (*Mahmuthisar, Tekke, *Ilgın –Kn.*)

Bayı haş, cebi boş. (*–Vn.*)

Bayırın budalası olmak. (*Çökek, *Ürgüp –Nş.*)

Bayırın sürtüğü. (*Ziyere –Ama.*)

Bayrağın altında yaşamak. (**Mazgirt –Tn.*)

Bayrak çekmek. (*Şeyhosman, *Yapraklı –Çkr.*)

Bayrama köpek mi canlanır? (**Eğridir –Isp.*)

Bayramdan sonra gelen kınayı götüne yak. (*–Gaz.*)

Bayramda olmayan kınayı (git de) ninene yak. (**Mudurnu –Bo.*)

Bayram fazla görmek. (*–Gaz.*)

Bayram geçince kınayı gözüne sok. (*Ketendere, *Akkuş –Or.*)

216 Bir iş başlanmış durumda kalmak.
217 Parasız olmak.

Bayram geçtikten sonra kınayı başına çal. (*Serkeşgüvezi*, **Fatsa* –*Or.*)

Bayram geçtikten sonra kınayı götüne yak. (*İskeçe* –*Yunanistan*)

Bayram pazarına mı çıkacak? (–*Gaz.*)

Bazan teker döner, bazan dingil. (**Bulancak* –*Gr.*)

Bazar avradı.[218] (–*Nğ.*)

Beçi beçi demezsin, beçi kaymağı yemezsin. (**Ilgın* –*Kn.*)

Beğendin mi Bekir ağa? (*Armutlu*, **Aksaray* –*Nğ.*)

Bekçi mi, bostan hoyuğu[219] mu? (**Bahçe* –*Ada.*)

Bekle koca kız bahtın açılsın. (**Eğridir* –*Isp.*)

Beklemekle gözüm patladı. (*Çepni*, **Gemerek* –*Sv.*)

Beklik bakmak. (*Pazarören*, **Pınarbaşı* –*Ky.*)

Belâ bana, çor bana, kaldır kaldır vur bana. (**Ilgın* –*Kn.*)

Belâya tırmık çekmek.[220] (*Çökek*, **Ürgüp* –*Nş.*)

Bele kuşun bele yuvası olur.[221] (–*Vn.*)

Bele odama omannığ, kor eşeye samanığ. (*Hıngırik* –*Kr.*)

Beleş beleş olmak.[222] (*Beyceli*, **Fatsa* –*Or.*)

Beleş biti yakama kovert. (–*Gaz.*)

Beleş olsun da deve depiği olsun. (–*Gaz.*)

Beli berk olmak. (–*Gaz.*)

Beli bıhını kırılmak. (–*Çkr.*; –*Gaz.*)

Beli dört büküm olmak. (*Pazarören*, **Pınarbaşı* –*Ky.*)

Beli enik sarmalı olmak.[223] (*Anamas*, **Eğridir* –*Isp.*)

Beli kırık it gibi. (–*Bt.*)

218 Üzerine düşsün düşmesin rastgele konuşan kız.
219 Hoyuk: Korkuluk.
220 Belâ aramak.
221 Bele: Böyle.
222 Rasgele yere yatmak.
223 Olması çok istenilen bir şey, herhangi bir sebeple olmamak.

Beli kırık tazı gibi eğri eğri gezmek.[224] (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Belinden inmek (gelmek). (*–Gaz.*)

Belini mihraba vermek (dayamak). (*–Gaz.*)

Belinin ağrısını duymak (anlamak). (*–Gaz.*)

Belli belli vezir bardağı. (*Müslüm, *Polatlı –Ank.*)

Belliler belirsiz oldu, belirsizler belli oldu. (*Çayköy, *Niksar –To.*)

Ben aldım aldığımı, sen yükle sandığını. (**Balâ –Ank.*)

Ben Allah'a can vereceğim. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Ben başımı bağladım da ele (Haleb'e) maştalığım mı kaldı? (*–Gaz.*)

Ben böyle eşeklerin sahibiyim. (*Büyük Zaim, *Susuz –Kr.*)

Ben çeyneyem de sen yutan mı? (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Ben dağa gitmem kurt beni yesin, kurt da evime gelmez. (*Canik, **Mazgirt –Tn.*)

Ben de ben, sen de ben. (*İsabey, **Çal –Dz.*)

Benden gidince, sahibine yetince. (**Manyas –Ba.*)

Benden ırak ol, cehenneme direk ol. (*Serkeşgüvezi, **Fatsa –Or.; **Bor –Nğ.*)

Benden olmasın, annemden olsun. (*Canik, **Mazgirt –Tn.*)

Ben diyorum kara dana, sen diyorsun ala dana. (**Çay –Af.*)

Ben Emin'e derim, sen damına. (*Hacı Ahmetler, **Sütçüler –Isp.*)

Ben gül idim kendimi çöplükte buldum. (*Canik, **Margirt –Tn.*)

Ben ha diyom, o ho diyor. (*Zile, **Mesudiye –Or.*)

Ben hırsızı bırakırım, o beni bırakmaz. (**Karakoçan –El.*)

Beni demeyenin ben nesiyim. (*Çepni, **Gemerek –Sv.*)

Benim canımı Hasan Usta mı çekikledi? (*Hisargeriş –Gr.*)

Benim derdim inekden denede, yarın derdi sürmeden hinede. (*–Bt.*)

224 İşsiz güçsüz dolaşmak.

Benim derdim, inek ile dana, karımın derdi, sürme ile kına. (*Yukarıçiğil, *Ilgın –Kn.*)

Benim derdim inekle dana, seninki sindikle kına. (**Suşehri –Sv.*)

Beni derdim oyunla manada, senin derdin inekle danada. (*–Isp.*)

Benim eşeğim kancık. (*–Çkr.*; **Gürün –Sv.*)

Benim gönlümden geçermiş, senin gözünde uçarmış (gözünde tütermiş). (*–Gaz.*;*–Çkr.*)

Benim kantarım belimde. (**Eğridir –Isp.*)

Benim mezerime seni, senin mezerine beni komazlar. (*Çayköy *Niksar –To.*)

Ben isterim binecek, Allah verir götürecek. (**Suşehri –Sv.*)

Ben isterim binecek, hoş geldin bindirecek. (*–Gaz.*)

Beni şu daldan asma, şu daldan as. (*–Gaz.*)

Ben mezara, o mezete. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Ben: "Misafır almam" derim, sen: "Eşeğimi nereye bağlıyayım" dersin. (**Ilgın –Kn.*)

Ben ne bileyim ki ağanın atının neresi kaşınıyor? (*Yavuz, *Şavşat –Ar.*)

Ben ne derim, bey ne anlar. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Ben ona öğüt veriyorum, o bana söğüt veriyor. (**Merzifon –Ama.*)

Ben selâfatıla tay öğrendim, sen de kamçıyla geçtin ardına. (*Boztepe, *Eynesil –Gr.*)

Ben seni sığıra katıyorum, sen dana ile geliyorsun. (**Suşehri –Sv.*)

Ben söyledim o yazdı, ben söyledim o yazdı; acıh da kendinden yazdı. (*Armutlu, *Aksaray –Nğ.*)

Ben tay öğretirim, sen huy öğretirsin. (*Karacaviran, *Seydişehir –Kn.*)

Ben tay öğretiyorum, sen kuyruğunun altına diken kıstırıyorsun. (**Akkuş –Or.*)

Ben umarım bacımdan, bacım ölür acından. (*Niksar –To.; Hüseyinik –El.; –Gaz.; *Suşehri –Sv.)

Berat beldesi olmak.[225] (*Bor –Nğ.)

Berbadını çıkarmak. (*Merzifon –Ama.)

Berberliği benim başımda belliyor. (–Gaz.)

Bereber bir kile ekmek ile tuz yemişiz. (*Karakoçan –El.)

Berhay etmek. (–Gaz.)

Beri benzer. (–Gaz.)

Beriden öte. (–Gaz.)

Beriden öte olmak. (–Gaz.)

Beri etmek.[226] (Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

Berk bazar. (–Gaz.)

Berk yüzlü. (–Gaz.)

Bermağın kes çıh dişari. (–Bt.)

Bertük ağızlı. (Derekuşçulu, *Görele –Gr.)

Besbelli bezir bardağı. (*Gürün –Sv.)

Besleyip berleyip kermek. (*Gediz –Kü.)

Beşirikli olmak.[227] (–Sv.)

Beş kardeş, beşinin de arkasına taş. (*Balâ –Ank.)

Beş kuruşa köpek ener, yedi buçuk kuruşa sabun alıp ellerini yıkar. (*Mudurnu –Bo.)

Beş okka bekmez, yerinden kakmaz. (*Eğridir –Isp.)

Beş verirım çalmaz, on veririm durmaz. (İskeçe –Yunanistan)

Bey bana "Danyal" dedi. (–Gaz.)

Bey bellisiz, meydan ıssız. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Bey dediğin ne, beğenmediğin ne. (Şıhlar, *Alanya –Ant.)

225 Hiç unutulmayacak dert olmak

226 Bir tarafa çekmek.

227 Derli toplu olmak.

Bey evinin beslemesi gibi. (–*Gaz.*)

Beyni bir yer almamak. (–*Gaz.*)

Beyni bulanmak. (–*Gaz.*)

Beynine boşaltmak. (**Çameli* –*Dz.*)

–Beytaşı ne satarsın? –Kesemdekini. (–*Hak.*)

Bezeniğe basmak.[228] (*Pazarören*, **Pınarbaşı* –*Ky.*)

Bezeniği bağlamak. (–*Gaz.*)

Bezenirem ağam koymur, bezenmirem hanım. (*Alican*, **Iğdır* –*Kr.*)

Bezine basmak.[229] (*Derekuşçulu*, **Görele* –*Gr.*; **Gürün* –*Sv.*)

Bezirgan gelmiş, berkana[230] konmuş. (–*Vn.*)

Bıçağına musmul olmak. (*Beyceli*, **Fatsa* –*Or.*)

Bıçağının sırtı kesmek (birinin). (*Çanıllı* **Ayaş* –*Ank.*)

Bılağa gide bılah kurur. (–*Bt.*)

Bıldır ölmüş bir eşek, gelin bu yıl ağlaşak. (–*Gaz.*; **Suşehri* –*Sv.*)

Bırahsam beymez tökülür, bırahmasam tulum yırtılır. (–*Bt.*)

Bırakmazsın ki baba oğula benziye. (–*Bt.*)

Bıroh çağırmak. (–*Gaz.*)

Bıyığa oturup sakala küfretmek. (–*Bt.*)

Bıyığına bulaştırmamak. (–*Gaz.*)

Bıyıkları köpeğin götünde bitmek. (*Güney* **İkizdere* –*Rz.*)

Bızabın büyüğü ahırda kalmış. (–*Bt.*)

Bihov oturmak, bihova gidip gelmek. (*Güney* **İkizdere* –*Rz.*)

Bildiği yanıldığına yetmez. (–*Gaz.*)

Bilen bilir, bilmeyen bir tutam ot (mercimek) sanır. (–*Gaz.*)

Bilen bilir, bilmeyen de bir kör (dal) mercimek zanneder. (–*Vn.*; *Gündüzbey* **Yeşilyurt* –*Ml.*)

228 Derli toplu olmak.
229 Kızdırmak.
230 Berkan: Konak yeri.

Bilinmezinden vere. (*Tarasçı, *Seydişehir –Kn.*)

Bilirdik bilmez olduk, görürdük görmez olduk. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Bilirsin götünün huyunu, niye içersin kuyunun suyunu. (**Mudurnu –Bo.*)

Biliyon karnığın huyunu, niye içtin yahnının suyunu. (*Çayköy, *Niksar –To.*)

Biliyordun götünün huyunu, niye içtin yahninin suyunu. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Bilmeden esip gürlemek.[231] (**Mudurnu –Bo.*)

Bilmediği beş vakit namaz, onu da bilir günahları komaz. (*–Bt.*)

Bilmediği beş vakit namaz, onu da şeytanlar komaz. (*–Gaz.*)

Bilmem ne, bilmem netse (netevek). (*–Gaz.*)

Bilmese yapmaz, delmese takmaz. (*Boztepe, *Eynesil –Gr.*)

Bilmez ağrısını, o över sağrısını. (*Gürmedere, *Fethiye –Mğ.*)

Bilmez ağrıyı, döver sağrıyı. (*–Ada.*)

Bilmiyordun usulü, neye yedin hosulu.[232] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Bilseydim böyle olacağını satar da tuza verirdim. (*Salman, *Akkuş –Or.*)

Bin ayak, bir ayak. (*–Gaz.; –Çkr.*)

Bin dallı olasın. (*–El.*)

Bin deve bir pula, yok ki para kim ala. (**Maden –El.*)

Bini ister, bini alır. (*Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Bin kuyruklu kürt oğlu gibi. (*Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.*)

Bir aferine kırk tas su içmek. (*–Bt.*)

Bir adımda olmak. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Bir aferine kırh tas sü içmek. (*–Bt.*)

Bir aklı gelir göğe merdiven diker, bir aklı gelir samanı denize döker. (**Suşehri –Sv.*)

231 Bir işin aslını bilmeden sinirli sinirli ileri geri konuşmak.
232 Hosul: Ateşte kızartılmış elma, armut.

Bir alan bir daha almaz, akşama da kalmaz. (*–Gaz.*)

Bir aldım oturak, bir aldım pıtırak. (*Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.*)

Bir avuç biberi var, her yerden haberi var. (*Hacı Obası, *Delice –Ank.*)

Bir ayağı dünyada, bir ayağı sinnede. (*–Isp.*)

Bir ayak gelmek. (*–Gaz.*)

Bir balta buldum yitirdim, kendime dert artırdım. (*–Bt.*)

Bir baş bağlamak. (*–Gaz.*)

Bir başa gitmek. (*–Gaz.*)

Bir başı var, kırk oynaşı var. (*Borcak, *Bartın –Zn.; –Bil.*)

Bir batman ekmekle bir it ayartamaz. (*–Gaz.*)

Bir bokun suyu olmak. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Bir buldu iki ister, akçe buldu çıkı ister. (**Ereğli –Kn.*)

Bir burnuna tuz, bir burnuna biber koymak. (*–Gaz.*)

Bir çala. (*–Gaz.*)

Bir çıran olduk, ay akşamdan doğdu. (*Kızılhisar *Acıpayam –Dz.*)

Bir dal kanırmak. (*–Gaz.*)

Bir damla ses. (**Bulancak –Gr.*)

Bir değil, beş değil, Hakka yarar iş değil. (*–Gaz.*)

Bir de ki. (*–Gaz.*)

Bir deliğe işemek. (*–Gaz.*)

Bir depikte. (*–Gaz.*)

Bir dereyi bal, bir dereyi yağ etmek. (*–Gaz.*)

Bir donu var kırmızı, gâh anası giyer gâh kızı. (*–Vn.*)

Bır dönüm bostan, yangel Osman. (*Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.*)

Bir düzdüreceği olmak. (*–Gaz.*)

Bire de hey, bine de hey. (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

Bir ekmek verir, bin tokmak vurur. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Bir elcek içine kaçırmak. (*–Gaz.*)
Bir eli boş, diğerinde hiç yok. (*–Hak.*)
Bir eli kan, bir eli katran. (*–Gaz.*)
Bir elinde kara, bir elinde ayna. (*–Hat.*)
Bir eli var, bin bir yari var. (*–Vn.*)
Bir elmaya kırk taş atmak. (*Yavuz, *Şavşat –Ar.*)
Bir evin oğlu. (*Taraşçı, *Seydişehir –Kn.*)
Bir gençlikte, bir ihtiyarlıkta. (*Kayadibi, *Şavşat –Ar.*)
Bir gıbalda[233] durmamak, (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)
Biri der bu ayıdır, diğeri der izidir. (*–Hak.*)
Bir iğne bir iplik üzerinde kalmak. (*Rumeli*)
Biri leğen tutar, biri kan kusturur. (*Osmaniye, *Ilgın –Kn.*)
Biri maya gider, biri çaya gider.[234] (*Botsa –Kn.*)
Birine baş, silesine başlı (vermek). (*–Gaz.*)
Birinin kafası kırılmış, diğeri mahkemeye koşmuş. (**Balâ –Ank.*)
Biri peynirin yaşlığına, diğeri dirheminin eksikliğine güvenir. (*–Nğ.*)
Bir ipliğini çeksen kırk yamalık düşer. (*Boztepe, *Eynesil –Gr.*)
Bir ipte oynamamak. (*–Gaz.*)
Biri tasa bahi, biri çubuk çali.[235] (*–Vn.*)
Birkabı na koymak (kurtarmak). (*–Gaz.*)
Bir kantar balla yenmez. (*–Gaz.*)
Bir kantar baruta bir ateş basmak. (*–Gaz.*)
Bir karı bir koca, börek yer her gece. (*Zile, *Mesudiye –Or.*)
Bir karı görse ardından anam diye takılıp gider. (*–Brd.*)
Bir karında yatmış, bir memeden emmiş. (*–Gaz.*)
Bir kıçını dışarda bırakmak (koymak). (*–Gaz.*)

233 Gıbal: Durum.
234 Karmakarışık.
235 İki kişinin bir meselede aynı duşuncede olmaları durumunu anlatır.

Bir kıçlı çıkarmak. (*–Gaz.*)

Bir kimse bir başka bir kimsenin (şeyin) dirisi olmak. (*–Gaz.*)

Bir kol çamla yenmez.[236] (**Bor –Nğ.*)

Bir kayın, bir öğün. (*–Sk.*)

Bir koyuncuğum olsa, güden oğlum olsa. (*Zuday, *Taşova –Ama.*)

Bir köyü bir horoza yüklemek. (*Çayköy, *Niksar –To.*)

Bir kuş bir çalıya sinnenmiş (sinmiş). (*–Gaz.*)

Bir oğlum bir kızım, et yer çuha giyerim. (*Zile, *Mesudiye –Or.*)

Bir okka turp, neye tuttursan tut. (*Dirmil, *Gölhisar –Brd.*; **Eğridir –Isp.*)

Bir omuza gitmek. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Bir sene durdu, ikinci sene kudurdu. (*–Vn.*)

Bir su, bir pambuğ. (*–Vn.*)

Bir su olmak.[237] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Bir sürü adam harmancı bir tayı etmediler. (*Armutlu, *Aksaray –Nğ.*)

Bir tekiz. (*–Gaz.*)

Bir ünü göğde, bir ünü yerde. (**Gürün –Sv.*)

Bir yakadan baş çıkarmak. (*–Gaz.*)

Bir yanı fırın, bir yanı curun. (*–Gaz.*)

Bir yanım kavurga kavurur, bir yanım harman savurur. (**Suşehri –Sv.*)

Bir yanı yayla, bir yanı beyle. (*–Gaz.*)

Bir yol doğmak. (*–Gaz.*)

Bir yunup on dökmek. (*–Gaz.*)

Bir yumurta ile felfeleye karışmak. (**Bünyan –Ky.*)

Bir yüzü insan, bir yüzü köpek. (*–Çkr.*)

236 Çok çirkin ve kötü.
237 Adamakıllı ıslanmak.

Bir yüzü it, bir yüzü adam. (*Merzifon –Ama.; –Gaz.)

Bişeneçe durdun da soyanaça duramıyon mu? (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

Bişirdoği aş oledi, başımi kıren taş oledi. (–Bt.)

Bite kırnak, pireye burmak. (*Eğridir –Isp.)

Bitleri ölmüş, sirkeleri can çekiyor. (–Vn.)

Bit zelveyi kırmış, eve girmiş.[238] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

Biz: "Ayı budur" o: "İzi budur" diyor. (*Karakoçan –El.)

Biz çektik küreği, el yedi böreği. (*Suşehri –Sv.)

Bizde sabah geç olur. (–İz.)

Bize bizden oldu. (*Gürün –Sv.)

Bize kadı evinden kaygana gelecek. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

Bize veren var olsun, bizden alan kör olsun. (–Vn.)

Biz geldük gelin görmeğe, gelin getmiş tarla dörmeğe. (*Ağın –El.)

Biz gemiyi yürütünceye kadar el kanat takmış. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Bizim canımızdan bardak olmaz. (Taraşçı, *Seydişehir –Kn.)

Bizim gemi doğru ama, kaptanın beli eğri. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Bizim it bize ürer. (*Hanak köyleri –Kr.)

Bizim it (köpek) size balta getirdı mi? (–Af.; –Gaz.; –Bt.; Çepni, *Gemerek–Sv.)

Bizim kapıda yiyer, elin kapısında hürüyer. (Alican, *Iğdır –Kr.)

Bizim oğlan kârdan gelir, eşeği satar yaya gelir. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Boğaz arığı.[239] (Beyceli, *Fatsa –Or.)

Boğazdan düşmek. (–Gaz.)

Boğazı büyük. (–Gaz.; Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

238 Pis bir evin durumunu anlatır.

239 Yalnız yemek için yaşayan tembel kimse.

Boğazı culk culk etmek. (*–Gaz.*)

Boğazı düşmek.[240] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Boğazına aktarmak. (*–Gaz.*)

Boğazına geçirmek. (*–Gaz.*)

Boğazından düşmek. (*–Gaz.*)

Boğazını çıkarmak. (*–Gaz.*)

Boğazını çüt demiri ile mi deldiler? (*–Gaz.*)

Boğazını gezdirmek. (*Salman, *Akkuş –Or.*)

Boğazının uşumu. (*–Gaz.*)

Boğazını sevmek. (*–Gaz.*)

Boğazı saban demiriyle delinmiş. (*Çitme, *Divriği –Sv.*)

Boğaz kargası. (**Küre –Ks.*)

Boka basmak. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Bok çömçesi. (*–Gaz.*)

Boklu arka düşse götü balık tutar. (**Bor –Nğ.*)

Boktan yağ çıkar mı? (**Bahçe –Ada.*)

Boku cinli. (*–Gaz.; *Gürün –Sv.*)

Boku dökülmesin diye iki götünden yemek. (**Gürün –Sv.*)

Boku görse haram sanar. (*Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.*)

Boku kurumak. (*–Gaz.*)

Bokuna yuvarlanmak.[241] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Bokun bokun olmak.[242] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Bokunda kemik çıktı. (*–Gaz.*)

Bokunda sinek öldürmek (vurmak). (*Miri, *Fatsa, *Akkuş –Or.; İskeçe –Yunanistan*)

Bokunu boynuzlamak. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Bol evin gelini. (**Maden –El.*)

240 Yemeğe çok düşkün olmak.
241 Kendi yaptığı delice ve yanlış işlerin kurbanı olmak.
242 Başından büyük işlere girerek zarara uğramak.

Borç altında boğulmak. (*Karakoçan –El.)

Borç benim de kaygı (husa) senin mi? (–Af.; Çanıllı *Ayaş –Ank.)

Borçlu gözü gibi yanmak. (Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.)

Bordan sökmek. (–Gaz.)

Boruna, körüne (yaşamak, gezmek). (–Gaz.)

Bostandan dışarı kabak. (*Şebinkarahisar –Gr.)

Bostandan dışarı kabak, esnaftan dışarı tabak. (–Çkr.)

Bostan hüyüğü mü? (–Gaz.; *Gürün –Sv.)

Bostan oyuğu. (Karacaviran, *Seydişehir –Kn.)

Boşa kelepçe bağlamak. (–Brs.)

Boş ambar dipsiz ölçek, ölç ha ölç. (Canik, *Mazgirt –Tn.)

Boş çanağını dolu çanağına vurur. (Alican, *Iğdır –Kr.)

Boş küp, boş anbar. (–Vn.)

Boş mahallenin baş kadını olmak. (*Ereğli –Kn.)

Boş teneke gibi don don etmek. (*Ladik –Sm.)

Boya sümüğe gelmek. (–Gaz.)

Boydan düşmek. (–Gaz.)

Boynu boğazı altında kalmak. (Tarasçı, Gökçehöyük, *Seydişehir –Kn.)

Boynu burulu. (–Gaz.)

Boynu eğri olmak (birisine karşı). (–Gaz.)

Boynumu kesseler, bir damla kanım akmaz.[243] (–Nğ.)

Boynuna basmak. (Salman *Akkuş –Or.)

Boynunun kökünü görürse ... (–Gaz.; –Bt.)

Boynunuzda çamur var.[244] (–Dz.)

Boynuzsuz koyun. (Güney *İkizdere –Rz.)

Boynuzu kurtlu. (Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.)

243 Bir kimsenin bir işde suçu, günahı olmadığını anlatır.

244 Gençlerde gözü olan ihtiyarlar için kullanılır.

Boyu bir karış, sakalı iki karış. (*–Bt.*)

Boyu büyük, altı kovuk. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Boyu kavak, aklı savak. (**Şebinkarahisar –Gr.; *Bünyan –Ky.*)

Boynuna boz ipi ölçmek.[245] (*Böğürtlen, Mansurlu, *Sivrihisar –Es.*)

Boyun eğrisi. (*Salman, *Akkuş –Or.*)

Boyun kösmek. (*Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Boyu peceden aşmak.[246] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Boyu sırık, aklı kırık. (*–Krş.*)

Boyu uzun, böğrü boş (içi boş), tut kulağından çifte koş. (*–Isp.; *Merzifon –Ama.*)

Boz ağız. (*–Gaz.*)

Boz otun bolluğu, hartlabın cüllüğü.[247] (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

Boz sığır değil mi bir yıl akıtır, bir yıl bakıtır. (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

Boz üzerindeki duvar. (*–Hak.*)

Böğür iti. (*–Gaz.*)

Börkü börke katmak.[248] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Böyle baba, böyle oğul. (*Çınaralan, –Sm.*)

Böyle bıyıklılar hacca gidemez. (*–Gaz.*)

Böyle gerek danaya, buzağının yemini yemeye. (*–Gaz.*)

Böyle kuşun, böyle kuyruğu olur. (*–Kn.*)

Böyle tilkinin, böyle kuyruğu olur. (*Çitme, *Divriği –Sv.*)

Bu adamda kurt büzüğü var. (*Yavuz, *Şavşat –Ar.*)

Bu ağız onda iken, daha çok sakız çiğner. (*–Bt.*)

245 Birinin ölümünü istemek.

246 Boyu çok uzamak.

247 Hartlap: Yaprağı dut yaprağına benzer, gövdesi kırmızı bir ağaç. Cüllük: Hartlabın meyvesi.

248 Kavga etmek, bozuşmak.

Bu akılla iyi, iki bayramı bir arada yaparsın. (*–Vn.*)

Buelele tutmak.[249] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Buğday dilli olmak.[250] (**Emirdağ –Af.*)

Buğday ektim, arpa bitti. (**Niksar –To.*)

Buğdayı girik der, arpayı kurut der. (*Karadere, *Hekimhan –Ml.*)

Buğday sizinse, ambar da bizim. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Buğu kuymak. (*Ketendere, *Akkuş –Or.*)

Bu hamur daha çok su götürür. (*–Gaz.*)

Bu Hasan'a bu Hüsen'e, bokum kaldı pay kesene. (*–Bt.*)

Bu havada gül üşümez. (*Canik, *Mazgirt –Tn.*)

Bu işin böreği de var, yarağı da var. (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Bu körü köprüden geçir. (*Gülveren, *Arpaçay –Kr.*)

Bu kümbette, bu keramet. (*–Bt.*)

Bu lamlar, bu cimler: Halitağa köpeği isteye. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Bulanık sular durulmak. (**Küre –Ks.*)

Bulduk buşurduk. (*–Ada.*)

Buldum delisi.[251] (**Bulancak –Gr.; Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Buldun garip çingeneyi esen de esen. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Bulgura tuz ek. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Bulgur aşı burlugan, yağılın gelin kırlıgan. (*–Vn.*)

Bulunca bayram, bulmayınca seyran. (**Suşehri –Sv.*)

Bulup bulunmak. (**Bulancak –Gr.*)

Bulup da bursamak (bunamak).[252] (*İsabey, *Çal –Dz.; –Çkr.*)

Bulup gitti Şam'a, öküzü sürün dama. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

249 Yerinde duramaz olmak.
250 Tatlı dilli olmak.
251 Sonradan görme.
252 Azımsamak.

Bulut göründü Muş'dan, elini çek işden. (*–Vn.*)

Bulutlar Gerede'ye, al odunu gir eve. (*Müslim, *Polatlı –Ank.*)

Bulutlar gitti Muş'a, kalkın gidelim işe. (*–Bt.*)

Bulutlar gitti Van'e, kalhın gidah divane. (*–Bt.*)

Bu makas böyle keserse, bu yel de böyle eserse, saçtan sakaldan eser kalmayacak. (**Merzifon –Ama.*)

Bu ne hamam, bu ne peştambal. (*Göbekviran, *Gürün –Sv.*)

Burcu bulanmak. (*–Ada.*)

Burç iken budansın. (**Şebinkarahisar –Gr.*)

Burnu bata (yemek).[253] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Burnu boka, kanatları göke.[254] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Burnu haber alır Toros'dan, kendi korkar horozdan. (*Çamova, *Divriği –Sv.*)

Burnu kanamış gibi (yemek). (*–Gaz.*)

Burnu koku, yiv almamak. (*–Gaz.*)

Burnuna batmanla poh yetişmez. (*–Bt.*)

Burnuna bok uzanmamak. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Burnundan almak (birisinin).[255] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Burnunda sinek vurmak. (*İskeçe –Yunanistan*)

Burnunda yiv olmak.[256] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Burnunu kaldırmak. (*–Gaz.*)

Burnunun bokuna bereket. (*–Gaz.*)

Burnunu öfelemek. (*–Gaz.*)

Burun başı. (*–Gaz.*)

Burun boğaz etmek. (*–Gaz.*)

253 Bol bol, fazla olarak.

254 Aslında bayağı insanlar olup da kendilerini bir şey sananlar için kullanılır.

255 Her şeyden haberi olmak.

256 Kendisine kötülük eden kimseye, daha çok kötülük etmek.

Burun kirin etmek.[257] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Burunun altında ağız var mı, yok mu? (**Eğridir –Isp.*)

Bu sırım nerden, şu mundar gönden. (*–Gaz.*)

Buydum Ayşe.[258] (*–Af.*)

Bu yel böyle eser, bu yengeç de böyle kısarsa... (*–Gaz.*)

Buz üstüne yapılan duvar. (*–Hak.*)

Bülbül başı mı yuttun? (*–Gaz.*)

"Bütt" demeye dudak ister. (*–Af.*)

Büyüğünden öğüdünü almak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Büyük başiyle. (*–Gaz.*)

Büyük çömleğe osurmak. (*İskeçe –Yunanistan*)

Büyük sözüne boğulmak.[259] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Büzzüğü balmumuna dönmek. (*–Gaz.*)

C

Cafer beyin abdest suyu. (**Bünyan –Ky.*)

Cahil cemeke.[260] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Calgaranlık etmek. (**Gürün –Sv.*)

Camanın katında cakşı. (**Polatlı –Ank.*)

Cambultuya düşmek. (**Gürün –Sv.*)

Came kerezi. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Cami kapısını bilmez, sofuluk taslar. (*Mansurlu, *Feke –Ada.*; **Mudurnu –Bo.*)

Cami yapılmadan körler dizilmesin (dizilmiş). (**Mudurnu –Bo.*; *Osmaniye *Ilgın –Kn.*)

257 Bir işi yapmamak için bahaneler ileri sürmek.
258 Çok üşüyen kimse.
259 Söz verip, sonra verdiği sözün tersi çıkınca utanmak.
260 Aklı ermez, ergenleşmemiş çocuk.

Cami yapılmadan körler kapıyı aldı. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Camiye gider sofuluk taslar, biraz ötede it taşlar. (*–Krş.*)

Camiye varmadım ki imamlık versem. (*Armutlu, *Aksaray –Nğ.*)

Can çabası. (*–Gaz.*)

Can derdine gelmek. (*Zevker, *Refahiye –Ezc.; –El.*)

Can dermanı mı? (*–Gaz.*)

Can dostu. (**Bulancak –Gr.*)

Canevi yanmak. (*Zevker, *Refahiye –Ezc.*)

Canı asmanda kalmak. (*–Gaz.*)

Canı berk (kayim). (*–Gaz.*)

Canı boğazının deliğine gelmek.[261] (*Çeni, *Bergama –İz.*)

Canı cebinde kalmış. (*–El.*)

Canı çabasına düşmek. (*–Gaz.*)

Canı çıkık.[262] (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Canı duralmak. (*Mansurlu, *Feke –Ada.; *Mudurnu –Bo.*)

Canı götünde olmak.[263] (**Mudurnu –Bo.*)

Canı karnında olsun. (*Taraşçı, *Seydişehir –Kn.*)

Canım canım. (*–Gaz.*)

Canım yoksulluk, gözüm yoksulluk; yat ilk akşam, kalk kuşluk. (*–Gaz.*)

Canına can mı katacaksın? (**Eğridir –Isp.; –Çkr.*)

Canına car etmek. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Canına kurban olsun, bizim sandıkta dursun. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Canına tükürmek. (**Balâ –Ank.; –Çkr.*)

Canını bağrını yakmak. (*Çayköy, *Niksar –To.*)

261 Çok üzülmek.
262 Çok titiz, çok aceleci.
263 Dayanıksız olmak.

Canını gök çıkına çıkılamak.[264] (*Değirmendere –Af.)

Canı öğüşlük vermemek. (–Gaz.)

Canı su olmak.[265] (*Sivrihisar –Es.)

Canı teze. (–Gaz.)

Canı uzun olmak. (–Gaz.)

Canı üstüne sığmamak.[266] (–Tr.)

Can (baş) için taşıyacak (şey). (–Gaz.)

Can otu, cambaz götü.[267] (İğneciler, *Mudurnu –Bo.)

Can özemek. (–Gaz.)

Cansız koyundan süt sağmak. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Can şenliği.[268] (*Mesudiye –Or.)

Can takırtısı. (–Gaz.)

Can teslim düşmek.[269] (Güney *İkizdere –Rz.)

Can yankası. (*Şavşat –Ar.)

Cart diye kestirmek. (–Dz.)

Cebime sıçmasın da çerezi kendinin olsun (–Gaz.)

Cebrailin tayı gibi.[270] (–Nğ.)

Ceh dağıtmak. (–Gaz.)

Cehennemden ateş alıp da nerede yakacaksın? (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Cehenneme atsalar "Odun yaş" diye bağırır. (–Gaz.; –Çkr.)

Cehenneme çevirmek. (*Pütürge –Ml.; –Dy.)

Cehenneme gitse bir köseği getirir. (–Gaz.)

264 Canını garanti altına almak.
265 Yerinde duramamak, kabına sığamamak.
266 Sabırsızlanmak, yerinde duramamak.
267 Verilen herhangi bir şeyin çok az olduğunu belirtir.
268 Yalnız kaldığından arkadaşlık edilen kimse.
269 Ani bir vuruşla ölmek.
270 Çırılçıplak.

"Cehenneme zabani olur musun?" demişler de: "Maaş kaç" demiş. (*Eğridir –Isp.)

Cenah geçinmek. (–Gaz.)

Cennetten çıkma. (*Kuyucak –Ay.)

Cepheyi tüketmek. (–İz.)

Cep hastalığına tutulmak. (–Bt.)

Cevizi çüt[271] görmezse aşık atmaz. (–Vn.)

Cevizin çetinini kırmak.[272] (Botsa –Kn.)

Cezvesi karışmak. (–Gaz.)

Cıdayı dikmek.[273] (Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

Cıdırına basmak.[274] (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Cidodan çıkmak.[275] (Beyceli, *Fatsa –Or.)

Cık canlı.[276] (–Af.)

Cıngıllı şeyh. (*Hekimhan –Ml.)

Cırışık ağızlı. (Derekuşçulu, *Görele –Gr.)

Cıtlak[277] kafa. (Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

Cız büzzük. (–Gaz.)

Cızıyı kabbeni kırmak. (–Gaz.)

Cızzığı bızzıkmak.[278] (–Af.)

Ciciği gevşemek. (–Gaz.)

Ciğer ateşi. (–Gaz.)

Ciğer canlı. (–Gaz.; Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

271 Çüt: Çift.
272 Zor bir işi halletmek.
273 Karşı durmak, ayak diremek.
274 Birinin çok kızacağı bir şeyi yapmak.
275 İşler çığırından çıkmak.
276 Tez canlı.
277 Cıtlak: Çatlak.
278 Zora gelmek.

Ciğere el atmak.[279] (*Bor –Nğ.)
Ciğer, hepsi bir ciğer. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt* –*Ml.*)
Ciğeri ağzına gele. (–*El.*)
Ciğeri asılı kalmak.[280] (*Ulaş* –*Sv.*)
Ciğeri büyük. (–*Gaz.*)
Ciğeri delik. (–*Hak.*)
Ciğeri görmüş bayılmış, eti görse ne yapardı? (–*Gaz.*)
Ciğerini yiyip bitirmek. (–*El.*)
Ciğeri pişmek. (**Kuyucak* –*Ay.*)
Ciğerleri ulmak. (*Zeyne*, *Tozkovan*, **Gülnar* –*İç.*)
Ciğerleri yaralı olmak. (*Hüseyinik* –*El.*)
Cin atına binmek.[281] (*İğneciler* **Mudurnu* –*Bo.*; –*Çkr.*)
Cin cücüğü gibi çığırmak. (–*Gaz.*)
Cini küfür olmak. (–*Gaz.*)
Ciniviz zamanından kalmak.[282] (*Beycelı*, **Fatsa* –*Or.*)
Cin kafa.[283] (*Pazarören*, **Pınarbaşı* –*Ky.*)
Cinni cırık.[284] (*Pazarören*, **Pınarbaşı* –*Ky.*)
Civ civ demez, saçmayı yemez. (–*Kn.*)
Cizdim oynamıyorum. (*Yavuz*, **Şavşat* –*Ar.*)
Cum'e sütüni verür, pişiğini de ardınnan saler. (–*Bt.*)
Cücüğüm seni yolayım da cıvıldama.[285] (*Uluşiran*, **Şiran* –*Gm.*)
Cücüğün dindiğini yiyesin. (**Gürün* –*Sv.*)

279 Acımak.
280 Sevilen bir kimseden ayrılmaktan dolayı çok üzülmek.
281 Çok fazla sinirlenmek.
282 Eskiden kalmış olmak.
283 Çabuk kızan.
284 Deli.
285 Kötülük gören kımsenin, kötüluk yapan bir kimseye karşı sabır göstermesi gerektiğini anlatır.

Ç

Çabası sana mı düştü? (*–Gaz.*)

Çadır büyük ekmek yok. (*–Vn.*)

Çağlayken çaldırmak.[286] (**Bor –Nğ.*)

Çakalakken çatlamış.[287] (*–Vn.*)

Çak düz yolda yeridi kaldı, şahumda şıllığ atav.[288] (*–Vn.*)

Çalar saat olmak. (*İslâmbey, *Pınarhisar –Krk.*)

Çal bir şaka. (*–Gaz.*)

Çalconuz köyümüş, parağuz otlamış. (**İspir –Ezm.*)

Çaldımda çakmak çıktı. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Çalı dibinde mahkeme görmek.[289] (**Mudurnu –Bo.*)

Çalı kabuğundan kuşak kuşatmak.[290] (**Bor –Nğ.*)

Çalım çok, çarık yok. (*Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.*)

Çalım sıyırmak. (*–Gaz.*)

Çalıntıya çarpan. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Çalı taşla ki tavşan çıksın. (**Suşehri –Sv.*)

Çalıyı depeden sürümek.[291] (**Bor –Nğ.; Anamas, *Eğridir –Isp.; Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Çalıyı dikine sürümek. (*Botsa –Kn.*)

Çalpan çarık, gün (diz) yamalık. (*–Isp.*)

Çamaşırım teşte kalmaz, kızım evde kalmaz. (**Maden –El.*)

Çamaşırın ak olsun. (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*)

286 Küçükken kızlığı bozulmak.
287 Çakalak: Kayısının olmamışı. Çok küçük yaşta evlenmiş kız.
288 Yermek: Yürümek. Şahum: Sürülmüş tarla. Şıllığ: Büyük adam.
289 Birisini ıssız bir yerde dövmek.
290 Sıkı bir baskı altında tutarak, halkı yoksul bir duruma duşürmek.
291 Tersine iş yapmak.

Çam kadı, gürgen mühtü. (*Beyceli* *Fatsa –Or.)

Çamura basıp çalıya (duvara) asmak. (*Gündüzbey*, *Yeşilyurt–Ml.*; –*El.*)

Çamura karılıp kalmak.[292] (*Anamas*, *Eğridir –Isp.*)

Çamur çaylak. (*Pazarören*, *Pınarbaşı –Ky.*)

Çamurda görürsen bir depme de sen vur. (*Anamas*, *Eğridir –Isp.*)

Çamurlu da bokluyu beğenmez. (*Pazarören*, *Pınarbaşı –Ky.*)

Çanağı günde kalmak. (*Kızılcaağaç*, *Bucak –Brd.*)

Çan çan çarık olmak. (–*Gaz.*)

Çançikleri gevşemek.[293] (*Yavuz*, *Şavşat –Ar.*)

Çapağını alayım derken gözünü kör etmek. (–*Gaz.*)

Çapağını silerken bebeğini döktürmek. (*Tatalit*, *Çıldır –Kr.*)

Çapar çiçek çıkardı (çıkarmış). (–*Gaz.*)

Çapıt çirişi mi? (–*Gaz.*)

Çapıtı çekmek. (–*Gaz.*)

Çapıtı gümüşlü. (–*Gaz.*)

Çapti kebap kohsune, bahti eşeg dağlene. (–*Bt.*)

Çar başımda, çarık ayağımda. (*Yavuz*, *Şavşat –Ar.*)

Çarhıtı çıkmak. (–*Gaz.*)

Çarığı çekmek.[294] (**Bor –Nğ.*)

Çarığı suya komak. (*Güney* *İkizdere –Rz.*)

Çark çalmak. (–*Gaz.*)

Çarkı iyi olmak.[295] (*Beyceli*, *Fatsa –Or.*)

Çarkı kırılmak.[296] (*Gündüzbey*, *Yeşilyurt –Ml.*)

292 İçinden çıkılması mümkün olmayan işlere saplanıp kalmak.

293 Çançik: Ağaç kapların sapını tutan ağaç çivi. Çok ihtiyar ya da yorgun olmak.

294 Yolculuğa hazırlanmak.

295 Temeli, aslı iyi olmak.

296 Bir olaydan ötürü hayata küsmek.

Çarpana suratlı. (*Gürün –Sv.)

Çatal yürekli. (–Gaz.)

Çat başı. (–Gaz.)

Çatkan tüyen (deve) avzına tıgırgan zamagak. (Hamidiye, *Seyitgazi –Es.)

Çatlak çekurge. (Çanıllı, *Ayaş –Ank.; –Çkr.)

Çatla patla kal, özen çüt parmağım çüt gözen. (–Bt.)

Çattık, terlemesi kaldı. (–Gaz.)

Çavdar içine gitmiş it gibi. (Mansurlu *Feke –Ada.)

Çaydan doldurmak. (İlyas –Brd.)

Çaydan geçip, arkda boğulmak. (*Mudurnu –Bo.; Çanıllı, *Ayaş –Ank.)

Çaye vurdi boğulmedi, arhe vurdi boğuldi. (–Bt.)

Çay görmeden çemirlenmek. (–Bt.)

Çay nedir, say nedir? (–Vn.)

Çay taşıynan çay kuşu vurmak. (Kozluca, Cemilbey –Çr.; *Merzifon –Ama.)

Çecikleri gevşemek.[297] (–Sv.)

Çeçinden oldum da çevresinden mi olamıyorum? (*Suşehri –Sv.)

Çedene iken çatlamak.[298] (–Ezm.)

Çeftini kandırmak. (–Gaz.)

Çeft kabuğundan çıkmış: "Ağzına bak ağzına" demiş. (–Gaz.)

Çehiz devesi gibi çökmek.[299] (*Baf –Kıbrıs)

Çehresi kırk kat olmak.[300] (Anamas *Eğridir –Isp.)

Çehresinden katran akmak.[301] (Anamas, *Eğridir –Isp.)

297 Yapmak istemediği bir şeyi, bir çıkar karşılığında yapmaya razı olmak.
298 Genç kızlık çağına gelmeden genç kız gibi davranmak.
299 Hazıra konmak.
300 Çok sinirlenmek.
301 Çok sinirlenmek.

Çehreyi masatlamak. (*Gürün –Sv.)

Çeker deryalara zatını gözler. (*Alican*, **Iğdır –Kr.*)

Çekip çekip çıkarmak.[302] (**Bor –Nğ*; *–Çkr.*)

Çekirdeğini sıçratmamak.[303] (**Bor –Nğ.*)

Çekiye çekmek. (*–Gaz.*)

Çekme abam yırtılır. (*–Bt.*)

Çekmeç etmek. (*Pazarören*, **Pınarbaşı –Ky.*)

Çek üstüne bir çizgi. (*İskeçe –Yunanistan*)

Çene etmek. (*–Ezc.*)

Çenen çekilsin. (*Doğanbey*, **Beyşehir –Kn.*; *–Çkr.*)

Çenende bir tutam kıl taşıyacağına yüreğinde bir damla nur taşı. (*Çırakman –Sm.*)

Çenene çay daşı düşsün. (*Doğanbey*, **Beyşehir –Kn.*)

Çenesi boklu bezinen çekilmek.[304] (**Bor –Nğ.*)

Çenesi yelli.[305] (*Pazarören*, **Pınarbaşı –Ky.*)

Çeneyi çürütmek. (*–Gaz.*)

Çengelde ağrımış etim mi var? (*Çanıllı*, **Ayaş –Ank.*)

Çengelde kokmuşum yok. (*Çanıllı*, **Ayaş –Ank.*)

Çerçi çağırma, eşek bağırma, bizim gelin yerikliyi. (*–Vn.*)

Çerçinin çağırdığına inanmıyor da eşeğin bağırdığına inanıyor. (*–Gaz.*)

Çerçiyi çazıtmaz, eşeği anırtmaz. (*–Kn.*)

Çıbanın başını kaldırmak. (*Çanıllı*, **Ayaş –Ank.*)

Çık can.[306] (**Bor –Nğ.*)

Çıkmazın çıkmazı. (**Bulancak –Gr.*)

302 Arka arkaya doğurmak.
303 Hiç bir şeyini israf etmemek.
304 Çok yoksul durumda pislik içinde ölmek.
305 Geveze, çok konuşan.
306 Tez canlı.

Çıkrığını çevirmek.[307] (*Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.*)

Çık sinir. (*–Gaz.*)

Çınk ayaz. (*–Gaz.*)

Çıra eşim, çırakman yoldaşım.[308] (**Bor –Nğ.*)

Çırağı sönmek. (*–Bt.*)

Çıra ile, çırakma ile. (*–Gaz.*)

Çırasını söndürmek. (*Canik, *Mazgirt –Tn.*)

Çırasını yakmak. (*Mahmutören –Or.*)

Çıra yak, metelik ara. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Çırım çırtık, yırım yırtık; senin benden neyin artık. (*–Bt.*)

Çıt demeden çalı düşürmek. (**Kuyucak –Ay.*)

Çibik çalmak. (*–Gaz.*)

Çibin[309] dedi vız, kız kalk çehizin düz, gitti bahar geldi güz. (*–Vn.*)

Çiçeği bölünmek.[310] (*–Sm.*)

Çift çene. (*Ketendere, *Akkuş –Or.*)

Çiğ imişsin pişmeşsin, el eline düşmemişsin. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Çil çıkarmak.[311] (**Bor –Nğ.*)

Çingen eşeğini bağlamamak.[312] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Çintik vursan kanı damlar. (*–Gaz.*)

Çirtim çirtim çirtinmek. (*–Gaz.*)

Çirtmeli konuşmak. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

307 Boğazını sıkmak.
308 Kimsesiz.
309 Çibin: Sinek.
310 Bir şeyden çok memnun olmak.
311 Tatsızlık çıkarmak.
312 Bir yer çok pis olmak.

Çivi ile nal arasında kalmak. (*–Hak.*)

Çiyit yeyip göğe sıçramak.[313] (**Maden –El.*)

Çiziden çıkmak.[314] (*Beyceli, *Fatsa –Or.; –Çkr.*)

Çoban aldı koyuna, oğlan aldı oyuna gitti. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Çoban artığı, çalı dürtüğü.[315] (*Kelekçi, *Acıpayam –Dz.*)

Çoban çubuğu atmak. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Çoban gibi yediğini yedik yerde bırakmak. (*Pazaören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Çocuk kundakta, gelin duvakta. (*Mansurlu, *Feke –Ada.; *Mudurnu –Bo.*)

Çocuk sarı bokta, gelin al duvakta. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Çoğu gitti, azı kaldı; keli gitti, dazı kaldı. (**Hanak köyleri –Kr.*)

Çok düz yolda yürüdü, kaldı şahumda şillık ata. (*–Vn.*)

Çok harman yeri dişlemiş. (**Bünyan –Ky.; –Gaz.*)

Çok ...lerin altında mı kaldı? (*–Gaz.*)

Çok ramazandan razıyız bir de şeşesini tutak. (*–Vn.*)

Çok şeker olasın. (*–Hat.*)

Çoktan itin kuyruğundan tutmamıştım. (*Yolboyu, *Susuz –Kr.*)

Çok tavalar soğutmak. (*–Gaz.*)

Çok topladım çileği, dolduramadım küleği. (**Suşehri –Sv.*)

Çok uçup konmak.[316] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Çok yaptık yalanı, yarım kalsın kalanı. (*Çırakman –Sm.*)

Çorti aşı aşımız, dam süpürmek işimiz. (*–Bt.*)

Çökeleği kutlandırmak.[317] (**Gürün –Sv.*)

Çömçede[318] de var, sapında da. (*–Vn.*)

313 Çiyit: Hayvanlara yem olarak verilen pamuk çekirdeği.
314 Şaşırmak.
315 Herkesle gezen kız.
316 Türlü taşkınlıklar yapmak.
317 Gebe kalmak.
318 Çömçe: Kepçe.

Çömçe tutana elim olsun, ocaklıkta yerim olsun. (*–Gaz.*; *Güzelyurt *Hekimhan –Ml.*)

Çömçe tutan bizdendir. (*Alican, *Iğdır –Kr.*; *–Bt.*)

Çömelip ürüyen. (*–Gaz.*)

Çömleğine göre turşu. (*Mahmutören –Or.*)

Çömlekte et kurtuldu, çındırda başını kaldırdı. (*–Vn.*)

Çöp alıp çevirmek. (*–Kr.*)

Çöpten duvar, mayıstan sıva. (**Merzifon –Ama.*)

Çörten ağızlı. (*–Çkr.*)

Çörten cücüğü. (*–Gaz.*)

Çözen çözen çekilmek (gelmek).[319] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Çuha giymedikse kenarını gördük. (*–Gaz.*)

Çul altı etmek. (**Ermenek –Kn.*)

Çuldan çuvaldan olmak. (*–Gaz.*)

Çulluyu da bilirler çulsuzu da. (*Gürmedere, Üzümlü, *Feyhiye –Mğ.*)

Çul tutmaz evliya. (*–Af.*)

Çul tutmaz tazı. (*–Çkr.*)

Çulunu çamurdan çıkarmak. (*Mahmutören –Or.*)

Çulunu sudan çıkarmak. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Çuvalında buğday yok, boş değirmen arar. (*–Ba.*)

Çuvalını çalmak. (*İslambey, *Pınarhisar –Krk.*)

Çuvalı var, hararı var, samana geldiği besbelli. (*–Ada.*)

Çürme çar etmek. (*–Gaz.*)

Çürük kavınlı. (**Küre –Ks.*)

Çürük yumurtadan sağlamdır. (*–Vn.*)

Çüşü azmak. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Çüte yerimez amma büyeleğe şartıynan. (*–Gaz.*)

319 Arka arkaya, tek tek gelmek.

D

Dabandan almak. (–Gaz.)

Daban döşemek. (–Gaz.)

Daban döşürmek. (–Gaz.)

Dabır hanem mi döğülüyor? (–*Isp.*)

Dabuzu diremek.[320] (*Salman*, **Akkuş* –*Or.*)

Dadak çalmak. (**Merzifon* –*Ama.*)

Dadandığı yere darı ekmek.[321] (*İğneciler*, **Mudurnu* –*Bo.*; –*Çkr.*)

Dadandığı yere tuz ekmek. (*Salman*, **Akkuş* –*Or.*)

Dadandin tatlı helvaya. (–*Gaz.*)

Dadı gelmeden adı gelir. (*Anamas*, **Eğridir* –*Isp.*)

Dağ başında kozak, seneden bir gelir gezek. (*Çırakman* –*Sm.*)

Dağda ayı dolaşır, boku bize bulaşır. (–*Nğ.*)

Dağda dayısını, harmanda tayını bilmez. (*Yukarı Bozkuyu*, **Kadirli* –*Ada.*)

Dağda dayısını, köyde emmisini tanımaz. (*Derekuşçulu*, **Görele* –*Gr.*)

Dağda domuz avlamaya benzer. (*Çanıllı*, **Ayaş* –*Ank.*)

Dağ dağda, bağ bağda, tava delik iş yağda. (**Ermenek* –*Kn.*)

Dağdaki tavşana sarmısak döğmek. (*Güzelyurt*, **Hekimhan* –*Ml.*)

Dağda koymak. (*Yenice*, **Tarsus* –*İç.*)

Dağdan ayı gelir, ahurdan öküz çıkarır. (*Şıhlar* **Alanya* –*Ant.*)

Dağdan daşak yağmak. (–*To.*)

Dağdan dutma.[322] (*Lâleli*, **Fatsa* –*Or.*)

320 İnat etmek.

321 Geride bir şey bırakmayıncaya kadar yemek ya da alıp götürmek.

322 Deli.

Dağ dayısı, tavşan ammisi. (*–Gaz.*)

Dağı dağ üstüne koymak.[323] (*Çepni, *Gemerek –Sv.*)

Dağı görür tavşan, suyu görür balık olur. (**Gürün –Sv.*)

Dağlar, taşlar işitsin. (*Sakarabaşı, *Ayancık –Sn.*)

Dağ, sen yürümezsin, ağam sen yürü. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Daha neler, tavuk meler, kurbağa oturmuş çocuk beler. (*Mansurlu, *Feke –Ada.*)

Dahra girdi, mahra girdi. (*–Gaz.*)

Daireye buyur. (*–Krş.*)

Dala budağa yapışmak. (*Yavuz, *Şavşat –Ar.*)

Dal akıl yatmak. (*–Gaz.*)

Dalaman, yüzemen, ne aran deniz kenarında. (*Avdan, *Çamlıdere –Ada.*)

Dalayım, dulayım içinde bitene bulayım. (**Ereğli –Kn.*)

Dalda, budakta, çapakta. (*–Gaz.*)

Daldal oldu, kolkol oldu. (**Gürün –Sv.*)

Daldan eğme mi, kökten sürme mi? (*–Gaz.; *Gürün –Sv.*)

Dal dingir, kürü singir.[324] (*Çayağzı, *Şavşat –Ar.*)

Dalı düşük. (**Gürün –Sv.*)

Dal koltuğu. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Dallara kulunç, ellere gülünç olmak. (*Dümrük, *Sivrihisar –Es.*)

Daloğlu dingil.[325] (**Burhaniye –Ay.*)

Dal omuz etmek. (*–Gaz.*)

Dal ördek boyunlu. (*–Sv.*)

Dama direk olmak. (*–Kr.*)

Damağı düşmek. (*–Bt*)

323 Çok çalışmak.
324 Hiç bir şeyi olmayan, yoksul.
325 Kimsesiz, yalnız.

Damağına tat değmek. (*–Gaz.*)

Damağı olmamak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Dam ardında boynu buruk. (**Şiran –Gm.*)

Damarı göl olsun. (**Gürün –Sv.*)

Damarı kırık. (*–Gaz.*)

Dambır dumbur (damdumu) nerde, deli kız (Şam hatun) orda. (*–Gaz.*)

Damda bayrağın dikili kalsın. (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*)

Damdaki iti hayata sıçırtmak. (*–Gaz.*)

Dam danası.[326] (**Bor –Nğ.*)

Damdan düştü şappadak, hanım oldu şıppadak.[327] (*–Isp.*)

Dam der, dokuz der. (*–Nğ.*)

Dam deyi, havluya bastı. (**Gürün –Sv.*)

Dam dolusu ekmek gerek. (*–Gaz.*)

Damında ot bitsin. (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*)

Damlacığın yeyin gele. (*–Gaz.*)

Dam sırtına, mertek kıçına.[328] (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Dana emmiyor, inek almıyor. (*Zile, *Mesudiye –Or.*)

Dana kalgır, buzağı kalgır; Arada ... da kalgır. (**Ilgın –Kn.*)

Danaları yiyen kurt.[329] (**Suşehri –Sv.*)

Danalığında süte doymamış. (**Kağızman –Kr.*)

Dananın kazığı kopmak. (*–Gaz.*)

Dana otardın da hak mı ettin? (*Yavuz, *Şavşat –Ar.*)

Dana yalamış, gün kurutmuş.[330] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Dan bokünu yıldızda sıçmak. (*–Gaz.*)

326 İriyarı.
327 Sonradan görme kadın.
328 Boş ver ne olursa olsun, kayırma anlamına.
329 Çirkin.
330 Dümdüz, yapış yapış olmuş.

Dandana takmak. (*–Gaz.*)

Dan gelsin, hayrı beraber gelsin. (*–Gaz.*)

Dan görmüş taşakla bülbül ötmüş.[331] (**Bor –Nğ.*)

Danışık yemeği. (**Merzifon –Ama.*)

Danoğlu mızrak atmak.[332] (**Bor –Nğ.*)

Danrı sürmek. (*Taraşçı, Gökçehöyük, *Seydişehir –Kn.*)

Dansayanda dağ kadar. (*–Gaz.*)

Dap diri sıçramak. (*–Gaz.*)

Dar ağıla davar koymaz. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Dara ile haklaşmak. (*Yavuz, *Şavşat –Ar.*)

Darılan darı çöreği yesin. (*–Gaz.*)

Darılıpsa darı yesin, küsmüşse mısır yesin. (*–Vn.*)

Darına kavuşmak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Darı suyunu aldıktan geri, küreğin sapı neme gerek? (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Dar yerlerine darı, bol yerlerine bostan ek. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Darzı[333] beyde yok. (**Gürün –Sv.*)

Datlara davul çalmağa gitmek.[334] (*–Af.*)

Dava tepsolmak. (*–Gaz.*)

Davul (eşek davulu) gibi şişmek. (**Erfelek –Sn.; –Çkr.*)

Davul onun omuzunda, çomak başkasının elinde. (*–Gaz.*)

Davul öttü çeyiz bittl. (*–Bil.*)

Davuluna davuluna vurup, bir de kasnağına kasnağına vurmak.[335] (**Manyas –Ba.*)

331 Görgüsüz.

332 Bol keseden atmak.

333 Darz: Çalım.

334 Boş işler peşinde koşmak.

335 Önce aşırı iltifat edip, sonra kusurunu yuzune vurmak.

Davul vursun, kalkak oynuyak. (*Merzifon –Ama.)

Davun[336] tutasıca (-dan gidesice). (*Ulaş –Sv.*)

Dayağı önden yemiş, "vay arkam" demiş. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Dayamacaya getirmek. (*–Gaz.*)

Dayanık öküze oha mahnaymış. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Dayazagilde cacık var, içerisinde böcük var. (*–Vn.*)

Daz dazınan yattığı, dazalak neyini attığı. (*Gülveren, *Arpaçay –Kr.*)

De babam de. (**Fethiye –Mğ.*)

Dedem tekit yılından kalma. (*–Gaz.*)

Defteri yenilenmek. (*–El.*)

De geç karşıya. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Değirmen altındaki bit. (*–Hak.*)

Değirmencinin keseri kaybolmuş, ya sende, ya bende. (*Kösten –Dz.*)

Değirmenden gelirem, üzüm gözüm unnudur. (*–Bt.*)

Değirmende can yaşatmak. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Değirmende unluğun var, tevekkülün tam. (*–Gaz.*)

Değirmende unum yok, başım gider kavgaya. (*–Gaz.*)

Değirmende unu yok, nöbet diye baş yarar. (*–Gaz.*)

Değirmende yattığına say. (**Güdül –Ank.*)

Değirmen durmuş, şakşak[337] durmaz. (*–Bt.*)

Değirmene girse diri çıkar. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Değirmene vardım derdimi yanmaya, değirmen başladı fır fır dönmeye. (*Zuday, *Taşova, *Merzifon –Ama.*)

Değirmene yoğurt öğütmeye gitmek. (*Çamşığı, *Divrığı –Sv.*)

Değirmeni itirmiş, şakağını arıyor. (*–Vn.; –Bt.*)

336 Davun: Taun, veba.

337 Şakşak: Değirmenin bir aracı.

Değirmenin sesini işitiyoruz, ununu gördüğümüz yok. (*Ünye –Or.)

Değirmeni sel götürmüş (değirmen sele yetmiş), şakşakısını arıyor. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*)

Değirmeni suya verdi, şahşahını arıyor. (**Gürün –Sv.*)

Değirmen sele gitmiş (değirmeni yitirmiş), cakcakısını arıyor. (*–Gaz.*)

Değirmen taşını kılla asmak.[338] (*–Vn.*)

Değneği yiyenle, sayan, bir değil. (*Zahmettin*, **Hekimhan –Ml.*)

Değneğe değesin. (*Davulkuyu* **Hekimhan –Ml.*)

"Deh" demiş dünyayı "çüş" diye sen mi durduracaksın? (**Mudurnu –Bo.*)

Dehduş bunun ustalığına. (*Yavuz*, **Şavşat –Ar.*)

Deh düşmek. (*–Gaz.*)

Deh etmek. (*–Gaz.*)

... de keşgek kazanı mı var.[339] (*Beyceli*, **Fatsa –Or.*)

Deli çeşme. (**Akçadağ –Ml.*)

Delide boynuz bitse sende çatal çatal. (**Gürün –Sv.*)

Deli depek. (*–Gaz.*)

Deli depelek. (*Miri*, **Fatsa –Or.*)

Deli desten olmak. (*Salman*, **Akkuş –Or.*)

Deli göz. (**Gürün –Sv.*)

Deli gurk itmek. (**Bor –Nğ.*)

Deli hamsinin sovuğu, teper tendire tavuğu. (*–Vn.*)

Delik davul gibi konuşmak. (**Manyas –Ba.*)

–Deli kız götün görünüyor. –Ben ondan çoktan geçtim. (*–Gaz.*)

Deli kızın derdi var, tepesinde kurdu var. (*Pazarören*, **Pınarbaşı –Ky.*)

338 Çok titiz olmak.
339 Çok övülen bir yer için kullanılır.

Deli kızın donu (tumanı). (*Gürün –Sv.)
Delik kazan. (*Akçadağ –Ml.)
Delikli tahtaya gelesin. (*Şebinkarahisar –Gr.)
Deli koyun gibi dolaşmak. (*Gürün –Sv.)
Deliksiz kabağa girmek. (*Bünyan –Ky.)
Delilere denk olduk, akıllılara hasret. (–Vn.)
Delilerin damı deline. (–Hat.)
Deli misin, dastarlı mısın? (Çanıllı, *Ayaş –Ank.)
Delinin aklına taş getirmek. (–Ank.)
Delinmedik kaba girmek. (–Gaz.)
Deli pazarı, bok pazarı. (Çavuş, *Şavşat –Ar.; –Çkr.)
Deliye geçit yoklatmak. (*Suşehri, *Gürün –Sv.)
Delme takma. (–Gaz.)
Demden akıllı.[340] (Bayburt, *Selim –Kr.)
Dem dem gelip döm döm gitmek.[341] (Beycelı, *Fatsa –Or.)
Dem dem gelmek. (*Balâ –Ank.)
Demek etmek. (–Gaz.)
Demiri üfleyip göğe üflemek. (–Bt.; –Vn.)
Demir ne kadar bahalı, iğneyi bulamadım. (Armutlu *Aksaray –Nğ.)
Demonu yerinde olmak.[342] (Muradiye –Rz.)
Dendele takmak.[343] (Pazaroren, *Pınarbaşı –Ky.)
Deneli olsun. (Doğanbey, *Beyşehir –Kn.)
Dengi dayanmak. (*Şiran –Gm.)
Dengine almak.[344] (*Bor –Nğ.)

340 Bir fikirde durmayan, aklına geleni yapan.
341 Densizlik etmek.
342 İşleri yolunda olmak.
343 Birinin hakkında aslı olmayan şeyler uydurmak.
344 Değer ve yaşça kendisiyle bir tutmak.

"Deniz ateşe yanar mı" demişler, "belki" demiş. (*Salman*, **Akkuş* –*Or.*; *Anamas*, **Eğridir* –*Isp.*; *Karacaviran*, **Seydişehir* –*Kn.*)

Denize dalsa topuğu kuru çıkar. (*Kızılcaağaç*, **Bucak* –*Brd.*)

Denize köprü kurmağa kalkmak. (**Balâ* –*Ank.*)

Deniz kenarında susuz kalmak. (–*İz.*)

Dep düp deyip durmak.[345] (*Oğuz*, **Acıpayam* –*Dz.*)

Dere davulu. (**Gürün* –*Sv.*)

Dere köpeği. (*Güney*, **İkizdere* –*Rz.*)

Deremen oluğu. (*Güney*, **İkizdere* –*Rz.*)

Dereye koydum sel aldı, tepeye koydum yel aldı. (*Kızılcaağaç*, **Bucak* –*Brd.*; **Ermenek* –*Kn.*)

Dereyi yukarı akıtmak. (*Dişkaya* –*Brs.*)

Derimden donumdan çıktım. (–*Gaz.*)

Derisine sığmamak.[346] (*Gülbayır*, **Niksar* –*To.*)

Derisini doldurmak.[347] (Aşiret, *Uluşiran*, **Şiran* –*Gm.*)

Dert baş, lolik aş. (**Suşehri* –*Sv.*)

Dert deli Ahmed'in başında. (–*Gaz.*)

Dertten belâdan kaçmak. (**Çameli* –*Dz.*)

Dert yarir olmak. (**Sivrihisar* –*Es.*)

Desti biçağ etmek.[348] (*Güney*, **İkizdere* –*Rz.*)

Destiyi devirmek.[349] (*Güney*, **İkizdere* –*Rz.*)

Deve bal yimez, bu da bir oyun. (**Ereğli* –*Kn.*)

Deve bir pula, pul olmazsa neynemeli? (–*Gaz.*)

Deve dabanı, kaz ayağı. (–*Gaz.*)

Deve darı söylemek. (–*Gaz.*)

345 Söyleyeceği bir şeyi kekeleyerek söylemek.
346 Çok kızmak.
347 Bir mal değerinden fazlaya satılmak.
348 Düşmanına karşı başkasını öne sürmek.
349 Birdenbire şiddetli yağmur yağmak.

Devede kulak, gönde bacak. (*Keşköyü, *Ayancık –Sn.*)

Deveden düşmüş, hop hopuyu elden bırakmıyor. (*–Gaz.*)

Deve deve hakırdak.[350] (*–Nğ.*)

Devede yüküm yok, yıkılsa pakim yok. (*–Nğ.*)

Deve düdük çalar mı? (*Çamova, *Divriği –Sv.*)

Deve gevişi getirmek. (*Navlu, *Yeşilova –Brd.*)

–Deve gördün mü? –Vele kulağı. (*–Gaz.*)

Deve ise yudar, ağa ise güder. (**Hekimhan –Ml.*)

Develer dama çıkınca. (*–Gaz.; *Bor –Nğ.*)

Deve nalbanda bakar gibi. (**Şebinkarahisar –Gr.; Çökek, *Ürgüp –Nş.; –Krş.*)

Deven dal mı kanırıyor? (*–Gaz.*)

Deve ne, taşağı ne? (*–Gaz.*)

Devenin üstünde (başında) kuduz dalamak. (*Yaka, *Dazkırı –Af.; Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.; Dirmil, *Gölhisar –Brd.; Karacaviran, *Seydişehir –Kn.*)

Devesi buzu geçmek.[351] (**Bor –Nğ.*)

Devesi düze çıktı ya? (**Ağın –El.*)

Deve tabanı, gezer yabanı. (**Mudurnu –Bo.*)

Deve tellâlı.[352] (*–Nğ.*)

Deve tellâlı gibi bağırmak. (**Akçadağ –Ml.*)

Deve terzi olur mu? (**Hekimhan –Ml.*)

Deveye bardak asmış gibi. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Deveye: "Bir cilve yap" demişler, tutmuş çadırı tepelerine yıkmış. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Deveye: "Bir gerdan gır" demişler, üç çardak ile, bir dam yıkmış. (*Yukarıçiğil, *Ilgın –Kn.*)

350 Konu ile ilgisi olmayan sözler söylemek.
351 İşinin en önemli kısmı bitmek.
352 İşsiz, güçsüz.

Deveye: "Kârın ne?" demişler, "Kazazlık." "Yakışır ince bileklerine (topuklarına)." (*–Gaz.*)

Deveye zaar ürüyor. (**Şebinkarahisar –Gr.*)

Deveyi çömleğe, insanı kabire koymak.[353] (**Sivrihisar –Es.*)

Deveyi düğüne çağırmışlar: "Dudağım yirik (kalın) söyleyemem, dabanım büyük oynıyamam" demiş. (*–Gaz.*)

Deveyi düze çıkarmak. (*–Gaz.*)

Deveyi kuyruğundan yetmek. (*Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Deveyi yutar, pireyi satar, (*İslâmbey, *Pınarhisar –Krk.*)

Deve zelbesi.[354] (*–Nğ.*)

Devlet kemalini bulmak. (*–Vn.*)

Devri Âdemden beri. (**Zara –Sv.*)

Devrile devrile yanasıca. (**Balâ –Ank.*)

Dey demey. (*–Gaz.*)

Deyini deyini ağlamak.[355] (**Mut köyleri, –İç.*)

Dığan ağız. (*Kösten, *Honaz –Dz.*)

Dıkın dıkın doldurmak.[356] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Dışarı ayaklı.[357] (*Çerçin –Brd.*)

Dışı hoca, içi baca. (*Fandas –Isp.*)

Dışın parlasın, için zırlasın. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Dış kapının (dış) mandalı. (*–Sm.; Çanıllı, *Ayaş –Ank.; –Çkr.*)

Dışlık depmek (bir kimseyi). (*–Gaz.; –Çkr.*)

Dızık dızık gitmek.[358] (*–Af.*)

Dibeğin ayağını indirmek.[359] (*–Vn.*)

353 Nazarı değmek.
354 Hantal yapılı adam.
355 Yanık yanık sözler söyleyerek ağlamak.
356 Tıka basa doldurmak.
357 Kötü kadın.
358 Koşa koşa gitmek.
359 Öfkeli bir kimse sakinleşmek.

Dibi doruğu olmamak. (*–Bil.*)
Dibine yakmak. (*–Gaz.*)
Dibine yanmak.[360] (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)
Dibini dövmek. (*–Gaz.*)
Dibini soğutmamak. (*–Gaz.*)
Dikdik Hasan. (**Gürün –Sv.*)
Dike koymak. (*Şeyhosman, *Yapraklı –Çkr.*)
Diken olup gözüne batmak (birinin). (*Anamas, *Eğridır –Isp.*)
Dil alıp dil vermemek.[361] (**Bor –Nğ.; –Çkr.*)
Dil altında bakla tutmak. (*Rızkiye –Es.*)
Dil değil, şah arşunu. (*–Vn.*)
Dilde pay bitmek. (*–Gaz.*)
Dil dudak soruşturmak. (**Gürün –Sv.*)
Dil ebesi, çöplek tepesi. (**Akşehir –Kn.*)
Dilenip dolanmak.[362] (**Bor –Nğ.*)
Dilenip döşünmek. (**Merzifon –Ama.*)
Dile seğirtmek. (**Bor –Nğ.*)
Dili acıkmak. (*–Çkr.*)
Dili ballı. (**Bünyan –Ky.*)
Dili bar tutmak. (*–Bt.*)
Dili boğazına akmak.[363] (**Bor –Nğ.*)
Dili bok küreğinden uzun olmak. (**Ermenek –Kn.*)
Dili burnuna değmek.[364] (**Bor –Nğ.*)
Dili çekmek.[365] (**Bor –Nğ.*)

360 Bir iş için acele etmek.
361 Hiç konuşamaz ve söyleneni anlıyamaz hale gelmek.
362 Şuna buna yüzsuyu dökerek minnet altında geçinmek.
363 Korkudan bir şey söyleyemeyecek hale gelmek.
364 Erginlik çağına gelmek.
365 Söylemekten vaz geçmek.

Dil içeri komamak.[366] (*Güney *İkizdere –Rz.*)
Dili dibine çekmek.[367] (**Bor –Nğ.*)
Dili diyip, gönlü razı olmamak. (*–Vn.*)
Dili ekmekçi küreğinden uzun olmak. (*–Çkr.*)
Dili güllü olmak. (**Ereğli –Kn.*)
Dili her şeye dönmek. (*–Gaz.*)
Dili ıskarç olmak.[368] (**Bor –Nğ.*)
Dili kısalmak. (**Terme –Sm.*)
Dili kısa, sakla sazını otur. (*Yavadı, *Mesudiye –Or.*)
Dili kurtlu. (*–Gaz.*)
Dil ile asker gibi hükmetmek. (*–Vn.*)
Dilinden gelmek. (**Bor –Nğ.*)
Diline dil yitmemek. (**Bor –Nğ.*)
Diline getirdiğini eline getirmek. (*–Gaz.*)
Diline sirke sarmısak.[369] (**Terme –Sm.*)
Diline vermek.[370] (*Güney *İkizdere –Rz.*)
Diline yürük. (*–Gaz.*)
Dilini boğazına akıtmak. (*Gülbayır, *Niksar –To.*)
Dilli dibek.[371] (*Yenice, *Tarsus –İç.*)
Dilli dibek olmak. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)
Dimorozun tepesi. (*–To.*)
Dini donu yok. (*Bekilli, *Çal –Dz.*)
Dinim, gavurun dinine dönsün. (*Güney *İkizdere –Rz.*)
Dinlendik türbesi. (**Bor –Nğ.*)

366 Gevezelik etmek, çok öksürmek.
367 Susmak, susmayı daha uygun bulmak.
368 Çok konuşmaktan dili kımıldamaz hale gelmek.
369 "Şeytan kulağına kurşun" anlamında.
370 Gevezelik etmek.
371 Geveze.

Dinleye dinleye kulağı sağır olmak. (*Balâ –Ank.)

Din Muhammet dini, ekmek buğday ekmeği, yol Halep yolu. (–Gaz.)

Dipli bucaklı. (–Gaz.)

Dipsiz kuyu.[372] (Güney *İkizdere –Rz.)

Dipsiz külek, deliksiz iğne. (Taşdeğirmen, *Çıldır –Kr.)

Dipsiz tencere, camsız pencere. (–Dy.; –Gr.)

Dipten kapıya. (–Gaz.)

Diren karga. (*Bor –Nğ.)

Direzin sökmek. (–Gaz.)

Dirliğine bakmak. (Beyceli, *Fatsa –Or.)

Dirlik etmek. (–Gaz.)

Dirsek göstermek. (–Ada.)

Diş ağartmak. (Kerkük)

Diş bezirganı. (*Bor –Nğ.)

Diş diş olmak. (–Gaz.)

Dişi kana batmak.[373] (–Vn.)

Dişi karnında. (*Bor –Nğ.)

Dişi kitlenmek. (–Gaz.)

Dişine dolamak. (*Mazgirt –Tn.)

Dişine kan deymek.[374] (–El.)

Dişine mi yattın? (–Gaz.)

Dişini dişemek. (–Sv.)

Dişini dökmek. (*Balâ –Ank.)

Dişinin kiriynen karnını doyurmak. (*Ağın –El.)

Dişini saydırmak. (Güney *İkizdere –Rz.)

372 Her eline geçeni israf eden.
373 Dadanmak.
374 Tadını almak.

Dişini saymak.[375] (*Gündüzbey* *Yeşilyurt *–Ml.*)

Dişi sakızlı. (**Bor –Nğ.*)

Dişi tırnağı tutmamak. (**Merzifon –Ama.*; *–Çkr.*)

Dişi yıldızlı. (*–Sv.*)

Dişten geçirmek. (**Bor –Nğ.*)

... diye tepesi üstü gitmek. (*Beyceli*, **Fatsa –Or.*)

Diyorum erkektir, diyorsun sağır. (*–Hak.*)

Dizginine vurmak. (*–Gaz.*)

Dizinden yokuşa bakmamak.[376] (*Güney* **İkizdere –Rz.*)

Dizine dokunmak. (**Balâ –Ank.*)

Dizine oturup sakalını yolmak. (*–Hak.*)

Diziye gelmek. (**Çal*, **Sarayköy –Dz.*; *Eymir*, **Bozdoğan –Ay.*; **Tire –İz.*; *–Mn.*)

Doğru kuyruk, kalmadı koruk. (*–Gaz.*)

Doğru söylerse dinine zararı var. (*–Gaz.*)

Doğru söze Hacı Emmim ne dersin? (**Bünyan –Ky.*)

Doksancıl kuşu gibi yatmak. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*)

Doku doku o bez, söyle söyle o söz. (**Gemerek –Sv.*)

Dokuz aptala bir yuka. (*–Af.*)

Dokuz bokla ağzından olmak.[377] (*–Brs.*)

Dokuz geçe, su geçe; bir deri, soğuk geri. (**Karabük –Zn.*)

Dokuz koyunun doymadığı yerde dokuz araba ot yolmak. (*Çayköy*, **Niksar –To.*)

Dokuz köpeğe bir yufka, öldüm dıka dıka. (*Sorgun*, **Güdül –Ank.*)

Dokuz köyü bir horoza yüklemek. (*Çayköy*, **Niksar –To.*)

Dokuz ormanı birden atlamak. (*Beyceli*, **Fatsa –Or.*)

375 Hatır saymak, yüz vermek.

376 Sonsuz saygısı olmak.

377 Her işe burnunu sokmak.

Dokuz telli çalmak.[378] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Dokuzuna bir selâm. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Dokuzu on, onu erimiş yağ yapmak.[379] (*–Hak.*)

Dolanı dolanı gelmek. (*Şeyhosman, *Yaprakli –Çkr.*)

Dolanır dolanır, sonunda kel bir dala konar. (*–Ada.*)

Dolapları yüklenmek. (*İslâmbey, *Pınarhısar –Krk.*)

Doldururken dökmek. (*–Gaz.*)

Dolu dol başında. (*–Gaz.*)

Dolu sandık önüne oturasın. (*–El.*)

Dolusu bir kişiye, boşu bin kişiye. (*Çayköy, *Niksar –To.*)

Doluyu tarlaya davet etmek. (*Yavuzköy, *Şavşat –Ar.*)

Domana kuş koyuvermek.[380] (*Beyceli, *Fatsa–Or.*)

Domuşup kalmak. (**Tarsus –İç.*)

Domuz oğlunun körü. (*Kelekçi, *Acıpayam –Dz.*)

Domuz sürtmemek.[381] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Domuzu bayıra binmek.[382] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Domuzun tırnağını taştan sakınmak. (*Kelekçi, *Acıpayam –Dz.*)

Donu donumdan değil, dini dinimden. (*Yenice, *Tarsus –İç.*)

Donyağı dolması.[383] (**Gürün –Sv.*)

Dost ararken düşman başımızın ucunda. (*–Vn.*)

Dost eli. (**Akçaabat –Tr.*; *–Sm.*)

Dostluğumuz kuşak kopuncaya kadar değil, bel kopuncaya kadar. (*Botsa –Kn.*)

Doyduk donanaca düğün savdı. (**Hekimhan –Ml.*)

378 Kimseden korkmamak.
379 Bir işi bitirmeden başka işe el atmak.
380 Bilmediği bir işe girişmek.
381 Bir bitki çok sık olmak.
382 Gücü kuvveti yerinde olmak.
383 Soğuk, sevimsiz (kimse).

Doyduktan sonra bal, katran tadar. (*Baltalı, *Çıldır –Kr.*)

Döğen söğen erim mi var? Yoksa yel aparan evim mi var? (*–Vn.*)

Döklüm döşşek. (*Güzelyurt, *Hekimhan –Ml.*)

Dön dön arkana bak, adetindir ya tuzu, ya kaşığı unutmak. (*Fandas –Isp.*)

Döneği taz. (*–Gaz.*)

Döner dolaşır yularına sarılır.[384] (*Canik, *Mazgirt –Tn.*)

Döner taşım yok, öter kuşum yok. (**Mudurnu –Bo.*)

Dönümü ağır. (**Ermenek –Kn.*)

Dönümün içinde tazı tutamaz. (*Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Dört ağaç dibine otmadım. (**Mihalıççık –Es.*)

Dört ayakta bir mıh yok. (*–Ada.*)

Dört dokuz konuşmak.[385] (*Yeşilova, *Aksaray –Nğ.*)

Dört göz olmak. (*Salman, *Akkuş –Or.*)

Döşeği kalın olmak. (*Salman, *Akkuş –Or.*)

Döşeğine oturmak.[386] (*Gülbayır, *Niksar –To.*)

Döve döve mazıya salam da, bana ne kadar mazı getire. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Dövene elsiz, sövene dilsiz. (**Mudurnu –Bo.*)

Döyüncü olmak. (*Gülveren, *Arpaçay –Kr.*)

Duayı biz ettik, yağmur Karacaören'e yağdı. (**Suşehri –Sv.*)

Dudak burmak. (*Ketendere, *Akkuş –Or.*)

Dudaklarından kan patlamak.[387] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Dudakları yeri süpürmek.[388] (**Mudurnu –Bo.*)

Dudu değmek. (*Canik, *Mazgirt –Tn.*)

384 Yakınlarına gücü yeten kimse için kullanılır.
385 Saçmasapan konuşmak.
386 Sanatını öğrenip ele almak.
387 Çok sıkıntı çekmek.
388 Çok kızgın ve suratı asık olmak.

Dudu kuşuna döndürmek.[389] (*Bor –Nğ.)

Dul avrat (karı) çocuğu. (*Taraşçı*, **Seydişehir –Kn.*; *–Nğ.*; *Güney*, **İkizdere –Rz.*)

Dul karı sözü. (*Güney* **İkizdere –Rz.*)

Duman almış. (*–El.*)

Dumansız ateş. (*–Hak.*)

"Durmuş" değil, kargaların şekeri.[390] (*–Nğ.*)

Duvara çöp sokmak. (**Suşehri –Sv.*)

Duymuş gelmek. (*–Gaz.*)

Düğüncü karılar gibi.[391] (*Beyceli*, **Fatsa –Or.*)

Düğünde tutmacığa kim batar? (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*)

Düğün evinde deva var, acık acık eve var. (**Suşehri –Sv.*)

Düğün evinden haberi yok, samanlığa keşkeş götürür. (*Beyceli*, **Fatsa*, *Salman*, **Akkuş –Or.*)

Düğün evini bilmeden abdesaneye tabanca sıkar. (**Eğridir –Isp.*)

Düğün evi taktuk, el oynadı (yedi) biz baktık. (*Yukarıgerfi*, **Terme –Sm.*; *Boztepe*, **Eynesil –Gr.*)

Düğününde kar yağmak. (*Doğanbey*, **Beyşehir –Kn.*)

Dümbücük nerde, Fatmacık orda. (*–Gaz.*)

Dün kabak olmadan bugün boyun bükmek. (*–Ant.*)

Dünya batayi ben de içine... (*Güney* **İkizdere –Rz.*)

Dünyadan kırk yaş kocaman.[392] (*İğneciler*, **Mudurnu Bo.*)

Dünyada vakit doldurmak. (**Sürmene –Tr.*)

Dünya görmedik, düğüne varmadık.[393] (*Güzelyurt* **Hekimhan –Ml.*)

Dünya götünün başına dar. (*–Gaz.*)

389 Bir işi fevkalâde düzene koymak.
390 Kargaların şekeri: Bok.
391 Dikbaşlı, kendinden emin.
392 Çok şey bilen.
393 Görgüsüz.

Dünya ile düz yaşamak. (*Çay*, **Niksar* –*To.*)

Dünyasını bitirmiş. (**Bor* –*Nğ.*)

Dünya sikine, ahret taşağına. (*Serkeşgüvezi*, **Fatsa* –*Or.*)

Dünya şar bedestan olmak. (–*Gaz.*)

Dünya yansa bir kalbur samanı yanmaz. (*Yukarıgerfi*, **Terme* –*Sm.*; **Mudurnu* –*Bo.*)

Dünyayı bir darı tanesi büyüklüğünde görmek. (–*Hak.*)

Dünyayı düz görmek. (*Karasakal*, **Mazgirt* –*Tn.*)

Dünyayı düzlemek. (*Çaldere*, **Akkuş* –*Or.*)

Dünyayı ters eşeğe bindirmek. (–*Gaz.*)

Düşmanının ömrü bu kadar olsun. (*Doğanbey*, **Beyşehir* –*Kn.*)

Düşünde kuş tutmuşa dönmek. (–*Ada.*; –*Nğ.*)

Düzenine düşmek. (*Pazarören*, **Pınarbaşı* –*Ky.*)

Düzünüp konuşmak. (–*Gaz.*)

Düzüp koşmak.[394] (*Beyceli*, **Fatsa* –*Or.*)

Düz yerde, (ovada) sivri belâ. (–*Bil.*; **Gülnar* –*İç.*)

E

Eba altından baba ölçmek. (–*Bt.*)

Ebe idim, kıllı kaldım.[395] (–*Nğ.*)

Ebem güzeldi, çiçek çıkardı daha güzel oldu. (**Suşehri* –*Sv.*)

Ebesi ağazına işemiş.[396] (*Derekuşçulu*, **Görele* –*Gr.*)

Ebrül apıştı, davar ota yapıştı. (*Anamas*, **Eğridir* –*Isp.*)

Eceli kişnemek. (*Salman*, **Akkuş* –*Or.*)

Eceller çarpmak. (*Taraşçı*, *Gökçehöyük*, **Seydişehir* –*Kn.*)

394 Yapıp yakıştırmak.

395 Birinci iken sonuncu kalmak.

396 Geveze.

Ecel teri terlemek. (*Mahmutören –Or.*)

Eçiği seni kandırır, işi meni yandırır. (*Taşburun, *Iğdır –Kr.*)

Eden eleyen kurtuldu, paçadan[397] bakanın gözü kör oldu. (*–Vn.*)

Edep haya gökyüzünü aştı. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

Edin verin elime, göstereyim erime. (*–Bt.*)

Efin tefin olmak. (*–Gaz.*)

Efiyni patlamak. (*–Gaz.*)

Eğerin art kaşını göstermek. (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirlı –Ada.*)

Eğesi[398] ağır. (*–Gaz.*)

Eğesi yerine oturmak. (*–Gaz.*)

Eğgi üşgü bağımızın koruğu. (*–Gaz.*)

Eğil ocağına, yalvar bucağına. (**Akşehir –Kn.*)

Eğridiğini aynı sarsın.[399] (**Bor –Nğ.*)

Eğri doğru, dosdoğru. (*–Gaz.*)

Eğri kazığa, eğri tokmak. (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Ekerde yok biçerde yok, yiyen de ortak. (*Gülveren, *Arpaçay –Kr.*)

Eke toha.[400] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.; –Gaz.*)

Ekini verdik ırgada, serin düştük gölgede. (**Ereğlı –Kn.*)

Ekmeden biçmek. (**Bünyan –Ky.*)

Ekmediği yerden biçmek. (*Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.*)

Ekmedik bostan, yemedik hıyar. (*–Vn.*)

Ekmedim bostan, yemedim (bitmedi) karpuz. (*–Gaz.*)

Ekmedim karpuz, yemedim bostan. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt -Ml.*)

Ekmeği bütün. (*–Gaz.*)

Ekmeği eteğinde. (*Mansurlu, *Feke –Ada*)

397 Paça: Pencere.
398 Göğüs kafesini meydana getiren kemiklerden her biri.
399 Elinden geleni yapsın anlamında.
400 Her şeyi bilir, aklı yetik.

Ekmeğim atbaşı, tuzum gözünü kör etsin. (*–Ezc.*)

Ekmeğine kan doğramak. (*–Gaz.*)

Ekmeğinin tuzu olmamak. (*–Gaz.*; *Güney *İkizdere –Rz.*)

Ekmeğini yemiş, suyunu içmiş. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Ekmeği saca sıcak sıcak vurmak. (**Gercüş –Md.*)

Ekmeği sacın üzerinde yanmak. (**Karakoçan –El.*)

Ekmeği şor olmak. (*–Bt.*)

Ekmeği yanından zeytin silker.[401] (*–Dz.*)

Ekmek attık sacına, yeni geldik ucuna. (*Karadere, *Hekimhan –Ml.*)

Ekmek haydan, su çaydan. (**Eğridir –Isp.*)

Ekmek kalada, it hendekte. (*–Gaz.*)

Ekmek kesesine, su beleş. (*–Gaz.*)

Ekmek (ekmeğini) tatlandırmak. (*–Gaz.*)

Ekmek tavşan, sen tazı olasın. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Ekmekten, aştan kesilmek. (*Mahmutören –Or.*; *–Çkr.*)

Eksik (kötü) yanını vermemek. (*–Gaz.*; *–Çkr.*)

Eksik yanının arbesi. (*–Gaz.*)

Ekşi hamuru bile kattık. (**Kağızman –Kr.*)

Ekşisine ekşi, yavanına yavan dememek. (*Çökek, *Ürgüp –Nş.*)

Ekşi üksü bağımız koruğu. (*–Ada.*)

Ek seketen. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Ektiğim biçtiğim nohut, çarşıya geldin de leblebi mi oldun? (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*; *–Çkr.*; **Boğazlıyan –Yz.*)

El ağzıyle ayran içmek. (*Köşker, *Kaman, –Krş.*)

El ağzıyle çorba içmek. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)

El ağzıyle kuş tutmak. (*–Sm.*)

El aldım erenlerden, bok yedim örenlerden. (**Ermenek –Kn.*)

401 Bedava çalışan kimse için kullanılır.

El âlem çuvala girmiş, sen de mi girecen? (*Lâdik –Sm.)

El âleme karşı davul çalmak. (*Sorgun*, **Güdül –Ank.*)

El altı tutmak.[402] (*Pazarören*, **Pınarbaşı –Ky.*)

El arı, düşman körü. (*–Gaz.*)

El arı, Tanrı korkusu. (*Gurmedere*, **Fethiye –Nğ.*)

El arkası yerde etmek. (*–Sm.*)

El ayak deşirici. (*Taraşçı*, **Seydişehir –Kn.*)

El baştan üstün geldi. (*–Gaz.*)

Elbeğlide düğün olmuş, oyun onun sonunda. (*–Gaz.*)

El benden, sebeb Allah'tan. (*Göbekviran*, **Gürün –Sv.*)

El biliyi yayan deli gürk. (**Bünyan –Ky.*)

Elcesini at aparır, özünü mat aparır.[403] (*–Vn.*)

Elci başı. (*Göbekviran*, **Gürün –Sv.*)

Elde kız, bizde gelin olacak şeymiş. (*–Çkr.*)

El deliye, biz akıllıya hasretiz. (*Botsa –Kn.*; *–Bt.*; *–Brd.*; **Eğridir –Isp.*)

Elden aldın acını, benden aldın hıncını. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*)

Elden alıp ele verem, ak kıçımı kime verem. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*)

Elden arbet (ibret). (*–Gaz.*)

Elden ayağa kalmak. (*Güzelyurt*, **Hekimhan –Ml.*)

Elden ayaktan çıkmak. (*–Gaz.*)

Elden ayrıksı. (*Pazarören*, **Pınarbaşı –Ky.*; *–Çkr.*; *–Gaz.*)

Ele, avuca muhtaç olmak. (**Keban –El.*)

Ele beş, bana bir. (*Yaka*, **Dazkırı –Af.*)

Ele bir söz diyerem kı yetişmişin duran yerde kalın dökülür. (*Alican*, **Iğdır –Kr.*)

402 Gizli tutmak.
403 Şaşkın kimsenin durumu için kullanılır.

Ele don olan bana şalvar olur. (*Alanya –Ant.)

Eleğim var küleğim var, benim sana ne dileğim var? (*Suşehri –Sv.)

Elekçi karısı. (Uluğbey, *Senirkent –Isp.; İsabey *Çal –Dz.; Değirmendere –Af.)

Elekçi torbası. (*Ağın –El.)

Elek elekte, sac ocakta, tokuşlara kocaya gider. (–Af.)

Elekler eler, köpeğine katar. (–El.)

Elek tekne kalmak. (Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.)

El elde, el belde, ak çayırda kuru gölde. (Zile, *Mesudiye –Or.)

El ele, baş başa.[404] (Güney *İkizdere –Rz.; –Sk.)

El ele vererek köprüyü geçelim. (Zile, *Mesudiye –Or.)

El elinen, eltimle benimle. (Çanıllı, *Ayaş –Ank.)

El eli yerer, bu da birbiri. (Yaka, *Dazkırı –Af.)

Elemeden yoğurur, ayda bir oğlan doğurur. (Fandasköyü –Isp.)

Elem eşkere. (Çayköy, *Niksar –To.)

Elemeye gelmezsin belemeye gelmezsin. (Kilise –Ml.)

Elen Gülsü, gelen Gülsüm; Ezrayil ettiğini bulsun. (Güney *İkizdere –Rz.)

Ele verir öğüdü, kendi kırar (dibinden keser) söğüdü. (–Brd.; –Ant.; –Vn.; Hacı Ahmetler –Isp.)

Eleyip belemek. (Kelekçi, *Acıpayam –Dz.)

Eleyip eleyip kepeğini içine katmak. (Yaka, *Dazkırı –Af.)

Eleyip tepitmek.[405] (Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.)

El göğüste. (Göbekviran, *Gürün –Sv.)

El gölgesi. (–Gaz.)

El gördülük (iş). (Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

El güzeli. (*Ağın –El.)

404 Hiç bir kazanç olmadan.
405 Harcamak, israf etmek.

El hali, düşman körü. (*Maden –El.)

Eli ağır, işi pak. (–Gaz.)

Eli ağzına değmek.[406] (*Perşembe –Or.)

Eli ağzına yakın. (Göbekviran, *Gürün –Sv.)

Eli ağzına yetmek. (Güney *İkizdere –Rz.)

Eli ağzına yetmemek. (–Gaz.)

Eli ayağı kısa. (Taraşçı, *Seydişehir –Kn.; Kösten –Dz.)

Eli ayağına dönesice. (Göbekviran, *Gürün –Sv.)

Eli ayağı sapır sapır dökülmek. (–Gaz.; Çepni, *Gemerek–Sv.; –Çkr.)

Eli ayaklarından uzun. (–Hak.)

Eli bağlı, dili yağlı. (–Isp.)

Eli bağlı duvara çıkmak. (*Kuyucak –Ay.; Çiğil, *Ilgın –Kn.)

Eli beratlı. (*Küre –Ks.; –Bt.; *Ziyere –Ama.; Göbekviran, *Gürün –Sv.)

Eli berk. (–Gaz.)

Eli bir taş altında kalacak. (–Gaz.)

Eli boş, kalbi hoş. (–Isp.)

Eli çakır. (–Gaz.)

Eli çap. (Göbekviran, *Gürün –Sv.; Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

Eli daldan kesilmek. (*Gürün –Sv.)

Eli defli. (Göbekviran, *Gürün –Sv.)

Eli dizinde. (Göbekviran, *Gürün –Sv.)

Eli eğri. (Guleman, *Maden –El.; –Sv.)

Eli elma dermek.[407] (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Elifin ebesini aramak.[408] (Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.)

Elifinin bal kabağı çalınır, iş gibi olan kuyruğundan alınır. (*Akseki –Ant.)

406 Mali durumu düzeltmek.
407 Bir işi yapmamak için türlü bahaneler uydurmak.
408 Bir konu üzerinde çok soru sormak.

Elifi yanlış mı geliyor? (*–Gaz.*)

Elifi yüzünde, ekmeği dizinde. (*–Gaz.*)

Eli götüne değmek. (*–Gaz.*)

Eli haratlı. (**Gürün –Sv.*)

Eli hayırlı. (*Göbekviran, *Gürün –Sv.*)

Eli ile koynu kırk günlük yol. (*Göbekviran, *Gürün –Sv.*)

Eli işli, terazi kıçlı. (*Göbekviran, *Gürün –Sv.*)

Eli işli.[409] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Eli kınalı hanım. (**Gürün –Sv.*)

Eli kömür ufalar, gözü kırık kovalar. (*Gecek, *Sivrihisar –Es.*)

Eli kuru yerde kalmak. (*–Gaz.*)

El ile bozgun düzgün. (*–Gaz.*)

Elim bağlı, yüreyim dağlı. (*–Af.*)

Elim boş, yüzüm kara. (*–Gaz.*)

Elim elimde, hırlamağa ne borcum var? (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Eli meretli. (*Göbekviran, *Gürün –Sv.*)

Elime vermedin ki yüzüne sürsem. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Elimi açtım, gözümü yumdum. (*Göbekviran, *Gürün –Sv.*)

Elim iyiliği. (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

Elim iyiliğine. (*–Gaz.*)

Elim kısa, dilim kısa. (*Göbekviran, *Gürün –Sv.*)

Elim yüreğimin üstünde. (*Göbekviran, *Gürün –Sv.*)

Elin ayağın çalınsın. (*Ulaş –Sv.*)

Elin başına dolu yağar, benim başıma deli. (*Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.*)

Elinde bir bostan, ister soy ye, ister kabuklu. (**Ereğli –Kn.*)

Elindekiynen cebindekinin farkı var. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

409 Becerikli, maharetli.

Elinden darı dökülmez. (*–Bt.*)

Elinden kabuklu koz yenmez. (*–Gaz.*; **Bor –Nğ.*)

Elinden kör eşek su içmez. (*Taraşçı, *Seydışehir –Kn.*)

Elinden taş düşmemek.[410] (*–Tr.*)

Elinde yok harçlık, aklı vermiyor kendine dışlık. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Elinde yok mangır, göynü sarayda kalgır. (**Eğridır –Isp.*)

Eline ekmek, başına tokmak. (*Değirmendere –Af.*; *–Çkr.*)

Eline el suyu dökmemek. (**Ereğli –Kn.*)

Elinen zora gelmek. (*Taşburun, *Iğdır, Gülveren, *Arpaçay –Kr.*)

Eline osurup burnuna tutmak. (*Ketendere, *Akkuş –Or.*)

Eline sıcak sağan değmiş. (*–Gaz.*)

Elin eşeği yük, bizimki pislik getirir. (**Emirdağ –Af.*)

Eline varmak.[411] (**Bor –Nğ.*)

Elini ağdan karaya vurmaz. (*–Vn.*)

Elini almak. (*–Gaz.*)

Elini altına salmak. (*–Gaz.*)

Elini attığı dal yere gelmek. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Elini ayağını yerden kesmek.[412] (**Emirdağ –Af.*)

Elini dizine vurmak. (*–Dy.*)

Elini eteğine çalmak.[413] (*Bahçeli, *Bor –Nğ.*)

Elini evdirmek. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Elini gününü yıkmış, kaşığını beline sokmuş. (*–Gaz.*)

Elin ineği göğsü ile (helke helke) süt getirir, bizim inek kuyruğu ile bok getirir. (*Avşar, *Güdül, Çanıllı, *Ayaş, –Ank.*)

410 Çok cimri olmak.

411 Elini öpmek için birinin ayağına gitmek.

412 Bir tarafa çekilip, toplum hayatından uzak yaşamak; çaresizliğe duşmek.

413 Bir işten eli boş çıkmak.

Elin ineği kuyruğuyle ot getirir, bizimkisi bok getirir. (*Mudurnu –Bo.)

Elinin içine yazmak. (–Hak.)

Elinin kınası, yüzünün karası.[414] (–Vn.)

Elinin tuzu yok. (–Nğ.; –Ada.)

Elin iti ele ürer, bizim it de bize. (Yukarıçiğil, *Ilgın –Kn.)

Elini yüzüne almak. (–Gaz.)

Elini yüzünü çalmak. (–Gaz.)

Elinle yaparsın, dilinle yıkarsın. (*Suşehri –Sv.)

Elin minneti. (*Bulancak –Gr.)

Elin sofrasına misafir davet etmek. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.; *Mudrunu –Bo.)

Elin tazısı gider av getirir, bizimki gider çulu yürütür. (*Gürün –Sv.)

Elin ver elime, seni verem kör Selim'e. (–Bt.)

Eli sahanlı müddiyem.[415] (Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.)

Eli sulu. (–Gaz.)

Eli tutuk. (Göbekviran, *Gürün –Sv.)

Eli udumlu. (–Gaz.)

Eli ülgüsüz.[416] (Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.)

Eli yerden gökten kesilmek. (–Gaz.)

El iyisi. (–Nğ.; –Gaz.)

Eli yordamlı.[417] (Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.)

Eli yuka.[418] (Göbekviran, *Gürün –Sv.)

Eli yüreğinin üstünde olmak. (–Gaz.)

414 Pis ve tembel kimse hakkında kullanılır.
415 Müddiye: Zavallı, muhtaç.
416 Eli işe yakışmayan.
417 Eli uğurlu.
418 Parası çok az.

Eli yüzü bellisiz.[419] (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Eli yüzü yaprak açmak.[420] (*Lâleli, *Fatsa –Or.*)

Eli zilli. (*Göbekviran, *Gürün –Sv.; *Bahçe –Ada.*)

El kile gidiyor, kendi de bile gidiyor.[421] (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

El köprüsünü kurmuş biz de geçiyoruz. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Ellâhalem büyüdün ha, büyüdün. (**Hekimhan –Ml.*)

Ellerin köyüne zerdeli, bizim köye zırdeli. (*Erif, *Haymana –Ank.*)

Ellerin yanına döşene. (**Şebinkarahisar –Gr.*)

Elleyip küllemek. (*Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.*)

Elli ağızlı. (*–Çkr.*)

Elli ayaklı.[422] (*Guleman, *Maden –El.*)

Elli kargaya bir sapan taşı. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Elli kollu.[423] (*–Kn.*)

Elma armut taşladık, illallaha başladık. (*–Bil.*)

Elma gibi malım olsun, satılmazsa çir ederim.[424] (*–Bt.*)

El malıyle dost geçinmek. (*Zile, *Mesudiye –Or.*)

El malıyle dost kazanmak. (*–Sm.*)

Elmanın irisi, kalmadı gerisi. (*Taflan, Çınaralan, –Sm.*)

Elmişlerini andırmak.[425] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

El müslüman saarine. (*–Gaz.*)

419 Terbiyesiz, hiç kimseden utanmayan.
420 Çok zayıf olmak.
421 Kil: Çamur. Bile: Birlikte.
422 İşgüzar.
423 Fazla gelişmiş, serpilmiş (kız).
424 Çir: Meyva kurusu.
425 Ölülerine sövdürmek.

El, onu hanına uğratmaz, o tüfeğini asmaya yer arar. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

El tutmak. (*Göbekviran, *Gürün –Sv.*)

El uciyle vermek. (*–Gaz.*)

El uciyle yapmak. (*–Gaz.*)

El umuru çekmek.[426] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

El üğüntüsü, tekne kazıntısı. (**Suşehri –Sv.*)

El üstü kapmak.[427] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

El üstü olmak.[428] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

El vurup etek savurmak.[429] (*Gülbayır, *Niksar –To.*)

El vurup etek silkmek. (*–Gaz.*)

El yetmez, göz görmez. (*–Gaz.*)

El yüzü çalmak. (*–Gaz.*)

Em azgını olmak.[430] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Emin sekin.[431] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Emiş yakış olmak. (*–Gaz.; Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Emrikum emrullah ediyoruz. (*Zile, *Mesudiye –Or.*)

Enayi çorbası.[432] (**Balâ –Ank.*)

Enayinin kavaltüfeği. (*–İz.*)

Enceği[433] böceği dolmuş. (*Çırakman –Sm.*)

Endek dündek. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.; Çayköy, *Niksar –To.*)

Endil eli gibi tez gelir geçer. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

426 Elin kaygısını, eziyetini çekmek.
427 Büyük özen ve sevgiyle karşılamak.
428 El üstünde tutulmak.
429 Çalışıp kazanmak.
430 Fazla ilaçtan yara azmak.
431 Kaygısız kimse.
432 Küfür.
433 Encek: Yavru.

En doğru babamı bilirdim, onu da anamın üstünde gördüm. (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Ene, gömüşlü zurna senin nene. (**Küre –Ks.*)

Ene yana kalmak. (*–Gaz.*)

En eyisi, en altına. (*Güney, *İkizdere –Rz.*)

Engil gölü olmak. (*–Sv.*)

Eni enimizden, uzunu uzunumuzdan. (*–Gaz.*)

Enikleci köpek gibi mezdeklemek. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Eninde uzununda olmak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Enine durup uzununa ağlamak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*; *Taşdeğirmen, *Çıldır –Kr.*)

Ensesinden duman çıkarmak. (**Küre –Ks.*)

Enter menter, hepsi birbirinden beter. (*–Vn.*)

Erba taaş dört keçi. (*–Gaz.*)

Er davrandım, el götürdü. (*–Vn.*)

Erebenin gölgesine yatmış, demiş "Ne büyüğüm." (*–Bt.*)

Ere getmeğe inanırdı kebine eşdek dolusu eliyir. (*Alican, *Iğdır –Kr.*)

Erem erem kesilmek.[434] (*Güney, *İkizdere –Rz.*)

Erenler tekkesi. (**Merzifon –Ama.*)

Eriği erik, çerdeği[435] üstelik. (*–Vn.*)

Erindiğinden ermeniye dayı demek. (*–Gaz.*)

Er isterem közer döğe, onu da bir güzel döğe.[436] (*–Vn.*)

Er kalktım, ele yaradım. (*Kelekçi, *Acıpayam –Dz.*; *Eğridir –Isp.*)

Erkeçler öldü de keçilere çan takıldı. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Erkek eşek akıllı.[437] (**Mudurnu –Bo.*)

434 Bitkin bir hale gelmek.
435 Çerdek: Çekirdek.
436 Közer: Başakların dövülmeyen kısmı.
437 Her aklına geleni yapan kimse.

Ermeni hastalığı.[438] (*İskeçe –Yunanistan*)

Erşu farş olmak. (*–Dy.*)

Esen yelden nem kapmak. (**Eğridir –Isp.*)

Esip yağmak. (*–Gaz.*)

Eski boka su serpmek. (*–Brd. ve çevresi*)

Eskı çarıkta yal yedirmez. (*Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.*)

Eski harmanları savurmak. (*–Ezm.; –Vn.*)

Eski hesap görmek. (*İskeçe –Yunanistan*)

Eski kazan eski kulp, gürp ha gürp. (*–Vn.*)

Eski kıl, eski tarak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Eski koyun kurt oldu. (Eski kurt koyun oldu.) (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Eski köye yeni şahna gelmiş. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Eski tavuk kışa kışa, yeni tavuk bülü bülü (pine pine). (*Beyceli, *Fatsa –Or.; *Taşova –Ama.; *Hekimhan –Ml.*)

Essik köyün hotbe kadısı gibi oturmak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Estiği gibi yağmaz. (*Seslikaya, *Ardeşen –Rz.*)

Es yiğidin bağrına es. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Eşeğe binip eşek sormak. (*Çay, *Niksar –To.*)

Eşeği almadan semerini almak. (*Hacı Ahmetler *Sütçüler –Isp.*)

Eşeği görmeden ata binmeye kalkmak. (*–Krş.*)

Eşeğime giren çıksın da, vazgeçtim sıpasından. (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Eşeğimin alnı sakar, kendi lakabını bana takar. (*Bekili, *Çal –Dz.*)

Eşeğim kancık, dilim kısacık. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Eşeği nağırdan ayırmak değil binmek lazım.[439] (**İspir –Ezm.*)

438 Paraya düşkünlük.

439 Nağır: Sığır sürüsü.

Eşeğin aklına karpuz kabuğu düşürmek. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Eşeğin alnı sakar, ayamasını ele takar. (*Yastura, *Mesudıye –Or.*)

Eşeğin anırması kadar yalan söylemek.[440] (*–Hak.*)

Eşeğin büyüğü ahırdan çıktı. (*–Gaz.*)

Eşeğin büyüğünü ahırda unuttum. (**Merzıfon –Ama.*)

Eşeğini bayıra karşı sürmek. (*İskeçe –Yunanistan*)

Eşeğini gölgeye bağlamak. (*–Vn.*)

Eşeğin üzrinden (üstünden) tabanca (tüfek) atmak. (*İskeçe –Yunanistan; Çanıllı *Ayaş –Ank.*)

Eşeğin yağırına mı ekmedi? (*–Gaz.*)

Eşeği sattık, belâya çattık. (*İskeçe –Yunanistan*)

Eşeği sattım, ço çüş demeden kurtuldum. (*–Gaz.; *Gürün –Sv.*)

Eşeği soyduk, kuyruğu kaldı. (*–Hak.*)

Eşek ağaca çıkıp inene kadar döğmek. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Eşek eyeğili. (*–Gaz.; –Çkr.*)

Eşek kaçtı, kürtün (palan) düştü. (*–Gaz.; –Vn.*)

Eşek osurtan. (**Mudurnu –Bo.*)

Eşekten baltayı çekmek. (*–Gaz.*)

Eşekten inmez, sözünden dönmez. (*–Gaz.*)

Eşekten semer alır gibi. (*–Gaz.*)

Eşek te şaştı, Bekteş te şaştı. (*Dırmil, *Gölhısar –Brd.*)

Eşelek yutmuş kaz gibi düşünmek. (**Merzifon –Ama.*)

Eşgili basmak. (*–Gaz.*)

Eşine eşine geldi (çıktı) ocak başına. (**Kağızman, Tatalit *Çıldır –Kr.; –Bt.*)

Eşip eşip yemek. (*–Gaz.*)

Eşiyi seni kandırır, içi meni yandırır. (*Gülveren, *Arpaçay –Kr.*)

440 Çok yalan söylemek.

Eşün ağızlı. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)
Et alırlar önge[441] ile, pişirirler yonga ile. (**Akseki –Ant.*)
Et Bedir'in, ekmek Hıdır'ın, yin kudurun. (*–Gaz.*)
Etçiden al ekmekçiye, ekmekçiden al etçiye. (**Güdül –Ank.*)
Et deyi kaptın, balcan börkü çıktı. (*–Gaz.*)
Ete deymek.[442] (*–Nğ.*)
Eteğinden kesip sırtına yamamak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)
Eteğine düşkün. (*–Ada.*)
Eteğine pis.[443] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)
Eteğini başına çekmek. (**Karakoçan –El.*)
Eteğinin çamur olmadığı yere yetmediğinden. (**Gürün –Sv.*)
Etekleri gülmek. (**Kuyucak –Ay.*)
Et ekmeğin üstüne. (*–Gaz.*)
Etek pisliği.[444] (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)
Etek sillesi. (*–Nğ.*)
Et et üstünde. (*–Gaz.*)
Eti bitine yetmemek. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)
Eti dartılmış, yüzü yırtılmış. (*–Af.*)
Eti erimek. (*–Gaz.*)
Etini aşırmak.[445] (**Bor –Nğ.*)
Etini bitini yemek. (*Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.*)
Etin işi, kırdın kirişi. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)
Etini yer, kemiğine göz diker. (*–El.*)
Eti şor olmak. (*–Bt.*)
Ef kafa. (*–Gaz.*)

441 Önge: Eski bir ağırlık ölçüsü.
442 Çıkarına dokunmak.
443 Irz düşmanı.
444 Zina.
445 Aşırı düşmanlık göstermek.

Etken yiyip kemikken atmak. (*–Gaz.*; *Çanıllı*, **Ayaş* *–Ank.*)

Etli aşta da bulunur, sütlü aşta da. (*Yeşilova*, **Aksaray* *–Nğ.*)

Et olsun da leylek eti olsun. (*–Çkr.*)

Etten evvel (önce) çömleğe düşme (girme). (*Çanıllı*, **Ayaş* *–Ank.*; *Keşköyü* **Ayancık* *–Sn.*)

Ettiği ayağına dolak olmak. (*Çamova*, **Divriği* *–Sv.*)

Ettin bir hayır, çek budunu (tut bacağını) ayır. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt* *–Ml.*; *–To.*; **Balâ* *–Ank.*; *–Çkr.*)

Et yendi, kabak atıldı. (*–Gaz.*)

Ev ayrı hal bilmez, can ayrı dert bilmez. (*–Vn.*)

Ev başına hayat uşağına kalmak. (*–Gaz.*)

Ev bizim, kov bizim. (*–Gaz.*)

Evcek, Abdirahmencek. (*–Gaz.*)

Evde boku pişer, dışarda kürkü şişer. (*–Bt.*)

Evde hasırda yatar, burada çalım satar. (*İskeçe* *–Yunanistan*)

Evde karı, tarlada darı yok. (*Çırakman* *–Sm.*)

Evden bir ölü çıkacak demişler, herkes hizmetçisinin (azabının) yüzüne bakmış. (*–Gaz.*)

Evde yok un bulgur, kır ata binmiş hop hop (ne yaman) kalgır. (*Çiğil*, **Ilgın* *–Kn.*; **Dinar* *–Af.*)

Eve dönüp gelen delilerden. (*Mansurlu*, **Feke* *–Ada.*)

Eve kaçar deli. (*–Gaz.*)

Ev göre gitmek. (*–Gaz.*)

Evim ayrı, yolum sapa. (*Pazarören*, **Pınarbaşı* *–Ky.*; *Güzelyurt*, **Hekimhan*, *Gündüzbey*, **Yeşilyurt* *–Ml.*)

Evimin arkasına ev mi yapacaksın? (*Yaka*, **Dazkırı* *–Af.*)

Evinden giden del'olur, başında müşkül hal olur. (*Kırkyaren*, **Karahallı* *–Uş.*)

Evinde yok ayran aşı, kendi gezer bölük başı. (*Oklubalı*, **Bozöyük* *–Bil.*)

Evinde yok bulgur, ağzı çalıyor tambur. (*Davulkuyu, *Hekimhan –Ml.*)

Evinde yoktur gecelik, gönlünden geçer hocalık. (*Büyük Zaim, *Susuz –Kr.*)

Evine buğday yağsın.[446] (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*)

Evine örme örmez, ele halı dokur.[447] (*Güzelyurt, *Hekimhan –Ml.*)

Evine başına çöktürmek. (*Holvenk –El.*)

Evine tavuk eşer, çalımı dağdan aşar. (**Niksar –To.; Yastura, *Mesudiye –Or.*)

Evini yıkıp yüzünü ağartmak. (*–Gaz.*)

Ev kaldı Hıdır'a, hem yiye, hem kudura. (*–Vn.*)

Evlek evlek sattık, böyle böyle battık. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Ev lilliye kalkmış.[448] (*Ulaş –Sv.*)

Ev süpürgesi.[449] (**Mudurnu –Bo.*)

Ev süpürsem basanım yok, ekmek pişirsem kesenim yok. (**Bünyan –Ky.*)

Evvel bağlar bizimdi, salkım salkım üzümdü; şimdi bağlar elin oldu, çingil koruk oldu. (**Ermenek –Kn.*)

Eyere de gelir, semere de. (**Bor –Nğ.; –Brd. çevresi; –Gaz.; Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Ey gidi sağa kötek. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Eyirdiğini yüne değişmek. (*Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Eynat etti itlere, götüni verdi kurtlere. (*–Bt.*)

Ezmeye düşti, buzmeye düşti, çatlah taban cizmeye düşti. (*–Bt.*)

446 Bolluk göresin anlamında.
447 Örme: Yük halatı.
448 Evin dağınıklığını anlatır.
449 Kısa boylu kadın.

F

Fakir fukaranın anası olmak. (*Karakoçan –El.)

"Falanca yerin somunu büyük", vardım baktım benimki kadar da yok. (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.)

Farz sünneti bastırdı. (–Gaz.)

Faydasız tavuk, kavgada tavuk. (Çırakman –Sm.)

Fekine gelmemek.[450] (Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

Felek eşeğine çüş demiş.[451] (*Eğridir –Isp.)

Ferin yok ki korun olsa. (*Akseki –Ant.)

Fermanı kurumamış. (*Merzifon –Ama.)

Fesi kızarmak.[452] (Güney *İkizdere –Rz.)

Fesini atıp altından geçmek. (Derekuşçulu, *Görele –Gr.)

Fıngıl fıngıl yün atsan da boşa. (Dirmıl, *Gölhisar –Brd.)

Fırat kükremiş, turnanın umrunda mı? (Yukarı Çatak, Bozova –Ur.)

Fır kapmak. (–Gaz.)

Fırsat bulur ölür, fırsat bulur dirilir. (İslâmbey, *Pınarhisar –Krk.)

Fıstığı iç etmek. (–Gaz.)

Fiğ yutmuş güvercin gibi düşünmek. (Çelenköy, *Erfelek –Sn.)

Filin kulağında olsa bulmak. (–Gaz.)

Fişmanlık sandığı. (–Hak.)

450 Umurunda olmamak.
451 İhtiyarlamış, zayıflamış, çökmüş.
452 Utanmak.

G

Gafilin kadaya uğramak. (–*Gaz.*)
Gagasını dikmek.[453] (*Beyceli*, **Fatsa* –*Or.*)
Gağlarken gağlarken kuzlamak. (–*Gaz.*)
Gağur arkasını almak.[454] (*Güney* **İkizdere* –*Rz.*)
Gak deyince et, guk deyince su vermek. (**Eğridir* –*Isp.*)
Gallede zeyti olmamak. (–*Gaz.*)
Gamıdıp durmak.[455] (**Tarsus* –*İç.*)
Gamsız pilav yiyemedik. (–*Vn.*)
Gara pancara da bismillah. (**İspir* –*Ezm.*)
Garip yiğit. (–*Gaz.*)
Gâvur evine kap bırakır gibi. (–*Gaz.*)
Gâvur gelini gibi kırıtmak. (–*Gaz.*; –*Çkr.*)
Gâvur kayığı gibi kaynatmak.[456] (*Derekuşçulu*, **Görele* –*Gr.*)
Gâvur olur, müslüman olmaz. (*Derekuşçulu*, **Görele* –*Gr.*)
Gavurun malı çok ama, faydası yok. (**Karakoçan* –*El.*)
Gayretini gütmek. (–*Gaz.*)
Gazi evinde aş pişti, hüllüğüm sana ne düştü? (–*Vn.*)
Gece mitilde yatar, gündüz çalım satar. (**Maden* –*El.*)
Gecenin bey vakti.[457] (*Güney* **İkizdere* –*Rz.*)
Geç geldi, tez alişti. (–*Bt.*)
Geçimi azmak.[458] (*Pazarören*, **Pınarbaşı* –*Ky.*)

453 Somurtmak, kafasını kaldırmamak.
454 Çok acele etmek.
455 Hastalık ya da üzüntüden dolayı durgun olmak.
456 Çok gürültü yapmak.
457 Gece yarısı.
458 Geçim sıkıntısı çekmek.

Geçinmeğe niyetin varsa, yoğurt yiyeni karıştırma. (*–Isp.*)

Geçmesin nasipten. (*–Gaz.*)

Geçmez lâf.[459] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Geçti Kayapınar'ın suyu, sen bu günlük susuz uyu. (*Armutluköyü, *Aksaray –Nğ.*)

Gel ases beni tut. (*–Gaz.*)

Gel bu körü köprüden geçir. (*Büyük Zaim, *Susuz –Kr.*)

Gel bana da bir kaz boğazla. (*Salman, *Akkuş –Or.*)

Geldi geldisi. (*–Gaz.*)

Geldiği yer şen, gittiği yer harap. (*–Gaz.*)

Geldiler sevindirdiler, gittiler yerindirdiler. (*Botsa –Kn.*)

Gele gele yan devrilmek. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Gelenin sağdıcı, gidenin yengesi. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Gelin anana, ağa babana mı güveniyorsun? (*–Nğ.*)

Gelin başlı gelin.[460] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Gelin bucağa geçti, bucak altına geçti. (*Zile, *Mesudiye –Or.*)

Gelin dağından uçmak. (*Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.*)

Gelinde ağız (dil) yok, kaynanada din, iman (merhamet). (*–Vn.*)

Gelin gelir işiynen, boklucana beşiğiynen. (**Karabük –Zn.*)

Gelin gerdekte, giyev küllükte kaldı. (*–Vn.*)

Gelin gitti saraya, gelmez bir araya. (*Zile, *Mesudiye –Or.*)

Gelin hasta, kız kötürüm, ben altı aydır yatırım. (**Ereğli –Kn.*)

Gelin kalktı, kentin yıktı. (*–Vn.*)

Gelin kız gibi süzülmek. (*Çökek, *Ürgüp –Nş.*)

Gelin oldum kul oldum, her yetene çul oldum. (*–Vn.*)

Gelin yaptı, karga kaptı. (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

Gelin yüklü, kız nişanlı, karı Allah Allah diyor. (*–Gaz.*)

459 Çirkin, ağır, kötü söz.
460 Yeni gelin.

Gelmez yanına geliştirmek. (*–Gaz.*)

Gel, şimdi keşiş ol da, haça söğme. (**Merzifon –Ama.*)

Gemi geçtikten sonra boru anana götür. (*Boztepe, *Eynesil –Gr.*)

Gemisi karaya gitmek. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Genç iken yıkılsın. (*Botsa –Kn.*)

Gençliğinde dokuz ağıyı birden atlamak. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Gene eski peteklere bal var.[461] (*Güney, *İkizdere –Rz.*)

Gereğe gerekmez için. (*–Gaz.*)

Geri kalsan arkandan teperler, ileri gitsen burnunu kırarlar. (*Çaldere, *Akkuş –Or.*)

Gerimceklerde kalmak.[462] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Germeç dağına gerilsin. (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*)

Germuad'dan esti yellimiz, Allah'a kaldı halimiz. (**Yıldızeli –Sv.*)

Gesler, birbirini besler.[463] (*–Gaz.*)

Getir bana Hıdırellezi, sana göstereyim yazı. (*–Gaz.*)

Gevene kekiğe salma. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Geven ne ki, gölgesi ne ola. (**Gercüş –Md.*)

Gevişi çoğalmak. (*Yenice, *Tarsus –İç.*)

Gezdim İran'ı, Turan'ı gene cennet gördüm buranı. (*Alican, *Iğdır –Kr.*)

Gez dünyayı, gör Konya'yı. (*Botsa –Kn.*)

Gıcıdak düşesi. (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*)

Gıcığına gitmek. (*Yenice, *Tarsus –İç.*)

Gıcırına gelesin. (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*)

Gıdıra kesmek. (*Ziyere –Ama.*)

Gıdılcım atmak.[464] (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

461 Yaşlı kimselerin gençlerden daha tecrübeli olduklarını anlatır.

462 Darda kalmak.

463 Ges: Alışılan ölçülere uymayan şey.

464 Bağırıp çağırmak.

Gıdıldım kıyamet. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Gideceğim Antep, yiyeceğim pekmez. (*–Gaz.*)

Gidişmeyen yerini kaşımak. (*–Gaz.*)

Gilgil ekmeği, Zengil köprüsü.[465] (*–Bt.*)

Girdiği kapıdan çıkmak.[466] (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Gireli ile gemi yapar. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Git çanak, gel çanak. (*Yavuz, *Şavşat –Ar.*)

Gitti deli Ali, geldi deli Ali.[467] (*Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.*)

Gitti gelmez, yitti bulunmaz. (*–Gaz.*)

Gittiğin Arğa, vurduğun karga. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Gitti Hay'a, uğradık taya.[468] (*–Vn.*; *–Bt.*)

Gitti kebap kokusuna, baktık eşek dağlanıyor. (*–Bt.*; *–Vn.*)

Giydiğim çapıt, yediğim tepit. (*–Dz.*)

Giyimine bakan bey oğlu sanır. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Göç atlısı.[469] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Göçe uyan köpek. (**Suşehri –Sv.*)

Gödenim gödenim, misafir gelirse nederim? (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

Göğe vurmak.[470] (*Güney, *İkizdere –Rz.*)

Göğsünde ak tüyler bitsin. (**Merzifon –Ama.*)

Göğsünü çubuklamak. (*Çayköy, *Niksar –To.*)

Göğün bir katına çıkmak. (*Güney, *İkızdere –Rz.*)

Gök görmedik.[471] (*Değirmendere –Af.*; *Karacaviran, *Seydişehir –Kn.*; *–Ada.*; *Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.*; *Gezende, *Gülnar –İç.*; *Kelekçi, *Acıpayam, İsabey, *Çal –Dz.*)

465 Gilgil: Ak darı. Zengil: Duhan nahıyesinde bir köprü adı.
466 Bir mal alındığı fiyata satılmak.
467 Bir iş yapmadan gelip giden kimse için kullanılır.
468 Hay: İran'da bir şehir. Tay: Düğün.
469 En önce gelen.
470 Boyu çok uzamak.
471 Görgüsüz.

Gök görmedik görgüsüz, inne satar yurdusuz. (*Eğridir –Isp.)

Gök gözlü.[472] (Keşköyü, *Ayancık –Sn.)

Gök gürlemeden "Allah Allah" dememek. (–Gaz.; Topraktepe –Ml.)

Gökten deve yağsa bir tüyü bize düşmez. (–Isp.)

Gökte yıldızı yoktur.[473] (*Karakaçan –El.)

Gökün givisi çıkmak.[474] (Güney, *İkizdere –Rz.)

Gökyeşil başına basmak.[475] (*Mudurnu –Bo.)

Göle düşmüş, köpüğe el atar. (*Karakoçan –El.)

Gölge devirmek (doğrultmak).[476] (*Acıpayam –Dz.)

Gölge fesleğeni.[477] (Kelekçi, *Acıpayam –Dz.)

Gölge hoplamak. (–Gaz.)

Gölgesinden geçilmemek. (–Bt.)

Gömgöv zengin olmak. (–Gaz.)

Gömleğinin yırtığına bakmaz, yele karşı kaçar. (Çiğil, *Ilgın –Kn.)

Gönlü büyük. (–Gaz.)

Gönlü çamurdan alıp boka sokmak (birini). (Derekuşçulu, *Görele –Gr.)

Gönlüm yoktur vermeğe, un sererim örmeye. (–Gaz.)

Gönlünde var, elinde yok. (–Vn.)

Gönlünü dolaştırmak. (İğdir –Brs.)

Gönlünü görmek. (*Kuyucak –Ay.)

Gönlünü ısıran sözler söylemek. (Böğürtlen, *Sivrihisar –Es.)

Gönlü vezir gönlü, yatağı it yatağı. (Dirmil, *Gölhisar –Brd.)

Gönül bu eşeğe, biner de gelin olmaya gider. (*Mudurnu –Bo.)

472 İnsafsız, zalim.
473 Fakir, kimsesiz.
474 Sürekli ve şiddetli yağmur yağmak.
475 Düzeltilmesi güç, yanlış bir iş yapmak.
476 Sabahtan akşama kadar tembel tembel yatmak.
477 Nazlı kız.

Gönül düştü bir boka, o da misk gibi koka. (*–Gaz.*)

Gönül düştü bir boka, o da müşkül koka. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Gönül düştü kediye, kedi döndü duduya. (**Ilgın –Kn.; –Çkr.; *Merzifon –Ama.; Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Gördüğü göz kirası, gördüğünden kebap parası. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Gördüğü günden geri kalmak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.; –Gaz.*)

Gördüğünden göz kirası istemek. (*Göbekviran, *Gürün –Sv.; *Hanak köyleri –Kr.*)

Gördüğünden olan yengem, donsuz kalan yengem. (*–Dz.*)

... gördüm amma sana selâm olsun. (*–Gaz.*)

Gördüyse benim, görmediyse hırsızım. (**Karakoçan –El.*)

Göre kapa almak. (*–Gaz.*)

Göre kapanmak. (*–Isp.*)

Gören almaz, veren ola. (**Gürün –Sv.*)

Gören doymuş usanmış, görmeyen iyi bir şey sanmış. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Gören taşın peyniri, baş parmağın cacığı. (*–Vn.*)

Görmez yanında. (*–Gaz.*)

Görüş barış olmak.[478] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Göt biti gibi vit vit ötmek. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Göte değen, kavuk çelen (*–Çkr.*)

Göte durur kavara olmamak. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Göt oynatan kuş gibi.. (*–Gaz.*)

Göt tokuşturmak. (*–Gaz.*)

Götü açık. (*–Gaz.*)

Götü çiçekli hıyar değil ki umduğun ola. (*Güzelyurt, *Hekimhan –Ml.*)

478 Tanışmak, barışmak.

Götü çulda, gözü beylikte. (–*Gaz.*)

Götü eğrilensek koşmak (birisine). (*Güney* **İkizdere* –*Rz.*)

Götü hesabına almak (bir kimseyi). (–*Gaz.*)

Götü kuş pişirmez.[479] (–*Nğ.*)

Götü külde, gönlü gülde. (*Derekuşçulu*, **Görele* –*Gr.*)

Götümden çıkmış bana yüzgeçlik öğretiyor. (–*Gaz.*)

Götünde balta sapı doğrulmak. (–*Gaz.*)

Götünde haylan kabağı, ele verir sabağı. (–*Gaz.*)

Götünden Kütahya gözükmek.[480] (*İğneciler*, **Mudurnu* –*Bo.*)

Götünde ok doğrultmak. (*İskeçe* –*Yunanistan*)

Götünde ördek uçurmak.[481] (*Miri*, *Serkeşgüvezi*, **Fatsa* –*Or.*)

Götüne çir yapışmamak. (–*Gaz.*)

Götüne gircivik girmek (düşmek). (–*Gaz.*)

Götüne gün çalmak (girmek).[482] (*Pazarören*, **Pınarbaşı* –*Ky.*)

Götüne yamamak. (–*Gaz.*)

Götüne yel kaçmak. (–*Gaz.*)

Götünü beğenmek. (*Güney* **İkizdere* –*Rz.*)

Götünü kumdan kuma sokmak.[483] (*Beyceli*, **Fatsa* –*Or.*)

Götünün halkası çıkmak. (–*Gaz.*)

Götünü tarttıkça götün götün geri gitmek. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt* –*Ml.*)

Götünü yere koymamak (birisinin). (–*Gaz.*)

Götünü yırtıp başına geçirmek. (–*Gaz.*)

Göt üstü gelmek. (*Güney* **İkizdere* –*Rz.*)

479 Sebatsız.

480 Sıkıntıya düşürmek.

481 Çok zayıf olmak.

482 Sonradan görmek.

483 Şaşırmak, ne yapacağını bilmemek.

Götü urup nö.[484] (*–Gaz.*)

Götüyle Görele'yi yıkmak. (*Derekuşçulu *Görele –Gr.*)

Götü vanus tonus etmek. (*–Gaz.*)

Götüyle köy yıkmak. (*Mahmutören –Or.*; **Acıpayam –Dz.*; *–Çkr.*; *–Gaz.*)

Gövdesinde bir çığnem sakız. (*–Gaz.*)

Gövdesinde can olmamak. (*–Gaz.*)

Göz ardında görmek.[485] (*Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*)

Göz ardı olmak. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Göz büyütmek. (*Yukarıgerfi, *Terme –Sm.*)

Göz dağı çekmek. (*–Gaz.*)

Gözden utanmak. (*–Hak.*)

Göze acı soğan kadar görünmemek. (*Dort, *Sultandağı –Af.*)

Göz gevheri dökmek. (*–Gaz.*)

Göz hırsızı. (*Göbekviran, *Gürün –Sv.*)

Göz kakmak. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Gözleri dört dört olmak. (*Kuzköy *Akkuş –Or.*)

Göz kuyruğuyle. (*–Gaz.*)

Gözleri kirlenmek.[486] (*–Nğ.*)

Gözlerini içine çevirmek. (*–Sm.*)

Gözleri tepesinde oynamak. (**Karakoçan –El.*)

Göz örtmek.[487] (*Ulaş –Sv.*)

Göz sarartmak. (*Mahmutören –Or.*)

Gözü acıkmak. (*Mahmutören –Or.*)

Gözü bozarmak. (*–Gaz.*)

484 Nö: Bir batmanın onda birı olan 3.12,5 gramlık bır ağırlık olçüsü ıdi.

485 Görmemezlikten gelmek.

486 Uykusu gelmek.

487 Göz yummak.

Gözü dar.[488] (*Bor –Nğ.; –Gaz.)
Gözü delik. (*Göbekviran*, **Gürün –Sv.*)
Gözü düşmek.[489] (*Gülbayır*, **Niksar –To.*)
Gözü götürmemek. (*Kuzköy*, **Akkuş –Or.*)
Gözü gözüne çarpmak. (*Göbekviran*, **Gürün –Sv.*)
Gözü içinde. (**Gürün –Sv.*)
Gözü kömbeli.[490] (*Yukarı Bozkuyu*, **Kadirli –Ada.*)
Gözü küllü. (*–Gaz.*)
Gözümde boz yok. (*–Nğ.*)
Gözü mert. (*Göbekviran*, **Gürün –Sv.*)
Gözüm kaşım bana yeter, babamın adı beni satar. (*–Vn.*)
Gözümün çiçeği. (*Şeyh Osman*, **Yapraklı –Çkr.*)
Gözünde bir çapak (şafak) var. (*–Gaz.*)
Gözünde uçmak. (*–Gaz.*)
Gözüne bir çingil olmak. (*Anamas*, **Eğridir –Isp.*)
Gözüne bit düşmüş gibi. (*–Gaz.*)
Gözüne bulgur suyu konulmak. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*)
Gözüne çöp mü battı? (*–Nğ.*)
Gözüne çöp mü düştü? (*–Çkr.*)
Gözüne görünecek var. (*Fandas –Isp.*)
Gözüne koruk suyu. (*Mansurlu*, **Feke –Ada.*)
Gözünü ağartmak. (*–Gr.*)
Gözünü kırmak. (*–Gaz.*)
Gözünü küllemek. (*Ulaş –Sv.*)
Gözünün akı bir dönüm. (*İsabey*, **Çal –Dz.*)
Gözünün akı bulunmamak. (*Beyceli*, **Fatsa –Or.*)
Gözünün akını çıkarmak. (*Kuzköy*, **Akkuş –Or.*)

488 Pinti.
489 İmrenip bakakalmak.
490 Tembel.

Gözünün çayırını açmak. (*–Gaz.*)

Gözünün ıldığı yere basmak. (*–Gaz.*)

Gözünün kirişi kırılmak. (*–Gaz.*)

Gözünün kökü ağarmak. (*–Gaz.*)

Gözünün kurdu kırılmak. (**Merzifon –Ama.*)

Gözünün pamuk yüklü deveyi göreceği olmamak. (*–Gaz.*)

Gözünün yağını yemek. (*–Dy.*; **Gemerek –Sv.*; *Yaka, *Dazkırı –Af.*; *–Çkr.*)

Gözü oynamak. (*–Gaz.*)

Gözü sergimek. (*–Gaz.*)

Gözü tepesinde. (*Göbekviran, *Gürün –Sv.*)

Gözü yoğurt yememiş. (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

Gözyaşı, burun suyu. (*–Bt*).

Gözyaşı, burun sümüğü. (*–Gaz.*)

Gütmuya çul yamamak. (*Şıhlar, *Alanya –Ant.*)

Gül bile üşümez.[491] (**Ereğli –Kn.*)

Güle güle bir etmek. (*Alınca –Gr.*)

Güle güvene gitmek.[492] (*–Isp.*)

Gül yerine diken çıkmak. (*–Hak.*)

Gül yüzüne, bin sırtına. (*–Af.*)

Günahkâr olduk, gavur olduk. (**Karakoçan –El.*)

Gün battı, gavur (tavuk) yattı. (*Gülveren, *Arpaçay –Kr.*; *–Çkr.*; *Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*)

Gün çalmak.[493] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Günde bir eni ölmek. (*–Gaz.*)

Gün doğalak, gözüm oğalak. (**Manyas –Ba.*)

491 Havanın üşüyecek kadar soğuk olmadını anlatır.

492 Sevine sevine gitmek.

493 Rahatlamak.

Gündüz diye söylerim.[494] (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Gündüz papuç yıpratır, gece çırak tüketir. (*–Bt.*)

Güneş altında baş ağrıtmak. (*–Hak.*)

Güneş doğsun da sabah olmasın varsın. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Güneş ole kimsenin üzüne vurmes. (*–Bt.*)

Guneyini, kuzeyini otlamış.[495] (**Yerköy –Yz.*; *Çamova,*Divriği –Sv.*)

Gün geçtiğinden bellisiz. (*–Gaz.*)

Gün görmemiş hacıya dönmek. (*–Gaz.*)

Gün görmemiş laf. (*Yenice, *Tarsus, *Gülnar –İç.*)

Gün tepeye uğradı, kötü ırgatları kıvradı. (**Mihalıççık –Es.*)

Günü çömleği.[496] (*Yolboyu, *Bozkır –Kn.*)

Günü mü, çaba mı? (*–Gaz.*)

Gün vermek. (*–Gaz.*)

Gürle çatla (patla) da yağmazsan yağma. (**Çay, *Niksar –To.*; *Yastura, *Mesudiye –Or.*)

Güssünün yerine güssün, Azrail ettiğinden bulsun. (*Yavadı, *Mesudiye –Or.*)

Guttuğün bir keçi, ıslığın dağı taşı tutuyor. (**Bünyan –Ky.*)

Güvey ellerini şaplatacak.[497] (**Manyas –Ba.*)

Güya dayın eşeğe bindi. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Güya hasta, hoşaf koymaz tasta. (*–Vn.*)

Gün yiğidi. (*Değirmendere –Af.*)

Güzeli ararken çirkinden olmak. (*Kayadibi, *Şavşat –Ar.*)

494 Görülen rüyayı anlatmadan önce söylenen bir söz.

495 Görmüş geçirmiş.

496 Kıskanç.

497 Yetişkin kızı olanlar için kullanılır.

H

Haber tulumu.[498] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Habip'ti Burgaz'ın dayağı, Habip öldü Burgaz gene basbayağı. (**Lüleburgaz –Krk.*)

Hacarlıysan üst başa. (*–Gaz.*)

Hacı böceğin evini yapmak.[499] (*–Af.*)

Hacı gözler gibi gözlemek. (*Anamas, *Eğridır –Isp.; –Çkr.*)

Hacı, hoca, bizim koca. (*Gündüzbey, *Yeşılyurt –Ml.*)

Hacı karısı olasın. (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn., –Çkr.*)

Haf geçmek. (*–Gaz.*)

Hakkını avucuna koymak.[500] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.; –Çkr.*)

Hak için kurban, küp için kavurma. (**Manyas –Ba.*)

Hak için kurban, küp için topaç. (*–Gaz.*)

Hakkı bokunu ödememek. (*–Gaz.; Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Hakkında ayet mi var? (**Balâ –Ank.*)

Hakkında doğdu kaldı biceğinde. (*–Vn.*)

Hakkın var ama alacağın yok. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.; –Vn.*)

Haklı beşli.[501] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Hak mollaya değsin de, ölü gorbagor olsun. (*Baltalı, *Çıldır –Kr.*)

Hak yoluna vermez bir mangır, bok yoluna gider tangır tangır. (*Pazarören *Pınarbaşı –Ky.*)

Hala ayağıyle hanım. (*Taşdeğirmen, *Çıldır –Kr.*)

Halayık sikildikten sonra kapı basırmak. (*–Gaz.*)

Halaza halaza, yamalık oldun çula, palaza. (*–El.*)

498 Dedikoducu kadın.
499 Oyalanmak.
500 Hak ettiğini vermek, dayak atmak.
501 İşe yarar.

Halden anlamaz, dilden anlamaz. (*Bekili, Çıldır *Çal –Dz.*)
Haldır hop sekmek. (*–Gaz.*)
Haldır hop tutmak. (*–Gaz.*)
Hal dostu değil, yol dostu. (*Çanıllı *Ayaş –Ank.*)
Halep itl gibi yan yana yürümek. (*–Gaz.*)
Haline bakmaz, harım duvarından atlar. (*Osmaniye, *Ilgın –Kn.*)
Haline göre zulmü de var. (*–Vn.*)
Hallaç, sen aç, ben aç. (*–Gaz.*)
Haltası altına almak. (*–Gaz.*)
Ham ahlat gibi boğaza durmak. (**Manyas –Ba.*; *–Çkr.*)
Hamalı Hamıslı, bizim it sizden namıslı. (*–Gaz.*)
Hamama gidenin susağı, dereye gidenin tokacı. (**Manyas –Ba.*)
Hamamda kurnam, düğünde sedirim belli. (*–Isp.*)
Ham deliye kalmak. (*–Gaz.*)
Hamamı görmeden curununa âşık olmak. (*–Gaz.*)
Hamedan uzak, kerdi yakın.[502] (*Alican *Iğdır –Kr.*)
Ham inkâr. (*–Gaz.*)
Ham keyif. (*–Gaz.*)
Hampasını çalmak. (*–Gaz.*)
Hamsin, yazı kışı benden umsun. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)
Hamsin, zemheriden kemsin. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)
Hamsin, zemheriden kemsin, koyuver buzağılar emsin. (*Dort, *Sultandağ –Af.*)
Ham tıraş.[503] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)
Hamurundan çöreği. (*–Gaz.*)
Hana koyan yok, papuç çalar. (**Suşehri –Sv.*)

502 Hamedan: İran'da bir şehir. Kerdi: Ekilen tarlaların bölümü.
503 Toy, yeni yetişme.

Hanbe cenbe yatmak. (*–Gaz.*)

Handa giden takyanoz. (*–Gaz.*)

Handa yiyip, kumda oynamak. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Haneğin uluğu. (*–Gaz.*)

Hangi dereye gittikse bir kurt karşımıza çıktı. (*–Vn.*)

Hangi tavuğun darısı çok ise, onun cıvciviyim. (*Müslüm, *Polatlı –Ank.*)

Hanımım, aşağıda da gördüm seni. (*–Gaz.*)

–Hanımım (kadınım) şalvarın ne büyük? –Harcı içinden çıkar. (*–Gaz.*)

Haram olsun, şart olsun, boğazına koca bir dert olsun. (*Botsa –Kn.*)

Harıl harıl yanan ben, yine kıçta kalan ben. (**Suşehrı –Sv.*)

Harımdan atılmaz, el içine katılmaz. (*–Dz.*)

Hart atlamaz, göprü geçmez. (**Merzifon –Ama.*)

Harman, ben oraya varmam, varsam da durmam. (*Çırakman –Sm.*)

Harman hazır, rüzgâr nerde? (*–Ank.*)

Harnup çekirdeği kadar aklı olmamak. (*–Gaz.*)

Hartı geçmek.[504] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Hartik senin, birtik benim. (*–Gaz.*)

Has adam.[505] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Hasan Ali türküsü. (**Gürün –Sv.*)

Hasanlar Hasanlar, dillerdir baş kesenler. (*Doğanbey –Kn.*)

Hasba çıkarmak.[506] (**Baf –Kıbrıs*)

Hasından makarna yapmak. (*Böğürtlen, *Sıvrihisar –Es.*)

Hasır ipini kuşatırım. (*Anamas *Eğridır –Isp.*)

504 Çağı geçmek, ihtiyarlamak, kocamak.
505 İyi, temiz adam.
506 Kusmak.

Haso hesabını bilir. (–*Gaz.*)

Hastadır hasta, ne sahanda kor ne tasta. (–*Gaz.*)

Hasta, gözü sahanda tasta. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt* –*Ml.*)

Hastaya kar ulaştırmak. (*Baltalı*, **Çıldır* –*Kr.*)

Hastaya sumak ulaştırmak. (*Doğanbey*, **Yeşilyurt* –*Kn.*)

Haşılı yumuşak işi mi kalıyor? (–*Gaz.*)

Haşili yedirmek. (*Güney* **İkizdere* –*Rz.*)

Hatın getir (ki) bey doğursun. (*Yukarı Bozkuyu*, **Kadirli* –*Ada.*; –*Gaz.*)

Hatır alagitmek. (–*Gaz.*)

Hatırına bal, yağ. (–*Gaz.*)

Havadan dürüp tavadan yemek. (*Gülbayır*, **Niksar* –*To.*)

Havada yiyip tavada gezmek. (*Gülseren*, **Arpaçay* –*Kr.*)

Havangını aldırmış.[507] (*Anamas*, **Eğridir* –*Isp.*)

Havan gibi delmek. (**Bor* –*Nğ.*)

Havası şaş. (–*Gaz.*)

Havaya doğru işemek.[508] (*Beyceli*, **Fatsa* –*Or.*)

Havaya kürek çekmek. (**Şavşat* –*Ar.*)

Haydo yidi, kaldı iti. (–*Bt.*)

Haymana beygiri gibi dolaşmak. (**Bergama* –*İz.*; –*Mn.*; –*Çkr.*)

Hayrı gelen yere parmağını tıkar. (*Yolboyu*, **Susuz* –*Kr.*)

Hayvaran kervana çıkmak (inmek). (*Güney*, **İkizdere* –*Rz.*)

Hay zamane zamane, eşekler arpa kırpar, atlar kaldı samana. (–*Vn.*)

Hazıra duacı. (–*Sm.*)

Hazıra hanık, pişmişe konuk. (–*Gaz.*; –*Çkr.*)

Hazıra koşup sofraya konmak. (*Kızılcaağaç*, **Bucak* –*Brd.*)

507 Cinsi isteklerine fazla düşkün kadın.
508 Genç ve dinç olmak.

Hazır aşın dik kaşığı. (–*Vn.*; *Pazaören*, *Pınarbaşı* –*Ky.*)

Hazıra vezir. (–*Sm.*)

Hazır avrat.[509] (*Yenice*, **Tarsus* –*İç.*)

Hazırcaya hamıt. (–*Gaz.*)

Hazırlanma hamam delisi, belki hamam işlemey. (–*Gaz.*)

Hazir lop, yağma yok. (*Anamas*, **Eğridir* –*Isp.*)

Hedede sedede geçmemek. (–*Gaz.*)

Helâli haçten gelmek. (–*Gaz.*)

Hele dağların zamanı gelsin, eşkıyalar soyler. (–*Vn.*)

Helvası kozi birine, osucoği tozi birine. (–*Bt.*)

Helva şirin, nefis kâfir. (–*Gaz.*; –*Bt.*)

Hem acısını veriyor, hem tuyrağını. (–*Gaz.*; *Beyceli*, **Fatsa* –*Or.*; –*Sv.*)

Hem ayrandan, hem bayramdan olmak. (–*Gaz.*)

Hem dilenmek, hem keşkili ardına tutmak. (–*Gaz.*)

Hem döver, hem ağlatmaz. (*Güzelbey*, **Yeşilyurt* –*Ml.*)

Hem hür, hem hürdeşir.[510] (–*Vn.*)

He mi he, yok mu yok. (–*Gaz.*)

Hem karnım tok dursun, hem somun bütün kalsın. (**Gürün* –*Sv.*)

Hem kız evinde oynar, hem oğlan evinde. (–*Ant.*)

Hem korkuyor, hem sarkıyor. (**Karabük* –*Zn.*)

Hem önde gider, hem öter. (**Karakoçan* –*El.*)

Hem sadıktan, hem koduktan olmak. (–*Vn.*)

Hem uyuz, hem yavuz. (–*Gaz.*; **Merzifon* –*Ama.*)

Hem yağlı yer, hem papazdan korkar. (*Gurmedere*, *Üzümlü*, **Fethiye* –*Mğ.*)

509 Kadının yapacağı işleri, kadın kadar yapan ve bilen erkek.

510 "Hem suçlu hem güçlü" anlamında.

Hem ziline, hem kasnağına vurmak. (*Böğürtlen, Mansurlu, *Sivrihisar –Es.*)

Hep bitti varağı, kaldı sakal tarağı. (**Lüleburgaz –Krk.*)

Hepten ağayın, hupten ağayın, özengisi ipten ağayın. (**Akseki –Ant.*)

Her boyağı boyadın da sıra karaya mı geldi? (*Ahlat, *Yusufeli –Ar.*)

Her çıkan kız yengesi olmak.[511] (*Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.*)

Her gelen bize benzer, bizimki de eşşeğinkine. (*–Bt.*)

Her gelen taşa başını tutmak. (*–Hak.*)

Herif kazansın, kaltak bezensin. (*–Af.*)

Herilini çöpe dolaştırmamak.[512] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Heriminen hiç oldu. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Her it osurdukça bir yalan söylemek. (*–Gaz.; –Çkr.*)

Herkes anamın hatırını soruyor. (**Gürün –Sv.*)

Herkese âdet, bize kabahat. (*–Vn.; Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Herkese gelir afdağa teğen, bize de gelir sarımsak döğen. (*Gülveren, *Arpaçay –Kr.*)

Herkesin (elin) dersi seni, mi gerdi? (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.; –Af.*)

Herkesin dert yükü, benimki deve yükü. (*–Vn.*)

Her sağıra ezan okumak. (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Her sakallıya dayı, her tırnaklıya ayı demek. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Her şeye kabı olmak. (*–Gaz.*)

Her şey gördük ama develi çerçi görmedik. (*–Gaz.*)

Her tarladan bir kesek. (*–Gaz.*)

Her taşın altını kaldırmak. (*–Dy.*)

511 Her işin içinde olduğunu söylemek.
512 Aşağıdan almak.

Her yolun üstünde bir bina kurmak. (*–El.*)

Her zaman Agop'un öküzü ölmez, içli köftenin kırkı bir kuruş olsun. (*–Vn.*)

Her zaman başın sağ olsun demezler, bir defa da dostlar sağ olsun derler. (*Çay, *Niksar –To.*)

Her zamanı bir zamana asmak. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Hesabı feragate çıkarmak. (*–Gaz.*)

Hetiye, hütüye, düşersin bir kötüye. (*Zile, *Mesudiye –Or.*)

Heybe elin, torba emanet, (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Heydo yidi, kaldi iti. (*–Bt.*)

Hey havadan. (*–Gaz.*)

Heytibi kesilmek. (*–Gaz.*)

Hı diyenin hıtası olmak. (*–Brs.*)

Hıdır Nebi, Hıdır İlyas, benden bendeder hilas.[513] (*–Vn.*)

Hır aşağı, hır yukarı. (*–Gaz.*)

Hırıltıya düşmek.[514] (**Gürün –Sv.*)

Hırsızın aklına taş düşürmek. (*–Gaz.*)

Hırtlağına göre besini bulmak. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Hırttan hamurdan kesilmek.[515] (**Güdül –Ank.*)

Hıs boğma etmek. (*–Gaz.*)

Hıyar diyene bıçak alıp seğirtmek. (**Gürün –Sv.*)

Hıyarım var diyene tuzu alıp seğirtmek. (*Gündüzbey, *Yeşılyurt –Ml.*)

Hiç kısa kırmamak. (*–Gaz.*)

Hile bacağına dolaşmak. (*Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Him basmak. (*–Gaz.*)

Himi bir. (*–Gaz.*)

513 İki kişi arasındaki ilginin kesildiğini anlatır.
514 Ölümün son saatlerine gelmek.
515 Takatsız kalmak.

Hizmet ettiğim ağaya bak, pabıç koduğum tağaya bak. (*–Gaz.*)

Hizmet ettiğim ağa yaşamıyor. (*Çayköy, *Niksar –To.*)

Hobe hobe, Alişene ne tobe. (*–Bt.*)

Hoca hoca, söz doğruca. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Ho öküzüm ho, önün neyse sonun o. (*–Gaz.*)

Hora hoşa geçirmemek. (*–Gaz.*)

Horanta bozgunu.[516] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Horanta çok, az yetmiyor, çok artmıyor. (**Bünyan –Ky.*)

Horasanda halı dokunduğunu işitmiş amma enine mi, uzununa bilmiyor. (*–Gaz.; Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Horoz öttü, kahbelik bitti. (*–Isp.*)

Horozunuz yumurtladı mı diyeceğim?[517] (**Boğazlıyan –Yz.*)

Hoşaf soğutmak. (**Balâ –Ank.*)

Höllüğü karınçalı. (*–Gaz.*)

Hulâsayı kaptırmak. (*–Gaz.*)

Hükümetin ekmeği yaramış. (*Gürmedere, Üzümlü, *Fethiye –Ml.*)

I

Ibrığı da karışır, sülüğü de. (*Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.*)

Ingıl ıgış, yollar yokuş.[518] (**Akseki –Ant.; *Gürün –Sv.*)

Ingılımış berk yapış. (*–Gaz.*)

Ircalı kibarlı. (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

Irgaladık beşiği, size verdik keşiği. (*Ulaş –Sv.*)

Isınmadan ateşine, kör oldum tütününe. (**Şebinkarahısar –Gr.*)

516 Çocuğu çok olmaktan dolayı fakirlikten kurtulamayan.

517 "Verecek cevabım yok" anlamında.

518 Ağır yürüyen, ağır iş yapan kimse.

Islak peştemal gibi yapışmak. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Ispatını eşeğe bindirmek.[519] (**Mudurnu –Bo.*)

Issız eve it girer gibi. (*–Gaz.*)

İ

İbibik sen de bu göt var, çok yuvalar kokutursun (boklarsın). (*–Gaz.*)

İbibik yuvası gibi kokmak. (**Gürün –Sv.*)

İç dedilerse de, çeymeyı kurut demedıler ya. (**Ilgın –Kn.*; *Gündüzbey **Yeşilyurt –Ml.*; *Karatepe –Es.*)

İçeni severim. (*–Gaz.*)

İçerde bir kaşık kanı olmak. (*–Gaz.*)

İçinde donuz dermeni dönüyor.[520] (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

İçinde erik kurusu var.[521] (*Anamas, **Eğridir –Isp.*)

İçinden iğneli. (**Çameli –Dz.*)

İçinden usturalı olmak. (*–Brd.*)

İçine düşkün. (**Çameli –Dz.*)

İçine kan öğmek. (*Zeyne, Tozkovan, *Gulnar –İç.*)

İçtik üzüm suyunu, döktük yüzün suyunu. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*; *Karatepe –Es.*; **Ilgın –Kn.*)

İdare, müdare, dubare, (*Zile, *Mesudıye –Or.*; *Göbekvıran, *Gürün –Sv.*)

İflah olmayan döyyüsun başının bir ağrısı (derdı) var. (*–Gaz.*)

İğde de var, bekere de var, seni eğiren kahpede de var. (*–Gaz.*)

İğde de var, çıkrıkta da, seni eğiren hortlakta da. (*–Çkr.*)

519 Kendisine söz getirenleri ele vermemek.

520 Başkaları için kotu emeller besleyen kımseler ıçın söylenır.

521 Kinli.

İğneli beşik. (*–Gaz.*)
İğnesi başında terzi.[522] (*Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.*)
İğne üstünde oturmak. (**Küre –Ks.*)
İğne yemiş ite dönmek. (*–Gaz.*)
İki analı oğlak gibi. (*Anamas *Eğridir –Isp.*)
İki ayak da obadan almak. (*–Gaz.*)
İki başlı görmek. (*–Gaz.*)
İki başlı Halep düğünü. (*–Gaz.*)
İki başlı kırk ayak. (*–Hak.*)
İki camus aresınnan geçe, bir çut çaroh çıhara. (*–Bt.*)
İki ekmek arasında bir baş (dilim) peynir. (*–Gaz.*)
İki etek, bir tütek.[523] (*–Nğ.*)
İki evlinin köpeği, böyle çıkar kepeği. (*Taraşçı, *Seydişehir –Kn.*)
İki furun, bir curun.[524] (*–Vn.*)
İki götün yok ki birini yırtasın. (*–Gaz.*)
İki gözün avucuna gele. (**Darende –Ml.*)
İki gözünü bir delikte çıkarmak. (**Karakoçan –El.*)
İki hat, bir ayar. (*–Gaz.*)
İki iplikle dikmek. (*–Gaz.*)
İki kapılı ite dönmek. (*–Gaz.; Anamas, *Eğridir –Isp.*)
İki karga gelse biri boş gider.[525] (*Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.*)
İki köyü bir eşeğe bindirmek.[526] (*Ulaş –Sv.*)
İki kürt, bir Molla Hasan. (**Gürün –Sv.*)
İki öküzün arasından bir davul gönle çıkar. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)
İki öküz arasından geçer, bir çift çarık çıkarır. (*–Bt.*)

522 Serbest olma durumunu anlatır.
523 Bir iş için gereksiz ve gösterişli gayret.
524 Obur.
525 Zayıf hayvanlar için kullanılır.
526 Çocuklar evi dağıtmak.

İki samsa, bir dikme.[527] (*Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.*)

İki sümük atmak. (*–Gaz.*)

İki taşın (taş) arasında. (*–Gaz.*)

İki tavşan gelse birisi aç gider.[528] (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

İki ucu pisli örme. (**Ereğli –Kn.*)

İki yüzünde bir kaşık su olmamak. (*–Gaz.; Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

İlenip dalanmak. (*Botsa –Kn.*)

İliği kalmamak.[529] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

İliği soluğu kesilmek.[530] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

İllerden ayruksağı. (*–Çkr.*)

İlvanlı yürümek.[531] (**Balâ –Ank.*)

İmam bulduk, köy sorduk. (*Güzelyurt, *Hekimhan –Ml.*)

İmamın kayığına binmek. (**Küre –Ks.*)

İmam ol da dine söğme. (*Çayköy, *Niksar –To., Beyceli, *Fatsa –Or.*)

İmirin[532] iti gibi titremek. (*Mansurlu, *Feke, *Kozan –Ada.; –To.*)

İnceleyim derken üzülmek. (*–Gaz.*)

İncelir incelir, üzülmesi bize gelir. (*–Isp.*)

İnce yoğun bir imiş, incelmesem yeğ imiş. (*–Gaz.*)

İneğim aylı olsun, ne zaman doğarsa doğsun. (*–Bt.*)

İneğin sütünü içip domuzun yanında yatmak. (*–Isp.*)

İneğin yemini yiyip, dananın hatılına yatmak.[533] (*–Brd.*)

İnek almaz, buzağı emmez. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.; *Mudurnu –Bo.; *Gürün –Sv.; *Şebinkarahisar –Gr.; Büyük Zaim, *Susuz –Kr.*)

527 Çok zayıf.
528 Verimsiz tarla hakkında kullanılır.
529 Çok yorulmak.
530 Çok yorulmak.
531 Şık giyinip, pozla yürümek.
532 İmir: Sahip.
533 Bir geliri olmadığı halde rahatça yaşamak.

İnek öldü, süt tükendi. (*–Gaz.*)

İn kalk dünyası. (**Ağın –El.*)

İnsanı deve gibi iki yerinden kesmezler (boğazlamazlar) ya. (*–Gaz.*)

İnsanı insandan ayırmak. (*Çayköy, *Niksar –To.*)

İp Allah, sivri külâh.[534] (*–Nğ.*)

İpçiğine binmek. (*–Gaz.*)

İpek telinden peşine gitmek. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

İp ilmek tutmamak. (*–Gaz.*)

İpin dört ucunu bir yere getirmek.[535] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

İpine basan. (*–Tr.*)

İpine vurmak. (*Mahmutören –Or.*)

İpini orağını satmış. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

İpini sürüyüp gezmek. (*–Gaz.; –Çkr.*)

İpini üstüne atmak. (*–Gaz.*)

İpin ucu orospu oğlunun (kişi oğlunun) elinde. (*–Gaz.*)

İpin ucu puştun elinde. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

İpin ucunu salmak. (*Kuzköy, *Akkuş –Or.*)

İpin ucunu suya atmak. (*Mahmutören –Or.*)

İp ipe geldı, ip de dormağa.[536] (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

İp ivran, sip sivran. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

İp kırığı, ilme çürüğü. (*–Gaz.*)

İpekli taneyi kekmemek. (*–Gaz.*)

İpsiz bağlanmak. (*Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.*)

İpten okka, çöpten terazi. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

İp üzengi, tahta kılıç. (**Suşehri –Sv.; Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

534 Hiç bir şeyi olmayan.

535 Birisinin darılmaması için son derece dikkatli olmak.

536 Sabrın taştığını anlatır.

İsa bıçağı göğe çekti. (*–Gaz.*)

İstedim vermedi, çaldım görmedi. (*Yukarıgerfi, *Terme –Sm.*)

İstikandan[537] burnunu göstermek. (*Baltalı, *Çıldır –Kr.*)

İş bulamayıp it taşlamak. (*–Ada.*)

İş cızısından çıkmak. (*–Gaz.*)

İşin yolunda: Tuzun kuru, sabunun sarı. (*–Gaz.*)

İş kaldı darı harmanına. (*–Vn.*)

İşle oğlum işle, çiftlik senin. (*İskeçe –Yunanistan*)

İşleyen değirmenin boğzına durmak. (*–Gaz.*)

İşmar avarası. (*–Gaz.*)

İş vakti çişi gelmek. (*–Gaz.*)

İt ağlar çöplük üstünde yatarım, çöplük ağlar it üstünde yatarım. (**Suşehri –Sv.; –Ezc.*)

İt aşığı gibi şek durur.[538] (*–Nğ.*)

İt ayağı yemiş. (*–Sv.*)

İt azarı. (**Gürün –Sv.*)

İt delikten yan çıkmak. (**Bor –Nğ.*)

İt dişi, domuz derisi geçiniyor. (*–Vn.*)

İt doydu da Haydar mı kaldı? (*–Gaz.; Çökek, *Ürgüp –Nğ.; Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

İte bak, yattığı yere bak. (*–Bt.; *Suşehri, *Gürün –Sv.; –Vn.*)

İte kaptırmak. (*Yenice, *Tarsus –İç.*)

İt geldi kuyruğunu da getirdi. (*–Vn.*)

İt gibi eli yüzü yok. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

İt gibi ürüp kuyruğunu dürmek. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

İt haliyle bey gibi geçinmek. (*–Vn.; –Bt.*)

İtin art kıçı. (*–Gaz.; *Gürün –Sv.*)

537 İstikan: Bardak.

538 İnatçı, söz dinlemez kimse hakkında kullanılır.

İtin bakır saçtığı yer. (*–Gaz.*)

İtin çalıya bıraktığı. (*–Gaz.*)

İtin kavurga yemesi. (**Suşehri –Sv.*)

İtin öldüğü yer. (**Ereğli –Kn.*)

İtin ön ayağı gibi ileri çıkma. (*Armutlu, *Aksaray –Nğ.*)

İti peynir tulumuna bağlamak. (*Kayadibi, *Şavşat –Ar.*)

İt, ismini tanımaz oldu. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

İt kadar hali (vakti) olmak. (*–Gaz.*)

İt kıçı çıkarmak. (*–Gaz.*)

İt kılı. (*–Gaz.*)

İt kılı, postal bağı.[539] (*–Nğ.*)

İt mi, İmir Gazi mi? (*–Gaz.; –Nğ.*)

İt nar yer gibi yemek. (*–Gaz.*)

İt osurdukça yalan söylemek. (**Güdül –Ank.; Anamas, *Eğridir –Isp.; –Çkr.*)

İt oynamış yonca maşarası. (**Gürün –Sv.*)

İt sıçamasa eşinirmiş. (*Boztepe, *Eynesil –Gr.*)

İtten aç, yılandan çıplak. (*Baltalı, *Çıldır –Kr.; –Vn.; Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

İtten de ölse kârdan, kurttan da. (*–Gaz.*)

İtten kuzu doğmuş. (*–Gaz.; Botsa –Kn.*)

İt uğrağı.[540] (*Sancaklı, *Değirmendere –İz.*)

İt uyuz, sen (kendi) yavuz. (*–Gaz.*)

İt ürünce ağzına atmak. (*–To.; –El.*)

İt yatağında ekmek kırığı (ufağı). (*–Bt.; –Vn.; Çökek, *Hanak köyleri –Kr.; *Ürgüp –Nş.; *Suşehri –Sv.; Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

İt yatsa kuyruğu dışında kalır.[541] (*Güzelyurt, *Hekimhan –Ml.*)

539 İşe yaramaz şey.
540 Uğursuz yer.
541 Küçük, dar yerler hakkında kullanılır.

İt yedi, şeytan duasını okudu. (*Hacırahman, *Saruhanlı, –Mn.; –Nğ.; –Vn.*)

İt yüzlü olmak. (*Salman, *Akkuş –Or.*)

İyilik taraşına is çekmek. (*Canik, *Mazgirt –Tn.*)

İyi nesne, kötü nesne appisi kınayan dosta. (*–Gaz.*)

İzinde su olmak.[542] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

İzine basan kudurmak. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

K

Kabaklamayı yiyen gerdeğe girsin. (*–Gaz.*)

Kabak olmadan boynunu eğer. (**Ağın –El.*)

Kabarığını sıdırmak.[543] (**Bor –Nğ.*)

Kâbe kapısında borç vermek. (*–Bt.*)

Kabına girdi, kadın oldu. (*–Gaz.*)

Kabuğu kalın.[544] (*Ulaş –Sv.*)

Kabuksuz yumurta yapmak. (*İskeçe –Yunanistan*)

Kabuksuz yumurtlamak. (*Salman *Akkuş –Or.*)

Kaburgası kalın.[545] (**Merzifon –Ama.*)

Kaçak güreşmek. (**Emirdağ –Af.*)

Kaçan da yiğit, kovan da. (*Yukarıgerfi, *Terme –Sm.*)

Kaçışı taykana belli olmak. (**Ereğli –Kn.*)

Kadasını götürmek (savuşturmak). (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Kaddereyi kaldırmak. (*–Gaz.*)

Kadı kalktı, kaymakam oturdu. (**Ereğli –Kn.*)

542 Bir kimse gideli çok olmak.
543 Birine çatarak hiddetini geçirmek.
544 İnatçı.
545 İnatçı.

Kadı kızı karpuz tuttu, yarısını yarı tuttu. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt -Ml.*)

Kadın kulu olmak. (**Pütürge –Ml.*)

Kadı tenceresi indi, müftü tenceresi bindi. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*)

Kadı yiyen yüzü, beldirder (bıldır bıldır eder) gözü. (**Eğridir –Isp.*)

Kafa kafa değil, yumru tepe. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*)

Kafasından bir kazan paça olmak. (**Mudurnu –Bo.*)

Kafasının sesini işitmek. (*–Hak.*)

Kaf dağından kar bağışlamak. (*–Hak.*)

Kağnısı kayışlı. (*Pazarören*, **Pınarbaşı –Ky.*)

Kahpe kursağında yatmak. (*Yelbeyi*, **Bozkır –Kn.*)

Kahpeye kahpe diyecektim, o benden önce bana dedi. (**Eğridir –Isp.*)

Kâhya nefesi gibi. (*–Gaz.*)

Kaladan kına savurmak. (*–Gaz.*)

Kalbinde alası karası olmamak. (*–Gaz.*)

Kalbinin karası yüzüne vurmuş. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*)

Kalbura su koymak. (*–Hak.*)

Kalburdan mazlumu yok, bassan dizini kırar. (**Mihalıççık –Es.*)

Kalçası kırık karga. (*–Hak.*)

Kaldım evlat eline, sıkça yalvar geline. (*–İz.*)

Kaldır kaldır etmek. (*–Gaz.*)

Kaldır kaşını, yiyem aşını. (*–Af.*)

Kalem atmak. (*–Gaz.*)

Kalın aş nanesi. (*–Gaz.*)

Kalmadı koz, tükendi söz, kalkın gidin siz, yatacağız biz. (*Yukarı Bozkuyu*, **Kadirli –Ada.*)

Kamalaklı duğun etti, anca yetti uşağına. (*–Gaz.*)

Kan alacak damarı olmamak. (–*Gaz.*)

Kan batmaz. (–*Gaz.*)

Kancık it gibi boğuşmak. (**Mudurnu –Bo.*; *Mansurlu*, **Feke –Ada.*)

Kandilde zeytin kalmadı. (**Gürün –Sv.*)

Kan ettim, kapına düştüm. (–*Gaz.*)

Kan eyleyip eteğe düşmek. (**Selim*, *Taşburun*, **Iğdır –Kr.*)

Kan gören yahudi. (–*Hak.*)

Kanı kırmızı çıktı. (–*Dy.*)

Kanı kim etmiş, gammaz etmiş. (**Suşehri –Sv.*)

Kanı kurumuş. (–*Gaz.*)

Kanı mabalı boynuna. (–*Gaz.*)

Kanını köpek emer.[546] (**Karakoçan –El.*)

Kanlı ayaklı. (*Pazarören*, **Pınarbaşı –Ky.*)

Kantarmayı vurmak. (*Güney* **İkizdere –Rz.*)

Kantulumu olmak.[547] (*Derekuşçulu*, **Gorele –Gr.*)

Kanunu, adeti, belde bozar. (*Derekuşçulu*, **Gorele –Gr.*)

Kan yalamak. (*Keşköyü*, **Ayancık –Sn.*)

Kapandı gözler, tükendı sözler. (*Çınaralan*, –*Sm.*)

Kapı ardında yerim olsun, çomca tutan benim olsun. (**Gürün –Sv.*)

Kapıdan alıp pencereden atmak. (**Gemerek –Sv.*)

Kapı kapalı, değirmen dönüyor. (**Merzıfon –Ama.*)

Kapılarda kalasın. (–*El.*)

Kapılı bacalı olmak. (–*Gaz.*)

Kapının eşiğini değiştirmek. (*Güney* **İkızdere –Rz.*)

Kapın kapıma, evin evıme karşı. (**Merzifon –Ama.*)

Kapın kuru taşla yapıla. (*Doğanbey*, **Beyşehir –Kn.*)

546 Fakir ve beceriksiz kimse için kullanılır.
547 Fazla kızmak.

Kapın yumlu kalsın. (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*)

Kapısı dilli kalmak. (*Taraşçı, Gökçehöyük, *Seydişehir –Kn.*)

Kapısına boynuz dikmek. (*–El.*)

Kapıya bacaya düşmek. (*–Gaz.*)

Kapıya girmek.[548] (*–Kn.*)

Kapıya vurdum basırık, bokun lâyığı osuruk. (*–Gaz.*)

Kapıyı kırıp odun yapmak. (**Güdül –Ank.*)

Kapıyı kurban etmek. (*–El.*)

Kaplumbağa ile gelin getirmek. (**Kuyucak –Ay.*)

Karabatak gibi batmak. (*–Gaz.*)

Kara bayramlar etmek. (*Taraşçı, Gökçehöyük, *Seydişehir –Kn.*)

Kara boyaya kabı var, tetiriye torbası var. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Karaböce konan olsun, yuvarlansın eve gelsin. (*–Dz.*)

Kara çanaklı.[549] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Karadan kâbeye gitmek. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Karadeniz fırtına, al pırtını sırtına. (**Eğridir –Isp.*)

Kara devenin öldüğüne acımam ama, sorana cevap yetiremem. (**Eğridir –Isp.*)

Kara dinmez.[550] (**Merzifon –Ama.*)

Karadurgun olmak. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Kara fakıya yazdırdık, daha beter azdırdık. (*–Gaz.; –Vn.*)

Karagün taramadım, sana da mı yaramadım? (*Canik, *Mazgirt –Tn.*)

Karakabuğa sarılmak.[551] (*Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.*)

Kara kapçıklıya bakmak. (*Botsa –Kn.*)

548 Evlenmek (kız).
549 Görgüsüz, cimri.
550 Asık suratlı.
551 Biri uğruna her şeyini feda etmek.

Karakışa katık et. (*Göbekviran* **Gürün* *–Sv.*)

Karalara karışmak. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt* *–Ml.*)

Karalar giyip göğ bürümek. (*Bayburt*, **Sarıkamış* *–Kr.*)

Karaltısı ırılmak. (*Pazarören*, **Pınarbaşı* *–Ky.*)

Kara saçı ak, var ömrü yok olmak (birinin). (*Kızılcaağaç*, **Bucak* *–Brd.*)

Karasakıza kabı var. (**Suşehri* *–Sv.*)

Kara toprağı birgün olur süreriz. (**Biga* *–Çkl.*)

Kara yerden gelmek. (**Ermenek* *–Kn.*)

Kardaşım ağa (paşa) avrad hatın, almaz beni kulluğa satın. (*–Gaz.*)

Karda yanmış, külde yanmamış. (*Garipköy*, **Tavas* *–Dz.*)

Kardeş değil, kara taş. (*–İz.*)

Kardeş, kardeşe düşman; o da olduğuna pişman. (*Kızılcaağaç*, **Bucak* *–Brd.*)

Karga dermiş ki: "Uşaklarım olalı karnım doya (burnumu göme göme) bok yiyemedim." (*–Gaz.*)

Kârhane bu: Akmasa damlar. (*–Gaz.*)

Karı tuz der, ense cız der. (*Anamas*, **Eğrıdır* *–Isp.*; *–Çkr.*)

Karımarın ahmağı, sacayaktır çakmağı. (*Beyceli*, **Fatsa* *–Or.*)

Karımadan kocadı, kullanmadan eskıdi. (*–Çkr.*)

–Karı mı? Karı. Kocaya varır mı? –Varır.[552] (*–Isp.*)

Karıncalı ağaca bağlamak.[553] (*–El.*)

Karıncalı kütük.[554] (*İğneciler*, **Mudurnu* *–Bo.*)

Karıncanın kahamı. (*–Çkr.*; *–Nğ.*; *Beyceli*, **Fatsa* *–Or.*)

Karıncanın kavımı çıkmış, bir ayağı topal. (*–Gaz.*)

Karıncanın kavımı çıktı. (*–Nğ.*)

Karınca su içer gibi. (*Boztepe*, **Eynesil* *–Gr.*)

552 Bir şeyin üzerinde çok durulmasını anlatır.

553 Güç ve içinden çıkılmaz bir iş söylemek.

554 Kötü kadın.

Karıncaya basıp, belini incitmemek. (*İsa Hacı, *Alaca –Çr.; Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.; *Eğridir –Isp.*)

Karış karış dili olmak. (*–Gaz.*)

Karı un elersin, niye kendini sallarsın. (**Karakoçan –El.*)

Kâr kudurdu, mayayı yedi. (*Büyük Zaim *Susuz –Kr.*)

Karnı ağrılı olmak (birine). (*Guleman, *Maden –El.*)

Karnı barışmak.[555] (*Yelbeyi, *Bozkır –Kn.*)

Karnı kurtlu olmak. (*Taşburun, *Iğdır –Kr.*)

Karnı küp kimi, boynu ip kimi. (*–Bt.*)

Karnım kanne katrenbiz mi? (*–Gaz.*)

Karnını doyur, öğleden sonra düğüne buyur. (**Ereğli –Kn.*)

Karnı şişi inmek.[556] (**Emirdağ –Af.; –Nğ.*)

Karnı sırtı belli değil. (**Bünyan –Ky.*)

Karnı yememek.[557] (*Yelbeyi, *Bozkır –Kn.; –Çkr.*)

Karnı yırtan söz söylemek. (*–Hak.*)

Karşıdan (dışardan) baktım bir yeşil türbe, yanına vardım (içine girdim) estağfurullah tövbe. (*–Çkr.; Yukarıçiğil, *Ilgın –Kn.; *Manyas –Ba.*)

Karşımdaki yanımda, yanımdaki canımda. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Kartallar döğüşsün bir sehim bize düşsün. (*–Isp.*)

Kar yağdı, iz örtüldü. (**Eğridir –Isp.*)

Kasan kavran, kesene davran. (**Bor –Nğ.*)

Kasımpaşa ağızı yapmak. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Kaşa kaş, göze göz. (**Akkuş –Or.*)

Kaşığıyle aş, sapıyla göz. (**Mihalıççık –Es.*)

555 Hoşlanmamak.
556 Öfkesini yenmek.
557 Çekememek, kıskanmak.

Kaşık değişmek.[558] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Kaşık kaşık toplar, kepçe kepçe dağıtır. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Kaşıkla döşürüp, çömçe ile dağıtmak. (*–Gaz.*; *Karakoçan –El.*)

Kaşından yukarı kara. (**Şavşat –Ar.*)

Katile katil, zinaya fakir. (**Sandıklı –Af.*)

Kat öğün etmek. (*–Gaz.*)

Katrandan çıktık, zifte düştük. (*Tatalit, *Çıldır –Kr.*; *Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Kavakta nal götürmek. (*Çamşığı, *Divriği –Sv.*)

Kaval elden, yel Allah'tan; parmaklarını oynat. (*–Gaz.*)

Kavgaya tırmık çekmek. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*; *–Çkr.*)

Kavudunu eteğine koymak.[559] (**Gürün –Sv.*)

Kayaları kandırmak. (*–Gaz.*)

Kayıran da bir, bacağını ayıran da. (*Gündüzbey, *Yeşılyurt –Ml.*)

Kayış yarmak.[560] (**Gürün –Sv.*)

Kayna kahpe oğlunun pazarı kayna, çuvaldızı bulan buldu. (*–Isp.*)

Kaynana biş, tendire düş. (*–Bt.*)

Kaynana kaynar aşe, görüm tendire düşe. (*–Bt.*)

Kaynana kulağı.[561] (*–Kn.*)

Kaynara çıkmak. (*–Gaz.*)

Kazan kazana kara demış, dığan sekme oyun oynamış. (*Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.*)

Kazan kazan kazanın dibı delık. (*İğneciler, *Mudurunu –Bo.*)

Kazan kazana kara demiş, tavanın da gülmeden aklı gitmış. (*–Gaz.*)

Kazan kazana kara demiş, tencere kalkmış oynamış. (*–Ant.*)

558 Huy kapmak.
559 Ağzının payını vermek.
560 Birine kötülük düşünmek, fazla çalıştırmak.
561 Her şeyden haberi olan kimse.

Kazanda pişirip kapağında yemek. (*–Gaz.*)

Kazanı kapalı olmak (kalmak). (*–Gaz.*)

Kaz getir kazan dolusu. (*–Vn.*)

Kaz gibi uçtu, tavuk gibi yere düştü. (*–Gaz.*)

Kazık yerini buldu, tokmağa hacet değil (hacet yok) (ne hacet). (*–Gaz.*)

Kazmayı, küreği dama atmak.[562] (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Keçeden topuz. (*–Gaz.*)

Keçe kepeneğe gümüş döğme(-ler). (Keçe kepenek altında gümüş düğmeler var.) (*–Gaz.*)

Keçeyi sudan çıkarmak. (*–Gaz.*)

Keçeyi suya atıp çıkan yerini taşlamak. (*–Gaz.; *Bünyan –Ky.; *Gürün –Sv.*)

Keçi dağda, kıl hararda. (*Güzelyurt, *Hekimhan –Ml.; *Bünyan –Ky.; –Ar.*)

Keçi öldü, koturu[563] kesildi. (**Merzifon –Ama.*)

Keçinin ağzındaki hikâye.[564] (*Canik, *Mazgirt –Tn.*)

Keçiye şapka çıkarmak.[565] (*Böğürtlen, *Sivrihisar –Es.*)

Keçiyi aradığı yerde oğlağı bulmak. (*Gülbayır, *Niksar –To.*)

Kedi gibi kuyruğuyla kudurmak. (**Akçadağ –Ml.*)

Kediye sıçan sormak. (*İskeçe –Yunanistan*)

Kedi yırtığı, çoban dürtüğü. (**Eğridir –Isp.*)

Kefene mi gidiyorsun? (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Kefilin ya saçı, ya sakalı. (*–Gaz.*)

Kefini gömlek etmek. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Kekliği azmak. (*–Gaz.*)

562 Çocuk yapmamağa karar vermek.
563 Kotur: Uyuz.
564 Anlaşılmayan.
565 Olumsuz iş yapmak.

Kel başa kurt düşüyor. (*–Gaz.*)

Kelebi dolaştırmak (dolaşmak). (*–Gaz.*)

Keleği suyun ağzına vermek. (**Karakoçan –El.*)

Keleme (lahanaya) geldi mi kıyır kıyır, bıçağa geldi mi bee. (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Kel geçti daza, daz geçti naza. (*–Gaz.*)

Kel kaşına kaşına, çıktı ocak başına, (**İspir –Ezm.*)

Kel, keli beğenmemiş, keli kimler beğenmiş. (**Eğridir –Isp.*)

Kel keli kınamış, başında baykuş dönemiş. (*Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Kel kız gelin olmuş, çarşı pazar duymamış. (**Akseki –Ant.*)

Kel kız teyzesinin (amcası kızının) saçıyle öğünüyor. (*–Gaz.*)

Kelkemez aynaya bakmış (bakar), kendi adını bana takmış (takar). (*–Gaz.*)

Kelle değil, baş değil, elde olmadık iş değil. (*–Isp.*)

Kelle olsan kemiği, ciğer olsan ümüğü var. (**Ereğli –Kn.*)

Kelleyi torbaya koymak. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Keme bite, Yumma sata. (*–Gaz.*)

Kemiğini gevmek (birinin).[566] (*Şıhlar, *Alanya –Ant.*)

Kemiği sararmak. (*–Gaz.*)

Kemiği sevilmek.[567] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Kemiği sürmedenlik olmak. (*–Gaz.*)

Kemiklerini yemek. (*–Hak.*)

Kemmun gibi kulağından suvarmak. (*–Gaz.*)

Kenar kenar durmak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Kendi bildiğine davar gütmek. (**Mudurnu –Bo.*)

Kendi bildiğine gider, beni dokuz helki süt borçlu çıkarır. (**Ereğli –Kn.*)

566 Birini tartışma konusu yapmak.
567 Sevimli olmak.

Kendi çıbanın iyi edemez, elin firengisine doktorluk yapar. (*Karacaviran, *Seydişehir –Kn.*)

Kendi keklik, evi çöplük. (*Çaldere, *Akkuş –Or.*)

Kendi köpeğim, kendi kepeğim. (*Yavuz, *Şavşat –Ar.*)

Kendini hergele içinde imam eşeği saymak. (**Ereğli –Kn.*)

Kendini kurtaramayan tekkeyi koyver sel alsın. (**Yerköy –Yz.*)

Kendinin feneri yok, elin ışığını beğenmez. (**Mudurnu –Bo.*)

Kendirimi bıçakla. (*–Gaz.*)

Kendi sivrilttiği kazığı kendisine çakmak. (*Lâleli, *Fatsa –Or.*)

Kendi tahılıyle değirmene gitmez.[568] (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Kendi yok, Allah'ı var. (*Yaka, *Dazkırı –Af.; –Çkr.*)

Kepçesini su çarpmış çark gibi dönmek. (*Salman, *Akkuş –Or.*)

Kepeğe katsam it yemez, çobana katsam kurt yemez. (**Gürün –Sv.*)

Kepeği yok itine, kemha yamar götüne. (*Zile, *Mesudiye –Or.*)

Kepir hış yatmak. (*–Gaz.*)

Kepir kesmeden. (*–Gaz.*)

Keremin arpa tarlası gibi yanmak. (*Güzelyurt, *Hekimhan –Ml.*)

Kereyi erimiş etmek. (*–Gaz.*)

Kersen gibi dişleriyle kesmek. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Kesdene çıkmış, topuruna tükürmüş. (*Boztepe, *Eynesil –Gr.*)

Kesenin dibini kazımak. (*İskeçe –Yunanistan*)

Keser kaçığı (olmak, bulunmak). (*Yelbeyi, *Bozkır –Kn.*)

Kesesi, keseye yontmak. (*–İz.*)

Kesilmedik karpuz. (*–Gaz.; –El.*)

Kes kulağı at arkana, gör neler var. (**Maden –El.*)

Kesmez kofte.[569] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

568 Yoldan çıkmış ya da çıkacak görünüşte kız, kadın için kullanılır.

569 Üzerinde çok durulan fakat gelişmeyen nazlı çocuklar için kullanılır.

Keş fırında kurumaz, iyisi bizi bulmaz. (*Şebinkarahisar -Gr.)

Keşgilimiz oba(-yı) mı dolanıyor? (-Gaz.)

Keşiş kan görmüş. (-Vn.)

Keyfi beyde olmamak. (-Gaz.; -Çkr.)

Keyfi dolamlı gelmek. (-Gaz.)

Keyfinin aptalı. (-Gaz.)

Keyif senin, haç gavurun. (-Vn.)

Kıbleden geldi kışımız, Allah'a kaldı işimiz. (-Gaz.)

Kıçını tarttıkça geri geri gider.[570] (Gündüzbey, *Yeşilyurt -Ml.)

Kıçıyla köy (gökleri) yıkmak. (Gunduzbey, *Yeşilyurt -Ml.)

Kıl deriyi sarmak.[571] (*Emirdağ -Af.)

Kıl ipten guşa inmek.[572] (Pazarören, *Pınarbaşı -Ky.)

Kılıcı darı mı döşürüyor? (-Gaz.)

Kılıcını meydana görmek. (-Hak.)

Kılıcı sınamak. (-Ada.)

Kılıç asmak. (-Gaz.)

Kılığına bakmaz, fındıklı sekilerde hoplar. (-Nğ.)

Kılığına bakmaz, kalpam ıdıktan su içer. (-Nğ.)

Kıl kırağında, kıl dudağında. (-Gaz.)

Kırk yılda bir şeytan azdırdım da çökelek suyunda çimdim. (Pazarören, *Pınarbaşı -Ky.)

Kız güzeli. (Pazarören, *Pınarbaşı -Ky.)

Kına evini bilmez, samanlığa keşkek taşır. (İğneciler, *Mudurnu -Bo.)

Kınalar gibi un etmek. (Kızılcaağaç, *Bucak -Brd.)

Kınalı ellere ermemek. (Taraşçı, Gökçehöyük, *Seydişehir -Kn.)

Kınalı kaşık gibi. (-Gaz.)

570 İflas ettirmek.
571 Zenginlikten fakirliğe düşmek.
572 Zenginlikten fakirliğe düşmek.

Kındırga bitti, kıranını örttü. (*Yaka*, **Dazkırı* –*Af.*)

Kın yan etmek. (–*Gaz.*)

Kır atım, yemini çaldım duymaz. (*Zahmettin*, **Hekimhan* –*Ml.*)

Kırda eşek buldun, erkeğini kancığına ararsın. (*Hacı Ahmetler*, **Sütçüler* –*Isp.*)

Kır delisi. (*Kocabey*, **Şavşat* –*Ar.*)

Kırfı cerk etmek. (–*Gaz.*)

Kırığıma inandım, kocamdan oldum. (**Eğridir* –*Isp.*)

Kırık teştin dibi geçti, adamlığın baştan aştı. (–*Gaz.*)

Kırım'dan mı geldin?[573] (*Serkeşgüvezi*, **Fatsa* –*Or.*; *Derekuşçulu*, **Görele* –*Gr.*)

Kırım iti gibi çamurda oynamak. (**Gürün* –*Sv.*)

Kırım (Zırın) oğlunun kellesini mi kestin? (–*Gaz.*)

Kırk deyip, kırk bir diyememek. (–*Gaz.*)

Kırk dilli kuş olmak. (*Canik*, **Mazgirt* –*Tn.*)

Kırk gün kaynatsan bir damla balı çıkmaz.[574] (*Kıvrasıl*, **Alanya* –*Ant.*)

Kırk gün komşu oldum bilmedim, üç gün dünür oldum bildim. (**Eğridir* –*Isp.*)

Kırkım vakti değil ki sana yüz öreyim. (–*Isp.*)

Kırk kargaya bir sapan (taşı). (–*Gaz.*)

Kırk kişiye bir yufka, kırıldık tıka tıka. (–*Ant.*)

Kırk körün bir değneği. (–*Gaz.*)

Kırk küpte bir Lingos. (*Beyceli*, **Fatsa* –*Or.*)

Kırk paranın yüzünden dokuz dıkmalak kılmak.[575] (*Kuzköy*, **Akkuş* –*Or.*)

573 Çok yemek yiyenler için kullanılır.

574 Kötü kimse.

575 Dıkmalak kılmak: Taklakatmak.

Kırk senelik serçeye civcivlik öğretmek. (*Bünyan –Ky.)

Kırk sözü kırk para etmemek. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*)

Kırk tane küp üstüste koy, sen de bak gürültüye. (*Çamova*, **Divriği –Sv.*)

Kırk tazı bir kalbur içinde tutamamak (birini). (**Eğridir –Isp.*)

Kırk yılda bir aş pişirir, o da içine sıçan düşürür. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*)

Kırk yılda bir kuyruklu yıldız, onu da ben görmedim. (**Merzifon –Ama.*)

Kırk yılın başı, aptalın hayır aşı. (**Manyas –Ba.*)

Kırk yıl sırtında taşırsın, indirince "götümü parmakladın" der. (**Mudurnu –Bo.*)

Kırlangıç uşağı. (*–Gaz.*)

Kırmadığı ip yok. (*–Vn.*)

Kırmızı yumurta etmek.[576] (*Güney*, **İkizdere –Rz.*)

Kısa kırmamak. (*–Gaz.*)

Kısa yanını vermemek. (*–Gaz.*)

Kıslı yer. (*–Gaz.*)

Kısmeti gür olmak. (**Balâ –Ank.*)

Kısmeti itin götünden çıkmak. (*–Gaz.*)

Kış gününün ısısına kaldık. (*–Isp.*)

Kıtır kıtır (kıt kıt) kıtnaşmak. (*–Gaz.*)

Kıtlıkta elinde buğday mı bulundu? (*–Gaz.*)

Kıyıda yatar, ortada bulunur. (*Zile*, **Mesudiye –Or.*)

Kız evinin habarı yok, oğlan evi tambır tumbur. (**Eğridir –Isp.*)

Kız giren karı çıkar.[577] (*Kelekçi*, **Acıpayam –Dz.*)

576 Büyük işler başarmak.
577 Eline aldığını çabuk bozan kimse için kullanılır.

Kızıl çaylağa dönmek.[578] (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Kızıl yarenlik. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Kızım iyi olursa elçiyi Bendillibey'den getirir. (*Taşdeğirmen, *Çıldır –Kr.*)

Kız istemeye mi geldik, tuz istemeye mi? (**Akseki –Ant.*)

Kız nişanlı, gelin iki canlı. (*–Vn.*)

Kil tası olmak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Kibiri bok mu yer? (**Tarsus –İç.*)

Kilci eşeği gibi yüzünü sallandırmak. (*–Gaz.*)

Kilimin dört ucunu suya koyuvermek. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.; *Ağın –El.*)

Kilis piresi gibi öfelemekle ölmemek. (*–Gaz.*)

Kilisesi yakın gâvur gibi. (*–Gaz.*)

Kiliseye sıçmasın da künlüğü, puhuru kendinin olsun. (*–Gaz.*)

Kili tarağı toplamak. (**Gürün –Sv.*)

Kim gelse sen keçelsin. (*–Gaz.*)

Kim kimden, keçel börkinden. (*–Bt.*)

Kim kiminle, kedi sucuğunla. (*–Krş.*)

Kimi yağlanmak, kimi dağlanmak. (*–Gaz.*)

Kimine akıttılar, kimine bakıttılar. (*–Vn.*)

Kimine yan, kimine peş olur; bize haştek olmaz. (*–Gaz.*)

Kimin arabasına, onun havasına. (*İskeçe –Yunanistan*)

Kimler kazana, kimler yiye. (**Eğridir –Isp.; –Çkr.*)

Kimse bilmez fendini, sakın ondan kendini. (**Ereğli –Kn.*)

Kimseye kürkünü yırttırmaz. (**Akkuş –Or.*)

Kin biçmek. (*–Gaz.*)

Kirasız kilim ucu kaldırmamak (tutmamak). (*–Vn.*)

578 Çok susamak.

Kirasız kilim ucuna yapışmamak. (*Çökek, *Ürgüp –Nş.; Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.*)

Kira verdim kapıcıya (kapıya kadar) binerim. (*–Gaz.*)

Kirinden kit demiş. (*–Gaz.*)

Kirli el.[579] (*Davulkuyu, *Hekimhan –Ml.*)

Kirnos[580] giyecek avrat olmak. (**Ereğli –Kn.*)

Kisbon iti gibi kurulmak. (*–Gaz.*)

Kişiye gitmek. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Koca günün uzunu. (*Zeyne, Tozkovan, *Gülnar –İç.*)

Koca itin yaşında olmak. (*–Gaz.*)

Kocakarıya kaş attıracak.[581] (*Anamas, *Eğridır –Isp.*)

Koca kafa içi boş, tut kulağından çifte koş. (**Akseki –Ant.*; **Güdül –Ank.*)

Koca öküz ölmüş de "Gönümü düvenin üstüne atın" demiş[582] (*Güzelyurt, *Hekimhan –Ml.*)

Kocayı pekmez sandım, yüreğimi yakmaz sandım. (**Mudurnu –Bo.*)

Koçu kendine mal et de, taşağını öyle acuçla. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Kodu kodu gezmek. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Kokusuna köpek ürmek.[583] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Kokusunu aldım. karnım doydu. (**Ağın –El.*)

Kokusuz, yiğisiz tavşan boku. (**Gürün –Sv.*)

Kazdım götüme, sıçtım şalvarıma. (*Güney, *İkizdere –Rz.*)

579 Hırsızlığı ve ahlâkszlığı ile tanınmış kimse.
580 Kirnos: Eskiden değerli olan bir kumaş.
581 Çok ekşi şey.
582 Yaşlı çapkınlar için söylenir.
583 Çok kokmak.

Kol başı tarayamadık, biz size yarayamadık. (*Yenice*, **Tarsus –İç.*)

Kol kırıldı da dala yük oldu. (*Çanıllı* **Ayaş –Ank.*)

Koltuk osurtmak (osurtturmak). (*–Gaz.*)

Kolumda altın bileziğim var.[584] (*–El.*)

Komaş[585] çıktığı çardağı, hocalardı bardağı. (*Karahüseyinli*, **Alaçam –Sm.*)

Komşu buzağısı aramak.[586] (*İğneciler*, **Mudurnu –Bo.*)

Komşuma bak, halimi anla. (*–Vn.*)

Komşunun bacağı şişmiş, tasası sana mı düşmüş? (**Suşehri –Sv.*)

Komşusundan huy kapan, ayranına su katan. (**Akşehir –Kn.*)

Komşuya ayrana gider, küleği arkasına tutar. (**Suşehri –Sv.*)

Komşuya ölüm geldi, sana arbet değil. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*)

Komşuya yürek ağrısı gelmiş, sana da bana da. (*Yaka*, **Dazkırı –Af.*)

Konağa işin düşmüşse var gel, yollar ıssız kalmasın. (**Emirdağ –Af.*) –*Af.*)

Konaklara sığmıyan, koltuklara sığar oldu. (**Bor –Nğ.*)

Konarak, göçerek, lâle sümbül biçerek, kahve tütün (çubuk) içerek. (*–Gaz.*)

Konduğu konakta, bittiği tevekte.[587] (**Bor –Nğ.*)

Kondurup göçürmek. (*–Gaz.*)

Konuşulandan söz, duyduğundan daz, gördüğünden göz kirası ister. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*)

584 Gösteriş yapanlara söylenir.
585 Komaş: Manda.
586 Bir işi, görevi üstünkörü yapmak.
587 Hayatta hiç sıkıntı çekmemiş olanlar için kullanılır.

Kopana[588] ağızlı. (*İslâmbey, *Pınarhisar –Krk.*)

Korkan kora basar, o zaman boynunu yasar. (**Eğridir –Isp.*)

Korktuğu kora basmak. (**Eğridir –Isp.*)

Koru kendi önüne eşmek. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.; *Gercüş –Md.*)

Koruna[589] çine tutcah. (**Ağın –El.*)

Koruna mı götüreceksin? (**Ağın –El.*)

Koyasun dağdan yokuşa.[590] (*Güney, *İkizdere –Rz.*)

Koymuyorlar ki oğlu babasına benzesin. (*Yavuz *Şavşat –Ar.*)

Koyun başlı kurt. (**Gürün –Sv.*)

Koyunla ot, kurtla et yemek. (*–Hak.*)

Koyunu kurda teslim etmek. (*–Hak.*)

Koyunun doymadığı yerden bir kağnı ot biçtiririm. (*Avşar, *Güdül –Ank.*)

Koyunun götü bir gün açıksa, keçininki her gün açık. (*–Gaz.*)

Koyunun kuyruğu var, örter. (*–Gaz.*)

Koyunun on olsun, güden oğlun olsun. (*Borçak, *Söğüt –Bil.*)

Koyun yaşı kadar yaşı kalmak. (*–Gaz.*)

Koyun yayıldı, komşu dağıldı. (**Bor –Nğ.*)

Koyverin deliyi, boylasın Bolu'yu. (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Koz ağacında karga var. (*–Gaz.*)

Kozu çüt (çift) görmezse (ağaca) taş atmaz. (*–Gaz.*)

Kozunu pay etmek. (*–Gaz.*)

Köheylen bok sıçmaz mı? (*–Gaz.*)

Köküne ayran suyu damlasın. (**Balâ –Ank.*)

Kör, bıyıklıyı da gör. (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

588 Kopana: Ağaçtan oyma bir çeşit leğen, su kabı.
589 Korun: Mezar.
590 Saçmalayanlara karşı söylenir.

Körden gözlü, topaldan ayaklı, deliden deli. (*–Gaz.*)

Kördür gözü, utanmaz yüzü. (**Hekimhan –Ml.*)

Köre bir papuç veripte oraya basma, oraya basma demek. (*Botsa –Kn.*)

Kör eşeğin bokunu bellemesi gibi bellemek. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Kör göze çifte gözlük. (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

Kör itin kayaya ürüdüğü gibi. (**Gürün –Sv.*)

Kör köpeğin kuyuya baktığı gibi. (*Güdül –Ank.*)

Kör köre sırt parmağını gözüne demiş. (**İspir –Ezm.*)

Kör ola, sakar olmaya. (*–Gaz.*)

Kör öküz, kırık tapan geçinmek.[591] (*Zevker, *Refahiye –Ezc.*)

Kör öküz közebe düşmek.[592] (*–Vn.*)

Körün eline geçen pire. (*–Hak.*)

Körün eline değnek vermek. (*–Gaz.*)

Körün gözünde, topalın dizinde. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Körün taşı gibi gelmek. (*Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.*)

Körün taşı, köre raslamak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Körünü öldürmemek.[593] (*–Kn.*)

Kösteği yünden etmek. (*–Gaz.; –Ada.*)

Kötü barut gibi sonradan alışmak (almak). (*–Gaz.*)

Kötülükte balta bulmak. (*İskeçe –Yunanistan*)

Köy buldu da müslüman sorar. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Köy dolandırır ama, dilendirmez. (*Dereçine, *Sultandağ –Af.*)

Köy geçip ev geçmemek. (**Erfelek –Sn.*)

Köylüye kızıp çarıksız dağa çıkmak. (*Güzelyurt *Hekimhan –Ml.*)

Köze basmış aptal gibi hoplamak. (**Kozan –Ada.*)

591 Çok zorluk içinde geçinmek.
592 Obur bir kimse, tıka basa yemek yemek.
593 Suçlu olduğu halde üste çıkmak.

Közü önüne çekmek. (*–Ezc.*)

Kucağında oturup sakalını yolmak. (*–Gaz.*; *Günduzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*)

Kudurmuş, etini düşmüş. (*–Gaz.*)

Kulağı darı toplamak. (*–Bt.*)

Kulağın elinde. (*Gaz.*)

Kulağını altına alıp yatmak.[594] (*–Dz.*)

Kulağını kaşıyıvermek.[595] (**Yeşilova –Brd.*; *–Çkr.*)

Kulağını küçükken kestim. (*–Gaz.*)

Kulağının bücüğü ölmek. (*–Gaz.*)

Kulaksıza küpe, burunsuza hızma. (*–Gaz.*)

Kulak şapırdatmak.[596] (*Hacı Ahmetler*, **Sütçüler –Isp.*; *–Çkr.*)

Kul teftişte, görelim Mevlâ ne işte? (*–Gaz.*)

Kum gibi kaynadım, mum gibi yandım; yine de yaranamadım. (**Suşehri –Sv.*)

Kuncilen kaşınmak.[597] (*Güney* **İkizdere –Rz.*)

Kurbağa kırıntısı gibi.[598] (*–Nğ.*)

Kurbağayı beş kuruşa sularlar.[599] (*–Nğ.*)

Kurban olsam atlasa, yamalık oldu palasa.[600] (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*; **Suşehri –Sv.*; **Maden –El.*)

Kurban olan tipiye, süpürdü getirdi kapıyı. (*–Vn.*; **Karakoçan –El.*; *–Bt.*)

Kurdun adı çıktı, çakal dünyayı batırdı. (*Seslıkaya*, **Ardeşen –Rz.*)

594 Bir mesele ile ilgilenmemek.
595 Duymamazlıktan gelmek.
596 Söylenene aldırış etmemek.
597 Kunci: Lifleri alınmış kuru kendir sapı. Yokluk ve bitkinlik içinde olmak.
598 Yaşları birbirine yakın küçük çocuklar.
599 Suyu az olan yer için kullanılır.
600 Biz kız ya da malın layık olmayan bir kimseye düştüğünü anlatır.

Kurdun boğazına kuyruk. (*Hanak köyleri –Kr.)

Kurdun havadan geleceğini bilseydim, iti arkası üstü bağlardım. (*Yavuzköy*, **Şavşat –Ar.*)

Kursağı dışarı.[601] (**Bor –Nğ.*)

Kurt bilekli. (*Pazarören*, **Pınarbaşı –Ky.*)

Kurt içeri girmez, koyun dışarı çıkmaz. (*–Vn.*)

Kurt katırın kıymetini ne bilir? (*Karadere –Rz.*)

Kurt kuranı okumak. (*–Gaz.*; *Anamas*, **Eğridir –Isp.*)

Kurtla güler, kuzuyla ağlar. (**Mudurnu –Bo.*)

Kurtla koyunun mabeyni kaldı bir tepe. (*–Vn.*)

Kurtlar yarar da kargalar doyar. (*Çanıllı*, **Ayaş –Ank.*)

Kuru ağaçtan düdük çıkarmak.[602] (*Anamas*, **Eğridir –Isp.*)

Kuru kuru çaylarda boğulmak. (**Emirdağ –Af.*)

Kuru kuru kurbanın olayım, (takır takır yoluna). (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*; *–Çkr.*)

Kuru kuru selavat, yanına yukarı yat. (**Tirebolu –Gr.*; **Fatsa –Or.*; **Niksar –To.*)

Kuruntusun karnı çekmez, evini horoz götürür. (*Pazarören*, **Pınarbaşı –Ky.*)

Kuru traş beş kuruş, yaş traş on kuruş. (*Çınaralan*, *–Sm.*)

Kuru yerde sel alıyor. (*Serkeşgüvezi*, **Fatsa –Or.*)

Kuru yere kurt düşürmek. (*–Gaz.*)

Kuskununundan yukarı osurmak. (*Pazarören*, **Pınarbaşı –Ky.*)

Kuşa süt nasip olsa, anasından olurdu. (*–Nğ.*)

Kuşağını gevşetmek. (*–Gaz.*)

Kuş karışmasına gitmek (getirmek). (*–Gaz.*)

Kuş pulisi gibi düşmek.[603] (*Güney* **İkizdere –Rz.*)

601 Bencil olmayan.
602 Çok becerikli olmak.
603 Yorgunluktan ya da bir darbe ile düşmek.

Kuşuna göre yuvası. (*–Gaz.*)

Kuşun kanadında saklamak. (*–Bt.*)

Kuyruğu elinde kalmak. (*–Hak.*)

Kuyruğu göründüğü zaman gerisi çıkar. (**Lâdik –Sm.*)

Kuyruğu ile oynamak. (*–Gaz.*)

Kuyruğu kalıba girmek. (*–Gaz.*)

Kuyruğundan elek olmaz.[604] (*Yavuz, *Şavşat –Ar.*)

Kuyruğundan kıl aldırmaz. (**Ermenek –Kn.*)

Kuyruğundan kudur. (**Merzifon –Ama.*)

Kuyruğunun olmadığı yere başını sokmak. (*–Gaz.*)

Kuyruğu omuzlamak.[605] (*Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.*)

Kuyruğu tava sapına dönmek. (**Şavşat –Ar.; –Çkr.; *Tarsus –İç.*)

Kuyruk doğrultmak. (**Gürün –Sv.*)

Kuyruk kaldırmak.[606] (**Merzifon –Ama.*)

Kuyu kuyu kundurudan oldum, çavdar benim neme gerek. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Kuzucuklarla kırkılmak. (*–Gaz.; Kızılağaç, *Bucak –Brd.; –Nğ.; –Vn.*)

Küçüğe su, büyüğe yol. (**Biga –Çkl.*)

Küçük dağ arada kendini büyük dağ sanırmış. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Küçük gelin olmuş ama, el öpmeği tez bellemiş. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Kül (küller) başına. (*–Gaz.*)

Külde bitmiş, gül olmuş. (*–El.*)

Küllüğe arpa ekmek. (*Yeşilova, *Aksaray –Nğ.*)

Küllük müftüsü gibi. (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

604 Kendisine güvenilmeyen, sözünde durmayan kimse.
605 (Kız) kocaya kaçmak.
606 İsyan etmek.

Küllü min ayibinden (özründen) başka bir de topuk çalması. var. (*–Gaz.*)

Kül tutmak.[607] (*Güney. *İkizdere –Rz.*)

Künde yediğin küllü çörek.[608] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Küpe binip, kamçıyı eline almak. (*–Gaz.*)

Kürek emzirmek.[609] (*–Af.*)

Kürkün kürküme döndü. (*–Gaz.*)

Kürt buldu tanışı kaldı. (**Hanak köyleri –Kr.*)

Küt[610] düşmeden krinici düşmek. (**Gürün –Sv.*)

Kütüğüne balta değmemek. (*–Gaz.*)

L

La der, lo demez.[611] (*Çepni, *Gemerek –Sv.*)

Laf anası. (**Bulancak, –Gr.*)

Lafa parça salmak.[612] (*–El.*)

Lafı götünden samanlamak. (*–To.*)

Lafım laf olmazsa karın ağrısı da mı olmaz? (*Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Lafına bakan hacet bayramı var zanneder. (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Lafını bil de söyle, ağzını sil de söyle. (**Balâ –Ank.*)

Lafını bilmez, götünü silmez. (**Mudurnu –Bo.*)

Lafın karnı yok, yengecin burnu yok. (**Eğridir –Isp.*)

Lafın kubbesini dikmek.[613] (*–Nğ.*)

607 Evlenip çoluk çocuğa karışmak (kız).
608 Çok öğünen kimseler için kullanılır.
609 Kürekle çalışmak.
610 Küt: Tandırda pişirilen ekmek.
611 Sözünün yanlış ya da yalan olduğunu bildiği halde sözünden dönmeyen.
612 Lâfı uzatmak.
613 Gereksiz bir tartışmayı yerinde bir sözle kesmek.

Laf kesesi. (*İskeçe –Yunanistan*)

Laf küpü.[614] (*Sancaklı, *Değirmendere –İz.*)

Lekesin biri gider kıyamaz, biri gider duyamaz. (*Borcak, *Bartın –Zn.; Bil.*)

Leşini üstüne atmak. (*Zeyne, Tozkovan, *Gülnar –İç.*)

Lirayı bozar, erkânı bozmaz. (*Kırkaren, *Karahallı –Uş.*)

Lorunu, peynirini görmemek. (*Gaz.*)

M

Madası sirketi çeker.[615] (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Mahanayı Mahmut etmek. (*–Gaz.*)

Mahmut'un öküzü, bakar iki gözü. (**Manyas –Ba.*)

Mahşer tilkisi gibi meydanda kalmak. (*–Gaz.*)

Mah yüzüne, kara gözüne mi havasım? (*Kıvrasıl, *Alanya –Ant.*)

Makas bilemek.[616] (*Böğürtlen, *Sivrihisar –Es.*)

Maksat (meramın) üzüm yemek mi? (Bekçi dövmek mi? (*–Gaz.*)

Malımı al deyince mundar olurmuş. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Malını çayın önüne koysan çayı dönderir. (*–El.*)

Malını it, bağrını bit yemek. (*–Gaz.*)

Malını it, yakasını bit yemek. (*Baltalı, *Çıldır –Kr.; İğneciler, *Mudurnu –Bo.; –Bt.*)

Mal meşin, para peşin. (**Karakoçan –El.*)

Man bah ne haldeyem, yare bah ne sallaner. (*–Bt.*)

Man yoh, içine poh. (*–Bt.*)

614 Çok konuşan. dedikoducu.

615 Mada: İştah. Rasgele bir yerde olmayacak bir yiyecek isteyenler için söylenir.

616 Çalımlı, hırslı yürümek (kadın).

Memuru mest etmek. (*–Gaz.*)

Mende de var, sende de var, zerre kede kilde de var. (*–Bt.*)

Men seni çohtan eledim epsedim. (*–Bt.*)

Mart balağı gibi bakmak.[617] (*Miri, *Fatsa –Or.*)

Mart buzağası gibi bakmak. (*–Gaz.*)

Mart danası. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Mart deyneğini at, nerde yatarsan yat. (*Canik, *Mazgirt –Tn.*)

Mart dokuzu, yersin topuzu. (*–Tk.*)

Mart, koca ökuzün gönünü sırığa art. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Mart martladı, tavuk yumurtladı. (*Doğanbey *Beyşehir –Kn.; *Balâ –Ank.; *Küre –Ks.; Garıpköy, *Tavas –Dz.*)

Mat evinde kalmak. (*–Gaz.*)

Mavi çapıta bağlamak. (*–Ezm.*)

Mazlumu sıkmışlar, kırk okka yağı çıkmış. (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Mekânın hendek olsun. (**Balâ –Ank.*)

Meltükten mana vermek.[618] (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Men Tatarlı, sen Göyceli, hardan olduh emi oğlu. (*Gülveren, *Arpaçay –Kr.*)

Men umaram bacımdan, bacım ölür acından. (**Selim –Kr.; –Vn.; –Bt.*)

Menem men Bağdat'da hallfe.[619] (*–Vn.*)

Mercimeği yanın yuvarlamak. (*–Gaz.*)

Mercimeği yemez, çömleği bahane eder. (*–Hak.*)

Mercimeklerin içine girmek. (*–Hak.*)

Mercimek ve nohutların içine basmak. (*–Hak.*)

617 Aptal aptal bakmak.
618 Buluttan nem kapmak.
619 Çok övünenler için kullanılır.

Mescit yapılmadan körler dizilmek. (*–Gaz.*)

Metelik gözüne dıvan sinisi (kadar) görünmek. (*–Gaz.*)

Meteliksiz uyku. (*Çırakman –Sm.*)

Mezadını kesmek. (*–Gaz.*)

Mezar altından işemek. (*–Gaz.*)

Mıh gözlü. (*–Hat.*)

Mıh sıçtı.[620] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.; –Nğ.; –Gaz.; –Çkr.*)

Mızrağın başına çıkmak.[621] (*–El.*)

Midenin sesini dinlemek. (*İslambey, *Pınarhısar –Krk.*)

Mideyi kalaylamak. (*–Hak.*)

Mimden almak.[622] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Minarenin gölgesine sığınmak. (*–Bt.*)

Minareye dışından çıkmak. (*–Gaz.*)

Minderini kalın sermek. (**Bor –Nğ.*)

–Misafir seni hana koyan yok. –Okumu, yayımı nere koyam? (**Keban –El.*)

Miş yeri bırakmamak. (*–Gaz.*)

Muamele torbası omuzda. (*–Gaz.*)

Mundar öldüğüne bakmaz, öd ağacından tabut ister. (**Mudurnu –Bo.; *Ereğli –Kn.*)

Musa'ya horoz tepmişde kırk gün yatmış. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Mut, mut armut. (*Seslikaya, *İkizdere, *Ardeşen –Rz.*)

Müslüman sandı da köy yolu sorar. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

620 Cimri.
621 Sözü uzatmak.
622 Küçük şeyleri bahane yapmak.

N

Nakış dişirmek.[623] (*Bor –Nğ.)

Nakşini vermek (birisinin).[624] (*Güney*, **İkizdere* –*Rz.*)

Nalbat mıhı eğri çakmış. (–*Gaz.*)

Nalına vurdu ığşattı, mıhına vurdu gevşetti.[625] (**Ereğli* –*Kn.*)

Nal ile çivi arasında sıkışmak. (–*Hak.*)

Nalları parlatmak. (**Zara* –*Sv.*; –*Hak.*)

Nallı beygir.[626] (*Değirmendere* –*Af.*)

Nallı Fatma (karı). (*Yaka*, **Dazkırı* –*Af.*)

Nal mıh kesmek.[627] (*Güney*, **İkizdere* –*Rz.*)

Nal toplamak. (–*Bil.*)

Namazsız olmak.[628] (*Güney*, **İkizdere* –*Rz.*)

Namaz yağından temiz olmak. (**Şavşat* –*Ar.*)

Nam olsun da kâr olmazsa olmasın. (*Yaka*, **Dazkırı* –*Af.*)

Nazar bozan. (*Seslikaya*, **Ardeşen* –*Rz.*)

Nazar kişilemek. (*Gaz.*)

Nazlı hanımın büzme çarığı. (–*Gaz.*)

Ne ağurda, ne nağırda, ne de Gındıs'ın danaluğunda.[629] (**İspir* –*Ezm.*)

Ne ağzı yakan yemek, ne de ayağı üşüten kar olmak. (–*Hak.*)

Ne aldı, ne verdi. (–*Gaz.*)

Ne arar Hacı Ahmet'de kav çakmak. (–*İz.*; –*Mn.*)

623 Noksan aramak.
624 Birisi hakkında hüküm vermek.
625 Iğşatmak: Her tarafa duyurmak.
626 Kavgacı.
627 Soğukta beklemek.
628 Kadınlar aybaşı olmak.
629 Gındıs: Bir köy adı.

Ne arar mühlüz gâvurda sağmal domuz. (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Ne arar uyuz tilkide kıllı taşak. (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Ne bal, ne mum etmek. (*–Gaz.*)

Ne bartıla kömbe yerim, ne keşişe dayı derim.[630] (*Güzelyurt, *Hekimhan –Ml.*)

Ne başıma taş düştü.[631] (*–Gaz.*)

Ne bülüm atam, men de matam. (*–Vn.*)

Ne çaldın elime, ne sürtem yüzüne. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Ne deve yürüsün, ne çanı ötsün. (*Pazaören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Ne deve yürüsün, ne çan seslensin. (*–Gaz.*)

Nefsinden razı. (*–Gaz.*)

Ne gâvurdur, ne firenk; her biri bir eve gerek. (*–Gaz.*)

Ne güler ki gülesin, ne ağlar ki ağlayasın. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*; *–Gaz.*)

Ne hak aldık, ne battal kaldık. (*–Vn.*)

Ne helbirin üsti, ne eleğin altı. (–Bt.)

Ne inek alır, ne tane emer. (**Ereğli –Kn.*)

Ne işimiz iş, ne elimiz boş. (*Vn.*)

Ne it girdi, ne ziyan etti. (*Vn.*)

Ne iyinin alâsı, ne kötünün belâsı. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Ne küstürür, ne kapıyı bastırır. (*–Vn.*)

Neler yedi bu diş, ne altın oldu, ne gümüş. (**Suşehri –Sv.*)

Ne nineye kanan, ne hopucuğa.[632] (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Ne ölü görmüş ağlamış, ne düğün görmüş oynamış. (*Gaz.*)

Nerdeyse dişlerini sökecek.[633] (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

630 Bartıl: Rüşvet. Kömbe: Hamurdan yapılan bir çeşit yağlı ekmek.
631 Aman ne büyük bir felâket bu başıma gelen
632 Hiç bir şeyle tatmin olmayan kimse için kullanılır.
633 Cimrilikten yemeyen içmeyen kimse için kullanılır.

Ne sağa da, ne bağa, koduk onu toprağa.[634] (*Güney* **İkizdere* *–Rz.*)

Ne taşkın, ne şaşkın. (*–Gaz.*)

Ne tosunu gütmüşük, ne de kabeyi başımıza çekmişik. (*Pazaören*, **Pınarbaşı* *–Ky.*)

Ne yakar yandırır, ne mide bulandırır. (*Miri*, **Fatsa* *–Or.*)

Ne yasta ağlar, ne toyda güler. (*–Vn.*)

Ne yedim mancar, ne yüğreğim sancar. (**Eğridir* *–Isp.*)

Ne yer ne yedirir, kokarım avrat; hem yer, hem yedirir şekerim avrat. (*–Isp.*)

Ne yer, ne yedirir; tükürür mundar eder. (*–Gaz.*)

Neyin üstüne nenin yeneceğini biliriz ya, ortada dönen bulgur pilavı. (*–Nğ.*)

Neylesin elin üç oğlaklı beş keçisini. (*Bekili*, **Çal* *–Dz.*; *İlyas* *–Brd.*)

Nikâhını efendiler kıysın. (*Doğanbey*, **Beyşehir* *–Kn.*)

Noldu noldu böyle oldu. (*–Gaz.*)

Nutku kurumak. (*–Gaz.*)

Nüsübet dellâlı. (*–Gaz.*)

O

Ocağı kör kalmak. (*–Gaz.*)

Ocağı küllü. (*Yukarı Bozkuyu*, **Kadirli* *–Ada.*)

Ocağına kara çalı çekmek. (*İğneciler*, **Mudurnu*, *–Bo.*)

Ocağına kara su bağlamak. (*Yastura*, **Mesudiye* *–Or.*)

634 İki kişi arasında anlaşmazlık konusu olan bir şeyin ortadan kalkması durumunu anlatır.

Ocağına su dökmen. (*Güdül –Ank.*)

Ocağında ağaç çıkmak. (**Kuyucak –Ay.*)

Ocağında kül görmüş. (*–Gaz.*)

Ocak kaynar duman çıkar, et mi kaynar tert mi kaynar? (*–Vn.*)

Ocaklar bucak oldu, bucaklar ocak. (*–Vn.*)

Ocakta su çıkmak.[635] (*Gülbayır, *Niksar –To.*)

O da çıksın bir tahta, salınsın birkaç hafta. (*–Gaz.*)

O dolabın beygiri değil. (*–Gaz.*)

Odun kuyruk.[636] (*Garipköy, *Tavas –Dz.*)

Odunlukda balta buldum. (*–İz.; –Mn.*)

Odun sobası, meşe sopası. (*–Gaz.*)

Odunumun parası, eşeğimin kirası. (*Zevker, *Refahiye –Ezc.*)

Odunum yaş demek. (*Beyceli, Salman, *Akkuş, *Fatsa –Or.*)

Odu ocağı kör kalmak. (*–Brd.*)

Odu ocağı sönmek. (**Küre –Ks.*)

Of değil tövbe. (*–Gaz.*)

Oğlandan kızdan kesilmek.[637] (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Oğlan doğur, kız doğur, hamurunu sen yoğur. (*–Gaz.; –Ank.*)

Oğlan evinde dambır dumbur, kız evinin haberi yok. (*–Gaz.*)

Oğlan evinin haberi (evinde ses) yok, kız evi dambul dumbul. (**Gürün –Sv.*)

Oğlan mısın, kız mısın? (*–Gaz.*)

Oğlumuz sarayda bir yeri olsun da, köşesinde olmazsa dışında olsun. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Oğlum, kızım, kadın boğazım. (*–Af.*)

Oğlumu öldürdüm, ocağına düştüm. (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

635 Erkenden yola çıkmak.
636 İnatçı.
637 Çok korkmak.

Oğlu yetişmiş koca gibi. (*–Gaz.*)

Oha var ki hata giydirir, oha var ki zelve kırdırır. (**Gürün –Sv.*)

Oha var öküz eyler, oha var samu[638] kırar. (**Suşehri –Sv.*)

Oktan çıkmış yay gibi kaçmak. (**Sandıklı –Af.*)

Okta sapanda durmamak. (*–Gaz*).

Okumadan hoca, yazmadan kâtip. (**Sivrihisar –Es.*)

Okumasını bilmiyor ama, yazının iti. (**Bahçe –Ada.*)

Okum demeden bokum demek.[639] (*Güney* **İkizdere –Rz.*)

Okunu atıp ta yayını gizlemek. (*Yastura*, **Mesudiye –Or.*)

... olana kadar, ya hancı ölür ya da deveci. (*Beyceli*, **Fatsa –Or.*)

Olan ayranım budur, (yarısı su, yarısı ayrandır), içersen de budur, içmesen de budur. (**Karakoçan –El.*)

Oldu da bitti çin kabak. (*–Gaz*; *–Çkr.*)

Olduğu olduk yerde bırakmak. (*–Gaz.*)

Olende hapur hupur (hat hat ater), olmiyende hakka şükür (aj yater). (*–Bt.*)

Oloşa loş deyip, Aloş'u kurda verdi. (**Gürün –Sv.*)

Olursa aşımın suyu, olmazsa başımın suyu (*Dort*, **Sultandağ –Af.*)

Olursa çat pat, olmazsa aç yat. (*–Gaz.*)

Olursa olur suyu, olmazsa hamur suyu, (*Çırakman –Sm.*; *–Vn.*; *–Nğ.*)

Olursa yedi çıra yakar. olmazsa karanlıkta yatar. (*–Gaz.*)

Omuz emeği ile geçinmek. (*Çökek*, **Ürgüp –Nş.*)

Ona da mı kabın var? (*–Gaz.*)

Ona deyme bir gandı, buna deyme tehrandı. (*Kr.*)

638 Samu: Öküzün koşumunda boyununa alttan ve üsttten konan tahta boyunduruk.

639 Kavga etmek için bahane aramak.

Ona tasa buna tasa, erin öldü ona da mı tasa? (*–Vn.*)
Ondan sinek öğüre gelmez.[640] (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)
On doğurmuş Osman anası. (*–Gaz.*)
On dönüm bostan, yan gel Osman. (*Osmaniye, *Ilgın –Kn.*)
Onmadan gitmek. (**Mihalıççık –Es.*)
Onmadığını ölmediğine saymak. (*–Gaz.*)
Onmuş babanın gün görmüş evladı mıyım? (**Suşehri –Sv.*)
On paralık mum bu kadar yanar. (*Botsa –Kn.*)
On parmağı kandil edip yatmak. (**Akçaabat –Tr.*)
Ordan da geçti kara leylekler? (*Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)
Orta çömleği gibi durmak. (*–Af.*)
Ortada yatıp, kıyıda bulunmak. (*Salman, *Akkuş –Or.*)
Ortalığı tahne pekmez etmek. (*–Gaz.*)
Ortalık tatlıcak. (*–Gaz.*)
Osurmayın, sıçmayın köyde kehe[641] var. (*–Bt.*)
Ossuruğundan cıdırlı. (*–To.*)
Ossurur özü, zımbıhlar[642] bizi. (*–Bt.*)
Osurma sıçma, Abdullah Ağa hıyar ekiyor. (*–Gaz.*)
Osuruğu ödünçle almak. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)
Osuruk ile gök boyamak. (*Boztepe, *Eynesil –Gr.*)
Oş oş ahıllı.[643] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)
Ot dinli, yonca mezhepli. (**Gürün –Sv.*)
Otlu koyağı bulmuş yayılır. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)
Ot parmakta durduğu kadar durmaz. (*Şıhlar, *Alanya –Ant.*)
Ottan duvar, boktan sıvar. (**Eğridir –Isp.*)

640 Kimseye faydası dokunmayan için kullanılır.
641 Kehe: Kâhya.
642 Zımbıhlamak: Dürtmek.
643 Vakitsiz iş gören, ihmalci.

Oturağına kayim. (*–Gaz.*)

Oturduğu ahır sekisi, çağırdığı İstanbul türküsü. (*Botsa, Doğanbey, *Beyşehir –Kn.; *Yerköy –Yz.*)

Otur kızım otur, bahtın açılsın. (*–Çkr.*)

Otuz birinen yanmak. (**Akkuş –Or.*)

Ot yok, odun yok. (**Gemerek –Sv.*)

Oynarken çulunu yırtmak. (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.; –Çkr.*)

Oynar, oynar üstü cıncık. (**Maden –El.*)

Oynayan taşa ayak basmak. (*–Hak.*)

Oyun oldu, ot bitti. (*–Gaz.*)

Oyun oldu, torba doldu. (**Mihalıççık –Es.*)

Ö

Ödü emeğe yaramak. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Ödünç arasına su mu giriyor? (*–Gaz.*)

Öğe öğe öküz ettiler, boynuzunu dokuz ettiler. (**Germencik –Ay.*)

Öğüdünü özünden almış. (*–Gaz.*)

Öğüdü yuvadan almış. (*–Vn.*)

Öğunme çordik,[644] kökünü de gördük. (**Keban, *Ağın –El.; Yukarı Çiğil, *Ilgın –Kn.; –Gaz.*)

Öğünme çörtük vardık da gördük, tarlan dikenliymiş, döndük de geldik. (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Öksürse uçkuru kopmak.[645] (*Keşköyü, *Ayancık –Sn.*)

Öksüz mü buyudün, kapaksız mı kaynadın? (*İlyasköyü –Brd.*)

Öksuzun eteğine kavurga koymuşlar "Vay çüküm yandı" demiş. (**Yerköy –Yz.*)

644 Çordik: Bir çeşit ot.
645 Çok fakir olmak.

Öküz eşini bulmamış. (*Merzifon –Ama.)

Öküz kulağında kaval çalmak. (–Hak.)

Öküz olmadan küpe sıçmak. (Davulkuyu, *Hekimhan –Ml.; *Şarkışla –Sv.)

Öküz öldü, kağnı sındı. (*Gürün –Sv.; –Gaz.)

Öküz sıçmış, teker geçmiş.[646] (*Gürün –Sv.)

Öküzüm büyük olsun da çifte gitmesin. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.; Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.; *Suşehri –Sv.)

Öküzün boynuzuna girmek.[647] (Böğürtlen, *Sıvrihisar –Es.)

Öküzün büyük olsun da, çekmezse çekmesin. (*Merzifon –Ama.; *Bünyan –Ky.)

Öküzün gözüne dürtmek. (Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.)

Öküzün kulağında yatmak. (–Hak.)

Öküzü tereğe çıkarmak. (Güney *İkizdere –Rz.)

Öküzü yüzdük, kuyruğuna geldik. (Böğürtlen, *Sivrihısar –Es.)

Öküz yemi yesin, değirmene gidecek belli olur. (Dırmil, *Gölhisar –Brd.)

Ölçüp dikmek. (–Gaz.)

Öldü de kurtulacağı mı kaldı? (Çanıllı, *Ayaş –Ank.)

Öleceğim, sağ yanım yere gelecek. (–Gaz.)

Ölem ki ağlayasın, item ki arayasın. (*Mazgırt –Tn.)

Öllük[648] geldi petek doldu, bilmem neden ayıp oldu. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Ölme diril, çıkma can. (–Bt.)

Ölmesin ama yorgan geversin. (Doğanbey, *Beyşehır –Kn.)

Ölmeye üç günü kalmış. (Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.; Çayköy, *Nıksar –To.)

646 İki şeyin birbirinin benzeri olduğunu anlatır.
647 İyice gizlenmek.
648 Öllük: Bebeklerin altına konan toprak.

Ölmüş eşek malı. (*–Mğ.*)

Ölmüşünden bir kaz boğazla. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Ölmüş yılanın başına basmak. (**Küre –Ks.*)

Ölse ölüsü, dursa dirisi yakar. (*Taraşçı, *Seydişehir –Kn.*)

Ölü bizim, Allah rahmet eylesin. (*–Gaz.*)

Ölü gavura horon teptirmek. (**Suşehri –Sv.*)

Ölü götüne dönmek. (*–Gaz.*)

Ölünüze tükürdün, dirinize tükürmen. (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

Ölür gider, kuyruğu dik tutar. (**Boğazlayan –Yz.; *Gürün –Sv.*)

Ölüsü gününde, tavuğu pininde. (*–Gaz.*)

Ölüsünü, dirisini yerden çıkarmak. (*Mahmutören –Or.*)

Ölüsü özsüz kor, dirisi gözsüz kor. (**Ereğli –Kn.*)

Ölü yok, ölü yerinde ağlayan yok. (*Yeniköy *Seyitgazi –Es.*)

Ölüyü ağlatmamak, diriyi güldürmemek.[649] (*Gülbayır, *Niksar –To.*)

Ömrün kazıkda bağlı mı? (*Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.*)

Ömrün uzun, düğünün güzün olsun. (**Gürün –Sv.*)

Ömrünü gününü yemek. (*–Gaz.*)

Ömrünün sonuna kötek atmak. (*Çayköy, *Niksar –To.*)

Önde gitsen dişler, arkada kalsa tekme vurur. (**Karakoçan –El.*)

Önü alabula kuş, sonu zemheri ile kış. (*Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.*)

Onü kavurga kavuruyor, arkası harman savuruyor. (*–Gaz.; Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Önünden ekmeği, sırtından yumruğu eksik etmemek. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

649 Aman vermemek.

Önünde yemek, bu ne demek?[650] (*Günduzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)
Önüne doğru kesmek. (*–Hak.*)
Önüne aş koydum, iki elini boş koydum. (**Ilgın –Kn.*)
Önüne bir gever ağzı verdim. (**Gürün –Sv.*)
Önün malını katmak. (*Canik, *Mazgirt –Tn.*)
Önünü koyup, sonunu saymak. (*–Af.*)
Öptü eşiği, sildi kaşığı. (**Ilgın –Kn.*)
Ördek demeden göle bakmak. (*Güney *İkizdere –Rz.*)
Öte git, gözüne tütün gider demez.[651] (*–Nğ.; Çığil, *Ilgın –Kn.*)
Ötünü gordan gora koymak.[652] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)
Övül, yavul geçinmek.[653] (*–Isp.*)
Öz eli öz yakası olsun. (*–Vn.*)
Öz kilimini sudan çıkarır. (*–Vn.*)
Öz malımızın hırsızı olduk. (*–Vn.*)
Öz özüne, kül gözüne. (*–Vn.*)
Özü bohçada, sesi bahçada. (*–Vn.*)
Özüm özüm, iki gözüm. (*Taşdeğirmen, *Çıldır –Kr.*)
Özü sürüklemek.[654] (*–Brd.*)

P

Papucuna taş kaçmak. (*–Gaz.*)
Pabucunun teki bir yerde kalmak. (*–Gaz.; Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

650 Önüne gelen yemeği beğenmeyenlere karşı söylenir.
651 Hatır sayar kimse için kullanılır.
652 Sıkıntılı bir durumda her çareye baş vurmak.
653 Şöyle böyle geçinmek.
654 İnsafa gelmek.

Papuç değil ki, ekti döğeni. (*–İz.*)

Pabuçları parmaklamak. (**Kuyucak –Ay.*)

Pabuçlu şeytan olmak. (*–Bt.*)

Padişah tenbeli. (*Kayadibi, *Şavşat –Ar.*)

Pafpafcıya (peştalaya) yarım ekmek, o da karnını doyurmaz. (*–Gaz.*)

Palanı güneşe at, git gölgede yat. (*–Hak.*)

Palu'dan geçen mektubu okur. (*–Vn.*)

Pamukla can almak. (*Rıfkıye –Es.*)

Pamuk yansın, keyif olsun. (*–Gaz.*)

Pantolu kumaş, evinde yoktur aş. (*–Hak.*)

Papaz kör, kilise karanlık. (*–Vn.*)

Para bir yana, dara bir yana. (**Ağın, –El.*; **Balâ –Ank.*; **Ereğli –Kn.*)

Para diye it kırmak. (*–To.*)

Param, seni vereyim (de) mi kötü yüz olayım, vermiyeyim (de) mi kötü yüz olayım? Vermiyeyim (de) kötü yüz olayım. (*–Gaz.*)

Paran börgünü (böğrünü) mü deliyor? (*–Gaz.*)

Paran çoksa Közüz[655] önüne git. (*Değirmendere –Af.*)

Parasını el alır, dumanını yel alır. (*Çayköy, *Niksar –To.*)

Parasızlıktan it kırmak. (*–Bt.*)

Parasız tellal. (*–İz.*)

Para tükendi, dükkân kapandı. (*Balyakı, *Erfelek –Sn.*)

Parayı çangala çalmak. (*–Gaz.*)

Parayla beştaş oynamak. (*Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.*)

Parmağı tabağını delmek. (*–Isp.*)

Parmak arasından bırakmak (bir kimseyi). (*–Gaz.*)

Paşaya kelle götürmek. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

655 Közüz: Afyon'un bir köyü.

Patates mayalı. (*Gürün –Sv.)
Pat deyin patlaka. (Güney *İkizdere –Rz.)
Pay edene pay kalmamak. (–Gaz.)
Pazara mı çıkacaksın?[656] (Garipköy, *Tavas - Dz.)
Pazarlarda ağız göremedin mi?[657] (Garipköy, *Tavas –Dz.)
Pazarlık, sakalın altından geçti. (Çanıllı, *Ayaş –Ank.)
Peçe indirmek.[658] (–Nğ.)
Pekmez kara, yoğurt ak, akşam yat, sabah kalk. (–Tk.)
Pençik fermanı. (–Gaz.)
Peşim yırtıldı, öğüdüm döküldü. (Canik, *Mazgırt –Tn.)
Peşin ucu sürüne, baban evi görüne. (–Bt.)
Peştemal ıslandı. (–Gaz.)
Peynir hoşafı.[659] (*Gürün –Sv.)
Peyniri yağlı ama, derisi it derisiymiş. (*Ereğli –Kn.)
Pıntı pıntıya düşmek. (–Gaz.)
Piçin babasını sormak. (–To.)
Pireciği devecik yapmak. (–Gaz.)
Pirenin yeniğine kurdu düşürmek. (Çayköy, *Niksar –To.)
Pise kabağı gibi.[660] (Kıvrasıl, *Alanya –Ant.)
Pisiğe atmaya yemeği olmamak. (Beycelı, *Fatsa –Or.)
Pisik de kavurga çiğniyor. (–Gaz.)
Pisik paçası ayırmak. (–Gaz.)
Pis işin ustası. (–Gaz.; –Çkr.)
Pişene kadar sabredip, soğuyana kadar sabretmemek. (–Gaz.)
Pişirip taşırıp, meydana getirmek. (Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

656 Aceleci kimselere karşı söylenir.
657 Bir işi beceremeyenlere karşı söylenir.
658 Tenezzül etmemek, minnet etmemek.
659 Karmakarışık.
660 Pis, pasaklı kimse.

Pişmiş kotarılmış. (*–Çkr.*)
Pişmiş kurtarılmış. (*–Gaz.*)
Postunu almak.[661] (*Kıvrasıl, *Alanya –Ant.*)
Postunu sudan kurtarmak. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)
Postu pul değmez olmak. (*–Gaz.*)
Purç iken bundanmak.[662] (*Yastura, *Mesudiye –Or.*)
Püf püf eder ocağı, tavuk bokundan görünmez bucağı. (*–Vn.*)
Püsür nalet etmek.[663] (*Yastura, *Mesudiye –Or.*)

R

Rahmetliği sıçırdın. (**Gürün –Sv.*)
Rüyasında sinek avlamak.[664] (*Gülbayır, *Niksar –To.*)
Rüzgârını almak. (*İskeçe –Yunanistan*)

S

Sabağı beyaz açtı. (*Yavuz, *Şavşat –Ar.*)
Sabah gider nahıra, akşam gelir ahıra. (*–Vn.*)
Sabah pilav, ağşam pilav, öğle helva. (*Armutluköyü, *Aksaray –Nğ.*)
Sabahtan gelen kadı efendi, hoş geldi, safa geldi. (*–Nğ.*)
Sabah tarhana aşı, akşam bulgur aşı, çık dambaşa karnını kaşı. (**Mihalıççık –Es.*)
Sabuna nişan atmak. (**Merzifon –Ama.*)

661 Döğe döğe öldürmek.
662 Genç yaşta öldürülmek.
663 Lafla utandırmak.
664 Saçmalamak.

Saçı arkasından çekilmek. (*–Gaz.*)

Saçı kesik.[665] (*Çepni, *Gemerek –Sv.*)

Saçım süpürge, elim kösengi.[666] (**Ereğli –Kn.*)

Saçma sedremeki söylemek. (*–Gaz.*)

Saç sakal çekmek. (*–Gaz.*)

Saç tava geldi hamur kalmadı, akıl başa geldı ömur kalmadı. (*Taraşçı, *Seydişehir –Kn.*)

Saç tavlandı, hamur tükendi; kız öğrendi, omür tükendı. (*Dırmıl, *Gölhisar –Brd.*)

Saç üzerinde bazlama[667] (kavurga). (**Gürün –Sv.*)

Sadakanı verme, köpeğini de salma. (*Canik, *Mazgırt –Tn.*)

Sadakayı saraydan çıkarmamak. (*–Gaz.*)

Sadarına takılmak (birinin).[668] (*Çökek, *Ürgüp –Nş.*)

Safra sındırmak. (*–Gaz.*)

Sağdım sütünü okşadım budunu, sağmadım sütünü kör ınek koydum adını. (*–Isp.*)

Sağır gelin, sağır gelin, süt taştı savur gelin. (*Şıhlar, *Alanya –Ant.*)

Sağır osuruğunu sezmek. (*İskeçe –Yunanistan*)

Sağlığında hortlamak. (**Terme –Sm.*)

Sağ olsun, beter olsun. (*–Isp.*)

Sahar sekil.[669] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Sakala göre tarak vermek. (*–Brd.; Çanıllı, *Ayaş –Ank.*)

Sakal falına oturmak.[670] (**Mudurnu –Bo.*)

Sakalı circire dolaştırmak. (*–Gaz.*)

665 Kadın, kız.

666 Kösengi: Ateş karıştırmaya yarayan demır çubuk ya da ucuna demır geçirilmiş değnek.

667 Sebatsız, dönek, hoppa, hafifmeşrep.

668 Birinin sayesinde geçinmek.

669 İyi kötü, yarımyamalak.

670 Dalgın dalgın düşünmek.

Sakalı küçük, söz dinlemez. (–*Gaz.*)

Sakalından kesip bıyığına ulamak. (–*Gaz.*)

Sakalının altından geçmek. (–*Gaz.*)

Sakalının tarağı. (–*Gaz.*)

Sakalı tıraş edip bıyık üzerine bırakmak. (–*Ba.*)

Sakalı yerine bağla. (–*Gaz.*)

Sakallı öksüz. (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

Sakallıya selam yok. (–*Gaz.*; *Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Sakal yarıştırmak. (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*)

Sakırga gibi yapışmak. (–*Gaz.*)

Sakız geldi meydana, dinle keçel davayı. (–*Vn.*)

Sakızı boka düşmek.[671] (–*Nğ.*; **Gürün –Sv.*; *Yavuz, *Şavşat –Ar.*)

Sakızını gözünün önüne yapıştırmak. (–*Gaz.*)

Salama sakın olmak.[672] (**Manyas –Ba.*)

Saldım çayıra, Mevlâm kayıra. (**Ilgın, *Seydişehir –Kn.*; –*Vn.*)

Salepçı güğümü gibi içinden kaynamak. (**Ünye –Or.*)

Sallama yem, sıcak ahır. (–*Gaz.*)

Salla saplı. (–*Gaz.*)

Samana kazık çakmak. (**Gürün –Sv.*)

Samanın sarısından, saçmanın kurusundan mayıs dedeye de sakla. (**Bünyan –Ky.*)

Samanlık danası. (*Yeniyörük, Tozkovan, Zeyne, *Gülnar –İç.*)

Saman sığırı.[673] (*Kızılcaağaç *Bucak –Brd.*)

Saman tadı vermek. (–*Gaz.*)

Saman verirsen, arpa istemez. (**Gürün –Sv.*)

Saman yemediysek de, samanlıkta da yatmadık. (*Kayadibi, *Yeşilova –Brd.*)

671 Foyası meydana çıkmak.

672 Birisini canından bezdirmek.

673 Sessiz, anlayışsız.

Sana bulunursa (bir) burnu hızmalı, bana da bulunur (bir) kolu salmalı. (*–Gaz,*)

Sana don çıkarsa, bana da yelek çıksın. (*Yavuz, *Şavşat –Ar.*)

Sana don olan, bana gömlek olur. (**Mudurnu –Bo.*)

Sana piştiyse, bana taştı. (**Gürün –Sv.*)

Sancak iskelesinden koyvermek. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Sancılı gelin gibi. (**Yeşilova –Brd.*)

Sandık ayağı dürüm. (*–Gaz.*)

Sandık sepet basmak.[674] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Sandıktaki arkamızda, tabaktaki karnımızda.[675] (*–Vn.; *Ereğli –Kn.*)

Sandıktaki sırtına, sepetteki boğazına. (*–Gaz.; –Bt.*)

Sandohteki sırtıme, sebetteki karnıme. (*–Bt.*)

Sanki Hacı emmim eşeğe bindi, ayakları yerde sürünüyor. (**Bünyan –Ky.*)

Sapını alıp selâmete çıkmak. (*–Gaz.*)

Sap kaba, gönül kaba, rezillik oba oba. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Sap saman ağası.[676] (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Sarığı pek kaba ama, altı kabak değilse. (**Mudurnu –Bo.*)

Sarığı sarmak marifet değil, hotazını kondurmalı. (*–Gaz.*)

Sarı kız sancağanlan, yetmiş iki enceğenlen.[677] (**Lüleburgaz –Krk.*)

Sarı sakız gibi yapışmak. (*Yeniyörük, Tozkovan, Zeyne, *Gülnar –İç.*)

Sarı samanım, sarı atım. (*Avdan, *Çamlıdere –Ank.*)

Sarı samanın altına su koyverir, çıkar üstüne vaz verir. (**Gürün –Sv.*)

674 Aşırmak.
675 Tutumlu olmayan kimse için söylenir.
676 Kendini beğenmiş, palavracı.
677 Çoluk çocuklu kalabalık.

Sarı yağlar aktı, sarmısaklar koktu mu? (*–Gaz.*)

Sarı yağnan yağlıyı, kuyruk yağınan dağlıyı.[678] (*–Vn.*)

Sarmısağı nerde yedınse, ağzını orda kokut. (*–Gaz.*)

Sasaklı geçiyle yayla davası sürmek. (**Ereğli –Kn.*)

Satıp tuza vermek. (**Bulancak –Gr.*)

Satır karalamak.[679] (**Sandıklı –Af.*)

Sattığı sirke su istemez. (*Kızılcaağaç*, **Bucak –Brd.*)

Sayılı sarmısak, dikili soğan. (*–Gaz.*)

Say say da yerine taş koy. (*–Gaz.*)

Secde-i rahman bilmemek. (*–Bt.*)

Seçti seçti seçmeliğe[680] düştü. (*–Vn.*)

Seğirttim vardım, yüğürttüm vardım. (**Merzifon –Ama.*)

Sekiz evin sergelesi, dokuz evin bir tanesi. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*)

Seklemi sekiye koyup oturmak. (*–Gaz.*)

Seksen kapıya doksan değnek çalmak. (*–Gaz.*)

Seksenle doksan arası, çıkma evden kör olası. (**Çırakman –Sm.*)

Selavattan korkacak şeytana benzememek. (*Salman*, **Akkuş –Or.*)

Selintisi Bağdat'a inmek.[681] (*Güzelyurt*, **Hekimhan –Ml.*)

Sel kütüğü.[682] (*Pazarören*, **Pınarbaşı –Ky.*)

Semerine basmak. (*İslambeyli*, **Pınarhisar –Krk.*)

Semerin ön kayışına yapışmak. (*–Gaz.*)

Semeriynen seksene oturur. (**Boğazlıyan –Yz.*)

Sen aç, men aç, o yandan geldi bir beyli hac. (*–Vn.*)

678 Önce iyilik edip sonra başına kakmak.
679 Mektup yazmak.
680 Seçmelik: Gübrelik.
681 Perişan olmak.
682 İri yarı adam.

Sen atlısın da ben yayan mıyım? (*Çamova, *Dıvrığı –Sv.*)

Sen bilirsin bir iki, ben bilirim on iki. (*Zahmettın *Hekımhan –Ml.*)

Sen çalıp sen oynuyorsun (fırkatleniyorsun). (*–Gaz.*)

Senden gelen çıraya puf. (*–Gaz.*)

Sen de sen, ben de ben demek. (*Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Sen ekilirken ben göcektim. (*–Gaz.*; *Akçadağ –Ml.*)

Sen eşeğini geri bağla. (*–Gaz.*)

Sen Fatarlı, ben Göyceli, nerden olduk emmioğli. (*–Kr.*)

Sen gelirsen bir ayak, ben gelirim beş ayak. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Sen hissene çalı çek. (*–Gaz.*)

Seni dövenin kössesi gövermez. (*Çökek, *Ürgüp –Nş.*)

Seni eşeğin yağırına mı ekmeli? (*–Gaz.*)

Seni hamamcı eden Allah, beni de kılhancı eder. (*–Gaz.*)

Senin de işin giden kadının işine benzer. (*–Gaz.*)

Senin kanın benden kırmızı mı? (*–Gaz.*)

Seninki üzüm yemek değil, boğmancıyı vurmak. (**Maden –El.*)

Senin sözün, yolun tozu. (*–Vn.*)

Seni yerde de gördük, damda da. (*–Vn.*)

Sen kuzu kaparsın ama, kuzgun da seni kapar. (**Dinar –Af.*)

Sen nere keçel, Mista'nın ahuri nere. (*–Vn.*)

Sen olursan bensiz, ben de olurum sensiz. (*–Gaz.*)

Sen senek, ben bardak demek. (*Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Sen sen isen, ben de benim. (**Bahçe –Ada.*)

Sen tilkiysen, ben de kuyruğu. (**Lâdik –Sm.*; *Çayköy, *Nıksar –To.*; *Yastura *Mesudiye –Or.*; *Yaka *Dazkırı –Af.*)

Sepet günü seladan sonra. (*–Hat.*)

Sepet örene çöp vermek. (*–Gaz.*)

Seraskere dana güttüren dünya. (*Suşehri –Sv.)

Serçe demiş ki: "Günde bir batman yağım eriy." –Yere giresin senin bir batman neren gelir. (*Ağın –El.)

Serçe geçmesin diye köprüyü suya at. (–Hak.)

Serçenin cığı mı olur? (–Gaz.)

Ser döşeği, otur aşağı. (*Gürün –Sv.)

Serenini indirmek. (*Ereğli –Kn.)

Serinlik düşmek. (–Gaz.)

Sermecesi yere serilmek. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Serseriye sepet örmek.[683] (Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

Ses gelir oynar, söz gelir ağlar. (İslâmbey, *Pınarhisar –Krk.)

Sesi kız gibi, siki biz gibi. (–Gaz.; –Nğ.)

Sevdiğine gül biçtirmemek. (Canik, *Mazgirt –Tn.)

Sevincik delisi. (Gülnar, Yenice, *Tarsus –İç.)

Sevisi akmak.[684] (İlyasköyü –Brd.)

Seydi Vakkas ölümünden git. (*Yeşilova –Brd.; Doğanbey, *Beyşehir, Botsa –Kn.)

Seydim sırığı.[685] (Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

Sıçra nalın parlasın. (–Gaz.)

Sığıra katıyoh, danayınan geliyon. (Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

Sığır eve geldi, bir çift lafımız kaldı. (–Af.)

Sıla Bağdat, can ırahat. (Anamas, *Eğridir –Isp.)

Sınamayı kurt yememiş. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Sındırgıyı sıyartıp Karaağaca kandil takmak. (*Manyas –Ba.)

Sıra geldi kambere, hem vura hem döndere. (–Vn.)

Sıra sıra sıra söğütler, alt yanında değirmen. (*Merzifon –Ama.)

683 Görmeden karar vermek.
684 Âşık olmak.
685 Çok uzun kimse.

Sırıkta ekemeğin olsun. (*Gürün –Sv.)
Sırım yiye yiye göne dayanırsın. (Ulaş –Sv.)
Sırısı mı soyuluyor? (–Gaz.)
Sırması mı sıyrılıyor? (–Gaz.)
Sırtı harman, boğazı değirmen. (*Akçadağ –Ml.)
Sırtı kavak dibine gelmek.[686] (Laleli, *Fatsa –Or.)
Sırtına taş sarmak. (*Balâ –Ank.)
Sırtının üstüne gel. (*Balâ –Ank.)
Sırt sürmek.[687] (*Gürün –Sv.)
Sızır donuzun yağını.[688] (Anamas, *Eğrıdır –Isp.)
Sibsin'e tazıya, Kumardeş'e kuzuya.[689] (–Af.)
Siddeyi sevir, her dakkası bir tevir. (Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)
Sidiği çırada yanmak. (–Gaz.)
Sidiği ile eli yüzü yunmuş. (–Gaz.)
Siğirttim vardım, yüğürttüm vardım. (*Merzifon –Ama.)
Silecek, ne halin var gülecek? (–Nğ.)
Silkip soğana çevirmek. (Miri, *Fatsa –Or.)
Simi sıyrılmak.[690] (Beyceli, *Fatsa –Or.)
Sin domuzu olmak. (Taraşçı, Gökçehöyük, *Seydişehir –Kn.)
Sinek düşmek. (–Gaz.)
Sinek iken.[691] (İğneciler *Mudurnu –Bo.)
Sinekle kavga etmek. (*Ermenek –Kn.)
Sineksiz yaz etmek. (–Gaz.)
Sin sin gezer, sinir üzer. (–Nğ.)

686 Ölüp mezara girmek.
687 Güvenmek.
688 Cimriler için kullanılır.
689 Sibsin ve Kumardeş, Afyon'un köylerindendir.
690 Bir işten zarar görmek.
691 Çok cimri.

Sip Allah, sivri külâh. (*Botsa –Kn.*)

Sivrihısar'a dömbek çalmıya mı gideceksin? (**Mihalıççık –Es.*)

Sivrisineğe, kavağa yaslanırken "Ne yapıyorsun orada" diye sormuşlar da "Kavak bana yaslanıyor" demiş. (**Taşova –Ama.*)

Sıvrittiği kazık götüne gitmek (batmak). (*–Gaz.*)

Sizi kim aş içinde pancar saydı? (*–Vn.*)

Sobaya odunu on eyle, hocanın kıçına bir don eyle. (*Borcak, *Söğüt –Bil.*)

Soğanı nerde yedinse osurduğunu orda kokut. (*–Gaz.*)

Soğan ıspanak parası olmak (etmek). (*–Gaz.*)

Soğu beş karış.[692] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Soğuk suyun anahtarı. (*Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Soğuk suyu üfleyerek içmek. (*Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.*)

Soğuk tandırdan sıcak ekmek. (**Bünyan –Ky.*; **Yerköy –Yz.*)

Soğuk teli kesmek.[693] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Sohbet kör kıza yaradı. (*–Nğ.*)

Sokar sezdirmez. (*–Gaz.*)

Sokma kuyruk.[694] (**Mudurnu –Bo.*)

Soluğunu bastırmak.[695] (**Emirdağ –Af.*)

Soluğunu dinlemek.[696] (*Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.*)

Soluğu soluğuna karışmak. (*Ketendere, *Akkuş –Or.*)

Soluk kabartmak.[697] (**Emirdağ –Af.*)

Sora sora gittim Engesor'a.[698] (*–Bt.*)

692 Bir şeyin ya da durumun en son noktasını anlatır. (Soğ: Bir çarıklık gön)

693 Hava çok soğuk olmak.

694 İçgüveysi.

695 Hırsını, öfkesini yenmek.

696 Hasta olmak.

697 1) Emek vermek. 2) Öfkelenmek.

698 Engesor: Bir köy adı.

Söndü köz, bitti söz, kalkın siz, yatacağız biz. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Söylemeden ağzı göt olmak. (*–Gaz.*)

Söylemeden bir olmak. (*–Gaz.*)

Söylemem ille doğrusunu. (*–Gaz.*)

Söylesen (yapsan) olmaz, söylemesen (yapmasan) halin el vermez. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Söz düşürmek. (**Emirdağ –Af.*)

Söz kabuklunun olsun. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Sözü burnundan anlamak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Sözü heybenin delik gözüne atmak.[699] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Sözüm doğru olsun da isterse odun olsun. (*Kayadibi, *Yeşilova –Brd.*)

Sözü yere düşmek. (*–Gaz.*)

Subay oğlan, mitil yorgan.[700] (*–Vn.*)

Suca gidip, çayca gelmek.[701] (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Sucuğunu salkıtmak.[702] (*–Nğ.*)

Suç işler özü, dimdikler bizi. (*–Bt.*)

Suçuna muğur olmak.[703] (**Gürün –Sv.*)

Suda bir balık. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Su getirdi, sel götürdü. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Su kesiminden koyvermek.[704] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Su koyup cıvıtmak, un koyup koyultmak. (*–Gaz.*)

Su köprüyü geçmek.[705] (*Gülbayır, *Niksar –To.*)

699 Kötü sözleri duymamazlıktan gelmek.
700 Subay: Bekâr.
701 Herhangi bir iş için, bir yere gidip o işi başaramadan geri gelmek.
702 İster gibi bakmak, aç gözlülük yapmak.
703 Suçunu kabullenmek.
704 Ağır hareket etmek.
705 İş işten geçmek.

Sumağına beraber kötek çekmek. (*–Gaz.*)

Suratı ateş atmak. (*Ketendere, *Akkuş –Or.*)

Suratı munt olmak. (**Bulancak –Gr.*)

Suratından ateş damlamak. (*Ketendere, *Akkuş –Or.*)

Suratı sirke satmak. (*Ketendere *Akkuş –Or.*)

Suya gidenin helkesi, dağa gidenin baltası. (*Avdan, *Çamlıdere –Ank.*)

Suya sıçar deli olmak.[706] (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Suyu akarın da olmak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Suyu baş yukarı akmak. (*–Bt.*)

Suyu gözünden avlamak. (*Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Suyu kalkmak.[707] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Suyu kesik değirmene dönmek. (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

Suyuna pilav salınmak.[708] (*–Af.*)

Suyuna pirinç atılmak. (*–Gaz.*)

Suyuna sapına karışmamak. (**Balâ –Ank.*)

Suyun önünü taş eyler, ekmeğin önünü aş eyler. (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*)

Suyunu öyle buldurmak. (*–Gaz.*)

Suyun yeri somsoğuk, ekmeğin yeri koskovuk.[709] (*Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.*)

Suyu pancarlıdan kesmek. (*–Gaz.*)

Suyu saksıdan, güneşi paçadan göstermek. (*–Vn.*)

Suyu savuk değirmene dönmek. (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Südünü sağmak.[710] (*Gülbayır, *Niksar –To.*)

706 Her şeye karşı çıkmak.
707 Göç etmek.
708 Sözünde durmaz (kimse).
709 Yoksul.
710 Yalvarıp yakarmak.

Südü sümüğü pak. (*–Gaz.*; **Merzifon –Ama.*)

Sümsesi eğri.[711] (**Mudurnu –Bo.*)

Süngüsü ağır.[712] (**Mudurnu –Bo.*)

Süre devesi.[713] (**Emirdağ –Af.*)

Sürt palaza, dürt boğaza. (*–Vn.*)

Sürüde danası olmak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Sürüsünü ben güderim, gelinini kel alır. (*Armutlu, *Aksaray –Nğ.*)

Sürüye kurt düşmüş, vay birlinin başına. (*Güzelyurt, *Hekimhan –Ml.*; **Merzifon –Ama.*; **İspir –Ezm.*)

Sürüye kurt gelince köpeğin işiyesi gelirmiş. (*Beyceli *Fatsa –Or.*)

Sütlü sütlü melemek. (*–Gaz.*)

Sütnen süzeğen arasında işin ne? (**Kozan –Ada.*)

Sütü cambıldamak. (*Çökek, *Ürgüp –Nş.*)

Sütü kaçmak.[714] (*Botsa –Kn.*)

Süyükten yitmek. (*–Gaz.*)

Ş

Şafağa ürümek. (*–Gaz.*)

Şah budağın bağı var, üzümü yok yaprağı var. (**Merzifon –Ama.*; *–Gaz.*)

Şakalağın kurbanı. (*–Gaz.*)

Şal başta, şekkal[715] kıçta. (*–Bt.*)

Şalgam aşı yemek. (*–Bt.*)

Şalvarı düşük. (*–Bt.*)

711 Göründüğü gibi olmayan.
712 Şişman, iri yapılı.
713 Aylak, boş gezen.
714 Çok korkmak.
715 Şekkal: Eski ayakkabı.

Şalvar (şalvarı) yok, uçkur beş batman. (–*Gaz.*)

Şama gidene bardak ısmarlamak.[716] (**Mudurnu –Bo.*)

Şam şeytanı.[717] (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Şansı yörük gitmek.[718] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Şapı bilmez, şeker der. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Şapkama bakıp değirmenci mi sandın? (*Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Şapkayı frenkten giymek. (–*Gaz.*)

Şaplayıp boyalamak.[719] (*Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.*)

Şarıltıya yelmek.[720] (**Mudurnu –Bo.*)

Şaşıydı, arı da soktu, kör oldu. (–*Gaz.*)

Şatonu karşımda kurma. (*İskeçe –Yunanistan*)

Şavşırı bakan, şoruya döken. (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

Şehire gitti, leblebi oldu. (–*El.*)

Şekerin lâbi gülü. (–*Gaz.*)

Şepten şekere kadar. (–*Gaz.*)

Şerim şerim, yüzüne işerim. (–*Gaz.*)

Şerrini sürtmek. (–*Gaz.*)

Şeyh, paşa baban olacağına, Deli Ömer kocan olsun. (–*Af.*)

Şeytana gem vurmak. (*Botsa –Kn.*)

Şeytan asası ile gezemez. (*Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Şeytan babası dikmek.[721] (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Şeytanın boynuzuna salıncak kurup kırk yıl sallanmak.[722] (**Mudurnu –Bo.*)

716 Her aklına geleni yapmak.
717 Çok kurnaz, yaramaz.
718 Şansı yaver gitmek.
719 Bir işi çabucak bitirmek.
720 Boş şeyler peşinde koşmak.
721 Başkalarına kötülük yapmak için plan hazırlamak.
722 Kötü işlerde tecrübe sahibi olmak.

Şeytanın gür olsun. (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*)
Şıradan çıkmak.[723] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)
Şikara geçmek.[724] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)
Şimdiden sonra at olup da kuyruk tutacak değilim. (*–Nğ.*)
Şipane şilor, gelen kilor.[725] (*–Bt.*)
Şiriği olsa çok çıralar yakmak. (*–Gaz.*)
Şirik işemek. (*–Gaz.*)
Şirinim şakşak. (*–Gaz.*)
Şuna cici, şuna ba' demek. (*–Gaz.*)
Şu sırım handan, şu yatan gönden. (**Eğrıdır –Isp.*)

T

Tabağı düz koy, bakılacak yüz koy. (*–Ar.*)
Tahtadan çuvaldız: Ne yitiren acır, ne bulan sevinir. (*–Gaz.*)
Tahtadan saca. (*–Gaz.*)
Tahta muh götürmüyor. (*Yavuz, *Şavşat –Ar.*)
Tah yemiş karı götü gibi dırdır etmek. (*–Gaz.*)
Takımı kendi tarafına dikmek. (*–Gaz.*)
Tamtakır, çanak bakır. (*Güzelyurt, *Hekimhan –Ml.*)
Tamtakır, şam şakır. (**Bünyan –Ky.*)
Tarağını tarayıp tarağına düşürmek. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)
Tarla sattıran.[726] (*İsabey, *Çal –Dz.*)
Tarlası arktan yukarı. (**Kağızman –Kr.*)
Tarlaya, pamuğa sıçmak. (*–Gaz.*)

723 Azmak, soysuzlaşmak.
724 Değer kazanmak, kıymetlenmek.
725 Şipane: Eşik. Şilor: Kara erik. Kilor: Yuvarlak.
726 Büyük ayaklı (kimse).

Tasayı çeken gider değirmene. (*Mudurnu –Bo.)

Tas yitmiş (yitti), curunu başına kaldır. (–Gaz.)

Tas yitti, mezhep karıştı. (–Vn.)

Taş atar, başını altına tutar. (*Bünyan –Ky.; *Bor –Nğ.)

Taş atar, uğur arar. (*Erfelek –Sn.)

Taşa çarpan nuhut gibi. (–Hak.)

Taş başına çıkmak. (Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.)

Taş eteğinden çırpmak. (*Bor –Nğ.)

Taşı koynunda olmak. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Taşlı, taşlı konuşmak. (Botsa –Kn.)

Taş ufağı değil, insan ufağı. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.; Güney *İkizdere –Rz.; *Bulancak –Gr.)

Tat'da durur Tatvan'da ürür.[727] (–Vn.)

Tat dışlık vermemek. (–Gaz.; –Çkr.)

Tatlı can torbası. (Çayköy, *Niksar –To.)

Tatlı yerken kapıyı demirlemek. (İlyasköyü –Brd.)

Tava delik, tas delik bu da geldi üstelik. (–Hak.)

Tava delik tas delik, hükümetinki ustalık. (–Ba.)

Tavşana boyunduruk germek. (Çanıllı, *Ayaş –Ank.)

Tavşan bayırı aşmak. (*Yenişehir –Brs.; *Saruhanlı –Mn.)

Tavşan boku yiyor ki yüğrük ola. (*Gürün –Sv.)

Tavşan çıksın diye çalı dibi taşlamak. (*Mudurnu –Bo.)

Tavşan dağda, tuzak evde. (–Nğ.; –Vn.)

Tavşanın kaçışına bakıyorum da etinden tiksiniyorum. (–Gaz.)

Tavşan tepse Allah'a havale eder. (–Nğ.)

Tavşanı yatakta avlamak. (*Gürün –Sv.)

Tavşan yamaca geçti. (–Gaz.; *Bünyan –Ky.)

727 Her şeye burnunu sokan kimseler için kullanılır.

Tavuğum ak olsun da, yumurtlamazsa yumurtlamasın. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Tavuğu maldan sayma, burayı köyden sayma. (*Yenicearmutçuk, *Gediz –Kü.*)

Tavuğu pininden çıkartmaz. (**Ağın –El.*)

Tavuk kadar ödü olmamak. (*İlyasköyü –Brd.*)

Tavuk olmadan dağa çıkmak. (*–Gaz.*)

Tavuktan kaçıp, horoza yem saçmak.[728] (*Canik, *Mazgırt –Tn.*)

Tayı anasını geçti. (**Gürün –Sv.*)

Tayı yere koymak. (*–Gaz.*)

Taze mezarın bayat ölüsü. (*–İz.; –Mn.*)

Tazı bizım amma çulu bizim değil. (*–Gaz.; *Ereğli –Kn.*)

Tecilli (Tecirli) hırsızı gibi. (*–Gaz*)

Tekerine taş koymak. (**Merzifon –Ama.; Boğurtlen, *Mansurlu, *Sivrihisar –Es.*)

Tekeri taşa dayanmak. (*Gülbayır, *Niksar –To.*)

Tel ehli. (*–Gaz.*)

Telince gitmek. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.; –Gaz.*)

Teline dokunmak. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Tellâl ola, eşeği yite. (*–Gaz.*)

Telsiz taraksız yıkamak.[729] (*Gönen –Ba.*)

Tel tay etmek. (*–Gaz.*)

Tencereyle tava, hepimizde bir hava. (*Karahüseyınli, *Alaçam –Sm.*)

Tep demeden tebarekeye çıkmak. (*–Gaz.*)

Tepebaşının kerpiçi, Ereğin piçi. (*–Vn.*)

Tepesin bir zeykir at, tırnağından çıkar. (*Pazaören, *Pınarbaşı –Ky.*)

728 Tartışmayı gizliden gizliye kızıştırmak.
729 Bir kimse aleyhinde konuşmak.

Tepişme olsun, bir bağ ortut olsun. (*–Gaz.*)

Teptili şaşmak. (*–Gaz.*)

Tereyi erişmiş etmek. (*–Gaz.*)

Teroyan kuru taşı kimi süzülmek. (*–Kr.*)

Teslime bacı.[730] (*Gündüzbey *Yeşilyurt –Ml.*)

Testiyi yatakta kırmak. (*İskeçe –Yunanistan*)

Teştin altında yağlı yufka, kırıldık tıka tıka. (*–El.*)

Teveğine su yürümek.[731] (*Derekuşçulu, *Görele –Gr.*)

Tez salanda mı? Çok verende mi? (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Tıktap gibi kesmek (tutmak). (*–Gaz.; –Çkr.*)

Tırnağı dibinde. (*–Gaz.*)

Tırnağı yer tutmak. (*–Gaz.*)

Tilki o tilki ama boyası beni şaşırdı. (*–Gaz.*)

Tilki ölümü. (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Tilki ölümüne yatmak. (*–Brd.*)

Tilkinin ak yeri. (*–Gaz.*)

Tilkinin bazarda işi ne, (çalarlar dişine dişine). (**Boğazlayan –Yz.; Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.; Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.; Üzümlü, *Fethiye –Mğ.*)

Tilkiyi aşmak. (*–Gaz.*)

Tintan oyununa çevirmek. (*Yavuz, *Şavşat –Ar.*)

Toka gibi oturmak (olmak). (**Mihalıççık –Es.*)

Tolamandan toy uçurmak. (*–Gaz.*)

Topal koyun gütmek ister, arka sıra gitmek ister. (**Mudurnu –Bo.*)

Toplama ekmek gibi. (**Ağın –El.*)

Toprak yaslanıp taş döşenmek. (*Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.*)

730 Her söze karışan kimse.
731 Buluğ çağına gelmek.

Topuğa tükürmek. (*–Dy.*)

Topuğundan yukarı suya girmez. (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Topuna birden döşek çekmek. (*Taraşçı, Gökçehöyük, *Seydişehir –Kn.*)

Tora düşürmek.[732] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Torbada zarna göstermek. (*İskeçe –Yunanistan*)

Toriği boriği hep silkeledim. (**Maden –El.*)

Toyu tokmakla vurmak. (*Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.*)

Tuğ değil, kuyruk. (*–Gaz.*)

Turnanın kışladığı yeri göstermek. (**Germencık –Ay.*)

Turşu yüzlü. (**Suşehri –Sv.*)

Tuttuğun bana (ona) kâr, bellediğin sana kâr. (*–Gaz.*)

Tuv topuk dememek. (*–Gaz.*)

Tuz devesi gibi böğürmek. (**Bor –Nğ.*)

Tuz ekmek olsun. (*–Gaz.*)

Tuzsuz helva gibi sallanmak. (*–Gaz.; Salman, *Akkuş –Or.*)

Tuzu kurtlanmak.[733] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Tuzunu küle katmak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Tuz yerine buz yalamak. (*–Bt.*)

Tuz yüküyle, buz yükünün arasında yatasın. (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*)

Tükrüğü koyulmak.[734] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Türküyü eline almak.[735] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Tütünü tepesinden çıkmak. (*Tatalit, *Çıldır –Kr.*)

Tüy değiştirmek.[736] (*Kelekçi, *Acıpayam –Dz.*)

732 Tor: Balık ağı. Aldatmak.
733 İyilikleri kötülük bilinmek.
734 Ağzı kurumak, halsizleşmek, ihtiyarlamak.
735 Türküyü söylemeğe başlamak.
736 Her hangi bir malı satmak yerine başka bir şey bulmak.

Tüyü düzmek. (–*Gaz.*; *Kelekçi*, **Acıpayam* –*Dz.*)

U

Ucu dönmez. (–*Gaz.*)

Ucunu alıp gitmek. (–*Gaz.*)

Ucu ucuna, dibi dibine. (*Çırakman* –*Sm.*)

Uçları ortalarını bulmak. (–*Gaz.*)

Uçta yatıp ortada bulunmak. (–*Gaz.*)

Uçurup kondurmaya yer bulamamak. (*Derekuşçulu*, **Görele* –*Gr.*)

Uduna bunalmak. (–*Gaz.*)

Ufak kesim. (–*Gaz.*)

Ufak uşak, bit yavşak.[737] (*Anamas*, **Eğridir* –*Isp.*)

Umdum umdum, geri yumdum. (–*Gaz.*)

Umurumun bırı değil, gömleğimin kiri değil. (–*Af.*)

Unu eledık, eleği astık, her işten ümidi kestik. (**Ereğli* –*Kn.*)

Unu kuru olmak. (**Kuyucak* –*Ay.*)

Urvası benden olmazsa ekmeği küd düşer. (*Taşdeğirmen*, **Çıldır* –*Kr.*)

Usta (hoca) iken oldun şakirt, al bardağı suya seğırt. (–*Gaz.*)

Uşakçı başı Deli Ömer. (–*Gaz.*)

Uşak hali olmak. (–*Gaz.*)

Ut altında olmak (kalmak). (–*Gaz.*; –*Çkr.*)

Ut küşüm etmek. (–*Gaz.*)

Uydur buydur, uydur gaydır. (*Pazarören*, **Pınarbaşı* –*Ky.*)

Uydurellezî etmek.[738] (*Pazarören*, **Pınarbaşı* –*Ky.*)

Uymaca akıllı. (–*Gaz.*)

737 Çoluklu çocuklu kalabalık.

738 İsteğine göre uydurmak, gelişigüzel iş yapmak.

Uyuz uykusuna yatmak. (*–Gaz.*)

Uzamış sırık gibi, eskimiş koruk gibi. (*Hacı Ahmetler, *Sütçüler –Isp.*)

Uzunca ovaya çifte koşmak.[739] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Uzun dilini kısa etmek. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Uzun kulaktan işitmek. (**Yeşilova –Brd.*)

Uzun, ne tadın var ne tuzun. (*Değirmendere –Af.*)

Ü

Üç buçük çilede kalmak. (*–Gaz.*)

Üç dalaktan şardetmek.[740] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Ünü göğe ağmak. (**Gürün –Sv.*)

Ünü varsa, günü de var. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Üste geldi üsteledi, evi barkı desteledi.[741] (**Suşehri –Sv.*)

Üst katı alta, alt katı üste getirmek. (**Karakoçan –El.*)

Üstten sıkar, alttan yalar. (**Ağın –El.*)

Üstü cıcıh celir baş. (**Gürün –Sv.*)

Üstümü unlu gördün de değirmenci mi sandın? (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*; *Kayadibi, *Yeşilova –Brd.*)

Üstünde kuru iplik kalmamak. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Üstüne defi duman salmak.[742] (*Canik, *Mazgirt –Tn.*)

Üstüne gök gürlememiş. (*–Gaz.*)

Üstüne iz aratmak. (*–Gaz.*)

Üş gün Heno bezenür, kılını çeker ozanur. (*–Bt.*)

739 Uzun konuşmaya ya da sonu olmayan işlere girmek.
740 Büyük yemin etmek.
741 Birden çok kadın alan erkeğin son karısı için söylenir.
742 Azarlamak.

Üver tutmaz.[743] (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Üzüm iti gibi (birbirlerinin ardına) dizilmek. (–*Gaz.*)

Üzümü satmış, küfeyi devirmiş. (–*Dz.*)

Üzün ağ ola, çehren bağ ola, bu sözde ne vardı canın sağ ola. (–*Bt.*)

V

Vara vara vardık bir çorak yere. (–*Isp.*)

Vara varası, dura durası. (–*Gaz.*)

Vardık kebap kokusuna, gördük eşek dağlıyorlar. (–*İz.*; –*Mn.*)

Vardım baktım Hacı Ömer oturmuş kürkünü yamar; ben ondan güz yünü umarım, o benden yapağı umar. (–*Isp.*)

Vardım binli, dayan birli. (**Ilgın –Kn.*)

Var elini vara sokar, yok elini koza sokar. (–*Isp.*)

Varın çoyun yapmak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Varma meyhanesine, içme rakısını. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Vasiyet ettim ama ölmedim. (**Suşehri –Sv.*)

Vay arım, vay pirim. (**Güdül –Ank.*)

Vay gidi varlık, yatmayı[744] yardık, düğüne vardık. (*Yukarı Bozkuyu *Kadirli –Ada.*)

Velilere peti düşer. (**Karakoçan –El.*)

Verdiğin mangıra bak, soktuğun zangıra bak. (**Mudurnu –Bo.*; *Anamas *Eğridir –Isp.*)

Verdık kırkı, gitti korku. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*; *Yaka, *Dazkırı –Af.*; *Anamas, *Eğridir –Isp.*; –*Vn.*)

Verdoği mankır, sohtoği ankır. (–*Bt.*)

743 Palavracı.
744 Yatma : Çuval.

Verin ki yiye, serinkı otura, örtünkı yata. (*Gündüzbey*, **Yeşilyurt –Ml.*; *–Vn.*)

Verin yisin beyhleyin ölmesin. (*–Bt.*)

Ver koltuğa, ye murtuğa.[745] (*–Vn.*)

Verme ağacında değel, alma ağacında bitmiş. (*Anamas*, **Eğridir –Isp.*)

Ver Omar'a, yaz duvara. (*Pazaören*, **Pınarbaşı –Ky.*; *–Kn.*; *Yaka*, **Dazkırı –Af.*)

Ver yiyeyim, ört yatayım, bekle canım çıkmasın. (*–Gaz.*)

Viş, kele acelen ne ekmeyin sacın üstünde yanmış. (**Maden –El.*)

Vurduğu çok amma, öldürdüğü yok. (*–Gaz.*)

Vurguna yeğin gelmek. (*Botsa –Kn.*)

Vurmadan kaçmaya eli değmemek. (*–Gaz.*)

Vursan ölecek, vurmasan payını elinden alacak. (*–Gaz.*; *Çökek*, **Ürgüp –Nş.*; *Taraşçı*, **Seydişehir –Kn.*)

Y

Ya abat olur, ya berbat. (*Zile*, **Mesudiye –Or.*)

Ya değirmene gitmem yahut değirmenciyi öldürürüm. (*–Hak.*)

Yağa bala belemek. (*Mahmutören –Or.*)

Yağarsa darıma, yağmazsa harmanıma. (**Akçadağ –Ml.*)

Yağcı ağlar, balcı ağlar, pekmezcinin canı çıksın. (*–Kn.*)

Yağdan alır, kıldan döner. (*–Ada.*)

Yağı görse yazığı geler. (**Selim –Kr.*)

Yağın durusunu, odunun kurusunu, unun arısını, kiraz zamanı hazırlamak. (*–Isp.*)

745 Murtuk: Yağ, un ve yumurta ile yapılan bir yemek.

Yağı tuzlu da keyfı keyf. (*Gündüzbey*, **Yeşılyurt* –*Ml.*)

Yağlan, yarma buluşur, soğan arada curuşur. (**Ereğli* –*Kn.*)

Yağlı göte kuyruk asmak. (–*Gaz.*)

Yağlı kurşunlar önüne gele. (*Taraşçı*, **Seydişehir* –*Kn.*)

Yağlıymış it kaptı, (sıcakmış geri bıraktı). (–*Gaz.*)

Yağ mı yoğurttan çıkar, yoğurt mu yağdan? Görünür. (–*Gaz.*)

Yağmur gelmeden sele gitmek. (*Güzelyurt*, **Hekimhan* –*Ml.*)

Yağmur nereye yağarsa tarlayı oraya kaldırmak. (–*Gaz.*)

Yağmur yağdı, yarıklar kapandı (bitişti, düzeldi). (*Canik*, **Mazgirt* –*Tn.*; **Karakoçan* –*El.*; *Yaka*, **Dazkırı* –*Af.*; **Mudurnu* –*Bo.*; **Suşehri* –*El.*)

Yağmur yağsa yaş demez, dolu (döğüş) olsa taş demez. (–*Gaz.*)

Yahnıya dorgamak. (–*Gaz.*)

Ya imam ol, ya imamı bul. (**Mudurnu* –*Bo.*)

Yaka biti. (–*Gaz.*)

Yakası gök (boz) bitten kurtulmak. (–*Gaz.*)

Yakasından inmek. (–*Gaz.*)

Yakayı dolatmak.[746] (*Pazarören*, **Pınarbaşı* –*Ky.*)

Yakılır, söylenmez. (–*Hak.*)

Yakışıktan yada kalmış. (–*Gaz.*)

Yalağı günde kalmak. (**Zara* –*Sv.*)

Yalağını güne (güneşe) çıkarmak.[747] (**Mudurnu* –*Bo.*)

Yalanımı yalanına karıştırmak. (*Canik*, **Mazgirt* –*Tn.*)

Yalduğ ağızlı. (*Derekuşçulu*, **Görele* –*Gr.*)

Yalını kaşımak. (*Yavuzköy*, **Şavşat* –*Ar.*)

Yalnız başıma bal yemem, üşüntüyle taş çeksem. (*İğneciler*, **Mudurnu* –*Bo.*)

746 Yakayı ele vermek

747 Birinin gizlediği kötü bir durumu herkese duyurmak.

Yal yediği kaba sıçmak. (*–Gaz.*)

Yanan kömür, eriyen demir.[748] (*–Vn.*)

Yandığı yerde sönsün. (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn.; –Çkr.*)

Yandım yeleliye düşmek. (*–Gaz.*)

Yangına çıra ile koşmak. (*Ketendere, *Akkuş –Or.*)

Yan vurup yalmaz çıkartmak.[749] (*Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.*)

Ya ölem ki yerim belli ola, ya gidem ki... (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Yapıştığı dal eline gelmek. (*–Gaz.*)

Ya pirinççiye koyar, ya kiremitçiye. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Yaptın bir hayır, tut bacağından (çek kıcını) ayır. (*–Nğ.; *Tirebolu –Gr.*)

Yarabbi şükür, saraylı kıza düşür. (*İskeçe –Yunanistan*)

Yaralı parmağa işemek. (**Boğazlıyan –Yz.; –Çkr.*)

Yaramışlık satmak. (*–Gaz.*)

Yarasız yere kurt düşüren. (**Suşehri –Sv.*)

Yardım ettikleri yok, virane ettikleri çok. (*–Vn.*)

Yarı canda koymak. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Yarımı yeme, bütünü bölme, acından ölme. (*Çayköy, *Nıksar –To.*)

Yarımı yemez, bütüne kıymaz. (*–Gaz.*)

Yarıya it taşağı çıkarmak. (*–Nğ.*)

Yârimi yaralama, bütünü paralama, küt itin, parça yetimin, tok ye aç kalma.(*–Vn.*)

Yarması elden, suyu selden. (*Çayköy, *Niksar –To.*)

Yar yük, yıldız ıraf. (**Gürün –Sv.*)

Yasanı yarıda kalmak. (*–Gaz.*)

748 Kendilerini ilgilendirmeyen olaylara karışan kımselere karşı söylenir.

749 Palavra atmak.

Yastık başında yemek. (*Taraşçı, Gökçehöyük, *Seydişehir –Kn.*)

Yastık yamamak.[750] (*İğneciler, *Mudurnu –Bo.*)

Yaş boka şişe geçirir gibi. (*–Ank.*)

Yaşı uzun, düğünü güzün olsun. (*Doğanbey, *Beyşehir –Kn.*)

Yaş on yedi, gönül "kalk oyna" dedi. (*İlyasköyü –Brd.*)

Yaş tahtaya mıh çekmez. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Yatasın kalkmayasın, sağ yanan dönmeyesin. (*–El.*)

Yata uzana, hazır kazana. (*–Vn.*)

Yattığı yere sıçmak.[751] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Yattı yattı yarmaladı, kalktı yeri tırmaladı. (*–Gaz.*)

Yavan yaşık, bulgur bulamaç, (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Ya vur öldür, ya ver kurtul. (*Osmaniye, *Ilgın –Kn.*)

Yavu yavu konuşmak.[752] (**Mihalıççık –Es.*)

Yayla mı otsuz, inek mi sütsüz? (**Suşehri –Sv.*)

Yaylım yazı, koyun kuzu. (**Ilgın –Kn.*)

Yaza çıkarttık danayı, beğenmez oldu anayı. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.; *Mudurnu –Bo.*)

Yaza kaldı, güze kaldı, gelinlik kız bize kaldı. (*Zile, *Mesudiye –Or.*)

Yaza yağa, güze yumruğa. (**Gercüş –Md.*)

Yaz duvara, kalsın bahara. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.; –Bt.*)

Yaz geldi, dereye kaz geldi. (**Merzifon –Ama.*)

Yazı taşı, yaban kuşu. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Yazın hoşaf soğutmak, kışın çamaşır kurutmak. (*Sakarya, *Polatlı –Ank.*)

Yazın it, kışın pisik olsam. (*Yavuz, *Şavşat –Ar.*)

Yazısı devre yazılmak. (*Çökek; *Ürgüp –Nş.*)

750 Uzun bir süre hasta yatmak.

751 Yakınlarından birisine çirkin ve utanç verici bir davranışta bulunmak.

752 Düşünmden, bilmeden konuşmak.

Yaz tahtaya, al haftaya. (*–Bt.*)

Yaz var, güz var, hakkına ne söz var? (*–Gaz.*; *Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Yaz var, kış var ne evecek iş var. (**Gürün –Sv.*)

Yedi baharın yoğurdunu yemiş.[753] (**Yerköy –Yz.*)

Yedi güne yetişmek, bıyıklarını bitirmek. (*Salman, *Akkuş –Or.*; *Anamas *Eğridir –Isp.*)

Yediği boktan başı ağrımak. (*–Gaz.*)

Yediği dayak Mısır'a köprü olmak. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Yediği ekmek kendini büngüdür. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Yadiği kab yıkanmak istemez. (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Yediği kendini yemek. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Yediğim soğan olsun, sardığım civan olsun. (**Ereğli –Kn.*)

Yediği önünde yemediği ardında. (**Saruhanlı –Mn.*; *–Çkr.*)

Yedik içtik, yüzden düştük. (*–Gaz.*; *–Vn.*)

Yedisini yitirip bıyığını bitirmek. (*Çökek, *Ürgüp –Nş.*)

Yedi köyü bir eşeğe bindirmek. (*Yukarı Bozkuyu, *Kadirli –Ada.*)

Yedi yunmuş beze döndermek. (*Kızılcaağaç, *Bucak –Brd.*; *Kelekçi, *Acıpayam –Dz.*)

Yedi yunmuş turp. (**Gürün –Sv.*; *–Gaz.*)

Yeğin sırtı yere gelmek. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Ye hami, iç bumu, yat nenni. (*–Gaz.*)

Ye köteği, ver ceremeyi, ben arkanda duruyorum. (*–Gaz.*)

Yel Allah'ın, kaval Allah'ın, çal parmakların oynasın. (**Bünyan –Ky.*; **Hekimhan –Ml.*; **Merzifon –Ama.*)

Yel Allah'ın kaval elin, üfür Allah'ım üfür. (**Suşehri –Sv.*)

Yeldim yeldip eyele verdim, emeklerimi sele verdim. (*–Gaz.*)

Yeldir yelek yeldir saç, elim hamur karnım aç.(*Taraşçı, *Seydişehir –Kn.*)

753 Görmüş geçirmiş.

Yele gidenin yengesi. (*–Sv.*)

Yeler onmaz, iflah gömleğini giymez. (*–Gaz.*)

Yeli yağmuru dokunmamak. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Yelken açar, çabuk kaçar. (*İslâmbey, *Pınarhisar –Krk.*)

Yemeden yemek. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Yemedim aşından, kör oldum tütününden (göz yaşından). (*–Ank.; –Bt.*)

Yemedim pancar, karnım sancar. (**Yeşilova –Brd.*)

Yemeğimiz kapaklı kaldı. (*–Af.*)

Yemeğini yiyip çanağına işemek. (*Kuzköy, *Akkuş –Or.*)

Yemekle doymadı kaldı yalamakla. (*–Vn.*)

Yemekler içinde bamyadır bamya, şehirler içinde Konyadır Konya. (*Botsa –Kn.*)

Yemek yerken farelerin gözünü bağlamak. (*–Hak.*)

Yemem diyene kadar döğmek. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Yemeni allıydı, dört yanı telliydi, onun öyle olacağı belliydi. (**Ermenek –Kn.*)

Yemenin kahvesi var, içinde helvası var. (*Çayköy, *Niksar –To.*)

Yemeniyle yürüdüm de haphapla kaçmam mı kaldı? (*–Gaz.*)

Yemi altından yemek. (*İsabey, *Çal –Dz.*)

Yemi bizde yiyip, yumurtayı başka yerde yumurtalamak. (**Mudurnu –Bo.*)

Yeni çıkmışsın şara, ayakların değmiyor yere. (*Ulaş –Sv.*)

Yeni kavun karpuz çıktı, sıç hıyarın köküne. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Yeni yanı yere gelmek. (**Akşehir –Kn.*)

Yenmez etmek.[754] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Yerde alir, gökte yer. (*–Isp.; –Brd.*)

Yer delen.[755] (*Baltalı, *Çıldır –Kr.*)

754 Çok kötülemek.

755 Sırrını kimseye açmayan.

Yerden alıp göğe savurmak. (*Ereğli –Kn.)

Yere çaksan geçer. (–Gaz.)

Yere yat da boyuna bak. (Anamas, *Eğridir –Isp.)

Yeri eşek bokundan, göğü yıldızdan tanımak. (*Gürün –Sv.)

Yeri oduna, yeri suya. (–Gaz.)

Yeriş yetiş yok kalmadı. (–Gaz.)

Yerler kuruyken, sular duruyken. (–Gaz.)

Yersen bamya, okursan Konya. (Garipköy, *Tavas –Dz.)

Yersen kabacık, yemessen kapı açık. (Lâleli, *Fatsa –Or.)

Yetim ağlar, derdi çörek. (*Sarkışla –Sv.)

Yıkamazsan da kuşağı, çamaşır taşına çarp gel. (Fandasköyü –Isp.)

Yıkık değirmende kırk gün (yıl) eğlenmek. (Kıvrasıl, *Alanya –Ant.; –Nğ.)

Yıkıldığını aramıyorum, ayağın ayağıma dolaşıyor. (–Gaz.)

Yılan eğesi. (–Gaz.)

Yılan emzirmek. (–Bt.)

Yılan gözü gibi ışılamak. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Yılanı gördüm, izinden korkarım. (*Karakoçan –El.)

Yılan kardeşi yapmak. (–Hak.)

Yıldızdan yırak. (–Gaz.)

Yıldızı tutmamak (biriyle). (*Merzifon –Ama.)

Yırtık şalvardan kıçı görünmek. (*Merzifon –Ama.)

Yırtılan Deli Ahmed'in yakası. (–Gaz.)

Yırtılan Deli Bekir'in kesesi. (*Ereğli –Kn.; *Merzifon –Ama.)

Yırtılan terzi Mahmut'un şalvarı. (Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.)

Yiğit iken yıkılmak. (Yastura, *Mesudiye –Or.)

Yiğitlerin omuzunda kalkmak. (Yastura, *Mesudiye –Or.)

Yine o eşek, yine o semer. (–Krş.)

Yiyen yedi böreği, yemeyenin yandı yüreği. (Kayadibi *Şavşat –Ar.)

Yoğurt ezmesi, gurbet gezmesi. (*Mudurnu –Bo.)

Yoklama fişeği atmak. (*Suşehri –Sv.)

Yok ölümünde ölmek.[756] (–Isp.)

Yola gidenin heybesi, köye gidenin kömbesi. (*Suşehri –Sv.)

Yola merdiven kurmak.[757] (Osmaniye *Ilgın –Kn.)

Yola yoğurt dökmüş var mı? (–Gaz.)

Yol gidiyor, kör gidiyor. (–Gaz.)

Yol kenarına sıçmak. (Serkeşgüvezi, *Fatsa –Or.)

Yol sıra gidip, çay sıra gelmek. (Ömerşıhlar, *Nallıhan –Ank.)

Yozmala[758] tuzumuz yok. (*Gercüş –Md.)

Yoz sığıra saman dökmemek.[759] (–Af.)

Yozu satılmış it gibi meydanda kalmak. (–Gaz.)

Yufkayı yapan da yer, kapıdan bakan da. (Şecaattin, *Seyitgazi –Es.)

Yumruğu derisine vurmak. (–Gaz.)

Yumruğunu yalamak. (Salman, *Akkuş –Or.)

Yumurtadan yonga soymak.[760] (Gülbayır, *Niksar –To.; Salman, *Akkuş –Or.)

Yumurtadan yün kırkmak. (*Bulancak –Gr.)

Yumurtası götünde döğülmüş. (–Bt.)

Yumurtaya kırklık vurmak. (Beyceli, *Fatsa –Or.)

Yunacak kepçe gibi her şeye burnunu sokma. (Derekuşculu *Görele –Gr.)

Yundun arındın, kazlara döndün; yeni yeten kızlara döndün. (–Gaz.)

756 Yoksulluk içinde ölmek.

757 Yolun çabuk bitmesi için havadan sudan konuşmak.

758 Yozmal: Kars çevresinde iki üç yaşları arasındaki hayvanlara verilen ad.

759 Çıkarı olmadığı yere yardım etmemek.

760 Çok cimri olmak.

Yunmuş, arınmış kömür çuvalı gibi. (*Yaka, *Dazkırı –Af.*)

Yuyucunun hakkı eline değsin de, ölü ister cennete gitsin, ister cehenneme.(*–Gaz.*)

Yüksek kapılar alçaldı, alçak kapılar yükseldi. (**Maden –El.*)

Yüksekte görünür yerde sürünür. (*İslâmbey, *Pınarhisar –Krk.*)

Yüküm azcık, eşeğim kancık. (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Yükünden başka bir de artması var. (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Yükünü tepeciğe yığmak. (*–Gaz.*)

Yükünü teraziye yığmak. (*Baltalı, *Çıldır –Kr.*)

Yükü yıkmak.[761] (**Mudurnu –Bo.*)

Yülenip bilenmek. (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Yünüm, yapağım kırkıldı. (*Osmaniye, *Ilgın –Kn.*)

Yüreği kalak kalak yağ bağlamak. (*–Gaz.*)

Yüreğinde erik kurusu olmak.[762] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.; *Gürün–Sv.*)

Yüreğine büyümek. (*–Gaz.*)

Yüreğinin şişini indirmek. (*–Gaz.*)

Yürek oynatmak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Yürür kedi kalmamak.[763] (*Beyceli, *Fatsa –Or.*)

Yüz verdikçe yüz yaşamak. (*–Gaz.*)

Yüz kişiden gebe kalmak. (*İslâmbey, *Pınarhisar –Krk.*)

Yüzünde vav olmamak.[764] (*Anamas, *Eğridir –Isp.*)

Yüzünden sabunlu su akmak. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Yüzüne bak, sütünü ona göre sağ. (*–Gaz.*)

Yüzüne boya sürüp eline ayna vermek. (**Gercüş –Md.*)

Yüzüne gül suyu. (*–Gaz.*)

761 Gebe kadını doğurtmak.
762 Kin gütmek.
763 Herkes ayaklanıp bir yere koşmak.
764 Yüzü çok çirkin olmak.

Yüzünü dolayıp gitmek. (*–Gaz.*)

Yüzünu sallandırmak. (*–Gaz.*)

Yüzü sıcak ekmeğe gülmemek. (*–Gaz.*)

Yüzü yere yapışmak. (*–Gaz.*)

Z

Zap alır gibi almak. (*–Gaz.*)

Zar deli, zır deli, köku geçesice hep deli. (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

Zarı kırık. (*–Gaz.*)

Zembil zümbül demeden bağı kesip kurtulmak. (*–Gaz.*)

Zemheride darıldığıma, ağustosta su vermem. (**Karabük –Zn.*)

Zenciri inmek.[765] (*Güney *İkizdere –Rz.*)

Zır demeden çama çıkar.[766] (*Pazarören, *Pınarbaşı –Ky.*)

Zibillikte yatar, padişahı dişinde görür. (*–Gaz.*)

Zubbu zeytin meydanda kalkmak. (*–Gaz.*)

Zülfüne tel dokundurmamak.[767] (*Gündüzbey, *Yeşilyurt –Ml.*)

765 Ocağı sönmek, aile içindeki bütün erkekler ölmek.

766 Deli, laf anlamaz, kimseler için kullanılır.

767 Laf kaldırmamak.

76
160

20 Lira